

INSTITUTUL ROMÂN PENTRU DREPTURILE OMULUI

**CURTEA EUROPEANĂ
A DREPTURILOR OMULUI.**

**REZUMATE.
PRACTICĂ JUDICIARĂ COMENTATĂ**

EDITURA I.R.D.O.

INSTITUTUL ROMÂN PENTRU DREPTURILE OMULUI

**CURTEA EUROPEANĂ A
DREPTURILOR OMULUI.**

**REZUMATE.
PRACTICĂ JUDICIARĂ COMENTATĂ**

**București
2021**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
INSTITUTUL ROMÂN PENTRU DREPTURILE OMULUI
(București)

**Curtea Europeană a Drepturilor Omului : rezumate, practică
judiciară comentată / Institutul Român pentru Drepturile Omului. -**
București : Editura I.R.D.O., 2021

Conține bibliografie

ISBN 978-606-8650-11-1

34

Copyright © 2021
Institutul Român pentru Drepturile Omului
București, Piața C.A. Rosetti, nr. 4
Telefon: +40 21 3114921
e-mail: redactie@irdo.ro

I.S.B.N. 978-606-8650-11-1

Cuvânt înainte

Prin publicarea volumului de comentarii și rezumate ale cauzelor extrase din jurisprudența recentă a Curții Europene a Drepturilor Omului, Institutul Român pentru Drepturile Omului reiterează angajamentul asumat față de specialiștii cu atribuții în domeniul drepturilor omului și față de toți cetățenii interesați de cunoașterea raționamentelor și a principiilor aplicate de instanța europeană în activitatea sa.

Înțelegerea perspectivelor și tehnicilor aplicate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în soluționarea cauzelor care îi sunt deferite reprezintă o cerință obligatorie pentru afirmarea unei culturi a drepturilor omului la nivel național, mai ales în condițiile în care dinamica activității Curții determină frecvent modificări legislative la nivel național, cu impact asupra protecției drepturilor și libertăților fundamentale.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului este competentă să soluționeze cererile individuale și cauzele interstatale referitoare la încălcările Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Evoluțiile socio-juridice au determinat extinderea competenței instanței europene. Începând cu data de 1 august 2018, Curtea are și competență consultativă. Conform articolului 1 din Protocolul nr. 16 la Convenție, instanțele supreme ale Însășiilor Părți Contractante, astfel desemnate în conformitate cu articolul 10 din Protocol, pot adresa Curții cereri de aviz consultativ privind chestiuni de principiu referitoare la interpretarea sau aplicarea drepturilor și libertăților definite în Convenție sau în Protocoalele la aceasta. În aceeași ordine de idei, Protocolul nr. 15 la Convenție, intrat în vigoare la 1 august 2021, reformează cerințele de admisibilitate ale cererilor adresate instanței europene și subliniază importanța cadrului juridic național în evaluarea problemelor de drepturile omului prin inserarea expresă, în partea preambulară a Convenției, a principiului subsidiarității și a marjei de apreciere a statelor.

Cunoașterea jurisprudenței instanței europene constituie o condiție a aplicării corecte a prevederilor Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale precum și a Protocoalelor sale adiționale.

Fiind complementar, prin conținutul și structura sa, obiectivului de a transmite informații teoretice despre jurisprudența Curții Europene, prezentul volum reunește în conținutul său traduceri de rezumate juridice și comentariile unor spețe de dată recentă. În acest sens, reprezintă un instrument de lucru util care răspunde nevoii de informare a specialiștilor, cercetătorilor și tuturor persoanelor care manifestă un interes constant pentru cele mai recente evoluții în dinamica drepturilor omului la nivel național și european.

Adrian Bulgaru

Director executiv al Institutului Român pentru Drepturile Omului

Articolul 1 – Obligația de a respecta drepturile omului

Georgia împotriva Rusiei (II) [GC] – 38263/08

Hotărârea din 21.01.2021 [GC]

REZUMAT

Articolul 1

Jurisdicția Statelor

Jurisdicția Rusiei asupra Abhaziei și Osetiei de Sud în faza activă a ostilităților și după încetarea acestora.

Articolul 2

Articolul 2-1

Ancheta efectivă

Nerespectarea de către Rusia a obligației procedurale de anchetare efectivă a evenimentelor care au avut loc atât în faza activă a ostilităților, cât și după încetarea acestora: încălcare.

Articolul 2 din Protocolul Nr. 4

Articolul 2 para. 1 din Protocolul Nr. 4

Libertatea de circulație

Practica administrativă în ceea ce privește imposibilitatea cetățenilor georgieni de a se întoarce la casele lor din Abhazia și Osetia de Sud: încălcare

În fapt – Ca și în cazul Georgia împotriva Rusiei (I), cererea a fost depusă în contextul conflictului armat dintre Georgia și Federația Rusă în august 2008, după o perioadă extinsă de tensiuni, provocări și incidente între cele două țări.

Guvernul reclamant a susținut că, în cursul atacurilor nediscriminatorii și disproporționate ale forțelor rusești și/sau ale forțelor separatiste aflate sub controlul lor, sute de civili au fost răniți, uciși, reținuți sau dați dispăruți, au fost distruse proprietățile și casele a mii de civili și peste 300.000 de persoane au fost forțate să părăsească Abhazia și Osetia de Sud. Potrivit cererii acestuia, consecințele enumerate și lipsa ulterioară a oricărei anchete au implicat responsabilitatea Rusiei în temeiul articolelor 2, 3, 5, 8 și 13 din Convenție, articolelor 1 și 2 din Protocolul nr. 1 și articolului 2 din Protocolul nr. 4.

În drept

Articolul 1– Jurisdicție

Curtea a făcut distincție între operațiunile militare desfășurate în faza activă a ostilităților și celelalte evenimente care necesită examinarea în contextul actualului conflict armat internațional, respectiv cele care au avut loc în faza „ocupației”, după ce faza activă a ostilităților a încetat, precum detenția și tratamentul civililor și prizonierilor de război, libertatea de circulație a persoanelor strămutate, dreptul la educație și obligația de a desfășura o anchetă.

Faza activă a ostilităților în timpul războiului de cinci zile (în perioada 8-12 august 2008)

Cauza de față a marcat prima dată de la decizia în cazul Banković și alții (referitoare la bombardamentul NATO asupra sediului Radio Televiziunii Serbia din Belgrad) când i s-a solicitat Curții să examineze problema jurisdicției în legătură cu operațiunile militare (atacuri armate, bombardamente) în contextul unui conflict armat internațional. Cu toate acestea, jurisprudența Curții privind conceptul de jurisdicție extrateritorială a evoluat de la decizia respectivă, prin care Curtea a stabilit, *inter alia*, o serie de criterii pentru exercitarea jurisdicției extrateritoriale de către un stat, care trebuia să rămână circumstanță excepțională, cele două criterii principale fiind cel al „controlului efectiv” de către stat asupra unei zone („conceptul spațial al jurisdicției”) și cel al „autorității și controlului statului” asupra indivizilor („conceptul personal al jurisdicției”). Ulterior, în cazul Medvedyev și alții, Curtea a reiterat în mod explicit, cu referire la decizia în cazul Banković și alții, că responsabilitatea unui stat nu poate

fi angajată în ceea ce privește „un act extrateritorial instantaneu, întrucât dispozițiile articolului 1 nu recunosc noțiunea de «cauză și efect» a «jurisdicției»” (a se vedea și *MN și alții împotriva Belgiei* (dec.) [GC]).

În această privință, s-ar putea considera de la bun început că, în cazul operațiunilor militare – inclusiv, de exemplu, atacuri armate sau bombardamente – efectuate în timpul unui conflict armat internațional, nu se poate vorbi în general de „control efectiv” asupra unei zone. Însăși realitatea confruntării armate și a luptelor dintre forțele militare inamice care încearcă să stabilească controlul asupra unei zone într-un context de haos a însemnat că nu există control asupra unei zone. De asemenea, este exclusă orice formă de „autoritate și control al statului” asupra persoanelor. Acest lucru a fost valabil și în cazul de față, având în vedere că majoritatea luptelor au avut loc în zone care au fost anterior sub controlul Georgiei. Această concluzie a fost confirmată prin practica Înalțelor Părți Contractante de a nu face derogare în temeiul articolului 15 din Convenție în situațiile în care s-au angajat într-un conflict armat internațional în afara propriului teritoriu. În opinia Curții, acest lucru ar putea fi interpretat că Înaltele Părți Contractante au considerat că, în astfel de situații, nu și-au exercitat jurisdicția în sensul articolului 1.

Cu toate acestea, având în vedere în special numărul mare de pretinse victime și incidente, amploarea dovezilor prezentate, dificultatea de a stabili circumstanțele relevante și faptul că astfel de situații erau reglementate în mod predominant de alte norme juridice decât cele ale Convenției (în special, dreptul internațional umanitar sau dreptul conflictelor armate), Curtea nu a fost în măsură să își dezvolte jurisprudența dincolo de înțelegerea noțiunii de „jurisdicție”, așa cum a fost stabilită până în prezent. Dacă, la fel ca în cazul de față, Curții i s-ar fi încredințat sarcina de a evalua actele de război și ostilitățile active în contextul unui conflict armat internațional în afara teritoriului unui stat reclamat, Părților Contractante ar trebui să le revină obligația de a oferi baza legală necesară pentru o astfel de sarcină. Aceasta nu înseamnă că statele pot acționa în afara oricărui cadru legal; într-un astfel de context erau obligate să respecte regulile foarte detaliate ale dreptului internațional umanitar.

Concluzie: Evenimentele care au avut loc în timpul fazei active a ostilităților nu au intrat în jurisdicția Federației Ruse în sensul articolului 1; inadmisibil (unsprezece voturi la șase).

Faza de ocupare după încetarea ostilităților (acordul de încetare a focului din 12 august 2008)

În observațiile sale, Guvernul reclamant a recunoscut o prezență militară rusă substanțială după încetarea ostilităților și a furnizat numeroase indicii care arată amploarea sprijinului economic și financiar pe care Federația Rusă l-a oferit și a continuat să-l acorde Osetiei de Sud și Abhaziei. Misiunea UE de constatare a faptelor a menționat, de asemenea, relația de dependență nu numai din punct de vedere economic și financiar, ci și din punct de vedere militar și politic; informațiile furnizate de aceasta dezvăluiau relația preexistentă de subordonare între entitățile separatiste și Federația Rusă, care a durat pe tot parcursul fazei active a ostilităților și după încetarea acestora. În raportul său, misiunea UE de constatare făcea referire la „anexarea înfiorătoare” a Osetiei de Sud și a Abhaziei de către Federația Rusă.

Prin urmare, Federația Rusă a exercitat „controlul efectiv”, în sensul jurisprudenței Curții, asupra Osetiei de Sud, Abhazia și „zona tampon” în perioada 12 august – 10 octombrie 2008, data retragerii oficiale a trupelor rusești. Chiar și după acea perioadă, prezența puternică a Rusiei și dependența autorităților sud-osetiene și abhaze de Federația Rusă, de care depindea supraviețuirea lor, după cum s-a demonstrat în special prin acordurile de cooperare și asistență semnate cu aceasta din urmă, au indicat că Federația Rusă a continuat să dețină „controlul efectiv” asupra Osetiei de Sud și Abhaziei.

Concluzie: Evenimentele care au avut loc după încetarea ostilităților au intrat în jurisdicția Federației Ruse în sensul articolului 1 (șaisprezece voturi la unu).

Relația dintre dispozițiile Convenției și prevederile dreptului internațional umanitar

Curtea a examinat relația dintre cele două regimuri juridice în ceea ce privește fiecare aspect al cazului și fiecare articol al Convenției despre care se pretinde că a fost încălcat. Procedând astfel, a constatat de fiecare dată dacă a existat un conflict între cele două regimuri juridice.

Definirea conceptului de „practică administrativă”

În timp ce criteriile stabilite în cazul *Georgia împotriva Rusiei (I)*[GC] au definit un cadru general, acestea nu au indicat numărul de incidente

necesare pentru a stabili existența unei practici administrative: acesta a fost un aspect care a rămas la aprecierea Curții în funcție de circumstanțele particulare ale fiecărui caz.

Articolele 2, 3 și 8 ale Convenției și Articolul 1 din Protocolul Nr. 1

În mod general, într-o situație de „ocupație” se aplică dreptul internațional umanitar. În opinia Curții, conceptul de „ocupație” în sensul dreptului internațional umanitar a inclus o cerință de „control efectiv”. Dacă ar fi existat „ocupație” în sensul dreptului internațional umanitar, ar exista și un „control efectiv” în sensul jurisprudenței Curții, deși termenul de „control efectiv” ar fi mai general și ar acoperi situații care nu se referă neapărat la „ocupație” în sensul dreptului internațional umanitar. Având în vedere cererile formulate în cazul analizat, nu a existat niciun conflict între articolele 2, 3 și 8 din Convenție și articolul 1 din Protocolul nr. 1 și prevederile dreptului internațional umanitar aplicabile într-o situație de ocupație.

Din momentul în care Federația Rusă a exercitat „controlul efectiv” asupra teritoriilor Osetiei de Sud și a „zonei tampon” după încetarea conduitei active a ostilităților, aceasta a fost responsabilă și pentru acțiunile forțelor Osetiei de Sud, inclusiv cele ale milițiilor în aceste teritorii, fără a fi necesar să se furnizeze dovezi ale „controlului detaliat” al fiecăreia dintre acțiunile respective. Curtea dispunea de suficiente dovezi pentru a-i permite să concluzioneze, dincolo de orice îndoială rezonabilă, că a existat o practică administrativă contrară articolelor 2 și 8 din Convenție și articolului 1 din Protocolul nr. 1 în ceea ce privește uciderea civililor și incendierea și jefuirea caselor în satele georgiene din Osetia de Sud și din „zona tampon”. Având în vedere gravitatea abuzurilor comise, care ar putea fi clasificate ca „tratamente inumane și degradante” din cauza sentimentelor de neliniște și suferință cu care s-au confruntat victimele, care, în plus, au fost vizate ca grup etnic, această practică administrativă a fost contrară și articolului 3.

Concluzie: încălcare (șaisprezece voturi la unu).

Articolele 3 și 5 (tratamentul deținuților civili și legalitatea detenției acestora)

Nu a existat niciun conflict între articolul 3 și dispozițiile dreptului internațional umanitar, care prevedea în mod general că deținuții urmau să fie tratați cu umanitate și să fie reținuți în condiții decente. În ceea ce privește

articolul 5, ar putea exista un astfel de conflict (a se vedea *Hassan împotriva Regatului Unit* [GC], para. 97-98); totuși, nu a existat niciunul în cazul de față, deoarece justificarea pentru reținerea civililor prezentată de guvernul reclamat nu a fost permisă de niciun set de reguli.

Aproximativ 160 de civili georgieni reținuți de forțele Osetiei de Sud în subsolul „Ministerului Afacerilor Interne al Osetiei de Sud” din Tskhinvali între aproximativ 10 și 27 august 2008 au intrat în jurisdicția Federației Ruse în sensul articolului 1. A existat o practică administrativă contrară articolului 3 în ceea ce privește condițiile de detenție și actele umilitoare la care fuseseră supuși, care trebuiau considerate tratamente inumane și degradante. De asemenea, a existat o practică administrativă contrară articolului 5 în ceea ce privește detenția arbitrară.

Concluzie: încălcare (unanimitate)

Articolul 3 (tratamentul prizonierilor de război)

Nu a existat niciun conflict între articolul 3 și dispozițiile dreptului internațional umanitar, care prevedea că prizonierii de război trebuiau tratați cu umanitate și reținuți în condiții decente.

Prizonierii de război georgieni care fuseseră reținuți la Tskhinvali între 8 și 17 august 2008 de forțele Osetiei de Sud au intrat în jurisdicția Federației Ruse în sensul articolului 1. A existat o practică administrativă contrară articolului 3 în ceea ce privește acte de tortură la care fuseseră supuși.

Concluzie: încălcare (șaisprezece voturi la unu).

Articolul 2 din Protocolul Nr. 4 (libertatea de circulație a persoanelor strămutate)

Nu a existat niciun conflict între articolul 2 din Protocolul nr. 4 și dispozițiile relevante ale dreptului internațional umanitar privind o situație de ocupație.

Un număr mare de cetățeni georgieni care fugiseră din cauza conflictului nu mai locuiau în Osetia de Sud, ci pe teritoriul georgian necontestat. Cu toate acestea, în opinia Curții, faptul că locuințele lor, la care au fost împiedicați să se întoarcă, erau situate în zone aflate sub „controlul efectiv” al Federației Ruse și faptul că Federația Rusă a exercitat „controlul

efectiv” dincolo de frontierele administrative, au fost suficiente pentru a stabili o legătură jurisdicțională în sensul articolului 1 între Federația Rusă și cetățenii georgieni în cauză. A existat o practică administrativă contrară articolului 2 din Protocolul nr. 4 în ceea ce privește imposibilitatea cetățenilor georgieni de a se întoarce la casele lor din zonele respective.

Concluzie: încălcare (șaisprezece voturi la unu).

Articolul 2 din Protocolul Nr. 1 (pretinsa jefuire și distrugere a școlilor și bibliotecilor publice și intimidarea elevilor și profesorilor etnici georgieni)

Nu a existat niciun conflict între articolul 2 din Protocolul nr. 1 și dispozițiile relevante ale dreptului internațional umanitar privind o situație de ocupație.

Curtea nu a dispus de suficiente dovezi pentru a concluziona, dincolo de orice îndoială rezonabilă, că au existat incidente contrare articolului 2 din Protocolul nr. 1.

Concluzie: încălcare (unanimitate).

Articolul 2 (obligația de a desfășura o anchetă)

În general, obligația de a desfășura o anchetă efectivă în temeiul articolului 2 era mai generală decât obligația echivalentă prevăzută de dreptul internațional umanitar. În schimb, nu a existat niciun conflict între standardele aplicabile în acest sens în temeiul articolului 2 și dispozițiile relevante ale dreptului internațional umanitar.

În cazul de față, având în vedere acuzațiile potrivit cărora ar fi comis crime de război în timpul fazei active a ostilităților, Federația Rusă avea obligația de a ancheta evenimentele în cauză, în conformitate cu normele relevante ale dreptului internațional umanitar și ale dreptului intern. Într-adevăr, autoritățile de urmărire penală ale Federației Ruse au luat măsuri pentru a ancheta acuzațiile respective. Mai mult, deși evenimentele care au avut loc în faza activă a ostilităților nu au intrat în jurisdicția Federației Ruse, aceasta a stabilit „control efectiv” asupra teritoriilor în cauză la scurt timp după aceea. În cele din urmă, ținând cont de faptul că toți potențialii suspecți din cadrul personalului de serviciu rus se aflau fie în Federația Rusă, fie în teritorii aflate sub controlul Federației Ruse, Georgia a fost împiedicată să desfășoare o

anchetă adecvată și efectivă cu privire la acuzații. În consecință, având în vedere „caracteristicile speciale” ale cazului, jurisdicția Federației Ruse în sensul articolului 1 a fost stabilită cu privire la această cerere (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Güzelyurtlu și alții [GC]*).

Prin urmare, Federația Rusă avea o obligație procedurală în temeiul articolului 2 de a efectua o anchetă corespunzătoare și efectivă nu numai asupra evenimentelor care au avut loc după încetarea ostilităților, ci și asupra evenimentelor care au avut loc în timpul fazei active a ostilităților. Având în vedere gravitatea infracțiunilor pretinse a fi fost săvârșite în faza activă a ostilităților și amploarea și natura încălcărilor constatate în perioada ocupației, anchetele desfășurate de autoritățile ruse nu au fost nici prompte, nici eficiente, nici independente, și, prin urmare, nu au îndeplinit cerințele articolului 2.

Concluzie: încălcare (șaisprezece voturi la unu).

Articolul 38

Guvernul reclamat a refuzat să prezinte „rapoartele de luptă”, pe motiv că documentele în cauză constituiau un „secret de stat”, în ciuda modalităților practice propuse de Curte de a prezenta extrase neconfidențiale. De asemenea, acesta nici nu a prezentat Curții vreo propunere practică care i-ar fi permis să își îndeplinească obligația de a coopera, păstrând în același timp natura secretă a anumitor informații.

Concluzie: încălcare (șaisprezece voturi la unu).

De asemenea, Curtea a considerat, în unanimitate, că nu este necesar să se examineze separat cererea guvernului reclamant în temeiul articolului 13 coroborat cu articolele 3, 5 și 8 și cu articolele 1 și 2 din Protocolul nr. 1 și articolul 2 din Protocolul nr. 4 .

Articolul 41: rezerve.

(A se vedea Georgia împotriva Rusiei (I) [GC], nr. 13255/07, CEDO 2014 (extrase), Rezumat juridic – în limba engleză; Hassan împotriva Regatului Unit [GC], nr. 29750/09, CEDO 2014, Rezumat juridic – în limba engleză; *Güzelyurtlu și alții* împotriva Ciprului și a Turciei [GC], nr. 36925/07, 29 ianuarie 2019, Rezumat juridic – în limba engleză; *Medvedyev și alții* împotriva Franței [GC], nr. 3394/03, CEDO 2010, Rezumat juridic; *Banković și alții* (dec), nr. 52207/99, 12 decembrie

2001, Rezumat juridic – în limba engleză; M.N. și alții împotriva Belgiei (dec.) [GC], nr. 3599/18, 5 mai 2020, Rezumat juridic – în limba engleză)

COMENTARIU

Analiza juridică a speței prezintă particularități din două puncte de vedere: (1) contextul conflictual al situației de fapt (războiul ruso-georgian) și (2) problematizarea situației de drept prin raportare la incidența normelor de jurisdicție prevăzute de articolul 1 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale în perspectiva incidenței cumulative a dreptului internațional umanitar (ne referim la Convențiile de la Haga din anul 1907¹ și Convențiile de la Geneva din anul 1949² care cuprind standardele internaționale aplicabile în zonele de conflict cu scopul protejării și promovării drepturilor omului) și a normelor convenționale privitoare la protecția drepturilor omului.

Curtea explică în paragraful 59 din hotărâre *abordarea analitică* aplicabilă circumstanțelor prezentate în speță, reiterând noțiunile stabilite pe cale jurisprudențială (a se vedea hotărârea Curții în cauza *Nachova și alții împotriva Bulgariei*, pronunțată la data de 26 februarie 2004, cererile nr. 43577/98 și 43579/98) în argumentarea propriului *modus operandi*: (...) specificitatea sarcinii sale în temeiul articolului 1 al Convenției – de a asigura respectarea de către Înaltele Părți Contractante a angajamentelor lor de a proteja drepturile fundamentale consacrate în Convenție – condiționează abordarea acesteia în ceea ce privește probele. În procedura în fața Curții nu există bariere procedurale în calea admisibilității probelor sau formule prestabilite pentru evaluarea acestora. Curtea este, de asemenea, atentă la gravitatea legată de o hotărâre conform căreia un stat contractant a încălcat

¹ Convenția referitoare la începerea ostilităților/ A treia Convenție de la Haga (Haga, 18 octombrie 1907); Convenția privind legile și obiceiurile războiului pe uscat/ A patra Convenție de la Haga (Haga, 18 octombrie 1907); Anexa la cea de-a patra Convenție de la Haga din 1907: Regulamentul privind respectarea legilor și obiceiurilor războiului pe uscat (Haga, 18 octombrie 1907).

² Convenția pentru îmbunătățirea sortii răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie/ Prima Convenție de la Geneva (Geneva, 12 august 1949); Convenția pentru îmbunătățirea sortii răniților, bolnavilor și naufragiaților din forțele armate pe mare/ A doua Convenție de la Geneva (Geneva, 12 august 1949); Convenția cu privire la tratamentul prizonierilor de război/ A treia Convenție de la Geneva (Geneva, 12 august 1949); Convenția referitoare la protecția persoanelor civile în timp de război/ A patra Convenție de la Geneva (Geneva, 12 august 1949).

drepturile fundamentale. În stabilirea existenței unei practici administrative, Curtea nu se va baza pe raționamentul conform căreia sarcina probei este suportată de unul sau altul dintre cele două guverne ale statelor în cauză, ci va studia mai degrabă toate materialele aflate în fața sa, indiferent de sursa în care acestea își au originea (...).

În speță fiind concurente normele de drept internațional umanitar și normele internaționale privind protecția drepturilor omului, Curtea analizează pertinenta incidenței normelor de jurisdicție prevăzute de articolul 1 din Convenție, instrumentând în acest sens criteriul temporal: astfel, dacă actele comise asupra civililor georgieni s-au produs în perioada ostilităților, atunci faptele se apreciază conform normelor internaționale circumscrise dreptului umanitar; dimpotrivă, dacă încălcările drepturilor și libertăților populației civile s-au produs în perioada de ocupație efectivă (respectiv, după încetarea ostilităților), devin active dispozițiile articolului 1 din Convenție privitoare la jurisdicție.

Această soluție este rezultatul unui raționament complex statuat de Curte pe cale jurisprudențială (a se vedea hotărârea Curții în cauza *Ilașcu și alții împotriva Moldovei și Rusiei*, pronunțată la data de 8 iulie 2004, cererea nr. 48787/99) conform căruia, pentru a decide condițiile în care statele membre răspund pentru orice încălcare a drepturilor și libertăților protejate de Convenție comise împotriva persoanelor plasate sub jurisdicția lor, este necesar a identifica *ab initio* coordonatele de *conceptualizare a jurisdicției*. Cel mai important criteriu de conceptualizare a jurisdicției constă în *observarea modului în care termenul este reflectat în dreptul internațional public* (a se vedea hotărârea Curții în cauza *Gentilhomme și alții împotriva Franței*, pronunțată la data de 14 mai 2002, cererile nr. 48205/99, 48207/99 și 48209/99). Conform dreptului internațional public, jurisdicția este, *prima facie*, teritorială în sensul în care statul trebuie să asigure, aplicarea pe teritoriul său, a drepturilor și libertăților prevăzute în Convenție în temeiul competenței sale jurisdicționale. Deci, jurisdicția implică, în mod corelativ, *obligații* în sarcina Statelor Părți la Convenție din perspectiva menținerii ordinii convenționale pe teritoriului lor. De asemenea, este clar că jurisdicția instituie o prezumție de teritorialitate statală care, neavând caracter *juris tantum*, este susceptibilă de derogări. O ipoteză derogatorie clasică este cea în care un stat este împiedicat să-și exercite competența jurisdicțională pe o parte din teritoriul său din cauza confruntărilor armate. Într-o atare circumstanță, în faza de ostilități, menținerea competenței teritoriale statale este chestionată iar normele de

drept internațional umanitar devin incidente; dacă, ulterior ostilităților, un teritoriu statal se află sub controlul efectiv al unui alt stat (în speța analizată, Osetia de Sud și Abhazia – ca regiuni ale Georgiei – se află, urmare a confruntărilor armate ruso-georgiene, în sfera de control efectiv a Rusiei), atunci statul care exercită controlul efectiv este, *mutatis mutandis*, statul căruia îi revine obligația prevăzută de articolul 1 din Convenție.

Starea derogatorie a confruntărilor militare generează derogări în conceptualizarea jurisdicției, atenția analizei fiind transferată de la noțiunea de *teritoriu* la noțiunea de *control efectiv*. Explicarea acesteia din urmă este stabilită de Curte care menționează că (...) în cazul în care un stat contractant exercită controlul general asupra unei zone din afara teritoriului său național, responsabilitatea sa nu se limitează la actele soldaților sau funcționarilor săi din acea zonă, ci se extinde și la actele administrației locale care supraviețuiește acolo în virtutea sprijinului oferit de armata sa și a oricărui alt sprijin (a se vedea hotărârea Curții în cauza *Cipru împotriva Turciei*, pronunțată la data de 10 mai 2001, cererea nr. 25781/94). Având în vedere controlul administrativ și sprijinul logistic acordate de Federația Rusă Osetiei de Sud și Abhaziei în perioada post-conflict, Curtea se pronunță în sensul în care Federația Rusă a deținut controlul efectiv asupra regiunilor georgiene, fiind admisibilă cercetarea pe fond a alegațiilor referitoare la încălcarea articolelor 2, 3, 5, 8 din Convenție, articolului 1 din Protocolul nr. 1, articolului 2 din Protocolul nr. 1 și a articolului 2 din Protocolul nr. 4.

Analizând pretinsele încălcări aferente articolelor 2, 3, 8 din Convenție, respectiv a articolului 1 din Protocolul nr.1, Curtea introduce în raționamentul său elementul „controlului efectiv” și al repercusiunilor produse de realizarea acestuia prin raportare la asigurarea conținutului articolelor menționate anterior. Controlul efectiv nu presupune, cu necesitate, „importarea” autorităților administrative și militare ale statului controlor în statul controlat ci implică, *lato sensu*, ca politicile și administrația locală ale statului controlat să fie subordonate statului controlor. În condițiile date, statul ocupant trebuie să asigure protecția drepturilor și libertăților prevăzute în Convenție în favoarea indivizilor aflați pe teritoriul statului ocupat, în caz contrar, această situație juridică ar reprezenta o lacună de protecție vizavi de sfera de aplicare a Convenției. Pe cale jurisprudențială (a se vedea hotărârea Curții în cauza *Güzelyurtlu și alții împotriva Ciprului și Turciei*, pronunțată la data de 29 ianuarie 2019, cererea nr. 36925/07; decizia Curții în cauza *Banković și alții împotriva Belgiei*, nr. 52207/99, pronunțată la data de 12 decembrie 2001) Curtea a apreciat că uciderea persoanelor aflate

pe teritoriul statului controlat de către agenții statului controlor sau urmare a acordului acestora determină atragerea responsabilității statului controlor pentru încălcarea dreptului la viață prevăzut de articolul 2 din Convenție. Este important de reținut că tragerea la răspundere a statului care exercită „controlul efectiv” în cazul încălcării articolului 2 este posibilă indiferent dacă ne raportăm la dimensiunea pozitivă (intervenția directă a agenților statali în sensul încălcării dreptului la viață) sau dimensiunea negativă (pasivitatea agenților statali care a avut ca urmare încălcarea dreptului la viață) a obligației statului controlor de a garanta dreptul la viață. Potrivit Curții, dacă nu este posibil a fi stabilit dincolo de orice îndoială rezonabilă că un agent statal a fost implicat în comiterea încălcării, aceasta nu este o cauză de exonerare a statului controlor pârât, fiind posibilă (și necesară) tragerea sa la răspundere dacă, din totalul circumstanțelor poate fi apreciat că autoritățile nu au luat măsurile rezonabile pentru a proteja dreptul la viață (a se vedea hotărârea Curții în cauza *Mahmut Kaya împotriva Turciei*, pronunțată la data de 28 martie 2000, cererea nr. 22535/93).

Subliniem că dreptul la viață a fost analizat de Curte inclusiv în dimensiunea sa procedurală, în relație directă cu obligativitatea statului ocupant de a efectua o anchetă efectivă. În condițiile unui conflict armat, este problematizată respectarea dreptului la viață din perspectiva dreptului, corelativ, al autorității statale de a utiliza forța letală în situații de excepție (a se vedea articolul 2, paragraful 2 din Convenție). Pentru ca utilizarea forței letale de către agenții statului să nu devină abuzivă, este necesar să fie instituite, în mod corespunzător, garanții care să permită limitele de revizuire a acestei prerogative. Conform jurisprudenței Curții, această garanție decurge din realizarea unor investigații adecvate care să asigure punerea în aplicare efectivă a legilor interne care protejează dreptul la viață și, în acele cazuri care implică agenți sau organisme de stat, de a asigura răspunderea acestora pentru decesele care au loc sub responsabilitatea lor (a se vedea hotărârea Curții în cauza *Nachova și alții împotriva Bulgariei*, pronunțată la data de 26 februarie 2004, cererile nr. 43577/98 și 43579/98). Obligația de anchetare adecvată nu implică un caracter exhaustiv ci un caracter cuprinzător, orientat atât către actele letale aplicate de agenții statului cât și către ansamblul circumstanțelor. Existența unui conflict armat implică, *a fortiori*, adoptarea tuturor măsurilor rezonabile pentru a se asigura că se efectuează o investigație eficientă și independentă asupra presupuselor încălcări ale dreptului la viață. Uciderea sistematică a populației civile în perioada ulterioară încetării ostilităților instituie în sarcina Federației Ruse

obligația corelativă de anchetă adecvată. De principiu, Curtea nu asociază responsabilitatea Federației Ruse cu alegațiile de încălcări ale dreptului la viață comise în faza ostilităților; prin excepție, având în vedere gravitatea infracțiunilor presupuse a fi săvârșite în faza activă a ostilităților, amploarea și natura încălcărilor dreptului la viață ale căror efecte continuă și în perioada de ocupare, Curtea consideră că Federația Rusă poate fi trasă la răspundere și pentru actele comise în perioada de confruntări armate; în condițiile date, anchetele efectuate de autoritățile ruse nu au îndeplinit criteriile eficienței, independenței, imparțialității și, prin urmare, nu au fost îndeplinite cerințele procedurale corespunzătoare articolului 2 din Convenție.

În mod similar, toleranța manifestată de autoritățile ocupante față de acțiunile forțelor militare ale Osetiei de Sud care au comis acte de jefuire a populației civile prin utilizarea violențelor fizice sau verbale sau prin amenințarea cu posibilitatea aplicării unor asemenea acte reprezintă forme de manifestare a nerealizării obligației statului ocupant de a interveni activ pentru a garanta drepturile prevăzute de Convenție în relație cu populația civilă. Uciderea, jefuirea, crearea și menținerea unui climat de tensiune interetnică, amenințarea cu posibilitatea de producerea a unor acte de violență fizică și psihică reprezintă încălcări ale articolelor 2, 3, 8 din Convenție, respectiv a articolului 1 din Protocolul nr. 1 care sunt identificate de Curte în responsabilitatea Federației Ruse pentru următoarele argumente: (1) tolerarea, de către Federația Rusă, a actelor ilegale comise de agenții săi și/sau de agenții regiunilor separatiste Osetia de Sud/Abhazia; (2) pasivitatea autorităților Federației Ruse în sensul neadoptării de măsuri pertinente destinate prevenirii sau stopării actelor ilegale, care aduc atingere drepturilor și libertăților prevăzute de Convenție; (3) lipsa de diligență a autorităților Federației Ruse pentru a iniția/pentru a susține demararea unei anchete adecvate în scopul aflării adevărului încălcărilor invocate de populația civilă (a se vedea, pe larg, argumentele expuse de Curte în cauza Georgia vs. Rusia (I), pronunțată la data de 3 iulie 2014, cererea nr. 13255/07).

Privitor la alegațiile având ca obiect încălcarea standardelor interzicerii supunerii la tortură, la tratamente/pedepse inumane sau degradante în relație cu cele aferente libertății și siguranței (articolele 3 și 5 din Convenție), Curtea a prevăzut, cu titlu de principiu, că suferința și umilința aplicate în contextul privării de libertate pot fi calificate ca fiind circumscrise articolului 3 din Convenție dacă ating un nivel de severitate care depășește nivelul inerent detenției; astfel, cerințele practice de detenție trebuie să fie

compatibile cu sănătatea și bunăstarea persoanelor. În procesul de evaluare a respectării demnității persoanei aflate în detenție se va ține seama inclusiv de acuzațiile specifice formulate de reclamant și de durata perioadei de detenție (a se vedea hotărârea Curții în cauza *Kudla împotriva Poloniei* nr. 30210/96 și hotărârea Curții în cauza *Popov împotriva Rusiei*, pronunțată la data de 13 iulie 2006, cererea nr. 26853/04).

O aplicare particulară a respectării garanțiilor instituite în articolele 3 și 5 din Convenție în situații de conflict este reprezentată de tratamentul aplicat prizonierilor de război. Este evident că, existența situațiilor de conflict implică distingerea, la nivel de statut juridic, între populația non-combatantă și persoanele care iau parte în mod activ la ostilități; în privința protecției juridice aplicabile, ambele categorii beneficiază de aplicarea unui tratament uman („cu omenie” în înțelesul articolelor 3 și 13 din Convenția de la Geneva privitoare la tratamentul prizonierilor de război), sub rezerva recunoașterii particularităților juridice inerente. În accepțiunea Curții, maltratarea prizonierilor georgieni de către forțele militare ale Osetiei de Sud cu acordul tacit al Federației Ruse (simpla detenție a prizonierilor de război pe teritoriul atribuit competenței jurisdicționale a Federației Ruse implică responsabilitatea juridică a acesteia, nefiind necesară dovada controlului detaliat al Rusiei asupra fiecărei acțiuni întreprinse de forțele militare ale Osetiei de Sud) reprezintă acte susceptibile de a fi incluse în sfera articolului 3, privit în lumina dispozițiilor articolului 5 din Convenție.

Încălcarea libertății de circulație invocată în speță, în condițiile în care Georgia susține că Federația Rusă și autoritățile *de facto* din Abhazia și Osetia de Sud au împiedicat întoarcerea a aproximativ 23.000 de etnici georgieni strămutați forțat în aceste regiuni, se cuvine să fie analizată în relație cu articolul 2 din Protocolul 4 la Convenție. Curtea recunoaște că georgienii care în timpul confruntărilor civile au fost nevoiți să își părăsească locuințele din rațiuni referitoare la protejarea vieții, demnității și a integrității fizice și psihice au un statut juridic asimilat persoanelor strămutate intern, aflându-se într-o poziție subordonată, de vulnerabilitate accentuată iar neacordarea de sprijin corespunzător din partea autorităților din regiune reprezintă o imixtiune în exercitarea libertății de circulație astfel cum este statuată în articolul 2 din Protocolul 4 la Convenție.

Capătul de cerere având ca obiect încălcarea dreptului la instruire prevăzut în articolul 2 Protocolul nr. 1 este evaluat de Curte prin prisma jurisprudenței sale anterioare în temeiul căreia interpretarea dispozițiilor

acestui articol se realizează în sensul existenței unei obligații corelative a statelor de a nu nega accesul la serviciile de educație. Georgia a invocat că, atitudinea discriminatorie și intimidantă a forțelor separatiste în relație cu elevii și cadrele didactice georgiene, a generat un climat neadecvat desfășurării actelor educaționale. De asemenea, potrivit declarațiilor terților intervenienți și a experților internaționali, un aspect sensibil al speței este reprezentat de presiunile exercitate de oficialii separatiști și/sau ruși asupra autorităților educaționale georgiene de a desfășura activitatea didactică în limba rusă –aspect susceptibil de a restricționa accesul în mod egal și nediscriminatoriu la serviciile de educație. Neavând suficiente dovezi încât să stabilească, dincolo de orice dubiu rezonabil, încălcarea dreptului la instruire, Curtea atestă că nu s-a produs încălcarea dispozițiilor cuprinse în articolul 2 din Protocolul nr. 1.

Luând în considerare relevanța dispozițiilor substanțiale invocate în speță, a fost pusă în discuție obligația părții pârâte de a depune toate diligențele necesare pentru asigurarea unei anchete efective în temeiul principiului contradictorialității. Acesta din urmă implică posibilitatea părților de a susține aspecte contradictorii cât și obligația acestora de a asigura toate facilitățile necesare anchetei. Refuzul Federației Ruse de a pune la dispoziția Curții și a statului reclamant rapoartele militare, invocând în acest sens caracterul confidențial al informațiilor cuprinse în acestea, fără a avansa, în schimb, alternative care să permită realizarea obligațiilor decurgând din articolul 38 al Convenției constituie, în opinia Curții, temei pentru tragerea la răspundere juridică a Federației Ruse.

Finalmente, reținem, de asemenea, că existența, în speță, a unei practici juridico-administrative interne contrară protejării drepturilor omului face inadecvată și non-necesară analizarea speței potrivit standardelor art. 13 privitoare la dreptul la un remediu efectiv.

Articolul 2 – Dreptul la viață

Smiljanic împotriva Croației – 35983/14

Hotărârea din 25.03.2021 [Secția I]

REZUMAT

Articolul 2.

Obligații pozitive

Aplicarea ineficientă a reglementărilor privind traficul rutier și răspunsul sistemului judiciar cu privire la recidivistul care a provocat o coliziune fatală: *încălcare*

În fapt – Ruda reclamanților a fost ucisă într-un accident rutier cauzat de D.M., care a trecut în viteză pe culoarea roșie a semaforului dintr-o intersecție, în timp ce se afla sub influența băuturilor alcoolice. A fost condamnat la doi ani de închisoare, din care a executat aproximativ paisprezece luni. D.M. avea antecedente de încălcări ale legislației rutiere, iar împotriva sa se aflau pe rol o serie de proceduri contravenționale pentru conducere sub influența băuturilor alcoolice cam în aceeași perioadă când a avut loc incidentul.

Reclamanții s-au plâns că autoritățile naționale nu au reușit să aplice cadrul legal intern al reglementărilor privind traficul rutier, luând măsuri adecvate cu privire la D.M.

În drept – Articolul 2:

(a) *Un cadru de reglementare funcțional în materie de siguranță rutieră (condiție de fond)*

Cauza se referea la acuzațiile de deficiențe în punerea în aplicare a cadrului de reglementare. Există un motiv convingător pentru protejarea societății împotriva daunelor din traficul rutier, așa cum este recunoscut

de instrumentele internaționale relevante și de legislația și politica internă și, de asemenea, de bunul simț. Statul trebuia să urmărească prevenirea accidentelor de circulație, prin aplicarea unor măsuri adecvate de prevenție și de descurajare, precum și respectarea normelor relevante menite să reducă riscurile unei conduite periculoase, neglijente sau nesăbuite în circulația rutieră.

Cadrul juridic relevant intern a prevăzut măsuri preventive adecvate orientate spre asigurarea siguranței publice și reducerea la minimum a numărului de accidente rutiere. S-a ridicat problema dacă acel cadru de reglementare a funcționat efectiv în practică.

Autoritățile relevante au considerat conduita lui D.M. cu privire la coliziunea rutieră ca implicând circulația iresponsabilă prin ignorarea intenționată sau nejustificată a siguranței celorlalți, fapt considerat a fi mai mult decât simplă neglijență. Acesta avea un trecut bogat în încălcări ale reglementărilor relevante privind circulația rutieră, inclusiv conducere sub influența alcoolului, viteză excesivă și nerespectarea indicatoarelor rutiere. În cei doisprezece ani care au precedat incidentul, D.M. fusese înregistrat de treizeci și două de ori în registrele poliției ca autor al unor diferite infracțiuni de circulație și fusese condamnat pentru o infracțiune comisă cu mai puțin de doi ani înainte de incidentul analizat în cauza prezentă. Prin urmare, autoritățile au avut motive întemeiate să-l considere recidivist.

Cu toate acestea, permisul său de conducere a fost reținut temporar de două ori, doar pentru perioade scurte de timp. Într-adevăr, la momentul incidentului, D.M. deținea un permis de conducere valabil care îi permitea să participe la traficul rutier. Pentru alte încălcări, a fost pedepsit cu mici amenzi sau penalizat în alt mod, prin prestare de serviciu comunitar, sau doar cu o mustrare. Zece proceduri contravenționale împotriva acestuia au fost suspendate fie din cauza prescripției, fie din cauza instrumentării necorespunzătoare a cazului de către poliție. În perioada de timp apropiată de momentul incidentului, D.M. era urmărit penal în cadrul unor proceduri privind infracțiuni minore de conducere a unui vehicul sub influența alcoolului. În procesul-verbal de contravenție întocmit de poliție s-a emis un ordin de reținere a permisului său de conducere dar, după ce acesta a contestat procesul-verbal în fața unei instanțe naționale, nu a existat niciun indiciu că instanța ar fi luat în considerare reținerea permisului său în așteptarea rezultatului procesului. În hotărârea pronunțată în primă instanță,

instanța a stabilit în mod eronat că D.M. nu fusese condamnat anterior și, prin urmare, a considerat că o amendă este o sancțiune suficientă, fără a necesita reținerea permisului de conducere.

Deși autoritățile naționale au luat anumite măsuri împotriva lui D.M., nu au reușit să adopte o abordare cuprinzătoare și integrată de aplicare a măsurilor eficiente de prevenție și de descurajare, pentru a pune capăt încălcărilor continue și grave ale legislației rutiere. O astfel de abordare ar fi impus luarea de măsuri cu scopul principal de a reduce factorii de risc pentru siguranța traficului rutier, de exemplu, prin anularea permisului de conducere sau reținerea acestuia pentru o perioadă mai lungă de timp, impunerea reeducării în domeniul circulației rutiere, tratament împotriva abuzului de substanțe și, după caz, prin aplicarea de sancțiuni mai severe și mai descurajante pentru comportamentul său. Luarea unor astfel de măsuri ar fi fost în concordanță cu mecanismele prevăzute în cadrul relevant de reglementare internă și standardele aprobate de guvern, precum și cu cele prevăzute în instrumentele internaționale relevante.

Întrucât Curtea nu putea presupune dacă problema ar fi evoluat diferit dacă autoritățile ar fi acționat altfel, testul relevant în temeiul articolului 2 nu putea impune să se demonstreze că „doar” prin eșecul sau omisiunea autorităților nu ar fi avut loc un deces. Mai degrabă, a fost suficient să se constate că eșecurile multiple ale autorităților naționale de la diferite niveluri de a lua măsuri adecvate împotriva conduitei ilegale continue a lui D.M. și, astfel, de a asigura funcționarea eficientă în practică a măsurilor preventive orientate spre asigurarea siguranței publice și minimizarea numărului de accidente rutiere, depășiseră simpla coordonare neglijentă sau omisiunea. Astfel, a fost angajată răspunderea statului din punctul de vedere al obligației sale pozitive în temeiul articolului 2.

Concluzie: încălcare (șase voturi la unu).

(b) Un sistem judiciar eficient pentru soluționarea încălcărilor reglementărilor privind siguranța rutieră (aspect procedural)

Cauza a făcut referire și la caracterul inadecvat al pedepsei impuse lui D.M. pentru provocarea decesului rudei reclamanților și executarea întârziată a acestei sentințe.

Codul penal acordase instanțelor naționale posibilitatea pronunțării unei pedepse cu închisoarea cuprinsă între trei și zece ani. Cu toate acestea,

Tribunalul Municipal a ales să se bazeze pe posibilitatea prevăzută de legislația internă relevantă de a impune o pedeapsă sub nivelul minim permis de lege, condamându-l la doi ani de închisoare. Fără a intenționa să interfereze cu alegerea instanțelor naționale de a lua măsuri punitive împotriva D.M. și fără a intenționa să judece proporționalitatea acestor măsuri cu infracțiunea, Curtea nu a putut să nu constate că, atunci când a făcut evaluarea, Tribunalul Municipal nu a făcut trimitere la faptul că D.M. a fost amendat de mai multe ori în cadrul procedurilor privind infracțiuni minore. Mai mult, încrederea Tribunalului Municipal în faptul că, înainte de infracțiunea în cauză, conduita lui D.M. fusese conformă cu legea, contrasta puternic cu comportamentul său anterior de șofer. În aceste circumstanțe, reducerea sentinței lui D.M. sub nivelul minim legal nu a părut să fi avut loc ca urmare a examinării atente a tuturor considerațiilor relevante ale cauzei.

Legislația internă relevantă prevedea, de asemenea, ca procedura de detenție să fie tratată urgent și ca executarea pedepsei să poată fi amânată numai în circumstanțe excepționale. Nu a fost complet clar de ce executarea pedepsei lui D.M. a fost amânată cu un an după ce a devenit definitivă și nu a putut fi considerată ca fiind rezonabilă. Ca urmare, reclamantii au fost nevoiți să depună de mai multe ori plângeri cu privire la neîndeplinirea sentinței cu închisoarea a lui D.M.. O astfel de întârziere nejustificată nu a fost în conformitate cu obligația statului în temeiul articolului 2, de a pune în executare hotărârile finale ale instanței penale fără întârzieri nejustificate.

Coroborate, deficiențele identificate în răspunsul autorităților naționale au sugerat că, așa cum a fost implementat în cauza de față, cadrul de reglementare intern al siguranței rutiere a fost departe de a fi riguros și a avut un efect disuasiv redus prin care să asigure prevenirea eficientă a unor astfel de fapte ilegale. De asemenea, nu s-a putut constata că, prin conduita lor, autoritățile naționale au reușit să asigure încrederea publicului în respectarea statului de drept și în capacitatea lor de a preveni orice tentativă de tolerare a faptelor ilegale.

Concluzie: încălcare (șase voturi la unu).

Articolul 41: 26.000 EUR în comun, cu titlu de daune morale.

(A se vedea și *Bljakaj și alții împotriva Croației*, 74448/12, 18 septembrie 2014, Rezumat juridic – în limba engleză)

COMENTARIU

Importanța cauzei rezidă în concilierea exigențelor procedurale aferente aplicării articolului 2 din Convenție (realizarea obligațiilor pozitive și negative care sunt în sarcina statului croat) cu aplicarea substanțială, *de facto*, a standardelor circumscrise dreptului la viață. Situația-premisă a speței are ca obiect uciderea în trafic a rudei reclamantilor de către D.M. – o persoană cu antecedente penale privitoare la încălcarea normelor de circulație rutieră. În opinia reclamantilor, D.M. a fost supus la o condamnare formală pentru fapta sa, fiind obligat să execute o pedeapsă privativă de libertate de 2 ani – din care acesta a executat efectiv 14 luni. Alegațiile reclamantilor se fundamentează pe lipsa proporționalității dintre caracterul fundamental al dreptului la viață – aspect care determină prioritizarea acestei prerogative în sistemul de drept convențional – și caracterul superfluu al sancțiunii aplicate de autoritățile croate pentru nerespectarea dreptului la viață. Reclamantii au susținut că autoritățile naționale au încălcat dreptul la viață prin lipsa diligenței corespunzătoare în temeiul căreia să se aplice cadrul legal intern al reglementărilor privind circulația rutieră, neluând măsuri adecvate cu privire la D.M.

În analiza elementelor cauzei, Curtea a interpretat extensiv conținutul articolului 2 din Convenție, stabilind că protejarea dreptului la viață implică, grație relevanței sale deosebite pentru sistemul democratic, asumarea de către state, atât a unor obligații pozitive, cât și a unor obligații de inacțiune (pentru detalii suplimentare, a se consulta hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțată în cauza *Fernandes de Oliveira împotriva Portugaliei*, cererea cu nr. 78103/14 la data de 31 ianuarie 2019). Prin natura lor, obligațiile *in abstinendo* nu pot fi interpretate ca exonerând Statele Părți de orice responsabilitate în garantarea dreptului la viață; obligațiile negative nu echivalează *lipsei de responsabilitate statală* ci implică *non-intervenția responsabilă* (respectiv neimplicarea statală în condițiile în care orice categorie de acțiune ar conduce la rezultate contrare protejării dreptului la viață). Potrivit acestui raționament reafirmat de Curte pe cale jurisprudențială (a se vedea hotărârea pronunțată de Curte în cauza *Cavit Tinarlıoğlu împotriva Turciei*, cererea nr. 3648/04, pronunțată la data de 2 februarie 2016), imposibilitatea stabilirii responsabilității directe sau a cauzalității directe dintre stat și decesul unei persoane sau crearea unei stări de pericol pentru viața acesteia nu exclude, *de plano*, aplicabilitatea

articolului 2 al Convenției. Mai mult decât atât, articolul 2 din Convenție impune statelor să asigure funcționalitatea mecanismelor instituționale și legislativ-administrative în domeniul siguranței rutiere în scopul asigurării dreptului la viață.

Obligația pozitivă a statelor de a asigura aplicarea articolului 2 din Convenție implică asigurarea funcționării eficiente a cadrului de reglementare adoptat în domeniul siguranței rutiere; corecta interpretare a articolului 2 din Convenție determină aplicabilitatea garanțiilor pozitive și negative, indiferent de tipul activităților publice sau private, în realizarea dreptului la viață. Configurarea unui cadru de măsuri legislative și administrative pertinente pentru caracteristicile speciale ale activității rutiere în scopul prevenirii riscului potențial pentru viețile umane este necesară pentru respectarea articolului 2 din Convenție. Din analiza întreprinsă de Curte, gradul de pericolozitate al activităților din traficul rutier rezultă din două elemente cumulate: (1) calitatea drumurilor și (2) instruirea oferită potențialilor șoferi.

Invocând jurisprudența sa anterioară (hotărârea pronunțată de Curte în cauza *Banel împotriva Lituaniei*, cererea nr. 14326/11, la data de 18 iunie 2013), Curtea reține că existența unui cadru deficient de reglementare a unui aspect social (siguranța circulației pe drumurile publice) nu este suficient pentru a fundamenta formularea unei cereri privitoare la încălcarea articolului 2 din Convenție. Este necesară luarea în considerare a tuturor elementelor cauzei astfel încât să se ajungă la concluzia potrivit căreia respectivul cadru deficitar de reglementare a funcționat în detrimentul unei persoane și a drepturilor acesteia. Cercetarea strictă a cadrului intern având ca obiect *stabilirea gradului de adecvare a măsurilor interne la activitatea de prevenire și combatere a infracțiunilor împotriva siguranței publice* a condus la formularea următoarelor concluzii de către Curte: (1) infracțiunile împotriva siguranței circulației pe drumurile publice sunt infracțiuni având un grad ridicat de pericol social; (2) autoritățile croate au creat precedentul de a sancționa inclusiv infracțiunile minore produse în relație cu circulația pe drumurile publice; (3) în cazul unor încălcări repetate a reglementărilor privind siguranța circulației rutiere, sancțiunea corespunzătoare constă în anularea permisului de conducere. Împreună, aceste elemente converg către demonstrarea caracterului adecvat și eficient al cadrului național de măsuri juridice și administrative, Curtea rămânând să decidă asupra efectivității implementării sale la nivelul circumstanțelor cauzei. În această privință,

antecedentele penale ale lui D.M. coroborate cu faptul că acesta se afla sub influența băuturilor alcoolice la data comiterii faptei și că a încălcat interdicția de a trece la culoarea roșie a semaforului conduc la concluzia potrivit căreia autoritățile naționale trebuiau să adopte măsuri mai riguroase de pedeapsă în privința acestuia astfel încât să descurajeze activitatea infracțională a lui D.M. Curtea apreciază că autoritățile naționale nu au reușit să aplice măsuri pertinente și adecvate pentru descurajarea conduitei infracționale și pentru a asigura coerența traficului.

Cercetând jurisprudența sa anterioară (hotărârea pronunțată de Curte în cauza *Remetin împotriva Croației*, cererea nr. 29525/10, la data de 11 decembrie 2012), Curtea a constatat că statul croat a fost tras la răspundere pentru procesarea necorespunzătoare a cauzelor de infracțiuni de circulație și pentru suspendarea/întreruperea procedurilor contravenționale demarate împotriva persoanelor față de care există indicii temeinice cu privire la comiterea de fapte interzise de legislația rutieră. În prezenta speță, autoritățile naționale au continuat să aplice sancțiuni minime și/sau alternative care nu au condus la efectul descurajării conduitei infracționale. De asemenea, autoritățile naționale nu au îndeplinit cerința diligenței dat fiind că nu au respectat coordonatele trasate de legislația internă relevantă care impun ca procedura de detenție să fie tratată urgent și ca executarea pedepsei să poată fi amânată numai în circumstanțe excepționale. La aceste aspecte se adaugă faptul că întârzierea nejustificată în executarea hotărârii împotriva lui D.M. nu a fost în conformitate cu obligația statului stabilită în temeiul articolului 2.

Analizate împreună, aceste deficiențe provenite de la autoritățile naționale indică faptul că cadrul de reglementare intern al siguranței rutiere, astfel cum a fost pus în aplicare în acest caz, s-a dovedit a fi neriguros și a avut un efect disuasiv redus, nefiind adecvat să asigure prevenirea comiterii de acte ilegale, precum cele reclamate în cauză. În același sens, o astfel de conduită adoptată de autorităților naționale a fost insuficientă pentru a asigura încrederea publicului în statul de drept și în capacitatea autorităților de a contracara orice aparentă toleranță a faptelor ilegale.

În lumina acestor argumente, Curtea Europeană reține încălcarea articolului 2 din Convenție în dimensiunea procedurală și substanțială.

Soluția exprimată în speță nu a fost adoptată în unanimitate, judecătorul Krzysztof Wojtyczek exprimând o opinie separată care relevă 3 coordonate

diferite: (1) importanța luării în considerare a regulilor generale de interpretare în aplicarea prevederilor Convenției; (2) caracterul echitabil al procedurilor din perspectiva respectării drepturilor deținute de D.M.; (3) scopul circumscris obligației pozitive a statului de a proteja.

Judecătorul Wojtyczek reține că fundamentul care permite aplicarea Convenției rezidă în sursele de drept recunoscute la nivel internațional ca fiind universal acceptate. Invocarea surselor internaționale de drept ca instrumente interpretative este utilă și necesară cu atât mai mult cu cât sincopetele existente în Regulile Procedurale ale Curții nu pot fi surmontate decât prin interpretare. În ierarhia principiilor care orientează hermeneutica Curții se cuvine să fie prioritizate cele aferente dreptului la un proces echitabil precum dreptul de a fi ascultat, egalitatea armelor și principiul lucrului judecat. De asemenea, judecata efectuată în cauză este, în opinia judecătorului Wojtyczek, contrară neutralității și obiectivității deoarece Curtea a identificat o persoană determinată ca element îndreptat împotriva ordinii și siguranței publice. În acest context, devine incidentă evaluarea gradului în care drepturile procesuale deținute de D.M. au fost exercitate. Judecătorul remarcă dificultăți inclusiv din perspectiva *punerii în executare a hotărârii pronunțate de Curte*. În mod tradițional, mecanismul Curții are ca efect tragerea la răspundere a Statelor Părți la Convenția europeană pentru nerespectarea drepturilor și libertăților prevăzute de Convenție însă, în cauza de față, dispozițiile cuprinse în hotărâre pot fi interpretate ca o obligație corelativă instituită în sarcina statului croat de a stopa situația în care D.M. constituie un risc pentru siguranța publică. Deci, măsurile conținute în hotărârea Curții nu se îndreaptă *per se* împotriva autorităților statale, ci împotriva atitudinii/activităților unei persoane specifice. Consecința conform căreia hotărârea Curții produce efecte mai curând asupra drepturilor și libertăților lui D.M. decât asupra responsabilității statului croat reprezintă o inadecvare în funcționalitatea mecanismului Curții. Revenind la incidența principiilor generale de drept la circumstanțele cauzei, deși principiul *qui statuit aliquid parte inaudita altera, aequum licet statuerit, haud aequus fuit* este *sine qua non* în asigurarea echității procedurale, audierea lui D.M. nu s-a produs, determinând *imposibilitatea de apărare a lui D.M.*; luând în considerare legătura *cauză-efect* între activitatea infracțională produsă de D.M. și activitatea neconformă a autorităților naționale, judecătorul Wojtyczek ajunge la concluzia *imposibilității de apărare a cauzei statului croat*.

Opinia separată susține o interpretare contrară celei exprimată în hotărârea Curții cu privire la *sfera de cuprindere a obligației pozitive derivate din articolul 2 din Convenție*. Astfel, în jurisprudența anterioară a Curții (hotărârea pronunțată în cauza *Haas împotriva Elveției*, cererea nr. 31322/07) s-a decis că nu orice risc presupus pentru viață poate implica pentru autorități o cerință în temeiul Convenției de a lua măsuri operaționale pentru a preveni materializarea acestui risc. Pentru a îndeplini această obligație pozitivă, trebuie stabilit dacă autoritățile cunoșteau sau ar fi trebuit să cunoască la momentul respectiv existența unui risc real și imediat pentru viața unei persoane sau a unor persoane. (...) Potrivit Marii Camere, obligația statelor de a proteja persoanele împotriva riscurilor nu se poate extinde niciodată dincolo de aceasta, cel puțin nu în contextul traficului rutier și al „altor activități în care poate fi în joc dreptul la viață”.

Prin re-evaluarea hotărârii instanțelor naționale de a adopta măsuri punitive împotriva lui D.M. și prin re-evaluarea lipsei măsurilor de sancționare aplicate lui D.M. comparativ cu gravitatea infracțiunii comise de acesta, Curtea Europeană își depășește statutul juridic.

Articolul 3 – Interzicerea torturii

X și alții împotriva Bulgariei [GC] – 22457/16

Hotărârea din 2.02.2021 [GC]

REZUMAT

Articolul 3

Anchetă efectivă

Neutilizarea tuturor măsurilor rezonabile de anchetă și cooperare internațională în timpul examinării abuzurilor sexuale într-un orfelinat, după adopția în străinătate a copiilor: *încălcare*.

În fapt – Reclamanții sunt trei frați minori care s-au născut în Bulgaria. În iunie 2012, atunci când aveau vârsta de 12, 10 și, respectiv, 9 ani, aceștia au fost adoptați de un cuplu italian. Ulterior, aceștia au dezvăluit părinților adoptivi relații despre abuzuri sexuale din timpul plasării lor într-un orfelinat din Bulgaria.

Atât direct, cât și prin intermediul unei asociații de asistență, părinții au sesizat autoritățile italiene cu privire la abuz, în special Comisia Italiană pentru Adopție Internațională („CAI”) și Parchetul din Milano. Autoritățile respective au transmis plângerile către autoritățile bulgare. De asemenea, părinții solicitanților au luat legătura și cu un jurnalist de investigație italian, care a publicat un articol despre acuzațiile de abuz sexual pe scară largă asupra copiilor din orfelinat, articol care a atras atenția presei din Bulgaria. Ulterior acestor acțiuni, au fost deschise trei anchete preliminare separate în Bulgaria în legătură cu acuzațiile raportate. Toate trei au fost însă întrerupte din cauza lipsei dovezilor privind comiterea unei infracțiuni, decizie confirmată de instanțele superioare naționale.

Într-o hotărâre din 17 ianuarie 2019 (a se vedea Rezumatul Juridic), una dintre camerele Curții a considerat, în unanimitate, că nu a existat

nicio încălcare a art. 3 (condițiile de fond și de procedură) și a art. 8 din Convenție. La cererea reclamantilor, cazul a fost trimis la Marea Cameră.

În drept – Articolul 3: Curtea a considerat mai corespunzătoare examinarea cererilor în cauză doar în temeiul art. 3.

(a) Obligații pozitive de a institui un cadru legislativ și de reglementare adecvat (condiții de fond)

Existența în statul pârât a legislației penale care vizează prevenirea și pedepsirea abuzurilor sexuale asupra copiilor nu a fost pusă sub semnul întrebării de către reclamanți, iar dispozițiile relevante ale Codului Penal bulgar par să fie adecvate pentru a acoperi faptele denunțate în prezenta cauză. În plus, statele aveau o datorie sporită de protecție a copiilor lipsiți de îngrijirea părintească și plasați în grija unei instituții publice și care, prin urmare, se aflau într-o situație deosebit de vulnerabilă. În această privință, statul pârât a susținut că au fost instituite o serie de mecanisme de prevenire și detectare a relelor tratamente în instituțiile pentru copii. Deși reclamanții au contestat existența reală și eficacitatea unora dintre aceste măsuri și mecanisme, nu au existat suficiente informații pentru a stabili acest lucru. De asemenea, nu s-a stabilit că a existat o problemă sistemică legată de abuzul sexual asupra copiilor mici în unitățile de îngrijire de tip rezidențial, astfel încât să se impună măsuri mai stricte din partea autorităților.

(b) Obligația pozitivă de a lua măsuri operaționale preventive (condiții de fond)

Reclamanții se aflau într-o situație deosebit de vulnerabilă și fuseseră plasați în sarcina exclusivă a autorităților publice. În aceste condiții, obligația de a lua măsuri operaționale preventive în cazul în care autoritățile aveau sau ar fi trebuit să aibă cunoștință despre riscul ca un copil să poată fi supus unor rele tratamente, a fost sporită în cazul de față și le impunea să exercite o vigilență deosebită.

Anchetele interne nu au constatat că membrii personalului orfelinatului sau ai oricărei alte autorități au fost conștienți de pretinsul abuz. În aceste condiții și în absența unor dovezi care să confirme afirmația potrivit căreia primul reclamant a raportat abuzul către directorul orfelinatului, Curtea nu dispunea de informații suficiente pentru a constata că autoritățile bulgare știau sau ar fi trebuit să știe de existența unui risc real și imediat pentru reclamanți de a fi supuși unor rele tratamente, astfel încât să se declanșeze

obligația de a lua măsuri operaționale preventive pentru a oferi protecție împotriva unui astfel de risc.

Concluzie: nicio încălcare (în unanimitate)

(c) Obligația procedurală de a efectua o anchetă efectivă

În cazurile care ar putea implica abuzuri sexuale asupra copiilor, obligația procedurală prevăzută la articolul 3 de a desfășura o anchetă efectivă a trebuit interpretată în lumina obligațiilor care decurg din celelalte instrumente internaționale aplicabile și, în special, a Convenției Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale („Convenția de la Lanzarote”; a se vedea în special articolele 12-14 și 30-38).

Obligația autorităților de a desfășura o anchetă suficient de amănunțită a fost declanșată imediat ce au primit acuzații de abuz sexual. Această obligație nu putea fi limitată la a răspunde la orice solicitări formulate de victimă sau la a lăsa la inițiativa victimei de a-și asuma responsabilitatea oricărei proceduri de anchetă. În februarie 2013, autoritățile bulgare primiseră informații mai detaliate de la procuratura din Milano cu privire la acuzațiile reclamanților. Aceste informații au arătat că psihologii reclamanților au considerat credibile acuzațiile lor și că o serie de organisme italiene le-au considerat suficient de grave pentru a justifica o anchetă. În consecință, autoritățile bulgare s-au confruntat cu pretenții care puteau fi argumentate care declanșau obligația procedurală prevăzută la articolul 3.

Autoritățile bulgare au întreprins o serie de măsuri de investigație. Prin urmare, Curtea a trebuit să examineze dacă anchetele au fost suficient de eficiente. Nu au existat motive să pună sub semnul întrebării promptitudinea și rapiditatea cu care au acționat autoritățile bulgare și nici independența Agenției de Stat pentru Protecția Copilului („SACP”), care a efectuat o serie de acțiuni în decursul anchetei.

Deși părinții reclamanților nu au făcut eforturi pentru a fi implicați în anchetă, a fost regretabil faptul că autoritățile bulgare nu au încercat să îi contacteze pentru a le oferi informațiile și sprijinul necesar în timp util. Prin urmare, au fost împiedicați să participe în mod activ la diferitele proceduri și nu au putut să facă apel mult timp după încheierea anchetelor (a se vedea în acest sens articolul 31 alin. (1) literele (a), (c) și (d) din Convenția de la Lanzarote).

În ceea ce privește exigența anchetei: experți ai autorităților relevante și ai poliției au efectuat verificări la fața locului, au consultat dosare, inclusiv dosare medicale ale solicitanților și ale altor copii care au locuit la orfelinat în perioada în cauză și au intervievat diverși membri ai personalului, specialiști și persoane care ar fi putut fi presupușii autori. De asemenea, au fost realizate interviuri cu copii care locuiau în orfelinat, inclusiv cu unii dintre copiii menționați de reclamantii: deși acestea nu au fost întotdeauna adaptate la vârsta și nivelul de maturitate al copiilor și nu au fost înregistrate video (a se vedea în acest sens articolul 35 alin. (1) și (2) din Convenția de la Lanzarote). Unul dintre copii a trebuit să fie intervievat a doua oară de poliție.

Mai mult, se pare că autoritățile au neglijat urmărirea unor direcții de anchetă care s-ar fi putut dovedi relevante și au omis luarea unor anumite măsuri de anchetă:

i) *Cooperare internațională*

Dacă autoritățile bulgare ar fi avut îndoieli cu privire la credibilitatea acuzațiilor reclamantilor, ar fi putut încerca să clarifice faptele solicitând să intervieveze reclamantii și părinții lor. În calitate de specialiști care au ascultat declarațiile copiilor, diferiții psihologi care vorbiseră cu reclamantii din Italia ar fi fost, de asemenea, în măsură să furnizeze informații relevante. Deși s-ar putea să nu fi fost recomandat ca autoritățile bulgare să intervieveze reclamantii – având în vedere riscul de agravare a oricărei traume și riscurile de ineficacitate asociate cu trecerea timpului și alterarea probelor prin suprapunerea amintirilor sau a influențelor externe – autoritățile ar fi trebuit să evalueze necesitatea de a solicita astfel de interviuri. Ghidate de principiile enunțate în instrumentele internaționale, autoritățile ar fi putut pune în aplicare măsuri pentru a asista și sprijini reclamantii în dubla lor calitate de victime și martori și ar fi putut călători în Italia în contextul asistenței judiciare reciproce sau ar fi putut să solicite autorităților italiene să intervieveze din nou reclamantii. După cum se reflectă în Convenția de la Lanzarote și în jurisprudența Curții (a se vedea *cazul Güzelyurtlu și alții împotriva Cipru și Turcia* [GC], 36925/07, 29 ianuarie 2019), în cazurile transnaționale, obligația procedurală de anchetă ar putea atrage după sine o obligație de a solicita cooperarea altor state în scopul anchetării și urmăririi penale. În cazul de față, deși procurorul italian își declinase competența pe motiv că nu exista o legătură jurisdicțională suficientă cu Italia în ceea ce privește faptele, ar fi fost posibil ca reclamantii să fie intervievați în cadrul

mecanismelor de cooperare judiciară existente în special în cadrul Uniunii Europene. Chiar dacă nu ar fi urmărit să intervievez reclamanții în mod direct, autoritățile bulgare ar fi putut cel puțin să solicite de la omologii lor italieni înregistrările video ale mărturiilor reclamanților – care au fost obținute de psihologi și printr-un interviu cu procurorul italian pentru minori – în scopul evaluării credibilității acestora.

În mod similar, având în vedere absența certificatelor medicale, autoritățile bulgare ar fi putut, din nou, în contextul cooperării judiciare internaționale, să fi solicitat efectuarea unui examen medical.

ii) *Anchetarea abuzurilor asupra altor copii și de către alți copii*

Declarațiile reclamanților și dovezile relevante conțineau, de asemenea, informații despre alți copii care ar fi fost victime ale abuzului și despre copii despre care se presupune că au comis abuzuri, dintre care unele au constituit rele tratamente. Prin urmare, autoritățile aveau datoria de a face lumină asupra acelor presupuse fapte. Cu toate acestea, autoritățile nu au încercat să intervievez copiii menționați de reclamanții care au părăsit orfelinatul între timp.

iii) *Alte măsuri de anchetă*

Având în vedere natura și gravitatea pretinsului abuz, ar trebui să existe măsuri de investigație mai subtile, cum ar fi supravegherea perimetrului orfelinatului, interceptarea telefonică sau interceptarea mesajelor telefonice și electronice, precum și utilizarea agenților sub acoperire. Astfel de măsuri au fost prevăzute în Convenția de la Lanzarote și utilizate pe scară largă în toată Europa în astfel de anchete. În timp ce garanțiile prevăzute la articolul 8 (respectarea vieții private) ar putea impune în mod legitim restricții asupra sferei acțiunilor de investigație, astfel de măsuri ar fi fost adecvate și proporționale în cazul de față, având în vedere declarațiile reclamanților de implicare a unei rețele organizate și faptul că au fost menționați indivizi identificabili. Măsuri de acest fel ar fi putut fi puse în aplicare progresiv, începând cu cele care au cel mai mic impact asupra vieții private a indivizilor.

Deși a menționat că Convenția de la Lanzarote a încurajat utilizarea unor linii de asistență dedicate ca mijloc de raportare a abuzurilor, Curtea a regretat lipsa de răspuns a SACP, în urma e-mailului trimis de tatăl reclamanților și a raportului Centrului Nadja (o fundație bulgară specializată în protecția copilului) în noiembrie 2012. Le fusese permis, într-un cadru

care să garanteze anonimatul potențialelor victime, să solicite de la Centru toate detaliile necesare, care ar fi făcut posibilă identificarea orfelinatului în cauză și efectuarea unor anchete sub acoperire chiar mai devreme.

Mai mult, în ciuda acuzațiilor potrivit cărora un fotograf ar fi scos la iveală fotografii, anchetatorii nu aveau în vedere căutarea studioului său și confiscarea suporturilor pe care ar fi putut fi stocate imaginile. Într-un sens mai cuprinzător, confiscarea mijloacelor de comunicare folosite de alte persoane relevante ar fi putut face posibilă, dacă nu obținerea dovezii abuzului pe care reclamanții susțin că l-au suferit, care a avut loc cu câteva luni în urmă, atunci cel puțin obținerea de dovezi referitoare la alte abuzuri similare asupra copiilor.

iv) *Per ansamblu*

Prin efectuarea anchetelor, autoritățile bulgare au răspuns în mod formal la solicitările autorităților italiene și, indirect, la cele ale părinților reclamanților. Cu toate acestea, autoritățile de anchetă – care, în mod special, nu au făcut uz de toate mijloacele de anchetă disponibile și de mecanismele de cooperare internațională – nu au luat toate măsurile rezonabile pentru a clarifica faptele și nu au întreprins o analiză completă și atentă a probelor disponibile. În schimb, acestea și-au limitat eforturile de anchetă la interogarea persoanelor prezente în orfelinat sau în vecinătate și au clasat cazul în baza metode de anchetare respective. Într-adevăr, motivele prezentate pentru deciziile autorităților de sistare a anchetei par mai degrabă să arate că, decât să clarifice toate faptele relevante, autoritățile au încercat să stabilească faptul că afirmațiile reclamanților au fost false.

De asemenea, Curtea a notat și a considerat inacceptabil faptul că președintele SACP a emis o declarație televizată, chiar înainte de constatările primei inspecții a autorităților, în care îi acuzase pe părinții reclamanților de calomnie, manipulare și de comportament inadecvat rolului de părinți, precum și faptul că un grup de parlamentari care vizitau orfelinatul adoptaseră o atitudine similară. Astfel de declarații au subminat în mod inevitabil obiectivitatea – și deci credibilitatea – anchetelor efectuate de SACP și de instituția însăși.

În concluzie, omisiunile observate au fost suficient de grave pentru a considera că ancheta nu a fost eficientă în sensul articolului 3, interpretată în lumina altor instrumente internaționale aplicabile și, în special, a Convenției de la Lanzarote.

Concluzie: încălcare (nouă voturi pentru și opt împotrivă).

Articolul 41: 12.000 EUR fiecare, cu titlu de daune morale.

COMENTARIU

Obiectul cauzei constă în evaluarea gradului în care neutilizarea tuturor măsurilor rezonabile de investigație și cooperare internațională cu ocazia anchetării alegațiilor de abuzuri sexuale comise într-un orfelinat ulterior adopției este susceptibilă de a constitui încălcarea articolului 3 din Convenție (interzicerea supunerii la tortură, la tratamente inumane sau degradante). Cei trei reclamanți sunt frați care fuseseră abandonați într-un orfelinat din Bulgaria, având vârste de 9, 10, 12 ani la data la care s-a produs adopția de către părinții adoptivi stabiliți în Italia. Ulterior dezvoltării abuzurilor sexuale la care reclamanții au fost supuși în perioada în care se aflau la orfelinat, părinții adoptivi s-au adresat Curții Europene a Drepturilor Omului pentru a invoca încălcarea demnității umane a victimelor abuzurilor sexuale.

Cercetând cauza sub aspectul potențialelor încălcări ale drepturilor reclamanților Curtea atestase, în unanimitate, prin hotărârea pronunțată la data de 17 ianuarie 2019, lipsa oricărei încălcări. În această fază procedurală, Curtea a analizat dreptul convențional din perspectiva articolului 3 (interzicerea torturii, a tratamentelor inumane sau degradante) și a articolului 8 (dreptul la viață privată și de familie). Dublul temei juridic al acțiunii promovate în fața Curții, în această fază procedurală, este explicat prin *tipologia valorilor sociale* evaluate: (1) suferințele intense fizice și psihice la care au fost supuși reclamanții prin abuzul sexual comis asupra acestora sunt circumscrise sferei de cuprindere a articolului 3; (2) vulnerabilitatea reclamanților determinată de vârsta fragedă și de lipsa de ocrotire părintească corespund sferei de aplicare a articolului 8.

Cu toate acestea, raționamentul Curții a fost întemeiat preponderent pe evaluarea gradului de realizare, de către autoritățile naționale, a obligațiilor pozitive corespunzătoare articolului 3 din Convenție. În soluționarea pronunțată în prima fază procedurală, Curtea reține ca principale dimensiuni ale garantării îndeplinirii articolului 3: (1) eficacitatea anchetei realizată de autoritățile bulgare competente și (2) obligativitatea de a adopta, la nivel național, măsuri de protecție. Relativ la prima dimensiune (eficacitatea anchetei), Curtea a reținut îndeplinirea obligației pozitive de către statul

bulgar luând în considerare demararea procedurilor de investigație în temeiul principiului oficialității, cooperarea judiciară eficientă dintre autoritățile bulgare și cele italiene, evaluarea corespunzătoare a probelor, prin integrarea tuturor circumstanțelor speței. Acționând în temeiul subsidiarității, Curtea reține că, la nivel național, autoritățile au arătat că nu există temei pentru a infirma declarațiile reclamanților; cu toate acestea, declarațiile reclamanților nu au putut fi reținute ca unic temei pentru soluționarea cauzei. Principiul contradictorialității și corolarul acestuia – *audi alteram partem* – este unul dintre elementele fundamentale pentru asigurarea unei judecăți echitabile și, implicit, a unei soluții corecte. În aceste condiții, alegațiile reclamanților privitoare la neglijență în realizarea investigațiilor la nivel național nu au fost primite de Curte.

Cea de-a doua obligație pozitivă corespunzătoare autorităților naționale în domeniul actelor comise în temeiul articolului 3 (obligația de a adopta măsuri de protecție) a fost apreciată de Curte ca fiind îndeplinită în virtutea următoarelor aspecte: limitarea accesului terților în orfelinat; asigurarea asistenței medicale și psihologice copiilor aflați în orfelinat; asigurarea mijloacelor tehnice necesare pentru a putea fi raportate eventualele cazuri de abuz asupra copiilor (accesul permanent la telefon și instalarea unei linii telefonice pentru copiii aflați în pericol).

Urmare deferirii cauzei către Marea Cameră, Curtea a adoptat o nouă logică de analiză a speței, evaluând faptele exclusiv din perspectiva potențialei încălcări a articolului 3 în următoarele direcții: (1) gradul de îndeplinire a obligației pozitive a autorităților naționale de a institui un cadru normativ adecvat; (2) gradul de realizare, de către autoritățile bulgare, a obligației pozitive de a lua măsuri operaționale preventive; (3) gradul de îndeplinire a obligației procedurale de a efectua o investigație eficientă. Extinderea direcțiilor de analiză a obligațiilor pozitive corelative respectării garanțiilor cuprinse în articolul 3 din Convenție este adecvată *caracterului absolut al interdicției torturii, a tratamentelor/pedepselor inumane sau degradante*. În acest sens, Curtea reiterează în paragraful 176 al hotărârii pronunțate urmare a judecării de către Marea Cameră că interzicerea *torturii este reglementată în termeni absoluți* de Convenție iar *evaluarea faptelor comise pe coordonatele articolului 3 este relativă, fiind realizată în acord cu următoarele criterii*: durata tratamentului aplicat, repercusiunile fizice sau mentale produse de acesta, sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei (a se vedea în acest sens și cauza *Nicolae Virgiliu Tănase împotriva României*, nr. 41720/13 hotărâre pronunțată la data de 25 iunie 2019, paragraful 116).

Obligația pozitivă de a institui *un cadru normativ adecvat* prevenirii și combaterii faptelor prevăzute în articolul 3 din Convenție a fost apreciată de Curte în mod extensiv din perspectiva vulnerabilității fizice și psihice a reclamanților care erau copii instituționalizați la data săvârșirii faptelor, nuanțându-și poziția adoptată anterior: astfel, dacă *lato sensu*, această obligație implică adoptarea dispozițiilor de drept penal și aplicarea lor efectivă în practică, *stricto sensu* (având în vedere particularitățile cauzei determinate de vârsta reclamanților, de lipsa de ocrotire părintească, de gravitatea faptelor constând în abuzuri sexuale asupra minorilor) obligația aceasta implică asigurarea de dispoziții penale eficiente. De-a lungul timpului, Curtea a statuat, pe cale jurisprudențială (a se vedea în acest sens și cauza *Nencheva și alții împotriva Bulgariei*, nr. 48609/06, hotărâre pronunțată la data de 18 iunie 2013, paragrafele 106-116 și paragrafele 119-120) că, în cazurile de abuz sexual asupra copiilor și dacă agresorul se află într-o poziție de autoritate asupra copilului, eficiența implementării legislației penale de la nivel național este dependentă în mod direct de mecanisme utile de detectare și raportare a cazurilor de abuz.

În speța analizată, este relevant a se stabili *eficiența cadrului legislativ penal existent în materia protecției copiilor împotriva abuzurilor sexuale*. Curtea reține alegațiile reclamanților conform cărora nu există mecanisme și măsuri reale și eficiente pentru a asigura protecția copiilor împotriva abuzurilor sexuale comise în orfeline, respectiv abuzul sexual al copiilor instituționalizați reprezintă o problemă sistematică la nivel național. Neavând mijloace probatorii care să susțină alegațiile reclamanților, Curtea constată că nu se poate pronunța dincolo de orice dubiu rezonabil în sensul încălcării garanțiilor cuprinse de în articolul 3 de către autoritățile statului bulgar.

Reafirmând principiul juridic *ad impossibillum nulla obligatio*, Curtea analizează obligația statelor de a lua măsuri operaționale de prevenție sub rezerva de a nu impune autorităților naționale o sarcină imposibilă sau disproporționată ținând cont de imprevizibilitatea comportamentului uman și de posibilele priorități și resurse implicare. Deci, pentru ca obligația pozitivă a statelor să devină efectivă trebuie să se stabilească dacă autoritățile știau sau ar fi trebuit să știe la momentul respectiv de existența unui risc real și imediat de maltratare a unei persoane, care să nu fie urmat de măsuri adecvate.

În relație cu circumstanțele cauzei, Curtea remarcă necesitatea asigurării, de conducerea orfelinatului, a unei vigilențe sporite în sensul adoptării de

măsurii preventive sub rezerva cunoașterii unui risc real și iminent la adresa reclamanților. În temeiul rapoartelor elaborate de anchetatori, specialiștii cu atribuții în monitorizarea stării de sănătate a copiilor instituționalizați (psiholog și medic generalist) nu au reținut indicii temeinice pentru a concluziona posibilitatea de producere sau producerea efectivă a abuzurilor sexuale asupra acestora. Neavând suficiente informații care să ateste existența unui risc real și iminent la adresa reclamanților, Curtea se pronunță în sensul neîncălcării, de către statul bulgar, a obligației pozitive de a adopta măsuri operaționale preventive.

Pentru a fi incident articolul 3, este necesară verificarea gradului de realizare a *obligației procedurale de a efectua o anchetă efectivă*. Aceasta din urmă este în conexiune imediată cu implicarea imparțială, profesională și deplină a autorităților competente. Deci, după cum sublinia Curtea în jurisprudența sa anterioară (a se vedea cauza *A, B și C împotriva Letoniei*, nr. 30808/11 pronunțată la data de 31 martie 2016, paragraful 149), ancheta efectivă este o obligație *de diligență/prudență* în sensul în care titularul acesteia este ținut să depună întreaga pricepere și dăruire în vederea atingerii scopului final, fără a se angaja, *per se*, la îndeplinirea acestuia. Acest aspect este în strânsă conexiune cu una dintre dimensiunile centrale ale dreptului la un proces echitabil – prezumția de nevinovăție – deoarece, nu există niciun drept absolut de a obține condamnarea unei anumite persoane în cazul în care nu au existat restricționări culpabile în încercarea de a trage la răspundere autorii infracțiunilor. Având în vedere importanța interzicerii torturii, a tratamentelor/pedepselor inumane sau degradante, obligația de investigație se va raporta în principal la actele comise de agenții statului însă fără a se limita la acestea.

Curtea a apreciat, *mutatis mutandis*, că garanțiile corelative dreptului la un proces echitabil sunt incidente și în materia obligației de a efectua o investigație eficientă, reținând că: pentru a fi eficientă, ancheta trebuie să fie suficient de amănunțită; orice deficiență a anchetei care subminează capacitatea acesteia de a stabili faptele sau identitatea persoanelor responsabile determină inconsecvența cu standardul eficienței; instituțiile și persoanele responsabile de realizarea acesteia trebuie să fie independente în mod efectiv și nu doar formal; rezultatul anchetei trebuie să fie comunicat într-un termen rezonabil; ancheta trebuie să fie accesibilă victimei în măsura necesară pentru protejarea intereselor sale legitime; concluziile anchetei trebuie să se bazeze pe o analiză amănunțită, obiectivă și imparțială a

tuturor elementelor relevante (a se vedea paragrafele 185 și următoarele din hotărârea pronunțată de Curte în cauză).

În speța analizată, Curtea plasează obligația de a efectua o investigație eficientă în relație cu asumarea rolului activ al investigatorilor. Depunerea tuturor diligențelor necesare pentru a soluționa în mod pertinent alegațiile reclamanților implică ieșirea din pasivitate a investigatorilor și inițierea de tehnici și proceduri eficiente sau alternarea/modificarea respectivelor tehnici și proceduri. Rolul activ nu se rezumă la a îndeplini formal obligația de investigație ci, se extinde, în mod corespunzător, la elaborarea și adaptarea mijloacelor folosite în scopul aflării adevărului. Deși Curtea constată că au fost adoptate, la nivel național, măsuri de investigație (inspecții, interviuri, etc.), aceasta reține că autoritățile au neglijat să continue unele direcții de anchetă care s-ar fi putut dovedi relevante în circumstanțele cazului și să ia măsuri de investigație corespunzătoare. În acord cu rolul activ al investigatorilor, aceștia nu se pot limita, în activitatea lor, la a răspunde solicitărilor formulate de victimă sau la a orienta investigația în funcție de gradul în care victima își asumă responsabilitatea pentru declarațiile sale. Inițiativa anchetatorilor de a solicita clarificări suplimentare (cu privire la starea medicală a victimei prin dispunerea efectuării unui examen medical suplimentar), de a adecva măsurile de investigație astfel încât, ținând cont de principiul interesului superior al copilului și de respectul pentru viața privată și de familie, să poată fi utilizate mijloace discrete (agenți sub acoperire, interceptări telefonice, supravegherea perimetrului orfelinatului) care să se aplice în mod progresiv, constituie forme de realizare a rolului activ al anchetatorilor. Neobservând îndeplinirea acestor elemente de autoritățile bulgare, Curtea statuează în sensul încălcării articolului 3 în dimensiunea privitoare la *obligația procedurală de a efectua o investigație eficientă*.

Feilazoo împotriva Maltei – 6865/19

Hotărârea din 11.03.2021 [Secția I]

REZUMAT

Articolul 3

Tratamente degradante

Condiții inadecvate de detenție a imigranților, având în vedere izolarea excesivă *de facto* și plasarea inutilă în carantină în contextul pandemiei de Covid-19, împreună cu solicitanți nou sosiți: *încălcare*.

Articolul 34

Împiedicarea exercitării dreptului de petiționare

Ingerință în corespondența dintre Curte și reclamant și reprezentare juridică ineficientă prin sistemul de asistență juridică pentru procedurile instanței: *încălcare*.

În fapt – Reclamantul, cetățean nigerian, a fost plasat într-un centru de detenție pentru imigranți, în așteptarea deportării. Detenția sa a durat aproximativ paisprezece luni.

Reclamantul s-a plâns, *inter alia*, de condițiile de detenție. Referitor la procedurile în fața Curții, acesta a pretins că nu a avut ocazia să corespundă cu Curtea fără intervenția autorităților din centrul de detenție și că i s-a refuzat accesul la documente destinate să justifice cererea sa.

În drept

Articolul 3 – *Condițiile de detenție*

Curtea a fost impresionată în special de faptul că reclamantul a fost ținut singur într-un container timp de aproape șaptezeci și cinci de zile, fără acces la lumina naturală sau la aer și că în primele patruzeci de zile nu a avut posibilitatea de a face exerciții fizice. Mai mult, în acea perioadă, în special în primele patruzeci de zile, reclamantul a fost supus unei izolări *de*

facto. La cererea sa, reclamantul a fost izolat pentru propria protecție. Cu toate acestea, strictețea și durata măsurii puse în aplicare, și anume faptul că timp de cel puțin patruzeci de zile reclamantul nu a avut aproape niciun contact cu nimeni, a părut excesiv în circumstanțele date. Autoritățile nu au părut să fi luat măsuri pentru a se asigura că starea fizică și psihologică a reclamantului i-a permis să rămână izolat și nici că s-ar fi prevăzut alte alternative la această izolare, în circumstanțele specifice ale cauzei.

Mai mult, după perioada respectivă, reclamantul a fost mutat în alt spațiu de locuit, unde solicitanții de azil nou-sosiți fuseseră ținuti în carantină în contextul pandemiei de Covid-19. Nu a existat nicio indicație conform căreia reclamantul ar fi avut nevoie de o astfel de carantină – în special după o perioadă de izolare care durase aproape șapte săptămâni. Astfel, plasarea acestuia timp de câteva săptămâni alături de alte persoane care ar fi putut prezenta un risc pentru sănătatea sa, în absența oricăror considerații relevante în acest sens, nu ar putea fi considerată o măsură care să respecte cerințele sanitare de bază.

Concluzie: încălcare (unanimitate).

Articolul 34

(a) *Corespondența cu Curtea*

Autoritățile nu au reușit să se asigure că reclamantului i s-a oferit posibilitatea de a obține copii ale documentelor de care avea nevoie pentru a-și justifica cererea, iar corespondența sa cu privire la înfățișarea în fața instanței nu a fost tratată sub aspect confidențial. Informațiile referitoare la procedurile aflate în desfășurare în fața Curții, transmise în mod deschis prin intermediul unor terți, care ar putea face obiectul unor alte plângeri de acest fel, a putut crea un risc de represalii. În acest sens, în timp ce legislația internă prevedea posibilitatea ca plângerile interne să fie tratate în mod confidențial, nu a apărut o astfel de garanție cu privire la plângeri și la comunicarea ulterioară cu organismele internaționale.

În circumstanțele cauzei, eșecurile autorităților au dus la o ingerință nejustificată în dreptul de petiționare.

(b) *Asistență juridică națională*

Curtea a avut în vedere jurisprudența sa în temeiul articolului 6: la îndeplinirea obligației de a acorda asistență juridică părților la procedurile civile, dacă este prevăzută de legislația internă, statul a trebuit să dea dovadă de

diligență pentru a asigura acelor persoane exercitarea reală și efectivă a drepturilor garantate în temeiul articolului 6 (*Staroszczyk împotriva Poloniei*, 59519/00, 22 martie 2007; *Siałkowska împotriva Poloniei*, 8932/05, 22 martie 2007; și *Bąkowska împotriva Poloniei*, 33539/02, 12 ianuarie 2010).

În cauza de față, după ce Guvernul a fost notificat cu privire la un număr de plângeri, a fost solicitat un avocat pentru procedura în fața Curții, iar în acea etapă un avocat local a fost numit de instanțele interne, acordându-i reclamantului asistență juridică. Însă această permisiune nu a fost suficientă pentru a proteja dreptul de petiționare al reclamantului într-o „manieră concretă și eficientă”. Curtea a lăsat deschisă problema calității consultanței oferite reclamantului și pe cea a potențialei presiuni exercitate asupra acestuia pentru a renunța la cazul său. Reprezentantul local care a oferit asistență juridică reclamantului nu a reușit să păstreze o legătură confidențială client-avocat și a renunțat la mandat fără a informa reclamantul (și/sau instanța) și fără a obține revocarea numirii sale de către instanțele naționale. Prin urmare, contrar obligației sale, aceasta nu a prezentat documente în numele reclamantului atunci când i s-a cerut, ceea ce ar fi putut aduce prejudicii iremediabile cauzei reclamantului. Guvernul a fost informat cu privire la cele de mai sus, însă nu au fost luate măsuri de către nicio autoritate de stat pentru a îmbunătăți situația.

Situația, așa cum a evoluat de-a lungul timpului, l-a determinat pe Președintele Camerei să ia măsurile corespunzătoare pentru a proteja dreptul de petiționare al reclamantului. Cu toate acestea, comportamentul reprezentantului legal și lipsa oricărei acțiuni din partea autorităților statului au condus la prelungirea procedurii în fața Curții, în ciuda faptului că acest caz a beneficiat de prioritate. În condițiile date, aceste deficiențe au dus la o reprezentare inefficientă în circumstanțe speciale care a atras răspunderea statului în temeiul Convenției.

Reclamantul și-a urmărit în mod consecvent cauza și a contactat autoritățile competente pentru a obține informații pertinente sau pentru a depune plângeri suplimentare, însă fără niciun rezultat. În absența oricărui contact relevant, acesta a informat Curtea cu privire la situație. Prin urmare, reclamantul a arătat diligența necesară urmărindu-și conștiincios cauza și încercând să mențină un contact efectiv cu reprezentanții săi desemnați, în ciuda dificultăților întâmpinate în timpul detenției.

În lumina celor de mai sus, reclamantul a fost pus într-o situație în care eforturile sale de a-și exercita dreptul de petiționare în fața Curții, prin reprezentare legală desemnată în cadrul sistemului de asistență juridică internă, au eșuat, ca urmare a piedicilor puse de Stat.

Concluzie: încălcare (unanimitate).

Curtea a susținut, de asemenea, în unanimitate, că a existat o încălcare a articolului 5 alin. (1), întrucât motivele pentru detenția reclamantului (acțiune întreprinsă în vederea deportării sale) nu au rămas valabile pe toată perioada privării sale de libertate, iar detenția sa a fost, ca urmare, ilegală.

Articolul 41: 25.000 EUR pentru prejudicii morale; cererea cu titlu de prejudiciu material a fost respinsă.

(A se vedea și *Anghel împotriva Italiei*, 5968/09, 25 iunie 2013)

COMENTARIU

Speța problematizează atât aspecte procedurale, cât și elemente substanțiale care decurg din aplicarea dreptului convențional.

În dimensiunea procedurală, cauza analizată evidențiază problematica limitării exercitării dreptului de formulare a unei cereri individuale în condițiile interferenței în corespondența dintre Curte și reclamant prin intermediul autorităților penitenciare și reprezentarea juridică ineficientă prin sistemul de asistență juridică național pentru procedurile în fața Curții.

În dimensiunea substanțială, analiza dreptului convențional este realizată prin luarea în considerare a articolelor 3 – interzicerea torturii, și 5 – dreptul la libertate și siguranță. În relație cu articolul 3 din Convenție, Curtea va evalua condițiile inadecvate de detenție, în special având în vedere o perioadă lungă de izolare – excesiv de strictă și expunerea solicitantului la riscuri pentru sănătate prin plasarea nejustificată a acestuia cu nou-sosiți în carantina determinată de pandemia COVID-19. În privința articolului 5 din Convenție obiectul analizei Curții constă în extinderea detenției reclamantului în absența perspectivei de deportare.

Pentru clarificarea problemelor juridice incidente în speță, coordonatele faptice și juridice pot fi rezumate astfel: (1) reclamantul, cetățean nigerian, aflat la momentul faptelor, pe teritoriul Maltei, a fost condamnat pentru deținere de droguri la pedeapsa cu închisoarea și amendă, iar urmare a

imposibilității de achitare a amenzii aceasta a fost convertită în 18 luni de închisoare suplimentară; (2) în contextul împlinirii datei de ispășire a perioadei totale de pedeapsă cu închisoarea, autoritățile malteze au făcut demersuri la autoritățile spaniole (Spania reprezentând locul de ședere al reclamantului înainte de a sosi în Malta) pentru a investiga în ce măsură acestea din urmă îl vor re-accepta pe reclamant în calitate de rezident legal; (3) ca urmare a refuzului autorităților spaniole, autoritățile malteze i-au comunicat reclamantului că va fi returnat în Nigeria, iar în perioada de timp intermediară va fi supus detenției în calitate de „imigrant interzis” în acord cu Legea malteză privind imigrația care atestă că trebuie să fie formulată o decizie de returnare împotriva persoanelor care au fost găsite vinovate de comiterea unei infracțiuni de către o instanță de jurisdicție penală în Malta; (4) dat fiind faptul că reclamantul s-a opus returnării în Nigeria, acesta a fost imobilizat prin apel la forță de autoritățile malteze, rezultând multiple răni și leziuni fizice produse asupra acestuia; (5) urmare a ripostelor fizice produse de reclamant asupra forțelor de ordine, reclamantul a fost condamnat pentru comportamentul abuziv comis asupra autorităților de imigrare, vinovăția sa fiind confirmată inclusiv după judecata recursului de către autoritățile naționale; (6) formulând alegații privitoare la încălcarea drepturilor și libertăților prevăzute de Convenție, reclamantul s-a adresat Curții Europene a Drepturilor Omului, beneficiind de asistență juridică internă în mod formal deoarece, în fapt, acesta nu a fost informat asupra procedurilor întreprinse în numele său și pentru acesta de către avocatul desemnat din oficiu, – aspect care l-a determinat pe reclamant să se adreseze Curții pentru a renunța la dosarul său; (7) urmare a susținerilor reclamantului referitoare la lipsa unei reprezentări adecvate la nivel național care ar putea împiedica asupra susținerii adecvate a alegațiilor sale în fața Curții, Curtea Europeană a desemnat, în favoarea reclamantului, un reprezentant legal din oficiu.

Evaluând aspectele procedurale circumscrise articolului 34³ din Convenția Europeană având ca obiect sesizarea Curții Europene cu cereri individuale, Curtea are în vedere: (1) alegațiile reclamantului privitoare la ingerința autorităților naționale în corespondența purtată cu instanța europeană, cât și (2) lipsa unei reprezentări juridice adecvate în privința sa.

³ Curtea poate fi sesizată, printr-o cerere, de orice persoană fizică, organizație neguvernamentală sau grup de particulari care se pretind victime ale unei încălcări de către una dintre Înaltele Părți Contractante a drepturilor recunoscute în Convenție sau în Protocoalele sale. Înaltă Parte Contractantă se angajează să nu împiedice prin nicio măsură exercițiul eficace al acestui drept.

Referitor la primul aspect, Curtea reține că, de principiu, accesarea conținutului corespondenței stabilite în relația Curte-reclamant prin interceptarea, deschiderea, citirea acesteia reprezintă o ingerință în exercitarea dreptului la respectarea corespondenței.

După cum atestă Curtea în jurisprudența anterioară (a se vedea hotărârea pronunțată de Curtea Europeană în cauza *Akdivar și alții împotriva Turciei* la data de 16 septembrie 1996; hotărârea pronunțată de Curte în cauza *Salapa împotriva Poloniei*, cererea nr. 35489/97, la data de 19 decembrie 2002), pentru ca Înaltele Părți Contractante să își îndeplinească obligația corelativă care le revine în temeiul articolului 34 din Convenție – de a nu împiedica prin nicio măsură exercițiul eficace al dreptului de sesizare a Curții prin cereri individuale – nu este suficientă adoptarea unei poziții *in abstinendo*. Posibila presiune exercitată de autoritățile naționale implică atât constrângerea, cât și orice acte menite să descurajeze solicitanții de la a utiliza dreptul convențional. Eficacitatea sistemului convențional de primire a cererilor individuale subzistă în temeiul garantării confidențialității corespondenței stabilită între reclamant și Curtea Europeană; deși derogări pot fi permise pentru motive imperioase (suspiciuni referitoare la producerea unor fapte ilicite sau la punerea în pericol a siguranței statale), acestea nu pot leza însăși esența garanției de confidențialitate.

Cu privire la circumstanțele speței, Curtea reține că deși Regulamentul existent la nivel național privind detenția prevede posibilitatea ca plângerile interne să fie făcute în mod confidențial, nu pare să se aplice o astfel de garanție în ceea ce privește plângerile și comunicarea ulterioară a reclamantului cu organismele internaționale, fiind astfel afectată eficiența sistemului de corespondență dintre Curte și reclamant.

În relație cu cel de-al doilea aspect, privitor la îndeplinirea, de către Statele Contractante, a obligației de a acorda reclamanților asistență judiciară, Curtea apreciază că statul trebuie să manifeste diligență sporită pentru a asigura exercitarea concretă a acestui drept prin organizarea unui cadru instituțional adecvat pentru a asigura o reprezentare legală eficientă pentru persoanele îndreptățite și un nivel suficient de protecție a intereselor acestora. În asigurarea asistenței juridice gratuite, statul trebuie să implementeze un fin echilibru între formalismul și substanța acesteia: (1) asigurarea caracterului „practic și eficient” al reprezentării legale ține de marja de apreciere a statelor; (2) pe de altă parte, Curtea avansează, pe cale jurisprudențială (a se vedea hotărârea Curții în cauza *Anghel împotriva*

Italiei, nr. 5968/09, pronunțată la data de 25 iunie 2013) standardele minime care pot fi incluse în sfera de cuprindere a asistenței juridice gratuite: dat fiind că asistarea unui reclamant de o persoană de specialitate juridică este necesară din cauza lipsei de informații de specialitate identificată în raport cu reclamantul, este necesar să fie circumscrise în sfera asistenței legale cunoașterea atât a formalităților procedurale simple, cât și a problemelor juridice de fond. Cu privire la circumstanțele speței, Curtea a reținut că reclamantul nu a beneficiat în mod efectiv și eficient de asistență juridică la nivel național deoarece reprezentantul legal nu a dezvoltat o relație confidențială client-avocat pe coordonatele eticii și deontologiei profesionale: totodată, reprezentantul legal a renunțat, pe parcursul exercitării mandatului, la îndeplinirea atribuțiilor profesionale în relația cu reclamantul fără ca acesta să fie informat și fără să fi obținut, la nivel național, revocarea numirii sale de către instanțele naționale.

Dat fiind că, prin raportare la dimensiunea respectării confidențialității corespondenței și a asigurării asistenței juridice gratuite statul maltez a eșuat în îndeplinirea obligațiilor corespunzătoare exercitării de către reclamant a dreptului de a sesiza Curtea Europeană cu o cerere individuală, a fost încălcat articolul 34 din Convenția europeană.

Sub aspect substanțial, al respectării normelor de *jus cogens* aferente dreptului la demnitate în condiții de detenție, alegațiile reclamantului sunt formulate din perspectiva respectării articolului 3 din Convenția europeană.

Reiterând cadrul principial stabilit în temeiul jurisprudenței sale cu privire la tratamentele reprezentând tortură, tratamente inumane sau degradante, pentru a intra în sfera de aplicare a articolului 3 al Convenției Europene, maltratarea trebuie să atingă un nivel minim de severitate. Evaluarea acestuia depinde de toate circumstanțele cazului, precum: durata tratamentului, efectele sale fizice și mentale și, în unele cazuri, sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei (a se vedea hotărârea pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza *Riad și Idiab împotriva Belgiei*, cererile nr. 29787/03 și 29810/03, la data de 24 ianuarie 2008). Situația detenției nu implică lipsa oricărei constrângeri însă cu toate acestea, constrângerile trebuie să fie proporționale și să țină cont de condițiile specifice ale detenției și ale persoanei.

Tortura, tratamentele inumane sau degradante se apreciază atât prin raportare la condițiile de detenție, cât și prin luarea în considerare a conduitei autorităților care exercită prerogativele forței publice în relațiile cu deținuții.

Demonstrarea coexistenței celor două dimensiuni specifice torturii tratamentelor inumane sau degradante enunțate mai sus implică o derogare de la principiul *actori incumbit onus probandi*. Astfel, este suficient ca reclamantul să prezinte, *prima facie*, indicii referitoare la faptele pretinse (a se vedea în acest sens, hotărârea pronunțată de Curte în cauza *Visloguzov împotriva Ucrainei*, nr. 32362/02, 20 mai 2010). În cauza analizată, este clar că reclamantul a beneficiat de asistență medicală pentru afecțiunile sale și i s-a prescris tratament medical relevant în mod similar cu tratamentul medical oferit oricărui cetățean aflat în stare de libertate (a se vedea hotărârea pronunțată de Curte în cauza *Prestieri împotriva Italiei*, cererea nr. 66640/10, la data de 29 ianuarie 2013).

Cât privește condițiile efective de detenție (supraaglomerarea, lipsa igienizării, a accesului la ventilație sau la sistemul de sanitație) acestea sunt adiționale climatului general de detenție al reclamantului – izolat într-un container fără a avea acces la lumină naturală sau la aer. Ulterior perioadei de detenție în container, reclamantul a fost mutat în alte locuințe, destinate carantinării solicitanților de azil nou veniți pentru prevenirea și combaterea infectării cu virusul SARS-COV-2. Analizând în dinamică aspectele referitoare la condițiile de detenție, acestea din urmă comportă cea mai mare incidență asupra stării de sănătate fizică și mentală a individului, Curtea Europeană apreciind că măsura plasării individului pe o perioadă de câteva săptămâni cu alte persoane care ar fi putut prezenta un risc pentru sănătatea sa, în absența unei justificări rezonabile în acest sens, poate fi apreciată ca o măsură care încalcă garanțiile articolului 3 din Convenția europeană a drepturilor omului.

În materia libertății și siguranței, Curtea a stabilit, pe cale jurisprudențială, că normele cuprinse în articolul 5 din Convenție consacră un drept fundamental al omului, iar condițiile derogatorii de la garanțiile aferente acestui drept sunt enumerate la lit. a)-f) ale articolului 5, alin. (1) din Convenție⁴;

⁴ Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale: dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent; b. dacă a făcut obiectul unei arestări sau dețineri legale pentru nerespectarea unei hotărâri pronunțate de un tribunal, conform legii, ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege; c. dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a se bănui că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice ale necesității de a-l împiedica să săvârșască o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia; d. dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în vederea aducerii sale în fața

în speță, cerințele cuprinse la lit. f) pot fi interpretate în sensul în care îi este permis statului să controleze libertatea străinilor în contextul imigrației (a se vedea hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțată în cauza vedea *Saadi împotriva Regatului Unit*, cererea nr. 13229/03, la data de 29 ianuarie 2008). În termeni generici, articolul 5 din Convenție implică îndeplinirea cumulativă a două exigențe: (1) legalitatea privării de libertate – examinată în corelație cu legislația internă și (2) lipsa caracterului arbitrar al detenției – ca cerință suplimentară decurgând din prevederile articolului 5 din Convenție.

Caracterul arbitrar al detenției, în sensul dispozițiilor Convenției, implică ilegalitatea, dar presupune, adițional, și alte aspecte; în consecință, pentru a nu fi considerată arbitrară, detenția trebuie efectuată cu bună-credință, locul și condițiile de detenție trebuie să fie adecvate, iar durata detenției nu trebuie să depășească ceea ce este necesar în mod rezonabil în vederea atingerii scopului urmărit (a se vedea hotărârea pronunțată de Curte în cauza *A. și alții împotriva Regatului Unit*, cererea nr. 3455/05, pronunțată la data de 19 februarie 2009).

Aplicând cerințele libertății și siguranței la circumstanțele speței, se impune evaluarea caracterului practic și eficient al diligenței autorităților malteze în vederea returnării în statul al cărui cetățean este reclamantul. Curtea reține că, pentru a realiza returnarea reclamantului, autoritățile malteze aveau îndatorirea de a întreprinde eforturi susținute de cooperare cu autoritățile nigeriene. Din dialogul desfășurat la nivelul autorităților competente ale celor două state rezultă că deși autoritățile malteze nu au putut constrânge emiterea unui document de călătorie pentru reclamant, nu există niciun indiciu că, în această perioadă, au urmărit cu interes problema sau au încercat să intre în negocieri relevante cu autoritățile nigeriene în vederea accelerării elaborării acestuia. În contextul dat, se constată încălcarea dispozițiilor articolului 5, alineatul 1 din Convenție.

autorității competente; e. dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond; f. dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane în scopul împiedicării pătrunderii ilegale pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare.

Bivolaru și Moldovan împotriva Franței – 40324/16 și 12623/17

Hotărârea din 25.03.2021 [Secția V]

REZUMAT

Articolul 3

Tratamente degradante

Tratamente inumane

Predarea unui reclamant autorităților române în temeiul unui mandat european de arestare, în situația în care exista un risc real de condiții inadecvate de detenție: *încălcare*

Predarea unui reclamant, recunoscut ca refugiat de către autoritățile suedeze, autorităților române în temeiul unui mandat european de arestare, în absența unui risc real de persecuție sau a condițiilor inadecvate de detenție: *nicio încălcare*

În fapt – Autoritatea judiciară franceză de executare a dus la îndeplinire două mandate europene de arestare, în temeiul cărora a predat reclamații (ambii de origine română, unul dintre aceștia fiind recunoscut ca refugiat de către autoritățile suedeze) autorităților române în scopul executării de către aceștia a pedepselor cu închisoarea.

În drept – Articolul 3 (primul reclamant)

(a) *Aplicarea prezumției de protecție echivalentă* – Aplicarea prezumției de protecție echivalentă în sistemul juridic al Uniunii Europene (UE) era supusă la două condiții: absența oricărei marje de manevră din partea autorităților naționale și punerea în aplicare a întregului potențial al mecanismului de supraveghere prevăzut de legislația UE. În primul rând, pretinsa încălcare a unui drept protejat de Convenție trebuia să decurgă dintr-o obligație legală internațională a statului pârât, în executarea căreia autoritățile naționale nu aveau nicio putere de apreciere sau marjă de

manevră. În al doilea rând, trebuia să se pună în aplicare întregul potențial al mecanismului prevăzut de legislația UE pentru supravegherea respectării drepturilor fundamentale, pe care Curtea îl recunoscuse ca asigurând o protecție a drepturilor omului echivalentă cu cea prevăzută de Convenție.

A doua condiție pentru aplicarea prezumției de protecție echivalentă trebuia aplicată fără formalism excesiv și luând în considerare caracteristicile specifice ale mecanismului de supraveghere în cauză. Nu avea niciun scop util ca punerea în aplicare a prezumției respective să fie supusă unei cerințe ca instanța internă să solicite o decizie de la Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) în toate cauzele, fără excepție, inclusiv în acele cauze în care nu au apărut probleme serioase în ceea ce privește protecția drepturilor fundamentale de legislația UE, sau a celor în care CJUE a statuat deja cu exactitate modul în care dispozițiile aplicabile ale legislației UE trebuie interpretate într-o manieră compatibilă cu drepturile fundamentale.

În ceea ce privește prima condiție, cerința impusă de CJUE de stabilire a existenței unui risc real și individual pentru ca autoritatea judiciară de executare să poată deroga de la principiile încrederii și recunoașterii reciproce între statele membre, prin amânarea sau chiar refuzarea executării unui mandat european de arestare era în concordanță cu jurisprudența Curții. Curtea a impus autorităților naționale obligația de a evalua concret existența unui risc real și individualizat ca persoana în cauză să fie supusă unui tratament contrar articolului 3, în statul emitent, din cauza condițiilor sale de detenție. Cu toate acestea, puterea discreționară a autorității judiciare de a evalua faptele și circumstanțele și consecințele juridice pe care le-au presupus acestea a trebuit să fie exercitată în cadrul strict delimitat de jurisprudența CJUE și pentru a asigura executarea unei proceduri legale în deplină conformitate cu legislația UE, și anume cu articolul 4 din Carta Drepturilor Fundamentale, care garantează o protecție echivalentă cu cea prevăzută de articolul 3 din Convenție. În aceste condiții, nu s-ar putea spune că autoritatea judiciară de executare se bucură de o marjă autonomă de manevră pentru a decide dacă execută sau nu un mandat european de arestare, astfel încât să împiedice aplicarea prezumției unei protecții echivalente.

În ceea ce privește a doua condiție, în lumina jurisprudenței CJUE, nu a apărut nicio dificultate serioasă în ceea ce privește interpretarea Deciziei-cadru din 2002 privind mandatul european de arestare și compatibilitatea

acesteia cu drepturile fundamentale, care să conducă la concluzia că ar fi trebuit solicitată de la CJUE o hotărâre preliminară. Astfel, a doua condiție fusese îndeplinită.

Prin urmare, în prezenta cauză a fost aplicată prezumția protecției echivalente.

(b) *Acuzația potrivit căreia protecția drepturilor garantate de Convenție a fost în mod evident deficitară* – În hotărârea din cauza *Romeo Castaño împotriva Belgiei*, Curtea a admis că un risc real pentru persoana a cărei predare a fost solicitată de a fi supusă unui tratament inuman și degradant, din cauza condițiilor de detenție în statul emitent, constituie un motiv legitim pentru refuzul de executare a mandatului european de arestare și, prin urmare, de cooperare cu acel stat.

Reclamantul a adus dovezi temeinice și detaliate care indicau deficiențe sistemice sau generalizate în închisorile statului emitent. Totuși, având în vedere informațiile furnizate de autoritățile române, autoritatea judiciară de executare a ignorat existența unui risc de încălcare a articolului 3 în cazul său.

Cu toate acestea, (i) informațiile furnizate de România nu au fost plasate suficient în contextul jurisprudenței Curții cu privire la supraaglomerarea endemică în închisoarea unde urma să fie deținut reclamantul, unde ar fi avut un spațiu personal cuprins între 2 și 3 mp; (ii) celelalte aspecte, precum libertatea de a se deplasa în incintă și activitățile în afara celulei, au fost descrise într-o manieră stereotipă și nu au fost luate în considerare la evaluarea riscului; și (iii) recomandarea făcută de autoritatea judiciară de executare ca reclamantul să fie deținut într-o instituție care oferă condiții identice, dacă nu mai bune, a fost insuficientă pentru a exclude un risc real de tratament inuman sau degradant, deoarece nu a permis evaluarea acestui risc cu privire la o instituție specifică, iar multe închisori nu au oferit condiții de detenție conforme cu standardele Curții.

În consecință, autoritatea judiciară de executare a avut o bază factuală suficient de solidă, derivată în special din jurisprudența Curții, pentru a stabili existența unui risc real pentru reclamant de a fi expus unui tratament inuman sau degradant din cauza condițiilor de detenție din România și, prin urmare, nu ar fi putut să subscrie pur și simplu declarațiilor făcute de autoritățile române. Prin urmare, protecția drepturilor fundamentale fusese vădit deficitară, astfel încât prezumția unei protecții echivalente a fost respinsă.

Concluzie: încălcare (unanimitate).

Articolul 3 (al doilea reclamant)

(a) *Statutul de refugiat al reclamantului*

(i) *Aplicarea prezumției de protecție echivalentă* – În privința celei de-a doua condiții, Curtea de Casație a respins cererea reclamantului de a sesiza CJUE în vederea pronunțării unei hotărâri preliminare, cu privire la implicațiile pentru executarea unui mandat european de arestare, a acordării statutului de refugiat de către un stat membru unui cetățean al unei țări terțe, care ulterior a devenit și stat membru. Aceasta a reprezentat o problemă reală și serioasă în ceea ce privește protecția drepturilor fundamentale prin legislația UE și relația acesteia cu protecția acordată de Convenția de la Geneva din 1951, problemă pe care CJUE nu o examinase anterior. Ca atare, Curtea de Casație a hotărât fără ca întregul potențial al mecanismului internațional relevant de supraveghere a drepturilor fundamentale – în principiu echivalent cu cel al Convenției – să fi fost pus în aplicare. Prin urmare, prezumția protecției echivalente nu s-a aplicat și nu a fost necesar să se pronunțe asupra primei condiții.

(ii) *Dacă predarea reclamantului a fost contrară articolului 3* – Nu a fost în sarcina Curții să se pronunțe asupra relației dintre protecția refugiaților în temeiul Convenției de la Geneva și a normelor juridice ale UE, în special a Deciziei-cadru. Domeniul de aplicare al evaluării sale s-a limitat la a constata dacă, în circumstanțele specifice ale cauzei, executarea mandatului european de arestare a presupus sau nu încălcarea articolului 3. Mai mult, Convenția și protocoalele la aceasta nu protejau dreptul de azil. Articolul 3 interzicea returnarea oricărui străin care intră în jurisdicția unui stat contractant, în care se confruntă cu un risc real de a fi supus unor tratamente inumane sau degradante sau chiar tortură, și cuprindea interdicția de returnare în sensul Convenției de la Geneva (*N.D. și N.T. împotriva Spaniei* [GC]). Nu era de competența Curții să stabilească dacă o decizie de acordare a statutului de refugiat luată de autoritățile unui stat parte la Convenția de la Geneva ar trebui interpretată ca a conferi același statut persoanei în cauză în toate celelalte state părți la această convenție (*M.G. împotriva Bulgariei*).

Decizia-cadru nu a inclus niciun motiv de neexecutare referitor la statutul de refugiat al persoanei a cărei predare a fost solicitată. Cu toate acestea, autoritățile suedeze au considerat că există suficiente dovezi că reclamantul

riscă să fie persecutat în țara sa de origine, pentru a justifica acordarea statutului de refugiat. Autoritatea judiciară de executare a considerat că acest statut era un factor de care trebuia să țină cont în mod special și pe care trebuia să-l reconcilieze cu principiul încrederii reciproce, dar care nu constituia automat o derogare de la acest principiu care putea în sine să justifice refuzul executării mandatului european de arestare. Mai mult, autoritățile judiciare de executare au examinat dacă situația individuală a reclamantului a împiedicat predarea acestuia autorităților române, în circumstanțele prevalente la momentul deciziei acestora (*Shiksaitov împotriva Slovaciei*).

Serviciul de investigații penale a făcut schimb de informații cu autoritățile suedeze, care au propus să mențină statutul de refugiat al reclamantului, dar fără a examina dacă riscul persecuției în țara de origine a reclamantului a persistat la zece ani de la acordarea statutului respectiv.

Mai mult, autoritățile judiciare de executare au constatat că mandatul european de arestare nu urmărea un scop politic și că singurul fapt că reclamantul aparținea Mișcării de Integrare Spirituală în Absolut (MISA) era insuficient pentru a justifica temerile că drepturile sale vor fi încălcate în România din cauza opiniilor sau a convingerilor sale (*Amarandei și alții împotriva României*). Prin urmare, nimic nu sugerează că cel de-al doilea reclamant, dacă ar fi fost predat, s-ar confrunța în continuare în România cu un risc de persecuție din motive religioase. Ca atare, nu a existat o bază factuală suficient de solidă pentru ca autoritatea judiciară de executare să stabilească existența unui risc real de încălcare a articolului 3 și să refuze executarea mandatului european de arestare din acest motiv.

(b) *Risc de tratament inuman sau degradant din cauza condițiilor de detenție din România*

Condițiile de aplicare a prezumției de protecție echivalentă au fost îndeplinite în circumstanțele prezentei cauze.

Descrierea condițiilor de detenție de către reclamant, înaintată autorității judiciare de executare, nu a fost suficient de detaliată sau justificată pentru a constitui dovezi *prima facie* ale unui risc real de tratament contrar articolului 3, în cazul predării sale autorităților române. Astfel, nu a existat nicio obligație din partea autorității respective de a solicita informații suplimentare de la autoritățile române cu privire la viitorul loc de detenție al reclamantului, la condițiile de detenție sau regimul închisorii. Nu a existat o bază factuală solidă pentru ca autoritatea judiciară de executare să

stabilească existența unui risc real de încălcare a articolului 3 și să refuze executarea mandatului european de arestare din acest motiv.

Concluzie: nicio încălcare (unanimitate).

Articolul 41: 5.000 EUR primului reclamant, cu titlu de daune morale.

(A se vedea și *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* [GC], 45036/98, 30 iunie 2005, Rezumat juridic– în limba engleză; *M.G. împotriva Bulgariei*, 59297/12, 25 martie 2014, Rezumat juridic– în limba engleză; *Amarandei și alții împotriva României*, 1443/10, 26 aprilie 2016; *Romeo Castaño împotriva Belgiei*, 8351/17, 9 iulie 2019, Rezumat juridic– în limba engleză; *N.D. și N.T. împotriva Spaniei* [GC], 8675/15 și 8697/15, 13 februarie 2020, Rezumat juridic– în limba engleză; *Shiksaitov împotriva Slovaciei*, 56751/16 și 33762/17, 10 decembrie 2020, Rezumat juridic– în limba engleză)

COMENTARIU

În cauza *Bivolaru și Moldovan împotriva Franței* (cererile nr. 40324/16 și 12623/17) Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a decis în unanimitate că în cazul cererii depuse de dl. Moldovan a existat o încălcare a articolului 3 din Convenția europeană privind drepturile omului (interzicerea tratamentelor inumane sau degradante), însă nu a constatat încălcarea articolului 3 în cazul cererii depuse de dl. Bivolaru.

Caracterul *jus cogens* al interzicerii torturii, a tratamentelor inumane sau degradante este reflectat inclusiv de faptul că această garanție este inserată în prevederile constituționale de la nivel național. Dubla garantare a interzicerii torturii – în cadrul juridic național cât și prin raportare la cadrul juridic internațional – nu determină, *de plano*, respectarea efectivă a acesteia.

Speța are ca situație-premisă predarea reclamantilor efectuată de către statul francez în favoarea autorităților române, în baza mandatelor europene de arestare pentru executarea pedepselor cu închisoarea. Curtea a trebuit să stabilească condițiile aplicării prezumției de protecție echivalentă în asemenea circumstanțe. Obligațiile juridice asumate de Statele Părți la Convenția europeană a drepturilor omului în temeiul dreptului internațional trebuie să fie compatibile cu obligațiile care decurg din dreptul convențional. Astfel, o măsură luată pentru realizarea obligațiilor juridice internaționale trebuie să fie justificată din punctul de vedere al garantării protecției drepturilor fundamentale, care trebuie să fie echivalentă sau aflată la un nivel similar.

În anul 2015, Tribunalul Județean Mureș l-a condamnat pe dl. Moldovan la 7 ani și 6 luni de închisoare pentru infracțiuni de trafic de persoane comise în anul 2010 în România și Franța. După proces, reclamantul a revenit în Franța. În aprilie 2016, autoritățile române au emis un mandat european de arestare pe numele dlui. Moldovan pentru executarea pedepsei cu închisoarea.

În luna iunie a anului 2016 reclamantul, care se afla sub supravegherea instanței franceze, a fost arestat în baza mandatului european de arestare. În procedurile desfășurate în fața Diviziei de Investigații din cadrul Curții de Apel Riom reclamantul a susținut că nu putea fi predat autorităților române până când Divizia de Investigații nu solicita și obține informații suplimentare privind condițiile de detenție din România. Divizia a obținut informațiile respective, iar în iulie 2016 a decis că nu existau obstacole privind predarea dlui. Moldovan. Față de decizia adoptată de autoritățile franceze, domnul Moldovan a declarat apel, însă această cale de atac a fost respinsă pe data de 10 august 2016, 16 zile mai târziu fiind predat autorităților române.

Dl. Bivolaru, liderul unei mișcări spirituale de yoga din anul 1990, a fost judecat în anul 2004 în România. În anul 2005, domnul Bivolaru a solicitat azil politic în Suedia, iar autoritățile acestui stat i-au emis un permis de ședere permanentă pentru refugiați, cu ajutorul căruia a putut să călătorească începând cu anul 2007. În decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție din data de 14 iunie 2013, dl. Bivolaru a fost condamnat *in absentia* la 6 ani de închisoare pentru întreținerea de relații sexuale cu un minor. În iunie 2013 Tribunalul Județean Sibiu a emis un mandat european de arestare în vederea executării pedepsei respective.

În februarie 2016, dl. Bivolaru a fost arestat la Paris, unde călătorește sub o identitate falsă utilizând documente de identitate bulgare. În procedurile desfășurate în fața Diviziei de Investigații a Curții de Apel Paris, domnul Bivolaru a atacat executarea mandatului european de arestare, susținând că Suedia i-a acordat statut de refugiat, iar motivele de condamnare religioase și politice din România îl puneau în pericolul de a fi supus unui tratament inuman și degradant, ceea ce însemna că nu putea fi predat autorităților române.

Divizia de Investigații a efectuat anchete suplimentare, iar autoritățile suedeze au furnizat informații detaliate, specificând că nu au demarat procedurile de retragere a statutului de refugiat în relație cu domnul Bivolaru.

În iunie 2016, Divizia de Investigații a solicitat predarea dlui. Bivolaru autorităților judiciare române. Aceasta a constatat că predarea reclamantului fusese solicitată pentru executarea unei pedepse corespunzătoare unei infracțiuni obișnuite, iar după analiza jurisprudenței Curții a concluzionat că afirmația reclamantului că ar fi fost condamnat pentru opinii politice reprezenta o simplă acuzație, fiind lipsită de orice fundament. De asemenea, Divizia a constatat că nu era în atribuțiile sale să afle dacă reclamantul se afla în fața riscului de a fi supus unui tratament inuman sau degradant în ceea ce privește condițiile de detenție din România.

Dl. Bivolaru a declarat apel împotriva hotărârii, însă Curtea de Casație a respins apelul în data de 12 iulie 2016, hotărând că statutul de refugiat conferit de autoritățile suedeze nu constituia un impediment în executarea mandatului european de arestare. În iulie 2016, dl. Bivolaru a solicitat amânarea predării către autoritățile române, însă Curtea a refuzat solicitarea. Dl. Bivolaru a fost transferat în România în conformitate cu mandatul european de arestare și închis, iar în septembrie 2017 a fost eliberat condiționat.

Cei doi reclamânți s-au adresat instanței de la Strasbourg în baza articolului 3 al Convenției, susținând că prin predarea lor către autoritățile române în baza mandatelor de arestare europene exista riscul ca aceștia să fie supuși unor tratamente inumane sau degradante. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a fost sesizată cu solicitarea de a decide în ce măsură au fost respectate condițiile pentru aplicarea prezumției de protecție echivalentă. Astfel, Curtea Europeană trebuia să constate dacă autoritatea care executa mandatul european de arestare se asigurase că prin executarea acestuia protecția drepturilor garantate de Convenție nu ar fi fost deficitară. De asemenea, Curtea a verificat dacă exista un risc real și individualizat de încălcare a drepturilor prevăzute de Convenție în cazul executării mandatelor de arestare europene.

Curtea a constatat că, în cazul cererii dlui. Moldovan, cele două condiții pentru aplicarea prezumției de protecție echivalentă au fost respectate, respectiv absența unei marje de apreciere din partea autorităților și aplicarea întregului potențial al mecanismului de supraveghere prevăzut de legislația UE.

Astfel, în ceea ce privește marja de apreciere a autorităților naționale, Curtea a observat că obligația legală a autorității judiciare care executa mandatul european de arestare se baza pe prevederile Deciziei Cadru

2002/584/JHA, interpretate de Curtea de Justiție a Uniunii Europene(CJUE) în hotărârea în cauza *Aranyosi și Căldăraru*.

Așadar, potrivit jurisprudenței CJUE, autoritatea judiciară de executare putea deroga, în circumstanțe extraordinare, de la principiile încrederii și recunoașterii reciproce între statele membre prin amânarea sau refuzarea execuției mandatului european de arestare. Pentru a evalua dacă în cazul contestației depuse de reclamant cu privire la riscurile de a fi deținut în România în condiții contrare articolului 4 al Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (care oferă protecție echivalentă cu articolul 3 din Convenție), autoritatea judiciară de executare trebuia să evalueze dacă existau deficiențe sistemice în statul care emisese mandatul european de arestare.

Curtea a constatat convergența dintre reglementările CJUE și cele care reieșeau din jurisprudența proprie cu privire la stabilirea unui risc real și individual. În cazul în care Divizia de Investigații ar fi făcut evaluarea sus-menționată ar fi constatat că există riscul ca reclamantul să fie supus unui tratament inuman și degradant în ceea ce privește condițiile de detenție. Însă, puterea discreționară acordată autorităților judiciare de executare trebuie exercitată în cadrul strict prevăzut de jurisprudența CJUE. În asemenea circumstanțe, nu se concluziona că autoritățile judiciare de executare se bucurau de o marjă de apreciere autonomă, în cazul în care trebuiau să decidă executarea sau neexecutarea unui mandat european de arestare, care ar fi condus la neaplicarea prezumției de protecție echivalentă.

În ceea ce privește aplicarea întregului potențial al mecanismului de supraveghere prevăzut de legislația UE, Curtea nu a constatat dificultăți grave, în lumina jurisprudenței CJUE, care să conducă la concluzia că ar fi fost necesară o hotărâre preliminară din partea CJUE. Astfel s-a constatat că și cea de-a doua condiție a aplicării prezumției de protecție echivalentă a fost îndeplinită.

În continuare, Curtea de la Strasbourg a evaluat dacă au existat motive serioase care impuneau autorității judiciare de executare să verifice dacă executarea mandatului european de arestare presupunea un risc real și individual ca reclamantul să fie supus unui tratament contrar articolului 3, în baza condițiilor de detenție din România. Astfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a luat act de dovezile înaintate de reclamant cu privire la condițiile precare de detenție din România, în special cele de la Penitenciarul Gherla, unde urma să fie încarcerat. Deși au fost solicitate

informații adiționale României, autoritatea judiciară de executare a considerat că executarea mandatului european de arestare nu reprezenta niciun risc de încălcare a articolului 3. Însă, Curtea de la Strasbourg a considerat că informațiile furnizate de România nu au luat în considerare jurisprudența Curții, îndeosebi în ceea ce privește Penitenciarul Gherla, și că acestea au fost furnizate într-o manieră stereotipică. În plus, Curtea a considerat că, deși România nu a exclus posibilitatea ca reclamantul să fie deținut în alt penitenciar, precauțiile luate de autoritatea judiciară de executare nu au fost adecvate pentru a proteja împotriva riscului real a unui tratament inuman și degradant.

Având în vedere analiza efectuată în cauză, Curtea a constatat că există o bază factuală solidă, care rezultă îndeosebi din propria jurisprudență, pentru ca autoritatea judiciară de execuție să stabilească riscul real ca reclamantul să fie expus unui tratament inuman și degradant. Astfel, Curtea a constatat încălcarea articolului 3 al Convenției.

Cererea dlui. Bivolaru cuprindea două aspecte, respectiv: (1) implicațiile statutului său de refugiat și (2) condițiile detenției din România. În ceea ce privește prezumția de protecție echivalentă, s-a observat refuzul Curții de Casație de a solicita o hotărâre a CJUE cu privire la implicațiile executării mandatului european de arestare în cazul în care reclamantului îi fusese acordat statutul de refugiat. Aceasta a reprezentat o problemă reală cu privire la protecția drepturilor fundamentale de către legislația UE și relația acesteia cu protecția conferită prin Convenția de la Geneva din anul 1951, un element care nu fusese examinat de Curtea de Justiție a Uniunii Europene.

Curtea de la Strasbourg a considerat că, prin decizia de a nu se adresa CJUE, Curtea de Casație a luat o hotărâre fără aplicarea întregului potențial al mecanismului internațional pentru supravegherea drepturilor fundamentale. Astfel, nu s-a aplicat prezumția de protecție echivalentă.

Așadar, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a evaluat gradul în care autoritatea judiciară de executare a examinat dacă exista un risc real ca reclamantul să fie supus unor persecuții în baza viziunilor sale politice și religioase în cazul în care se executa mandatul european de arestare. Astfel, trebuie să decidă dacă exista riscul unui tratament contrar articolului 3. Curtea a observat că în procedurile desfășurate în fața instanței naționale, reclamantul s-a bazat în primul rând pe statutul său de refugiat și pe principiul nereturnării prevăzut în Articolul 33 al Convenției de

la Geneva. De asemenea, în ceea ce privește Decizia Cadru cu privire la mandatul european de arestare, aceasta nu prevedea motive de neexecutare a mandatului european de arestare având în vedere statutul de refugiat a unei persoane care urma să fie predată. De asemenea, autoritățile suedeze au menționat că urmau să mențină statutul de refugiat, dar nu au examinat dacă riscul de persecuție din țara de origine încă exista, la 10 ani de la acordarea statutului.

În plus, din dovezile înaintate Curții nu reieșea că reclamantul risca să fie persecutat din motive religioase în cazul în care ar fi fost predat României. De asemenea, autoritățile judiciare de executare au arătat că executarea mandatului european de arestare nu avea un scop discriminatoriu, în special cu privire la opiniile politice ale reclamantului. În ceea ce privește descrierea condițiilor de detenție din România furnizate de reclamant, Curtea a considerat că acestea nu erau suficiente pentru a sprijini cererea de neexecutare a mandatului european de arestare, nefiind suficient de detaliate pentru a constitui dovezi pentru existența unui tratament contrar articolului 3.

În aceste circumstanțe, Curtea a hotărât că nu a existat o bază factuală solidă care să determine autoritatea judiciară de executare să identifice existența unui risc real de încălcare a articolului 3 al Convenției și să refuze executarea mandatului european de arestare pe acest temei. Așadar, în acest caz, nu s-a constatat încălcarea articolului 3 al Convenției.

E.G. împotriva Republicii Moldova – 37882/13

Hotărârea din 13.04.2021 [Secția a II-a]

REZUMAT

Articolul 3

Obligații pozitive

Eșecul autorităților de a pune în executare sancțiunea aplicată agresorului sexual ca urmare a acordării și, ulterior, a anulării amnistiei: *încălcare*

Articolul 8

Obligații pozitive

Eșecul autorităților de a pune în executare sancțiunea aplicată agresorului sexual ca urmare a acordării și, ulterior, a anulării amnistiei: *încălcare*

Articolul 35

Articolul 35, alin. (1)

Termenul de 6 luni

Luarea în considerare a întregii perioade de neexecutare a pedepsei de către un agresor sexual în scopul aplicării regulii de șase luni: excepție preliminară respinsă

În fapt: În decembrie 2009, V.B. și alți doi indivizi, printre care R.G., care au fost eliberați în cursul procedurii, au fost condamnați la 5 ani de închisoare pentru agresarea sexuală a reclamantei. Cu toate acestea, V.B. nu a fost arestat și închis imediat.

În hotărârea finală a Curții de apel din data de 22 mai 2012, lui V.B., care încă se afla în libertate, i-a fost acordată amnistia în conformitate cu Legea amnistiei din 2008. Amnistia a fost anulată în iunie 2012, dar i-a fost re acordată în decembrie 2012. În noiembrie 2013, s-a luat o a doua

hotărâre de anulare a amnistiei lui V.B., iar la finalul lunii ianuarie 2014, procurorul public a informat poliția și a solicitat localizarea acestuia. Cu toate acestea, s-a observat că în noiembrie 2013 V.B. a părăsit Moldova și a plecat în Ucraina. De atunci, în ciuda existenței unui mandat internațional de arestare, V.B. nu a fost localizat.

Temei juridic: Articolele 3 și 8:

(a) Admisibilitate:

Nu toate situațiile continuate sunt identice. În orice situație, reclamații au trebuit să se asigure că pretențiile lor erau prezentate Curții fără întârziere excesivă odată ce devenea clar că nu exista nicio posibilitate realistă a unui rezultat favorabil în ceea ce privește plângerile lor la nivel național.

Ca răspuns la argumentul Guvernului potrivit căruia reclamanta ar fi trebuit să depună cererea la Curte în termen de 6 luni de la hotărârea de acordare a amnistiei din mai 2012, Curtea a constatat că principalul aspect al plângerii reclamantei în temeiul articolelor 3 și 8 privea impunitatea *de facto* a lui V.B. pentru agresiunea sexuală comisă împotriva ei. Eșecurile specifice privitoare la aceste plângeri, respectiv presupusa acordare ilegală a amnistiei și presupusa lipsă de acțiune a autorităților de localizare a lui V.B., erau legate inextricabil. Din acest motiv, întreaga perioadă în care autoritățile nu au reușit să pună în executare sancțiunea penală aplicată lui V.B. a trebuit luată în considerare în vederea aplicării regulii de șase luni.

Astfel, totalitatea eșecurilor autorităților moldovene putea fi privită ca situație continuă. Mai mult, posibilitatea ca autoritățile moldovene să pună în executare sancțiunea asupra lui V.B. a devenit nerealistă.

Concluzie: excepție respinsă (regula de șase luni).

(b) Pe fond:

Violul și agresiunea sexuală gravă au reprezentat un tratament care intră în sfera de aplicare a articolului 3 al Convenției, iar aceste infracțiuni au implicat, de asemenea, în mod obișnuit, valori fundamentale și aspecte esențiale ale „vieții private” în înțelesul articolului 8. Plângerile reclamantei au putut fi astfel examinate împreună în baza acestor două articole.

În temeiul articolului 2 al Convenției, obligația autorităților de a desfășura o anchetă penală efectivă poate fi interpretată și ca impunere a unei obligații asupra statelor de a pune în executare sentința finală fără întârzieri

nejustificate. Executarea pedepsei aplicate în contextul dreptului la viață era parte integrantă a obligației procedurale a statului. Aceeași abordare trebuia aplicată în prezenta cauză, iar statele aveau o obligație pozitivă inerentă articolelor 3 și 8 de a aplica pedepsele pentru infracțiuni sexuale.

Amnistia și grațierea nu pot fi acceptate în cazuri de tortură sau rele tratamente aplicate de agenți de stat. Acest principiu se aplică și actelor de violență comise de persoane fizice. Cu toate acestea, amnistierile și grațierile erau esențialmente chestiuni de drept intern al statelor membre și, în principiu, nu erau incompatibile cu dreptul internațional, cu excepția cazului în care priveau acte care constituiau încălcări grave ale drepturilor fundamentale ale omului. Agresiunea sexuală comisă asupra reclamantei a constituit o încălcare gravă a dreptului acesteia la protecție față de vătămarea corporală și psihologică, iar acordarea amnistiei unuia dintre infractorii agresiunii nu corespunde, în circumstanțele specifice a cazului, cu obligațiile statului răspunzător în temeiul articolelor 3 și 8 ale Convenției.

Nu exista o practică unitară la nivelul Curții de apel cu privire la aplicarea Legii amnistiei din 2008. Lui R.G., care se aflase într-o situație similară cu V.B. și care deja executase o parte a pedepsei, i-a fost respinsă cererea de acordare a amnistiei. În cazul lui V.B. judecătorii Curții de apel și-au exercitat astfel puterile discreționare pentru minimalizarea consecințelor unui act ilegal extrem de grav, în loc să arate că asemenea acte nu pot fi tolerate sub nicio formă.

În timp ce acordarea amnistiei lui V.B. a fost finalmente anulată, faptul că a beneficiat de aceasta pentru o perioadă totală de aproximativ un an contravenea obligațiilor procedurale ale articolele 3 și 8, în special având în vedere că i-a fost permis să părăsească Moldova la scurt timp înainte de adoptarea ultimei hotărâri de anulare a amnistiei.

În ceea ce privește nivelul suficient al măsurilor adoptate de autorități pentru executarea pedepsei de către V.B., în perioadele în care amnistia nu se aplica, Curtea a constatat că autoritățile statului nu ar fi luat în considerare prima hotărâre, din 29 iunie 2012, de a anula amnistia. Acestea l-au arestat în octombrie 2012, însă l-au eliberat în aceeași zi în baza hotărârii din 22 mai 2012, care era deja anulată și care nu mai avea putere de lege la acel moment. În opinia Curții aceasta reprezenta, în cel mai bun caz, o lipsă de coordonare între diferitele servicii ale statului, care a dus la eliberarea lui V.B. fără un temei legal valabil.

Ultima hotărâre de anulare a amnistiei, din 18 noiembrie 2013, a fost transmisă autorității competente pentru efectuarea urmăririi penale a lui V.B. la peste două luni de la adoptare. În opinia biroului procurorului public această perioadă de timp nu respecta reglementările interne. Deși s-a stabilit ulterior că V.B. a părăsit țara până în data de 18 noiembrie, eliberarea de autorități a avizului de urmărire penală în Comunitatea Statelor Independente trebuia să fie decalată în mod corespunzător. Mai mult, avizul de urmărire penală internațională nu a fost eliberat până în 2015 și nu exista nicio explicație la dosar cu privire la această întârziere. Aceste întârzieri nu respectau cerința de diligență rezonabilă și celeritate.

În concluzie, acordarea amnistiei lui V.B. și eșecul autorităților de a pune în executare pedeapsa acestuia nu au fost compatibile cu obligațiile pozitive ale statului Republica Moldova potrivit articolelor 3 și 8 ale Convenției.

Concluzie: încălcare (unanimitate).

Articolul 41: 10.000 de euro cu titlu de prejudiciu moral.

(A se vedea și *M.C. împotriva Bulgariei*, 39272/98, 4 decembrie 2003, Rezumat juridic; *Marguš împotriva Croației* [GC], 4455/10, 27 mai 2014, Rezumat juridic; *Kitanovska Stanojkovic și alții împotriva „Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei”*, 2319/14, 13 octombrie 2016, Rezumat juridic; *Akelienė împotriva Lituaniei*, 54917/13, 16 octombrie 2018, Rezumat juridic; *Makuchyan și Minasyan împotriva Azerbaidjanului și Ungariei*, 17247/13, 26 mai 2020, Rezumat juridic)

COMENTARIU

Speța problematizează aplicabilitatea garanțiilor interzicerii torturii, a tratamentelor inumane sau degradante, precum și cele ale respectării vieții private și de familie conținute în articolele 3 și 8 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Problematizarea este evidențiată pe două coordonate principale: (1) procedurală, referitoare la admisibilitatea cererii și (2) substanțială, privitoare la potențiala încălcare a dispozițiilor articolelor 3 și 8 din Convenție.

Sub aspectul circumstanțelor cauzei, speța evocă un act de agresiune sexuală (viol) comis de mai mulți făptuitori (printre care V.B. și R.G.) urmat de pasivitatea, neglijența și lipsa de consecvență a autorităților naționale care nu au întreprins cu celeritate, potrivit principiului oficialității aplicabil în procedura penală, acțiunile necesare pentru tragerea la răspundere penală a lui V.B.

Din punct de vedere procedural situația particulară a lui V.B. a determinat probleme în materie de *admisibilitate a cererii formulate de reclamantă*. Aceasta se bazează pe următoarele aspecte: prin decizia finală a Curții de apel din data de 22 mai 2012, V.B. a fost amnistiat în conformitate cu Legea privind amnistia din anul 2008. Ulterior, acțiunile autorităților în relație cu amnistia acordată lui V.B. au fost fluctuante: amnistia a fost anulată pentru prima dată în iunie 2012 și aplicată din nou în decembrie 2012. În noiembrie 2013 a fost luată a doua decizie de anulare a amnistiei lui VB, – decizia fiind corespunzătoare momentului în care V.B. a plecat din Moldova în Ucraina, nemaifiind localizat de forțele de ordine.

Cu privire la aspectul procedural, Curtea Europeană a analizat susținerea Guvernului Republicii Moldova care a invocat în apărarea sa nerespectarea termenului de 6 luni.

Susținerea Guvernului are ca obiect faptul că termenul de 6 luni se calculează de la data de 22 mai 2012 – reprezentând data la care s-a adoptat decizia finală a Curții de Apel Chișinău prin care V.B. este amnistiat. Analizând această susținere a Guvernului, Curtea Europeană a apreciat că situația în care se găsește V.B. comportă trăsăturile unei „situații continue” – aceasta fiind evaluată în mod corelativ cu celelalte măsuri adoptate de autorități în relația cu V.B. și nu în mod indistinct de acestea. Astfel, în accepțiunea Curții, reclamanta invocă existența unui *climat de impunitate* la nivel național cu privire la agresiunea sexuală comisă de V.B. care include aspectul amnistierii repetate a lui V.B. fără a se rezuma la acesta.

Pentru acuratețea expunerii, noțiunea de „situație continuă” a fost clarificată de Curte prin jurisprudența sa anterioară (hotărârea pronunțată de Curte în cauza *Iordache împotriva României*, cererea nr. 6817/02, la data de 14 octombrie 2008, paragrafele 49-50) aceasta desemnând *o stare de lucruri care rezultă din acțiuni continue îndeplinite de către stat sau în numele acestuia, ale căror victime sunt reclamantii*. Totodată, situația continuă implică lipsa unei perspective realiste a unui rezultat favorabil sau a unei evoluții pozitive pentru reclamațiile formulate de titularii de drepturi pretinse a fi încălcate. În situațiile continue care lezează drepturile și libertățile reclamantilor, sesizarea Curții se va produce într-un mod specific, prin calcularea termenului de 6 luni de la încheierea acestei situații, existând o incompatibilitate juridică între sesizarea Curții în termenul de 6 luni și situația continuă.

În prezenta speță, caracterul continuu al situației care încalcă drepturile și libertățile reclamantei nu rezidă exclusiv în amnistierea repetată a lui V.B. ci se raportează la *impunitatea de facto a lui V.B. pentru agresiunea sexuală comisă împotriva sa*. Ezitățile continue ale autorităților naționale în privința condamnării lui V.B. prin multiplele amnistieri aplicate care au alternat cu anularea corespunzătoare a acestora constituie doar o fațetă a situației continue invocată de reclamantă: la aceasta se adaugă cererile multiple formulate de reclamantă în relație cu tragerea la răspundere penală a lui V.B., cererile prin care era semnalată aplicarea ilegală a amnistiei de către autorități și pasivitatea acestora în raport cu cercetarea cauzei lui V.B.

În consecință, termenul de 6 luni este condiționat de luarea în considerare a întregii perioade de neexecutare a sancțiunii penale instituită împotriva lui V.B. În consecință, sub aspect procedural, Curtea decide că cererea formulată de reclamantă este admisibilă.

Sub aspect substanțial, Curtea apreciază că susținerile reclamantei sunt susceptibile de a fi corelate cu dispozițiile articolelor 3 și 8 din Convenție care instituie în sarcina autorităților statale atât obligații pozitive, cât și obligații negative.

Cu referire la obligațiile pozitive care le revin autorităților naționale, reclamanta invocă pasivitatea acestora în stabilirea unui climat corespunzător tragerii la răspundere penală a făptuitorilor unor acte penale. Amnistierile multiple pronunțate în legătură cu V.B. alternativ cu anularea acestora coroborate cu lipsa de coerență a autorităților naționale de punere în aplicare a deciziei de condamnare constituie, în opinia reclamantei, încălcări ale obligațiilor pozitive atribuite statelor părți în temeiul articolelor 3 și 8 din Convenție.

În opinia Curții, conținutul articolelor 3 și 8 circumscrie, în mod necesar, obligațiile pozitive de a adopta dispoziții de drept penal care pedepsesc în mod eficient violul și de a le pune în practică prin investigații și acte de urmărire penală adecvate. În scopul realizării obligației pozitive corelative articolelor 3 și 8 din Convenție autoritățile naționale trebuie să acționeze în mod eficient, efectiv și cu diligența rezonabilă corespunzătoare astfel încât să se păstreze încrederea publicului în principiile de drept aplicabile într-o societate democratică. Analizând pe cale jurisprudențială, implicațiile determinate de îndeplinirea obligațiilor corelative articolului 2 din Convenția europeană privitor la dreptul la viață, Curtea a stabilit că cerința instituită în sarcina autorităților de a efectua o anchetă penală eficientă poate fi

interpretată inclusiv ca impunând statelor obligația de a pune în executare efectivă sentința finală fără întârziere. Deci, în lumina raționamentului Curții, protecția dreptului la viață conform obligației pozitive instituite în sarcina statelor părți la Convenție implică luarea tuturor măsurilor necesare pentru a se asigura executarea pedepsei aplicabilă făptuitorului.

Exempli gratia, în jurisprudența sa anterioară (hotărârea pronunțată de Curte în cauza *Akeliene împotriva Lituaniei*, nr. 54917/13 la data de 16 octombrie 2018, paragraful 85) Curtea a apreciat că cerința eficacității unei anchete penale în temeiul articolului 2 din Convenție poate fi interpretată și ca impunând statelor obligația de a-și executa hotărârile definitive fără întârzieri nejustificate. Executarea unei pedepse impuse în contextul dreptului la viață trebuie considerată ca o parte integrantă a obligației procedurale a statului în temeiul prezentului articol. *Mutatis mutandis*, ținând cont de faptul că dreptul la viață reprezintă unul dintre fundamentele necesare exercitării altor drepturi și libertăți, Curtea consideră că aceeași abordare trebuie aplicată în cazul de față și că aplicarea unei condamnări pentru abuz sexual este o parte integrantă a obligației pozitive care revine statelor în temeiul articolelor 3 și 8 din Convenție.

Curtea apreciază că acordarea amnistiei în favoarea lui V.B. pune în discuție un alt aspect de fond al cauzei: posibilitatea de a amnistia fapte care sunt contrare articolului 3 din Convenție – normă de *jus cogens* prin care sunt interzise tortura, tratamentele crude, inumane sau degradante. Ca regulă generală, actele de amnistie și grațiere sunt dispuse de fiecare Stat Parte la Convenție în temeiul politicii penale proprii însă, aceasta nu poate conduce la concluzia conform căreia nu există posibilitatea de derogare în funcție de *caracterul fundamental al dreptului ocrotit prin tragerea la răspundere penală a respectivului făptuitor*. Potrivit jurisprudenței anterioare a Curții (hotărârea pronunțată de Curte în cauza *Makuchyan și Minasyan împotriva Azerbaidjanului și Ungariei*, nr. 17247/13, la data de 26 mai 2020), în cazurile în care sunt reclamate încălcări grave ale drepturilor omului, amnistia și grațierea pot constitui acte care contravin regulilor de drept internațional.

În cauza de față, violul constituie un act contrar demnității umane, iar acordarea amnistiei făptuitorului unei atare infracțiuni constituie un act de politică penală contrar normelor de *jus cogens*.

Deși puterea de apreciere a circumstanțelor cauzei constituie apanajul instanței de judecată – a cărei activitate este ghidată de principiul *jura novit*

curia, instanța are responsabilitatea de a distinge între circumstanțele cauzei și de a decide aplicarea corespunzătoare a posibilelor derogări.

Prin raportare la elementele cauzei, Curtea constată absența unor linii directoare uniforme ale instanțelor naționale care pot fi aplicabile în contextul aprecierii pertinentei măsurilor derogatorii: deși R.G se afla într-o situație similară cu V.B., primul nu a beneficiat de amnistie, în timp ce pentru V.B. amnistia a fost aplicată și anulată în mod repetat.

Curtea reține că instanțele naționale au acționat mai degrabă în sensul în care au încurajat actele contrare demnității umane, minimizând consecințele unui act ilegal extrem de grav precum violul. Analizând actele corespunzătoare obligațiilor exercitate de organele de urmărire penală în investigarea infracțiunilor contrare articolului 3 din Convenția europeană, Curtea a subliniat că *deși nu există nicio obligație absolută ca toate urmărirea penale să conducă la condamnare sau la o anumită sentință, instanțele naționale nu ar trebui în niciun caz să fie dispuse să permită ca atacurile grave asupra integrității fizice și morale să rămână nepedepsite* (a se vedea hotărârea pronunțată de Curte în cauza *Afet Süreyya Eren împotriva Turciei*, cererea nr. 36617/07, pronunțată la data de 20 octombrie 2015 și devenită finală la data de 14 martie 2016).

Alternarea acordării amnistiei și anulării acesteia încalcă principiile securității și certitudinii juridice, cauzând o lipsă de coordonare juridică între autoritățile statului având competențe să tragă la răspundere penală făptuitorul și, finalmente, eșecul protecției reclamantei în dimensiunile aferente articolelor 3 și 8 din Convenție. În consecință, Curtea declară, în unanimitate, încălcarea drepturilor și a garanțiilor cuprinse în articolele 3 și 8 din Convenția Europeană.

Articolul 5 – Dreptul la libertate și la siguranță

Hasselbaink împotriva Regatului Țărilor de Jos – 73329/16

Hotărârea din 9.02.2021 [Secția IV]

REZUMAT

Articolul 5

Articolul 5-3

Detenție preventivă rezonabilă

Motive relevante, dar insuficiente, în deciziile instanțelor interne pentru continuarea arestului preventiv al reclamantilor: *încălcare*

[Prezentul sumar include, de asemenea, și hotărârile din cauzele *Maassen împotriva Regatului Țărilor de Jos*, nr. 10982/15 și *Zohlandt împotriva Regatului Țărilor de Jos*, nr. 69491/16, 9 februarie 2021]

În fapt – Reclamantii au fost arestați sub suspiciunea că au comis diverse infracțiuni. Aceștia au fost plasați în arest preventiv, care a fost ulterior prelungit de mai multe ori, prin ordinele Tribunalului Regional. Reclamantii au depus fără succes cereri pentru ridicarea sau suspendarea arestului preventiv și/sau au făcut recurs împotriva deciziilor relevante.

În drept – Articolul 5 § 3:

În cazul *Maassen*, arestul preventiv al reclamantului, care durase puțin peste nouă luni, se bazase pe mai multe motive: 1) suspiciunea comiterii unei infracțiuni prevăzute cu pedeapsa cu închisoarea de cel puțin doisprezece ani, și care a provocat o tulburare gravă a ordinii juridice; 2) riscul recidivării; și 3) riscul influențării martorului și a celorlalți suspecti. Al treilea motiv a fost abandonat la scurt timp, când Tribunalul Regional a prelungit pentru prima dată arestul preventiv al reclamantului. În ceea ce privește primul motiv, „ordinea juridică” în legislația internă era sinonimă cu „ordinea publică” (*Geisterfer împotriva Regatului Țărilor de Jos*, 15911/08, 9 decembrie 2014).

O „tulburare gravă” a acesteia, care rezultă din gravitatea infracțiunii, ar putea justifica detenția (*Kanzi împotriva Regatului Țărilor de Jos*(dec), 28831/04, 5 iulie 2007), iar menținerea unei amenințări la adresa ordinii publice a fost considerată în mod obișnuit motiv legitim pentru detenție. Cu toate acestea, motivul menționat anterior ar putea fi considerat relevant și suficient doar cu condiția să se bazeze pe fapte care pot demonstra că eliberarea acuzatului ar perturba în fapt ordinea publică. În plus, detenția va continua să fie legitimă numai dacă ordinea publică ar continua să fie efectiv amenințată. În sens general, necesitatea continuării privării de libertate nu a putut fi evaluată dintr-un punct de vedere pur abstract, luând în considerare doar gravitatea infracțiunii. Mai mult, evaluarea motivelor relevante și suficiente pentru arestul preventiv nu a putut fi separată de durata efectivă a acestuia. Cu cât a durat mai mult arestul preventiv, cu atât a fost necesară mai multă fundamentare pentru a demonstra în mod convingător preținsele riscuri în cazul eliberării suspectului. În prima decizie a Tribunalului Regional de prelungire a detenției reclamantului, acesta s-a bazat nu numai pe gravitatea acuzației împotriva reclamantului, ci și pe reacția publicului. S-a făcut referire la vârsta fragedă a victimei și la atenția din partea presei. Ținând cont de faptul că arestul preventiv al reclamantului era încă în faza incipientă, nu s-ar putea spune că decizia respectivă nu avea motive relevante și suficiente. Cu toate acestea, nu s-a putut spune același lucru despre deciziile ulterioare ale instanței interne.

În cazul *Zohlandt*, arestarea preventivă a reclamantului se bazase inițial pe riscul de recidivă. La respingerea cererii inițiale de eliberare a reclamantului, Tribunalul Regional s-a limitat la a se referi la motivele care au condus la emiterea ordinului inițial pentru plasarea reclamantului în arest preventiv prelungit și, la recurs, Curtea de Apel a considerat că „obiecțiile și motivele serioase” constatate de Tribunalul Regional ar putea fi într-adevăr derivate din dosarul cauzei, care justificase pe deplin continuarea arestului preventiv.

În cazul *Hasselbaink*, Guvernul a susținut că arestarea preventivă a reclamantului se consideră justificată de către Tribunalul Regional, din cauza: 1) riscului de recidivă; 2) faptului că infracțiunea comisă constituise un afront adus ordinii juridice; și 3) riscul ca reclamantul, dacă este eliberat, să ia măsuri pentru a prejudicia administrarea justiției. Cu toate acestea, Curtea nu a putut găsi sprijin pentru argumentele prezentate de guvern în deciziile efective ale instanțelor naționale. Curtea a fost solicitată să evalueze dacă ordinele judiciare conțineau trimiteri la fapte specifice și circumstanțe individuale care justifică continuarea detenției, și nu la argumentele ulterioare ale Guvernului în această privință. Formularea deciziilor relevante se referea doar la temeuri

și motive (și anume existența continuă a suspiciunilor, a îngrijorărilor și a temeiurilor care au condus la ordinul de arestare preventivă a reclamantului), care au fost prevăzute într-o decizie anterioară, înainte ca judecătorul de instrucție să fi adus dovezi suplimentare.

Deciziile relevante ale instanțelor naționale nu au respectat cerințele jurisprudenței stabilite de Curte. În toate cele trei cazuri, deciziile nu au abordat argumentele reclamanților, inclusiv cele care contestă riscul de recidivă (*Zohlandt*) sau întrebarea dacă, în lumina unor noi dovezi, suspiciunea că reclamantul a comis o infracțiune a rămas rezonabilă (*Hasselbaink*).

În acest context, Curtea a reiterat că, în esență, pe baza motivelor expuse de autoritățile judiciare naționale în deciziile lor privind cererile de eliberare și a faptelor bine documentate declarate de reclamanți în recursurile lor, Curtea a fost solicitată să decidă dacă a existat o încălcare a articolului 5 § 3 (*Buzadji împotriva Republicii Moldova* [GC] 23755/07, 5 iulie 2016). Prin urmare, Curtea nu a putut accepta argumentul Guvernului potrivit căruia profunzimea discuțiilor din sala de judecată, reflectată în înregistrările oficiale ale ședințelor în cauză, a compensat lipsa de detalii din deciziile scrise. Într-adevăr, discuția din cadrul audierilor a reflectat argumentele prezentate de părți, dar nu a indicat care au fost motivele care justifică arestul preventiv în ochii autorității judiciare competente, pentru a dispune sau prelungi privarea de libertate. Doar o decizie motivată a acestor autorități ar putea demonstra efectiv părților că au fost audiate și ar face posibil recursul și controlul public al administrării justiției. Mai mult, dispozițiile legislației naționale stipulează că deciziile privind arestarea preventivă ar trebui să fie motivate în mod corespunzător.

Prin faptul că nu au abordat faptele specifice și circumstanțele individuale, autoritățile judiciare au prelungit arestarea preventivă a reclamanților pe motive care, deși „relevante”, nu ar putea fi considerate „suficiente” pentru a justifica continuarea detenției lor. Această concluzie a scutit Curtea de la a verifica dacă autoritățile naționale competente au manifestat „diligență specială” în desfășurarea procedurilor.

Concluzie: încălcare (unanimitate).

De asemenea, Curtea a susținut, în unanimitate, că a existat o încălcare a articolului 5 alin. (4) în cauza *Hasselbaink*, întrucât perioada de douăzeci și două de zile care trecuse înainte de examinarea de către Tribunalul Regional a cererii reclamantului de a fi eliberat din arestul preventiv nu a îndeplinit

cerința unei hotărâri judecătorești rapide. Curtea a ținut cont de faptul că președintele Tribunalului Regional competent a admis, în răspunsul său la cererea reclamantului, că examinarea nu a fost programată cu diligență obișnuită și i-a oferit scuze.

Articolul 41: 1.300 EUR în cazul *Hasselbaink* și 1.600 EUR în cazul *Maassen* pentru daune morale; cererile cu titlul de prejudiciul material respinse în ambele cazuri. Nu există cereri pentru satisfacție echitabilă făcute sau acordate în cazul *Zohlandt*.

COMENTARIU

În cauza *Hasselbaink* împotriva Regatului Țărilor de Jos, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a analizat alegațiile privitoare la încălcarea articolului 5, alin. (3) și (4), respectiv relevanța măsurii arestării preventive și caracterul rezonabil al duratei desfășurării procedurilor în fața instanței.

Reclamantul a formulat cererea în temeiul articolului 5 alin. (1) și (3) susținând că nu a existat o justificare adecvată pentru arestul preventiv în perioada 13 iulie-15 septembrie 2016, iar deciziile Tribunalului Regional și ale Curții de Apel nu au fost motivate în mod adecvat. În plus, reclamantul a invocat lipsa de celeritate a procedurilor interne având ca obiect analiza cererii de ridicare a măsurii de arest preventiv în privința sa.

În data de 31 martie 2016, reclamantul a fost arestat și plasat în custodia poliției fiind suspectat de comiterea infracțiunilor de luare de ostatici, sechestrare și șantaj. În data de 5 aprilie 2016, judecătorul de instrucție a hotărât ca acesta să fie plasat în detenție timp de 14 zile. Perioada de detenție a reclamantului a fost, ulterior, prelungită de trei ori cu 30 de zile, însă acesta nu a depus apel împotriva deciziilor respective. Procesul împotriva reclamantului a început în data de 7 iulie 2016, instanța menținând hotărârea de arestare preventivă a reclamantului, cererea acestuia de ridicare sau suspendare a măsurii de arest preventiv fiind respinsă.

În data de 13 iulie 2016, reclamantul a depus la Tribunalul Regional o nouă cerere de ridicare sau suspendare a măsurii de arest preventiv, subliniind pericolul social minim al faptelor sale, menționând că în afară de victimă, nimeni nu a declarat că acesta a comis fapte de amenințare sau constrângere; singurele aspecte care indică potențialul pericol social al faptelor imputabile reclamantului rezidă în conduita acestuia manifestată în discuțiile având ca obiect executarea unei datorii. Astfel, în accepțiunea

reclamantului, suspiciunile și motivele în temeiul cărora a fost dispusă măsura de arest preventiv au încetat să mai existe. Tribunalul Regional a analizat cererile reclamantului la câteva săptămâni după depunerea acestora și au fost respinse. Apelul reclamantului împotriva acestei decizii a fost respins în data de 1 septembrie 2016.

La aceeași dată, au fost reluate procedurile în fața Tribunalului Regional, iar măsura arestării preventive a fost ridicată începând cu data de 2 septembrie 2016 întrucât, cel mai probabil, reclamantul nu urma să primească o pedeapsă cu închisoarea, iar dacă ar fi primit, aceasta ar fi avut o durată mai redusă decât perioada petrecută în arest preventiv. Reclamantul a fost eliberat din arest preventiv în data de 15 septembrie 2016, Tribunalul Regional achitându-l de toate acuzațiile. În data de 13 aprilie 2017, autoritățile naționale au recompensat reclamantul pentru durata de timp aferentă executării arestării preventive.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a considerat că primul capăt al cererii depuse de reclamant trebuie analizat din perspectiva articolului 5, alin. (3), iar cel de-al doilea, din perspectiva art. 5 alin. (4).

Alături de articolele 2, 3 și 4 ale Convenției, articolul 5 are ca scop protecția siguranței fizice a persoanelor, fiind o dispoziție esențială a Convenției. Obiectivul articolului 5 este de a preveni orice privare de libertate arbitrară sau nejustificată⁵. Potrivit jurisprudenței Curții în ceea ce privește art. 5 alin. (3), caracterul permanent al unei suspiciuni rezonabile reprezintă o condiție *sine qua non* pentru justificarea valabilității măsurii arestării preventive, însă după o anumită perioadă de timp acesta numai constituie un temei suficient (a se vedea și cauza *Buzadji împotriva Republicii Moldova*, paragraful 102). În cauza de față, Curtea a trebuit să stabilească dacă motivele prezentate de autoritățile naționale au continuat să justifice privarea de libertate, dacă acestea erau relevante și suficiente, și dacă autoritățile au aplicat principiul diligenței speciale în desfășurarea procedurilor. Conform raționamentului statornic de Curtea Europeană pe cale jurisprudențială, dreptul persoanei care se află în detenție de a-i fi examinat cazul cu celeritate nu trebuie să creeze obstacole în eforturile depuse de autoritățile judiciare pentru îndeplinirea corectă a sarcinilor lor (a se vedea și cauza *Shabani împotriva Elveției*, paragraful 65).

⁵ CEDO, Ghid privind articolul 5 din Convenția europeană pentru drepturile omului – Dreptul la libertate și siguranță, 2021.

Trebuie specificat faptul că argumentele pentru sau împotriva eliberării din arest nu trebuie să fie generale și abstracte, ci să prevadă referințe la fapte specifice și la circumstanțele personale ale reclamanților pentru justificarea măsurii de detenție (a se vedea și *cauza Aleksanyan împotriva Rusiei*, paragraful 179). În plus, prelungirea *de plano* a stării de detenție contravine garanțiilor prevăzute de art. 5 alin (3) (a se vedea în acest sens și *Tase împotriva României*, paragraful 40).

Cu privire la justificări, jurisprudența CEDO prevede o serie de motive rezonabile și suficiente printre care se numără: sustragerea de la proceduri, riscul înțelegerilor secrete, obstrucționarea procedurilor, menținerea ordinii publice, nevoia de a proteja persoana arestată. Cu toate acestea, până la condamnarea definitivă, trebuie să se acorde prezumția de nevinovăție în favoarea persoanei acuzate de comiterea unei infracțiuni.

Însă, deciziile Tribunalului Regional și ale Curții de Apel se fundamentează pe motivele invocate înainte de prezentarea de noi dovezi, iar argumentul Guvernului conform căruia discuțiile din sala de judecată au fost mai elaborate decât detaliile prevăzute în deciziile de prelungire a arestului preventiv nu este suficient. Curtea de la Strasbourg a concluzionat că motivele prezentate de instanțele naționale au fost relevante, însă nu suficiente pentru menținerea măsurii de arest preventiv, iar astfel a fost încălcat art. 5 alin. (3) al Convenției.

În ceea ce privește celeritatea cu care s-au desfășurat procedurile, Curtea a observat că nu s-au respectat condițiile art. 5 alin. (4) și că Președintele Tribunalului Regional a recunoscut lipsa unei programări rapide pentru analiza cererii reclamantului de a fi eliberat din arest preventiv, oferindu-și scuzele.

În analiza prejudiciului, Curtea de la Strasbourg a admis faptul că reclamantul a suferit prejudicii morale – constând într-o stare de stres și frustrare – care nu pot fi acoperite prin simpla constatare a încălcării alin. (3) și (4) ale art. 5 al Convenției.

Un aspect de interes în această cauză este reprezentat de intervenția la Curtea Europeană a Drepturilor Omului a Institutului din Țările de Jos pentru Drepturile Omului, care a prezentat studii din care reieșea faptul că motivarea deciziilor de aplicare a măsurii arestului preventiv reprezintă un subiect intens de discuție în rândul academicienilor, avocaților apărării și în sistemul judiciar, întrucât s-a constatat faptul că de multe ori motivarea era realizată doar în cazul reținerii inițiale, fără a se extinde, în mod corespunzător, asupra extinderii ulterioare a măsurii de arest preventiv.

R.R. și alții împotriva Ungariei – 36037/17

Hotărârea din 02.03.2021 [Secția IV]

REZUMAT

Articolul 5

Articolul 5-1

Privare de libertate

Detenția ilegală *de facto* în zona de tranzit, având în vedere durata izolării și amploarea restricțiilor privind libera circulație: *încălcare*.

Articolul 3

Tratamente degradante

Condițiile din zona de tranzit pentru solicitantul de azil dependent și pentru femeia însărcinată și minorii vulnerabili, închiși timp de aproape patru luni, depășind pragul de severitate: *încălcare*.

În fapt – Reclamanții, o familie iraniană-afgană cu trei copii minori, au fost închiși în zona de tranzit Röszke, la granița Ungariei cu Serbia, timp de aproape patru luni, în timp ce așteptau soluționarea cererilor de azil. A doua reclamantă era însărcinată în acel moment. Familia a fost inițial ținută în secția destinată familiilor, dar ulterior a fost mutată în secția de izolare din motive de sănătate.

În drept

Articolul 3: Curtea a analizat deja condițiile de trai cu care s-au confruntat reclamanții ca solicitanți de azil adulți în zona de tranzit Röszke în cauza *Ilias și Ahmed împotriva Ungariei* și a ajuns la concluzia că nu s-a atins pragul articolului 3 în acea cauză. Cu toate acestea, în speța de față, situația reclamanților a fost caracterizată de statutul de solicitant de azil al primului reclamant, care depusese

cereri multiple de azil, de vârsta mică a copiilor reclamânți și de sarcina mamei reclamante, precum și de problemele grave de sănătate.

(a) *Aprovizionarea suficientă cu alimente pentru primul reclamant* – Primul reclamant ar fi petrecut aproape patru luni trăind în condiții de sărăcie extremă, neavând posibilitatea de a obține hrană suficientă. Autoritățile au refuzat să-i ofere mese gratuite pe tot parcursul șederii sale în zonă. La acea vreme, acesta putea fi considerat un solicitant de azil care depusese cereri multiple de azi și, în principiu, în temeiul legislației UE, Ungariei i s-a permis să decidă reducerea sau chiar retragerea condițiilor materiale de primire în baza acestui aspect. Totuși, aceasta fusese supusă unei decizii motivate, ținând cont de principiul proporționalității, care nu fusese disponibilă în speță.

Deși solicitanților de azil care aveau cereri repetate li s-a permis să primească asistență alimentară, aceasta nu a fost întotdeauna livrată și a existat o lipsă a oricăror acorduri sau garanții juridice între Guvern și organizațiile presupuse a fi furnizat asistență alimentară în zonă, ceea ce ar fi asigurat certitudinea juridică a măsurilor/acordurilor actuale. A existat, de asemenea, o lipsă de informare și documentare care să susțină declarațiile Guvernului, potrivit cărora primul reclamant a avut suficiente alimente. Reclamantul ar fi putut părăsi zona de tranzit doar în direcția Serbiei și ar fi pierdut dreptul la examinarea cererii sale de azil în Ungaria dacă făcea acest lucru. Ca atare, a fost pe deplin dependent de autoritățile maghiare pentru nevoile sale de bază și era sub controlul lor.

Guvernul nu a ținut seama în mod corespunzător de starea de dependență a reclamantului în zona de tranzit și nu a reușit să-i asigure condițiile de bază pentru subzistență.

Concluzie: încălcare (unanimitate).

(b) *Vulnerabilitatea celei de-a doua reclamante și a copiilor reclamânți* – Autoritățile au fost, în principiu, obligate, în conformitate cu Directiva UE privind condițiile de primire, să ia în considerare situația specifică a minorilor și a femeilor însărcinate și să evalueze și să monitorizeze orice nevoi speciale de primire privitoare la statutul lor vulnerabil pe toată durata procedurilor de azil. De asemenea, conform legislației interne, acestea au fost obligate să asigure o evaluare individualizată a nevoilor speciale ale acestora, care nu a fost realizată. Curtea a luat în considerare o serie de factori în evaluarea generală a condițiilor:

– Condițiile fizice: Timp de câteva luni, reclamanții au fost făcuți să sufere din cauza căldurii din containerul de cazare al secției destinate familiilor, care nu avea aer condiționat sau ventilație adecvată.

– Adecvarea facilităților pentru copii: Copiii reclamanților aveau șapte luni, șase ani și șapte ani. Paturile nu erau potrivite pentru utilizarea de către copii și timp de o lună și jumătate, după ce familia a fost mutată în secția de izolare, nu a existat niciun loc de joacă accesibil acestora și nici activități organizate special pentru copii. De asemenea, după mutare, reclamanții nu au avut niciun contact cu alte familii care solicitau azil sau cu reprezentanți ai ONG-urilor.

– Servicii medicale și disponibilitatea asistenței psihologice: A existat o lipsă de documentare medicală în ceea ce privește copilul cel mai mic și nu s-a contestat faptul că nu i s-au administrat vaccinurile recomandate pentru vârsta sa. În afara tratamentului medical, prezența ofițerilor de poliție (bărbați) ar fi provocat un anumit disconfort reclamanților, în special în timpul examinărilor ginecologice ale reclamantei. Mai mult, reclamanta, care a suferit de mult timp de probleme de sănătate mintală cauzate de traume, care au fost aduse în atenția autorităților, nu a primit niciun tratament psihologic sau psihiatric. Prezența elementelor care se aseamănă cu mediul închisorii și constrângerea inerentă în timpul detenției ar fi provocat, de asemenea, anxietate și tulburări psihologice copiilor și a dus la degradarea imaginii părintești în ochii acestora.

– Durata șederii: Reclamanții au fost reținuți în zonă timp de aproape patru luni. În timp ce condițiile menționate mai sus s-ar putea să nu atingă pragul de severitate necesar pentru aplicarea articolului 3 în cazul unei rețineri de scurtă durată, repetarea și acumularea acestora pe o perioadă mai lungă de timp ar fi avut în mod automat consecințe dăunătoare pentru cei expuși.

Având în vedere cele de mai sus, copiii și mama reclamantă au fost supuși unui tratament care depășise pragul necesar de severitate.

Concluzie: încălcare (unanimitate).

Articolul 5 alin. (1)

(a) *Dacă reclamanții au fost privați de libertate (aplicabilitate)* – În cauza *Ilias și Ahmed*, Curtea a considerat că șederea reclamanților timp de douăzeci și trei de zile în zona de tranzit Röscke nu a constituit o privare de libertate *de facto* și, în consecință, că articolul 5 nu a fost aplicabil. Aceasta

a trebuit să examineze dacă situația specifică a reclamanților justifică o concluzie diferită în prezenta cauză, ținând cont de următorii factori:

– Situația și alegerile individuale ale reclamanților: Reclamanții au intrat în zonă din proprie inițiativă și din propria lor voință, cu scopul de a solicita azil în Ungaria.

– Regimul juridic aplicabil, scopul și durata acestuia: Spre deosebire de cauza *Ilias și Ahmed*, dispoziția care limitează la patru săptămâni durata maximă a șederii solicitantului de azil în zonă nu se aplicase în speța de față și nu a existat nicio altă dispoziție internă care să stabilească durata maximă a șederii reclamantului în zonă. Mai mult, prelucrarea cererilor de azil ale reclamantului nu a respectat termenele stabilite la nivel intern și nu a fost rapidă. Reclamanții au petrecut acolo aproape patru luni așteptând soluționarea. În plus, nu a existat nicio indicație că reclamanții înșiși nu au respectat în vreun moment al șederii lor în zonă reglementările legale în vigoare sau nu au acționat cu bună-credință.

– Natura și gradul restricțiilor impuse efectiv: Reclamanții ar fi putut părăsi zona de tranzit în direcția Serbiei în orice moment. Cu toate acestea, libertatea de mișcare a acestora a fost sever restricționată în timp ce locuiau în zona de tranzit, într-un mod similar unui anumit tip de sistem de detenție în regim mai ușor și a devenit și mai restrictivă după mutarea în secția de izolare. Mai mult, s-a constatat că condițiile de trai încalcă articolul 3.

În aceste condiții, șederea reclamanților în zona de tranzit a dus la o privare de libertate *de facto*. Prin urmare, articolul 5 alin. (1) era aplicabil.

(b) *Dacă detenția a fost legală* – Nu a existat o prevedere legală strict definită pentru detenția reclamanților în cauza de față, în care autoritățile s-au bazat în interpretarea prea extensivă a unei dispoziții generale de drept intern. Detenția reclamanților a avut loc *de facto*: autoritățile nu au emis nicio decizie formală cu relevanță juridică în care să fie prevăzute motive pentru detenție, incluzând o evaluare individuală și luarea în considerare a alternativelor care ar fi fost mai puțin coercitive. Procedura nu a respectat cerințele enunțate în jurisprudența Curții și nu a putut fi considerată „legală”.

Concluzie: încălcare (șase voturi la unu).

De asemenea, Curtea a susținut, cu șase voturi la unu, că a existat o încălcare a articolului 5 alin. (4), în sensul că reclamanții nu au avut la dispoziție nicio procedură pentru a contesta legalitatea detenției lor *de facto*.

Articolul 41: 4.500 EUR pentru fiecare dintre primii doi reclamanți și 6.500 EUR fiecărui copil reclamant, cu titlu de prejudicii morale.

(A se vedea și cauza *Ilias și Ahmed împotriva Ungariei* [GC], 47287/15, 21 noiembrie 2019, Rezumat juridic – în limba engleză)

COMENTARIU

Circumstanțele factuale ale cauzei subliniază o problemă juridică complexă, fundamentată pe articolele 3 și 5 din Convenția europeană a drepturilor omului.

Incidența garanțiilor juridice corelative interdicției supunerii la tortură, la tratamente sau pedepse inumane și degradante, respectiv incidența standardelor aplicabile în materia libertății și siguranței individuale este observabilă în contextul protecției reclamanților – membri ai unei familii iraniene-afgane – care au fost privați de libertate în zona de tranzit Röske situată la granița cu Ungaria și Serbia.

Privarea de libertate aplicabilă reclamanților și condițiile în care aceasta s-a produs au fost motivate de calitatea de solicitant de azil a reclamanților, dar și de circumstanțele sociale în care aceștia se aflau la momentul faptelor: reclamanta era în stare de graviditate și avea în îngrijire, împreună cu soțul său, 3 copii minori.

În evaluarea jurisprudențială a articolului 3, Curtea Europeană a precizat, cu titlu de principiu, că relele tratamente trebuie să atingă un nivel minim de severitate iar identificarea acestuia este relativă și depinde de totalitatea circumstanțelor cazului precum: durata tratamentului, efectele fizice sau mentale produse de măsura aplicată și, în unele cazuri, sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei.

În relație cu minorii, nivelul minim de severitate care se impune a fi atins comportă unele particularități, indiferent de circumstanța dacă aceștia sunt însoțiți sau neînsoțiți. Adicional vulnerabilității care decurge din vârsta fragedă, minorii au un statut aparte inclusiv pentru faptul că sunt lipsiți de independență de acțiune, respectiv de atitudinea psihică corespunzătoare care le permite înțelegerea relevanței faptelor lor și a consecințelor lor sociale.

De asemenea, dispozițiile dreptului internațional și european în materia drepturilor minorilor migranți instituie standarde minime permissive stabilind în sarcina statelor obligativitatea de a adopta măsuri adecvate pentru a garanta asistență umanitară în favoarea minorilor care solicită statutul de refugiat.

Pe cale de consecință, în ipoteza detenției migranților minori (indiferent dacă aceștia sunt însoțiți sau nu) autoritățile trebuie să manifeste un nivel mai accentuat de protecție, în acord cu particularitățile lor. În speța analizată, Curtea și-a delimitat poziția de raționamentul avansat în jurisprudența sa anterioară (Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțată în cauza *Ilias și Ahmed împotriva Ungariei*, cererea nr. 47287/15, la data de 14 martie 2017) care evalua condițiile de viață ale solicitanților de azil aflați în aceeași zonă de tranzit. Principalul argument avut în vedere de Curte privea criteriul *vârstei*, acceptând faptul că solicitanții de azil din speța analizată au în îngrijire minori de vârste fragede iar reclamanta se află, la momentul faptelor, în stare de graviditate. Circumstanțele de fapt ale speței determină ca elementele (condițiile de viață din zona de tranzit, în ceea ce privește cazarea, igiena și accesul la alimente și îngrijiri medicale) care constituie reperul de analiză al respectării articolului 3 din Convenție să fie interpretate diferit față de modul consacrat în jurisprudența Curții.

Deși o perioadă de așteptare în zona de tranzit este acceptabilă în tratamentul aplicabil solicitanților de azil, Curtea a reținut că solicitările copiilor reclamanti și ale mamei reclamante s-au fundamentat pe *criteriul inadecvării condițiilor de detenție la vulnerabilitățile lor* și nu pe criteriul perioadei îndelungate de detenție în zona de tranzit. În privința aspectelor economice ale detenției solicitanților în zona de tranzit, Curtea a statuat că examinarea articolului 3 din Convenție prin raportare la circumstanțele în care sunt deținute persoanele migrante nu implică, *de plano*, obligații financiare din partea statului. Prin derogare de la această regulă, poate fi angajată responsabilitatea statului în temeiul articolului 3 dacă autoritățile statale sunt singurele în măsură să acționeze iar acestea rămân în pasivitate, susținând prin neintervenție, o situație incompatibilă cu demnitatea umană.

Alegațiile primului reclamant (tatăl reclamanților minori și soțul mamei reclamante) relative la nerespectarea standardelor minime prevăzute de articolul 3 din Convenție în scopul asigurării demnității umane sunt întemeiate pe neîndeplinirea, de către autoritățile statale, a obligațiilor minime de asigurare a condițiilor materiale de primire a solicitanților de azil (cu precădere asigurarea hranei).

În speță, primul reclamant a indicat că deși nevoile sale locative și medicale au fost realizate, autoritățile l-au plasat într-o stare de sărăcie extremă, fiind incapabile să-i asigure nevoile fundamentale referitoare la hrană. Curtea Europeană reține, în mod incontestabil, că autoritățile maghiare au refuzat să-i ofere primului reclamant mese gratuite pe tot parcursul șederii sale în zonă. Deși primul reclamant a formulat mai multe cereri privitoare la obținerea statutului de azilant și, în temeiul acestui aspect coroborat cu principiul marjei de apreciere, Ungaria avea posibilitatea de a decide reducerea sau chiar retragerea condițiilor materiale de primire în privința primului solicitant, Curtea a apreciat că autoritățile naționale puteau acționa în sensul reducerii sau retragerii condițiilor materiale de primire exclusiv cu aplicarea principiului proporționalității. De asemenea, Curtea a reținut incapacitatea autorităților naționale de a lua măsuri care să acomodeze starea de dependență materială a reclamantului. Corelând aceste elemente, Curtea reține încălcarea, în privința primului reclamant, a garanțiilor cuprinse în articolul 3 din Convenție.

În privința mamei și a copiilor, Curtea reține situația vulnerabilă a acestora decurgând din starea de minoritate și de graviditate, fiind stabilite în sarcina autorităților norme de evaluare și monitorizare a oricăror nevoi speciale de primire legate de statutul copiilor și femeilor gravide pe întreaga durată a procedurilor de azil.

Lipsa individualizării măsurilor adoptate de autorități vizavi de aceste circumstanțe speciale echivalează cu lezarea garanțiilor conținute în articolul 3 din Convenție. De asemenea, cazarea membrilor familiei în același spațiu locativ, nu exonerează statul de obligativitatea de a asigura o protecție suplimentară acestora, în acord cu particularitățile lor fizice și psihice.

Evaluând situația faptică prin prisma dispozițiilor articolului 5 din Convenție, Curtea Europeană recunoaște aplicabilitatea principiilor generale în temeiul cărora orice privare de libertate trebuie să fie prevăzută de lege și nearbitrară.

În acord cu principiul securității juridice, privarea de libertate trebuie să fie riguros circumstanțiată în prevederile dreptului intern. Garanțiile legale sunt importante în ipoteza privării de libertate a unui individ, cu atât mai mult cu cât Curtea preciza, în jurisprudența sa (a se vedea Hotărârea pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza *Z.A. și alții vs. Rusia*, cererile 61411/15, 61420/15, 61427/15 și 3028/16, pronunțată la data de 19 noiembrie 2019) că reținerea unei persoane constituie o ingerință

majoră asupra libertății individuale și trebuie întotdeauna supusă unui control riguros.

Ținând cont de fluxul intens al solicitanților de azil, cerința legalității detenției persoanelor solicitante de azil este îndeplinită, în opinia Curții, dacă cadrul juridic intern este riguros configurat în sensul în care acesta prevede: identificarea autorității competente să dispună privarea de libertate într-o anumită zonă de tranzit, forma ordinului, justificarea emiterii ordinului și limitele de acțiune ale acestuia, durata maximă a detenției și calea de atac judiciară disponibilă.

Împreună, aceste elemente converg către stabilirea unor garanții juridice clare care să constituie o contrapondere eficientă împotriva arbitrariului. În speța analizată, detenția reclamanților nu s-a produs în temeiul unor dispoziții legale suficient de clare și predictibile întrucât acestea nu specifică durata maximă a detenției solicitanților de azil. În plus, detenția reclamanților a avut loc ca o acțiune *de facto* în absența unei decizii juridice motivate și în detrimentul aplicării principiului proporționalității care atestă că, în ipoteza în care este posibilă dispunerea unei măsuri alternative mai puțin restrictive, atunci autoritățile sunt ținute să o aleagă pe aceasta din urmă. Existența dispozițiilor legale în materia solicitanților de azil nu complinște lipsa rigorii și a criteriilor de departajare care trebuiau să fie stipulate în lege. De asemenea, interpretarea extensivă a legii, de către autoritățile naționale, nu suplinește lipsa rigorilor legale menționate anterior.

Luând în considerare aceste motive, Curtea Europeană recunoaște, în speța analizată, încălcarea garanțiilor circumscrise articolului 5 din Convenția europeană.

Denis și Irvine împotriva Belgiei [GC] – 62819/17 și 63921/17

Hotărârea din 01.06.2021 [Marea Cameră]

REZUMAT

Articolul 5

Articolul 5-1

Arest sau detenție legal(ă)

Refuzul de a elibera deținuții cu tulburări psihice persistente din internarea obligatorie, în urma intrării în vigoare a unei noi legi prin care aceasta era destinată unor infracțiuni mai grave: *nicio încălcare*

Articolul 5-4

Evaluarea legalității măsurii detenției

Celeritatea evaluării

Necesitatea unei perioade de probațiune de trei ani pentru eliberarea din internarea obligatorie nu era hotărâtoare având în vedere tulburările psihice persistente ale deținuților: *nicio încălcare*

În fapt – În urma comiterii a infracțiunilor de furt și, respectiv, tentativă de furt calificat în formă agravată, reclamanții, instabili psihic, au fost plasați în internare obligatorie de instanța penală în conformitate cu Legea privind protecția socială din 1930. La data de 1 octombrie 2016, a intrat în vigoare o nouă lege, Legea privind internarea persoanelor, prin care internarea obligatorie se aplica celor două cele mai grave categorii de infracțiuni care implicau atac asupra „integrității fizice sau psihice” a terților. Reclamanții au solicitat eliberarea permanentă, argumentând că actele comise nu mai îndeplineau condițiile pentru internare în conformitate cu noua lege. Cererile lor au fost respinse ca urmare a faptului că tulburările mintale de care sufereau nu erau stabilizate și că nu au finalizat perioada de probațiune de 3 ani prevăzută de lege pentru a beneficia de eliberare permanentă. Curtea de Casație a respins recursurile acestora pe motive de drept.

Într-o hotărâre din 8 octombrie 2019, o cameră a Curții Europene a constatat în unanimitate că nu a existat o încălcare a articolului 5 alin. (1) și (4). Cauza a fost înaintată Marii Camere în urma solicitării reclamanților.

În drept – Articolul 5 alin. (1): Curtea a constatat că măsura privativă de libertate dispusă împotriva reclamanților avea în continuare un temei juridic valabil și că privarea lor de libertate a fost legală. În special:

(a) *În ceea ce privește privarea de libertate* – nu s-a contestat faptul că privarea de libertate intra în domeniul de aplicare a articolului 5 alin. (1) lit. e): aceștia nu au fost condamnați pentru vreo infracțiune și nu li s-a impus nicio sancțiune, însă a fost constatată lipsa răspunderii penale având în vedere tulburările mintale de care sufereau; internarea obligatorie s-a impus ca măsură de prevenție, neavând caracter punitiv.

(b) *În ceea ce privește legalitatea privării de libertate* – Curtea a luat în considerare următoarele:

(i) *modificările legislative în cauză și întrebarea adresată Curții*: Deși Legea privind internarea persoanelor se aplica, în principiu, tuturor cauzelor pendinte, aceasta nu prevedea măsuri tranzitorii specifice pentru acele persoane, precum reclamanții, cărora li s-a aplicat măsura privativă de libertate în conformitate cu regimul legislativ anterior și care au comis fapte care nu mai atingeau noul prag, mai înalt.

(ii) *aplicarea noilor măsuri legislative de către instanțele naționale*: Instanțele naționale au constatat că legalitatea internării dispuse împotriva reclamanților nu a fost prejudiciată de modificările legislative în cauză. Mai exact, Curtea de Casație a hotărât că deciziile din cauzele reclamanților au devenit *res judicata* și că ordinele de internare obligatorie emise erau definitive. Articolul 5 alin. (1) nu arăta că o măsură definitivă de internare obligatorie nu mai era impusă legal din cauza modificărilor aduse legislației în faza de executare. În plus, evaluarea stării mintale și declararea gradului de pericolozitate al unei persoane nu se făcea doar în baza infracțiunilor pentru care aceasta a fost plasată în arest, ci și în baza unei game de factori de risc. A reieșit astfel că sistemul național a prevăzut două etape succesive pentru internarea obligatorie care erau reglementate de prevederi și criterii diferite. Prima etapă a fost cea a procedurilor judiciare care au avut ca rezultat decizia de a impune. Această decizie și-a menținut valabilitatea pe parcursul internării atât timp cât nu s-a pronunțat o sentință definitivă pentru eliberare. După impunerea măsurii, a început a doua etapă, pe parcursul căreia diviziile pentru protecție socială de la instanțele de judecată ulterioare

sentinței (IJUS) au evaluat situația persoanelor la intervale regulate și au examinat cererile deținuților cu privire la modificarea unor aspecte practice sau la eliberare. Se aplicau reglementări diferite, în special cu privire la condițiile pentru eliberarea definitivă, pentru care IJUS trebuiau să evalueze dacă tulburările mintale ale unei persoane se stabilizaseră suficient și, luând în considerare o gamă de factori de risc, dacă exista riscul ca faptele respective susceptibile a fi pedepsite ar fi putut fi comise din nou. Având în vedere interpretarea dispozițiilor de drept intern a Curții de Casație, faptul că reclamantilor nu li se acordase eliberarea definitivă, privirea acestora de libertate s-a întemeiat în continuare pe hotărârile curții care, deși pronunțate în temeiul legislației anterioare, își mențineau forța obligatorie.

Cu privire la persoanele plasate în temeiul unei sentințe care a devenit *res judicata* anterior datei de 1 octombrie 2016, acțiunile IJUS erau limitate la decizii privind extinderea măsurii, aspecte practice cu privire la executarea pedepsei și asupra posibilei eliberări a unor persoane. În opinia Curții, abordarea instanțelor naționale în speța de față nu a fost nici arbitrară, nici vădit nerezonabilă.

(iii) *Cu privire la compatibilitatea abordării coroborate cu articolul 5 alin. (1) lit. e):* În speța de față nu s-a contestat faptul că cele trei condiții ale hotărârii *Winterwerp împotriva Țărilor de Jos* (1979) au fost satisfăcute, respectiv: s-a dovedit în mod cert că reclamantii erau alienați, că tulburările mintale de care sufereau erau de o natură sau de un grad care să justifice internarea obligatorie, și că tulburările au persistat pe toată durata de internare. La evaluarea persistenței tulburărilor mintale, Convenția nu impune autorităților să ia în considerare natura faptelor comise de persoana respectivă care au dus la internarea obligatorie. Cu privire la persistența tulburărilor, dreptul intern a introdus o perioadă de evaluare automată pe parcursul căreia persoanele aflate în internare obligatorie puteau, printre altele, să demonstreze că starea de sănătate mintală s-a stabilizat și că nu mai reprezentau un pericol pentru societate, precum și să solicite anumite demersuri de ordin practic pentru executarea ordinului, inclusiv, ca și în cazul reclamantilor, eliberarea definitivă. Potrivit secțiunii 66 a legii privind internarea persoanelor, aceasta din urmă putea fi acordată doar prin îndeplinirea cumulativă a două condiții, respectiv: finalizarea unei perioade de probațiune de trei ani și demonstrarea faptului că tulburarea mintală s-a stabilizat suficient, pentru a se asigura că nu mai există posibilitatea rezonabilă ca persoana plasată în internare, în baza tulburării mintale, și în posibilă combinație cu alți factori, să comită noi infracțiuni prin vătămarea

sau amenințarea integrității fizice sau psihice a unor terțe persoane. Astfel, pentru a decide cu privire la eliberarea sau plasarea în continuare în internare obligatorie a persoanei, la momentul evaluării, au fost luate în considerare doar starea de sănătate mintală a persoanei internate și riscul de recidivă de la acel moment. IJUS a evaluat solicitările de eliberare definitivă ale reclamanților în lumina considerentelor respective. Nu s-a luat în considerare natura faptelor susceptibile de a fi sancționate care au fost comise, care au reprezentat elementul de bază al internării acestora. Prin contrast, IJUS a evaluat dacă tulburările lor mintale s-au stabilizat la un nivel suficient și, în lumina informațiilor disponibile, a constatat că acest lucru nu s-a întâmplat. În acest sens, IJUS a examinat dacă tulburările mintale au persistat în conformitate cu articolul 5 alin. (1) lit. e). În orice caz, pe parcursul celei mai recente evaluări periodice a situației reclamanților, IJUS a considerat că încă exista un risc crescut ca aceștia să comită infracțiuni cu violență.

Concluzie: nicio încălcare (unanimitate)

Articolul 5 alin. (4): Având în vedere concluzia că internarea reclamanților a fost legală, articolul 5 alin. (4) nu impunea în acest caz să se emită ordinul de eliberare imediată. În plus, reclamanții au beneficiat de evaluarea judiciară anuală automată a IJUS, în cadrul căreia au putut înainta, printre altele, solicitările de eliberare și au putut face recurs la Curtea de Casație. Între hotărârile IJUS și cele din recurs se scursesese un termen de sub o lună. Reclamanții nu au susținut că nu au avut la dispoziție o cale de atac judiciară care să se pronunțe prompt cu privire la legalitatea internării lor și a solicitărilor de eliberare. Singura lor plângere a constat în faptul că a fost imposibil să li se asigure eliberarea definitivă și imediată în baza perioadei de probațiune de trei ani impusă prin noua lege.

Într-adevăr, respectiva cerință părea, în principiu, să împiedice realizarea dreptului, consacrat de articolul 5 alin. (4), de a obține o hotărâre judiciară prin care se decidea anularea detenției în cazul în care se dovedea nelegală. Cu toate acestea, Curtea a trebuit să se limiteze la a verifica dacă maniera în care legea a fost aplicată în circumstanțele specifice ale cazului era în conformitate cu Convenția, și nu să decidă *in abstracto*. În cauza de față, instanțele naționale au refuzat solicitările reclamanților de eliberare definitivă pe motivul că niciuna dintre cele două condiții cumulative aferente secțiunii 66 a legii privind internarea persoanelor nu au fost îndeplinite. Astfel, condiția de probațiune nu a fost decisivă, întrucât starea

lor de sănătate mintală nu s-a îmbunătățit suficient. În continuare, Curtea a salutat faptul că, între timp, Curtea de Casație a interpretat secțiunea 66 în lumina articolului 5 alin. (1) și (4), decizând că unei persoane care nu mai era periculoasă putea să i se acorde eliberarea definitivă, chiar dacă perioada de probațiune de trei ani nu era finalizată.

Concluzie: nicio încălcare (unanimitate)

(A se vedea și *Winterwerp împotriva Țărilor de Jos*, 24 octombrie 1979; *Radomilja și alții împotriva Croației* [GC], 37685/10 și 22768/12, 20 martie 2018, Rezumat juridic; *Ilseher împotriva Germaniei* [GC], 10211/12 și 27505/14, 4 decembrie 2018, Rezumat juridic)

COMENTARIU

În cauza *Denis și Irvine împotriva Belgiei*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a examinat legalitatea măsurii privative de libertate, mai exact internare, în contextul adoptării ulterioare a unor noi reglementări prin care internarea obligatorie se impunea în cazul unor infracțiuni mai grave decât cele de care au fost acuzați reclamanții⁶.

Pentru a oferi o imagine de ansamblu asupra legislației privind internarea obligatorie din Belgia este necesară o scurtă prezentare, disponibilă în speța *Roman împotriva Belgiei*, paragrafele 75-114, rezumate în continuare.

În data de 9 aprilie 1930 a intrat în vigoare Legea privind protecția socială a persoanelor cu deficiențe mintale, modificată în anul 1964, devenind Legea privind protecția socială. Ulterior, în anul 2016, aceasta a fost abrogată, odată cu intrarea în vigoare a Legii privind internarea persoanelor (*Loi relative à l'internement des personnes*). Potrivit secțiunii a 7-a din Legea privind protecția socială autoritățile judiciare și instanțele de judecată puteau dispune internarea obligatorie a persoanelor care fuseseră acuzate de o infracțiune gravă și care sufereau de una dintre condițiile prevăzute la articolul 1 din lege, respectiv: „fie de o tulburare mintală, fie de o tulburare mintală gravă sau de o deficiență mintală gravă care îi face pe aceștia incapabili să își controleze acțiunile”. În plus, în cazul în care, în timpul

⁶ CEDO, Comunicat de presă, Internarea obligatorie a persoanelor care au fost reținute înainte de o modificare legislativă din 2016 și ale căror tulburări mintale au persistat după această dată este legală (*The compulsory confinement of individuals who were detained prior to a 2016 legislative amendment and whose mental disorders persisted after that date is lawful*).

detenției, se identifica faptul că o persoană condamnată pentru o crimă sau o infracțiune gravă suferea de o tulburare mintală sau de o tulburare mintală gravă sau de o deficiență mintală, nefiind astfel capabilă să își controleze acțiunile, aceasta putea fi plasată în internare obligatorie printr-o decizie a ministrului justiției, emisă în urma avizului unei comisii de protecție socială (*Commission de défense sociale* sau „CDS”). În practică, dacă CDS decidea ca internarea obligatorie să ia forma unui plasament, persoana reținută putea fi plasată într-o instituție de protecție socială, într-un centru de protecție socială al unui penitenciar și desemnat în mod special pentru persoanele aflate în internare obligatorie sau într-o instituție în afara sistemului obișnuit. CDS monitoriza situația persoanei reținute și putea decide eliberarea definitivă sau condiționată, în cazul în care starea de sănătate mintală a acesteia se îmbunătățea suficient de mult și erau îndeplinite condițiile pentru reintegrarea socială. În cazul în care se dispunea eliberarea condiționată, deținutul era supus unei supravegheri medicale și sociale, a cărei durată și condiții erau prevăzute în ordinul de eliberare. În cazul în care comportamentul sau starea psihică a deținutului eliberat dezvăluia un pericol pentru societate, de exemplu, în cazul nerespectării condițiilor impuse, împotriva acestuia se putea dispune din nou internarea obligatorie într-o secție de psihiatrie, la cererea procurorului.

Având în vedere o serie de hotărâri CEDO împotriva Belgiei cu privire la detenția persoanelor cu tulburări psihiatrice în secțiile de psihiatrie a penitenciarelor, în anul 2014 autoritățile belgiene au modificat legislația în materie, iar la data de 1 octombrie 2016, a intrat în vigoare Legea privind internarea persoanelor. Potrivit acesteia, internarea obligatorie este definită ca fiind o măsură de securitate, destinată atât să protejeze societatea, cât și să asigure că persoana deținută beneficiază de tratamentul adecvat stării sale, în vederea reintegrării în societate. Ținând cont de siguranța publică și de starea de sănătate a persoanei reținute, acesteia trebuie să i se ofere tratamentul necesar pentru a-și trăi viața într-un mod compatibil cu demnitatea umană. Ca și în cadrul juridic anterior, noua lege permite autorităților judiciare de anchetă și instanțelor de judecată să dispună internarea obligatorie a unei persoane, cu excepția cazurilor de crime sau infracțiuni grave comise din motive politice sau prin intermediul presei. În același timp, restricționează domeniul de aplicare al internării obligatorii, stipulând că numai infracțiunile și delictele grave care au avut sau ar fi putut avea ca rezultat vătămarea fizică sau psihică a unei alte persoane pot să dea naștere unui ordin de internare obligatorie. De asemenea, singurele

organisme responsabile de gestionarea și monitorizarea detenției obligatorii sunt diviziile de protecție socială (*chambre de protection sociale* – „CPS”), care au fost înființate în cadrul instanțelor responsabile de executare a pedepselor.

În cauza Denis și Irvine împotriva Belgiei, reclamantii s-au adresat Curții de la Strasbourg, în baza articolului 5 alin. (1) și (4) și art. 13 ale Convenției, susținând că măsura internării obligatorii a fost menținută după intrarea în vigoare a noii legislații.

În data de 18 iunie 2007, primul reclamant a fost plasat în internare obligatorie pentru furt. Potrivit unui raport din 22 ianuarie 2007, un medic psihiatru l-a descris pe reclamant ca având personalitate psihotică și dependent de alcool și droguri. În opinia sa, reclamantul suferea de tulburări psihice grave care îl făceau incapabil să își controleze acțiunile și reprezenta un pericol pentru societate și pentru el însuși, având în vedere consumul continuu de droguri și tulburările sale psihotice. În mai multe rânduri, reclamantul a beneficiat de eliberare condiționată, însă permisul de eliberare a fost revocat ca urmare a nerespectării condițiilor impuse. Un al doilea raport, din octombrie 2016, menționa că solicitantul nu mai consuma droguri, dar că tulburările sale psihotice erau declanșate și de stres. Atunci când nu manifesta stări psihotice, caracteristicile antisociale ale solicitantului ieșeau în evidență. Cu toate acestea, părea să fie mai stabil. Probabilitatea de a comite alte fapte susceptibile a fi pedepsite a fost considerată destul de scăzută. După examinarea cazierului judiciar al reclamantului, a progreselor sale de la internarea inițială, a reclasificării propuse și a absenței contraindicațiilor, departamentul psihosocial al Penitenciarului Merksplas, în care se afla reclamantul, a emis un aviz favorabil cu privire la externarea condiționată a acestuia, cu reclasificarea ca pacient internat într-un spital de psihiatrie. În decembrie 2016, la aproximativ o lună de la schimbarea regimului și a eliberării, reclamantul a fost arestat din nou și retrimis la secția de protecție socială a Penitenciarului Merksplas.

La o dată ulterioară, în contextul evaluării periodice, a solicitat eliberarea definitivă, motivând că internarea nu mai era legală potrivit noii legi și că potrivit articolului 7 al Convenției și al articolului 2 al codului penal trebuia să se aplice legea mai favorabilă. În ianuarie 2017, CPS a respins solicitarea reclamantului, menționând că articolul 7 al Convenției nu se poate aplica, având în vedere că internarea făcea parte din categoria măsurilor preventive, nu a pedepselor. De asemenea, potrivit legii internării persoanelor, pentru

eliberare trebuiau îndeplinite o serie de condiții, respectiv finalizarea fără evenimente a unei perioade de minim trei ani de eliberare condiționată și stabilirea faptului că starea de sănătate mintală era suficient de stabilă, astfel încât să nu existe riscul ca o persoană să comită o infracțiune care să pună în pericol starea de sănătate fizică sau psihică a unui terț. Astfel, CPS trebuia să aplice reglementările.

Primul reclamant a înaintat recurs invocând încălcarea articolului 5 alin. (4) și a articolului 13 al Convenției, susținând că aceste dispoziții prevedeau că orice persoană a cărei detenție nu mai era legală avea dreptul de a avea acces la o instanță care putea dispune eliberarea sa imediată. Ulterior, reclamantul a invocat încălcarea articolului 5 alin. (1) și a articolului 7 ale Convenției, în sensul că autoritățile trebuiau să se aplice legea penală mai favorabilă și că, spre deosebire de pedepse, măsurile obligatorii de internare nu sunt impuse în mod definitiv, în sensul că acestea ar trebui să fie întotdeauna impuse în mod legal și în conformitate cu o procedură prevăzută de lege, în temeiul articolului 5 alin. (1) lit. e). Curtea de Casație a respins primul recurs înaintat de reclamant, motivând că, potrivit legii internării persoanelor, eliberarea definitivă făcea obiectul unei perioade de probațiune. Cu privire la articolele 5 alin. (1) și 7 ale convenției, Curtea de Casație a considerat că articolul 7 al Convenției era aplicabil doar pedepselor, nu și măsurilor preventive, precum internarea forțată. De asemenea, în accepțiunea Curții de Casație conform articolului 5 alin. (1) o măsură de internare, dispusă în cadrul unei proceduri definitive, nu este impusă în nelegal, chiar dacă legislația s-a modificat în timpul fazei de executare. Astfel, singura consecință a acestei dispoziții era că o măsură de detenție obligatorie nu mai putea fi impusă în viitor pentru infracțiunea pentru care reclamantul fusese deja plasat în detenție. Evaluarea stării psihice a unui deținut și a pericolului care rezultă pentru societate nu se făcea numai pe baza infracțiunii pentru care acesta fusese plasat în internare, ci și în lumina unei serii de factori de risc care fuseseră supuși atenției CPS.

În iulie 2017, CPS a dispus externarea condiționată a primului reclamant, dl. Denis, cu condiția să fie acceptat ca pacient internat la Spitalul de Psihiatrie Bethaniënhuis din Zoersel. S-a considerat că pe perioada internării obligatorii nu au fost comise noi infracțiuni și că prezenta un risc scăzut de recidivă, iar tratamentul într-un spital părea să fie adecvat gravității tulburării sale și asigura nivelul de siguranță necesar. În luna noiembrie 2017, CPS a decis că reclamantul putea beneficia de tratament și fără internare și că locul de rezidență va fi locuința părinților săi. În 13

iulie 2018, s-a dispus suspendarea eliberării condiționate a reclamantului ca urmare a faptului că a fost arestat de poliție, dar în 31 iulie 2018 CPS a permis din nou eliberarea condiționată, atât timp cât acesta se interna din nou la spitalul de psihiatrie din Zoersel. În decembrie 2018, CPS a decis din nou ca acesta să beneficieze de tratament la locuința părinților săi, având în vedere că starea lui de sănătate psihică era suficient de stabilă. În data de 9 ianuarie, decizia de eliberare condiționată a fost din nou suspendată, după ce primul reclamant a fost arestat de poliție. Întrucât spitalul de psihiatrie din Zoersel nu îl mai accepta ca pacient, având în vedere agresiunile comise acolo și a distrugerii unei camere, și că nicio altă instituție similară nu avea locuri disponibile, primul reclamant a fost plasat în secția de protecție socială a Penitenciarului Turnhout, de unde a fost transferat la secția de protecție socială a Penitenciarului Merksplas.

În ianuarie 2020, departamentul psihosocial al Penitenciarului Merksplas a considerat că există o probabilitate ridicată de comportament agresiv și de recidivă. Exista, de asemenea, un risc real ca reclamantul să înceapă din nou consumul de droguri. CPS a considerat că primul reclamant nu putea fi eliberat imediat, mai ales având în vedere starea sa de sănătate mintală, respectiv, faptul că acesta reprezenta un pericol real și grav pentru integritatea altora și că o supraveghere structurată pentru a evita această posibilitate rămânea necesară. Era clar că primul reclamant trebuia plasat cât mai repede posibil într-un centru care să ofere terapie și garanții suficiente pentru siguranța altor persoane, însă nu era niciunul disponibil, iar acesta a fost plasat în arest în Penitenciarul Merksplas.

În luna mai 2020, Divizia de protecție socială din Antwerp dispunea eliberarea condiționată a primului reclamant, la centrul de psihiatrie St-Jan-Baptist din Zelzate. În iunie 2020, Tribunalul de primă instanță din Bruxelles (neerlandofon) admis parțial cererea reclamantului prin care acesta solicita daune compensatorii pentru prejudiciile aduse ca urmare a privării de libertate în penitenciar, fără context terapeutic, în condiții care încălcau articolele 3 și 5 alin. (1) ale Convenției.

Cu privire la cel de-al doilea reclamant, dl. Irvine, cetățean scoțian, împotriva acestuia a fost dispusă internarea obligatorie la Penitenciarului Turnhout, în noiembrie 2002, pentru fapte circumscrise infracțiunii de tentativă de furt calificat în formă agravată. Într-un raport psihiatric din octombrie 2002, reclamantul a fost descris ca suferind de o tulburare de personalitate gravă și de o tulburare psihotică, astfel că acesta nu era capabil

să își controleze acțiunile. În iunie 2003, cel de-al doilea reclamant a beneficiat de eliberare condiționată și a fost internat la un spital de psihiatrie din Scoția. După ce a fugit din instituție, în 2011, a fost găsit în Belgia și arestat, iar Comisia de protecție socială (CDS) a dispus ca acesta să fie internat în secția de protecție socială a Penitenciarului Turnhout. Întrucât plasamentul reclamantului nu a fost posibil într-o instituție scoțiană, în iunie 2016 CDS a dispus plasarea acestuia, de urgență, într-un centru medico-legal de psihiatrie din Ghent sau Antwerp, iar până la eliberarea unui loc, acesta a fost plasat în secția de protecție socială a Penitenciarului Turnhout.

La o dată nespacificată, cel de-al doilea reclamant a solicitat Diviziei de protecție socială (CPS) să se pronunțe asupra unor aspecte de ordin practic pentru internarea obligatorie, având în vedere că încă de afla la Penitenciarul Turnhout. De asemenea, în temeiul articolelor 5 și 7 ale Convenției, a solicitat eliberarea definitivă. În luna decembrie, un raport al departamentului psihosocial al Penitenciarului prevedea că era necesar ca reclamantul să fie plasat într-un centru de psihiatrie medico-legală sau într-o instituție cu internare pe termen lung, întrucât plasarea sa într-un spital de psihiatrie din Scoția nu părea posibilă, în ciuda eforturilor depuse în acest sens. Raportul a fost completat ulterior cu o opinie a psihiatrului atașat la departamentul psihosocial, care descria simptome schizofrenice în curs de desfășurare, care erau tratate prin injecții intramusculare de antipsihotice. Medicul psihiatru a considerat că măsura de internare ar trebui menținută, iar reclamantul ar trebui plasat într-un centru de psihiatrie medico-legală. Într-o hotărâre din ianuarie 2017 Divizia de protecție socială (CPS) a decis că nu poate pune în aplicare decizia Comisiei de protecție socială (CDS) din iunie 2016 cu privire la plasarea de urgență într-un centru medico-legal de psihiatrie. CPS a respins argumentele întemeiate pe articolele 5 și 7 din Convenție și cererea de eliberare definitivă, pe același temei ca și în cazul primului reclamant. De asemenea, în februarie 2017, Curtea de Casație a respins recursul înaintat de cel de-al doilea reclamant, motivând, la fel ca în cazul primului reclamant, că articolul 7 al Convenției era aplicabil doar pedepselor, nu și măsurilor preventive, că eliberarea definitivă făcea obiectul unei perioade de probațiune și a unei evaluări din care să reiasă că nu ar mai prezenta niciun pericol.

În martie 2019, CPS a dispus plasamentul celui de-al doilea reclamant în centrul medico-legal de psihiatrie din Antwerp. În pofida evoluțiilor pozitive rezonabile în comportamentul celui de-al doilea reclamant, CPS a constatat, pe baza unor factori clinici, că riscul de recidivă violentă era

ridicat în cazul în care acesta ar reveni în societate. Cel mai grav risc era faptul că reclamantul nu înțelegea că era bolnav și că suferea de o problemă psihică. În aprilie 2019, Tribunalul de primă instanță din Antwerp a admis parțial solicitarea reclamantului pentru daune compensatorii pentru prejudiciile aduse ca urmare a privării de libertate în penitenciar, în condiții care încălcau articolele 3 și 5 alin. (1) ale Convenției. În august 2020, CPS Antwerp a decis amânarea examinării dosarului până la primirea unui răspuns privind transferarea reclamantului în Regatul Unit și numirea unui administrator provizoriu.

Potrivit Legii privind internarea persoanelor, externarea condiționată este una dintre modalitățile de executare a ordinului de internare obligatorie, prin care persoana deținută este supusă măsurii preventive care i-a fost impusă în cadrul unui tratament de îngrijire în regim de internare sau ambulatoriu, sub rezerva respectării condițiilor impuse în perioada de probațiune. Eliberarea definitivă poate fi obținută la expirarea unei perioade probatorii de trei ani, atât timp cât tulburarea mintală s-a stabilizat suficient și nu există motive rezonabile de temere că, din cauza tulburărilor sale mintale, sau nu, eventual combinate cu alți factori de risc, persoana în cauză va comite din nou infracțiuni care aduc atingere sau amenință integritatea fizică sau psihică a unei alte persoane.

Cei doi reclamânți s-au adresat CEDO invocând:

– articolul 5 alin. (1) – dreptul la libertate și siguranță – susținând că nu mai exista un cadru legal pentru menținerea măsurilor de detenție odată cu intrarea în vigoare a Legii privind internarea persoanelor;

– articolul 5 alin. (4) – dreptul la recurs în termen scurt asupra legalității detenției – susținând că în conformitate cu legea le-a fost imposibil să obțină eliberarea imediată și necondiționată.

Înainte de a fi sesizată Marea Cameră, cererile celor doi reclamânți au fost analizate de secția a IV-a care a constatat în unanimitate că nu s-a încălcat articolul 5 alin. (1) și (4) ale Convenției, potrivit hotărârii din data de 8 octombrie 2019. În data de 7 ianuarie 2020, reclamânții au solicitat trimiterea cazului la Marea Cameră, iar în data de 21 octombrie 2020 a avut loc o audiere.

Literele a)-f) ale articolului 5 alin. (1) prevăd o listă exhaustivă de motive care permit privarea de libertate, care nu poate fi legală decât dacă respectă unul dintre acestea. În mod normal, interpretarea și aplicarea le-

gislației naționale revine autorităților naționale, dar dacă nerespectarea legislației atrage după sine încălcarea Convenției, Curtea trebuie să verifice dacă a fost respectată legislația națională (a se vedea și hotărârea în cauza *Winterwerp împotriva Țărilor de Jos* din 24 octombrie 1979, para 45-46). Cu toate acestea, nu numai că trebuie să se respecte legislația națională, dar, la rândul ei, aceasta trebuie să fie în conformitate cu Convenția, inclusiv cu principiile generale prevăzute de aceasta. În ceea ce privește privarea de libertate, este deosebit de important ca principiul general al securității juridice să fie respectat. Prin urmare, este esențial ca condițiile de privare de libertate în temeiul dreptului intern să fie clar definite și ca legea însăși să fie previzibilă în aplicarea sa, astfel încât să îndeplinească standardul de „legalitate” stabilit de Convenție. În plus, detenția nu trebuie să fie dispusă arbitrar. Detenția unei persoane se justifică numai în ultimă instanță, în cazul în care au fost luate în considerare alte măsuri mai puțin severe și s-a constatat că acestea sunt insuficiente pentru a proteja interesul individual sau public care ar putea impune ca persoana în cauză să fie deținută/internată. Astfel, detenția trebuie să respecte restricțiile prevăzute de literele corespunzătoare ale articolului 5 alin. (1). O afecțiune mintală trebuie să fie de o anumită gravitate pentru a fi considerată o „reală” tulburare mintală în sensul articolului 5 alin. (1) lit. (e), deoarece trebuie să fie atât de gravă încât să necesite tratament într-o instituție de sănătate mintală.

Articolul 5 alin. (1) nu specifică faptele, susceptibile a fi pedepsite de legea penală, pentru care o persoană poate fi lipsită de libertate ca fiind „alienată”. Prevederea impune îndeplinirea a trei condiții, respectiv: stabilirea faptului că o persoană este alienată, că tulburarea era de o natură sau un grad care să justifice internarea obligatorie și că tulburarea persista pe toată durata internării.⁷ Astfel, autoritățile naționale nu trebuiau să ia în considerare natura faptelor care au dus la internarea obligatorie. În timpul evaluării periodice, autoritățile naționale au avut în vedere starea actuală a sănătății psihice și riscul de recidivă pentru a decide eliberarea lor sau plasamentul în internare obligatorie. Curtea a constatat că în cadrul ultimei evaluări autoritățile naționale au considerat că încă exista un risc ridicat ca aceștia să comită în continuare infracțiuni violente.

De asemenea, Camera a constatat că interpretarea prevederilor legale era compatibilă cu istoricul redactării actului în parlament și nu era arbitrară,

⁷ CEDO, Ghid privind articolul 5 din Convenția europeană a drepturilor omului, Dreptul la libertate și la siguranță, actualizat în 30 aprilie 2021.

nici vădit nerezonabilă. Astfel, detenția reclamanților a continuat să se bazeze pe hotărârile judecătorești luate în temeiul legislației anterioare.

Având în vedere aceste constatări, Curtea a concluzionat că nu a existat nicio încălcare a articolului 5 alin. (1) din Convenție.

Articolul 5 alin. (4) permite unei persoane arestate sau reținute de a introduce o acțiune în justiție cu privire la condițiile procedurale și de fond care sunt esențiale pentru „legalitatea” privării de libertate. Noțiunea de „legalitate” din articolul 5 alin. (4) are același înțeles ca în articolul 5 alin. (1). Curtea nu a constatat încălcarea articolului 5 alin. (1), dar acest lucru nu înseamnă că este scutită de analiza conformității cu alineatul (4), întrucât cele două alineate sunt dispoziții distincte, iar respectarea primului nu implică în mod necesar respectarea celui de-al doilea. Potrivit alin. (4) în cazul în care „o persoană lipsită de discernământ” este deținută pentru o perioadă nedeterminată sau îndelungată, aceasta are, în principiu, dreptul, în orice caz, atunci când nu există un control periodic automat cu caracter judiciar, să se adreseze „la intervale rezonabile” unei instanțe pentru a se analiza „legalitatea” – în sensul Convenției – a detenției sale. Curtea a reținut că reclamanții eu beneficiat de o evaluare judiciară automată anuală efectuată de CPS, și au putut prezenta solicitări privind aspecte practice ale internării obligatorii, inclusiv cereri de eliberare. Ulterior, au avut posibilitatea de a se adresa Curții de Casație. Reclamanții nu au prezentat niciun argument în sprijinul concluziei că nu au avut la dispoziție o cale de atac în fața unui judecător care să se pronunțe cu promptitudine asupra legalității detenției lor și asupra cererilor de eliberare. În ceea ce privește condiția legală care impune îndeplinirea unei perioade de probă de trei ani, aceasta pare, în principiu, să afecteze dreptul, consacrat la articolul 5 alin. (4), de a obține o hotărâre judecătorească prin care să se dispună încetarea detenției în cazul în care aceasta se dovedește a fi nelegală. Însă rolul Curții nu este de a decide dacă o prevedere legală contravine Convenției, ci de a analiza dacă maniera în care s-a aplicat legea în circumstanțele specifice unei cauze a respectat Convenția. În acest caz, Curtea a reținut că instanțele naționale au refuzat să dea curs cererii reclamanților de eliberare definitivă pe motiv că niciuna dintre cele două condiții prevăzute de legea națională nu au fost îndeplinite, respectiv: starea sănătății lor mintale nu s-a îmbunătățit suficient și nu au finalizat perioada de probațiune de trei ani. Niciunul dintre reclamanți nu a susținut faptul că tulburările mintale s-au stabilizat suficient, astfel că finalizarea perioadei de probațiune de trei ani nu era singurul element decisiv pentru eliberare.

Având în vedere aceste considerații, Curtea a decis că nu a existat o încălcare a articolului 5 alin. (4).

În concluzie, Curtea a decis cu paisprezece voturi la trei că nu a existat o încălcare a articolului 5 alin. (1) și (4), existând două opinii separate a trei judecători.

Potrivit uneia dintre opiniile separate, doi judecători nu au putut fi de acord cu concluzia majorității potrivit căreia două persoane care suferă de tulburări psihice care le-au distrus sau redus grav capacitatea de discernământ și care au comis fapte care nu au adus atingere integrității altei persoane pot sau nu pot fi supuse unei măsuri atât de grave precum internarea obligatorie fără limită de timp doar pe baza faptului că au fost judecate înainte sau după intrarea în vigoare a Legii privind internarea persoanelor. Potrivit acestora, este nerezonabil și extrem de artificial să se accepte că o parte din condițiile prevăzute la articolul 5 alineatul (1) litera (e) trebuie să fie evaluată *ex nunc*, iar o altă parte *ex tunc*. În opinia redactată, cei doi subliniază că nu văd cum este posibilă apărarea unei situații în care se consideră, pe de o parte, că, în viitor, detenția obligatorie nu va mai fi justificată pentru persoanele care comit fapte precum cele comise de reclamânți în această cauză, dar că, în același timp, nu este necesar să se evalueze dacă detenția persoanelor reținute înainte de intrarea în vigoare a noii legi este încă justificată, din nou în lumina aceluiași considerente care au condus la adoptarea acestei legi.

În opinia separată formulată de cel de-al treilea judecător, acesta consideră că principiul securității juridice nu este respectat de secțiunile 66 și 135 ale legii internării persoanelor aplicate în cazul reclamânților.

Articolul 6 – Dreptul la un proces echitabil

Xhoxhaj împotriva Albaniei - 15227/19

Hotărârea din 9.02.2021 [Secția a III-a]

REZUMAT

Articolul 6

Proceduri civile

Articolul 6-1

Tribunal imparțial

Tribunal independent

Tribunal instituit de lege

Organisme înființate cu scopul de a verifica judecătorii și procurorii în funcție, pentru a combate în mod obiectiv corupția reprezentând tribunalele independente și imparțiale, instituite de lege: *nicio încălcare*

Proces echitabil

Lipsa limitării legale pentru evaluarea averii, care nu încalcă principiul securității juridice, având în vedere natura și contextul *sui generis*: *nicio încălcare*

Articolul 8

Articolul 8-1

Respectarea vieții private

Revocarea justificată a judecătorului și interdicția pe viață de a reentra în sistemul judiciar ca urmare a constatărilor individualizate grave ale procesului de verificare: *nicio încălcare*

În fapt– Reclamanta, fost judecător al Curții Constituționale din Albania, a fost revocată din funcția ocupată în urma unui proces de verificare și i s-a interzis pe viață ocuparea unei funcții în sistemul judiciar.

Procesul de verificare a făcut parte dintr-un efort național de reformă, introdus ca răspuns la percepția pe scară largă a corupției și la lipsa încrederii publice în sistemul judiciar național. În conformitate cu Legea privind verificarea, toți judecătorii și procurorii în funcție au fost supuși verificării de către o Comisie Independentă de Calificare (CIC) și de o Cameră Specială de Apel. Verificarea a constat în reevaluarea a trei criterii: evaluarea averii, verificarea integrității pentru a descoperi legături cu criminalitatea organizată și evaluarea competenței profesionale.

În cazul reclamantei, în legătură cu evaluarea averii, s-a constatat că a depus o declarație falsă și a ascuns achiziția unui apartament împreună cu partenerul său. În ceea ce privește evaluarea competenței profesionale, reclamanta nu a dezvăluit un conflict de interese și nu s-a recuzat de la examinarea unei plângeri depuse la Curtea Constituțională.

În drept– Articolul 6 § 1:

(a) *Independența și imparțialitatea organismelor de verificare:*

Componenta Comisiei Independente de Calificare și a Camerei de Apel a fost stabilită în conformitate cu legea. Membrii acestora au fost împuterniciți să se ocupe de toate problemele de fapt și de drept și apoi să adopte o decizie finală și obligatorie cu privire la fondul cauzei. Legislația internă prevedea, de asemenea, că organismele își vor exercita atribuțiile în mod independent. Întrucât Comisia și Camera de Apel au fost înființate și alcătuite legitim, îndeplinind cerințele unui „tribunal instituit de lege”, reclamanta a avut acces la o „instanță”. Prin urmare, articolul 6 alin. (1) a fost aplicat sub aspect civil.

În ceea ce privește independența, odată desemnate, organismele de verificare nu au fost supuse niciunei presiuni din partea executivului în timpul examinării cazului reclamantei. Faptul că membrii acestora nu fuseseră aleși din corpul judecătorilor în funcție a fost în concordanță cu spiritul și obiectivul procesului de verificare, în special în încercarea de a evita orice conflicte individuale de interese și de a asigura încrederea publicului în acest proces. Durata fixă a mandatului membrilor a fost explicabilă, având în vedere caracterul extraordinar al procesului de verificare. Legislația internă a oferit garanții pentru inamovibilitatea și buna funcționare a acestora.

În ceea ce privește imparțialitatea, nu a existat nicio confuzie de roluri pentru Comisie: obligația legală de a deschide ancheta nu depindea de formularea de către CIC de acuzații de conduită necorespunzătoare împotriva reclamantei; constatările preliminare s-au bazat pe informațiile disponibile fără beneficiul apărării reclamantei; și a luat decizia finală cu privire la răspunderea disciplinară a reclamantei în baza tuturor documentelor disponibile, inclusiv a dovezilor și a argumentelor prezentate de reclamantă în cadrul unei audieri publice. Simplul fapt că CIC a făcut constatări preliminare în cazul reclamantei nu a fost suficient pentru a determina temeri justificate în mod obiectiv cu privire la imparțialitatea sa. În ceea ce privește Camera de Apel, aceasta a avut competență deplină în examinarea motivelor recursului și a furnizat o decizie detaliată în cazul său.

Concluzie: nicio încălcare (șase voturi la unu).

(b) *Securitatea juridică:*

Organismele de verificare au putut examina tranzacțiile care avuseseră loc încă din anii 1990. Stabilirea unor limite temporale stricte pentru evaluarea averii ar fi restricționat în mare măsură și ar fi afectat capacitatea autorităților de a evalua legalitatea bunurilor totale dobândite de persoana care este verificată, pe parcursul carierei profesionale. Albaniei i-a fost acordat un grad mai mare de flexibilitate pentru aplicarea limitărilor legale, în concordanță cu obiectivul Legii privind verificarea, considerând că verificarea prealabilă a declarațiilor de avere nu a fost deosebit de eficientă în țară. Ar putea fi, de asemenea, o chestiune de interpretare a momentului în care ar fi putut să se producă exact o infracțiune specifică în acest context, adică fie în momentul în care bunul a fost achiziționat inițial, fie într-un moment ulterior când bunul a fost dezvăluit prin declararea periodică a averii. O astfel de flexibilitate nu ar putea fi totuși nelimitată, iar implicațiile trebuie să fie luate în considerare de la caz la caz.

Constatările contrare împotriva reclamantei s-au bazat atât pe dezvăluirea făcută în declarația sa de verificare a averii, cât și pe declarațiile anterioare depuse de aceasta și de partenerul ei. Dificultatea reclamantei de a justifica natura legală a surselor financiare din cauza trecerii timpului și a posibilei absențe a documentelor justificative, s-a datorat parțial nedezvăluirii bunului relevant în momentul achiziției. În plus, Legea privind verificarea prevedea circumstanțe atenuante în cazul în care o persoană supusă verificării se confrunta cu o imposibilitate obiectivă de a prezenta documente justificative. Reclamanta nu a furnizat niciun document justifi-

cativ care să explice existența unei imposibilități obiective de a demonstra natura legală a veniturilor partenerului ei din 1992 până în 2000. În plus, economiile partenerului reclamantei, chiar dacă ar fi fost acceptate conform revendicărilor, nu ar fi fost suficiente pentru a cumpăra bunul în cauză.

De asemenea, în sensul civil al articolului 6 alin. (1), faptul că sarcina probei a revenit reclamantei în cadrul procedurii de verificare nu a fost un aspect arbitrar *per se*, după ce Comisia a pus la dispoziție constatările preliminare rezultate din încheierea anchetei și a oferit acces la probele din dosarul cauzei.

Concluzie: nicio încălcare (cinci voturi la două).

Articolul 8:

A existat o ingerință în privința dreptului reclamantei de a i se respecta viața privată ca urmare a revocării din funcție, în baza Legii privind verificarea: în primul rând, în ceea ce privește evaluarea averii, deoarece s-a constatat că a depus o declarație falsă și a ascuns un apartament; și în al doilea rând, în ceea ce privește evaluarea competenței profesionale, deoarece a subminat încrederea publicului prin faptul că nu s-a recuzat de la examinarea unei plângeri depuse la Curtea Constituțională. În timp ce al doilea motiv a fost formulat în termeni destul de generali, nu era neobișnuit să existe o astfel de prevedere în dreptul disciplinar și în regulile de disciplină judiciară, iar motivul a fost completat de dispozițiile legale în vigoare la momentul relevant. Prin urmare, ingerința a fost „în conformitate cu legea”. De asemenea, a urmărit obiective legitime, întrucât Legea de verificare, în general, și ingerința în cazul reclamantei, în special, au urmărit reducerea nivelului de corupție și restabilirea încrederii publice în sistemul de justiție, care ține de interesele securității naționale, siguranța publică și protecția drepturilor și libertăților celorlalți.

Legea privind verificarea și reformele conexe au răspuns la nevoia urgentă de a combate nivelurile alarmante de corupție. În astfel de circumstanțe, acea reformă a sistemului de justiție a răspuns unei „nevoi sociale presante”.

În ceea ce privește evaluarea competenței profesionale, organismele de verificare nu au oferit motive adecvate pentru a justifica constatarea conform căreia reclamanta, prin faptul că nu s-a retras dintr-o serie de proceduri constituționale, a subminat încrederea publicului în sistemul judiciar. Nu a fost necesară întotdeauna descalificarea automată a unui judecător care a avut legături de sânge cu un alt judecător, care a examinat un alt set de proceduri

referitoare la una sau la toate părțile participante la procedură, în special pentru o țară de dimensiunea Albaniei, și nu a fost solicitată în circumstanțele cazului respectiv. Cu toate acestea, în ceea ce privește constatările legate de evaluarea averii, nu a existat nimic arbitrar sau vădit nerezonabil în deciziile interne. Mai mult, în conformitate cu standardele internaționale, judecătorii trebuiau să îndeplinească standarde de integritate deosebit de ridicate în conduita problemelor lor private în afara instanței. Aceste constatări, luate cumulativ, au fost suficient de grave în temeiul legislației naționale și puteau să justifice în sine demiterea din funcție a reclamantei.

Având în vedere aceste constatări individualizate, demiterea reclamantei a fost proporțională. Legea privind verificarea prevedea două tipuri de sancțiuni disciplinare: demiterea din funcție sau suspendarea cu obligația de a urma instruire obligatorie. Ținând cont de natura *sui generis* a procedurii de verificare și circumstanțele excepționale care au precedat adoptarea Legii privind verificarea, existența unui regim mai limitat al sancțiunilor a fost în concordanță cu spiritul procesului de verificare. În cele din urmă, interdicția pe viață impusă reclamantei și altor persoane îndepărtate din funcție în baza unor încălcări etice grave nu a fost incompatibilă sau disproporționată cu integritatea funcției judiciare și a încrederii publice în sistemul de justiție. A fost potrivită, mai ales în contextul național al consolidării continue a statului de drept.

Concluzie: nicio încălcare (cinci voturi la două).

De asemenea, Curtea a statuat, cu cinci voturi la două: că nu a existat nicio încălcare a articolului 6 alin. (1) cu privire la echitatea procedurilor, întrucât reclamanta a avut informații, timp și mijloacele adecvate pentru a pregăti o apărare adecvată și ambele organisme de verificare au furnizat suficiente evaluări și motive pentru deciziile lor; și, că nu a existat nicio încălcare a articolului 6 alin. (1) în ceea ce privește o audiere publică, întrucât natura procedurilor de recurs nu a impus acest lucru.

(A se vedea *Kamenos împotriva Ciprului*, 147/07, 31 Octombrie 2017, Rezumat juridic – în limba engleză; *Ramos Nunes de Carvalho e Sá împotriva Portugaliei* [GC], 55391/13 și alte două, 6 Noiembrie 2018, Rezumat juridic – în limba engleză)

COMENTARIU

Elementele de fapt și de drept ale speței se raportează la contextul reformei judiciare inițiate, în anul 2014, de autoritățile albaneze, care au instituit, în acest sens, mecanisme funcționale învestite cu realizarea de activități

specifice de evaluare/verificare a integrității și competenței profesionale a judecătorilor și procurorilor. Reforma judiciară a avut drept cauză un climat de neliniște și neîncredere socială în puterea judecătorească: în percepția publicului, modul de funcționare a sistemului de justiție albanez este viciat, existând suspiciuni privitoare la imixtiunile externe, nejustificate și lipsite de transparență în activitatea magistraților. În aceste condiții, Strategia de Reformă avansată la nivel național a vizat, *inter alia*, următoarele aspecte: (1) îmbunătățirea sistemului de verificare a averilor judecătorilor și procurorilor și a conflictelor de interese în care aceștia sunt susceptibili de a fi implicați pentru a identifica cazurile de însușire ilegală de bunuri; (2) creșterea transparenței activității de divulgare a averilor judecătorilor și procurorilor, permițând includerea altor părți interesate în furnizarea de informații, fapte, date care ar facilita verificarea acestora; (3) instituirea legală a cerinței de a începe procedurile disciplinare împotriva judecătorilor și procurorilor pentru nedivulgarea în termen sau divulgarea incompletă a averilor și pentru existența conflictelor de interese în timpul exercitării atribuțiilor lor.

Reforma judiciară a angrenat repercusiuni notabile asupra cadrului normativ național, determinând modificarea Constituției și elaborarea unor legi de profil precum Legea privind verificarea judecătorilor și procurorilor. Conform acesteia din urmă, judecătorii și procurorii vor fi supuși unui proces de verificare organizat conform dublului grad de jurisdicție astfel: în primă instanță, verificarea se va realiza de o Comisie independentă, iar în apel cauza va fi analizată de o Curte specială, ambele instrumentând următoarele criterii: evaluarea activelor; verificarea istoricului de integritate al magistratului pentru a descoperi conexiunile cu criminalitatea organizată și evaluarea competenței profesionale.

Reclamanta, având funcția de judecător, a fost supusă procesului de verificare statuat prin legislația națională adoptată urmare a demarării procesului de reformare a sistemului judiciar, sesizând, urmare a acestuia, Curtea Europeană a Drepturilor Omului în privința încălcării articolelor 6 și 8 din Convenția europeană.

Un prim aspect problematizat de reclamantă rezidă în identificarea dimensiunii (civile și/sau penale) a dreptului la un proces echitabil aplicabilă în speță. Având în vedere că obiectul litigiului privește dispute referitoare la dreptul la muncă implicând persoane având calitatea de funcționar public, dimensiunea civilă a dreptului la un proces echitabil nu a fost disputată de

guvernul albanez și nici de reclamantă. Alegațiile având ca obiect dimensiunea penală a dreptului la un proces echitabil sunt susținute de reclamantă în temeiul următoarelor argumente: (1) Comisia Independentă de Calificare care a efectuat ancheta preliminară și a adoptat o decizie în primă instanță, a fost învestită cu puteri similare cu cele ale unui procuror; (2) poziția reclamantei în cadrul procedurilor de verificare a fost asimilată cu cea a unui acuzat în cadrul procedurilor penale; (3) natura infracțiunii imputată reclamantei – prezentarea de informații false în declarația de avere, este susceptibilă de a fi calificată drept mărturie mincinoasă – faptă penală supusă investigațiilor specifice; (4) natura și gradul de severitate al pedepsei aplicate reclamantei – revocarea din funcție și interdicția corelativă de a-și depune candidatura pentru o categorie largă de posturi publice – sunt specifice sistemului punitiv de drept penal.

Analizând sfera de aplicare a articolului 6 din Convenția europeană, Curtea verifică ipoteza aplicării atât a dimensiunii civile, cât și a dimensiunii penale a dreptului la un proces echitabil. Cu referire la prima ipoteză de lucru, Curtea admite că dimensiunea civilă a procesului echitabil poate incuba conflictele de muncă ale funcționarilor publici. Situația inversă, conform căreia dimensiunea civilă a procesului echitabil exclude conflictele de muncă ale funcționarilor publici, este posibilă sub rezerva îndeplinirii cumulative a două condiții: (1) excluderea expresă a accesului la instanțele de judecată pentru postul/categoria de personal în cauză și (2) excluderea va fi justificată din motive obiective care urmăresc motive de interes public. În jurisprudența Curții, cele două condiții alcătuiesc testul *Vilho Eskelinen*, al cărui conținut este explicitat de instanța europeană după cum urmează: simplul fapt că reclamantul se află într-un sector sau departament prin intermediul căruia se exercită atribuțiile puterii publice nu a fost în sine determinant. Pentru ca excluderea să fie justificată, nu a fost suficient ca statul să stabilească faptul că funcționarul public în cauză a participat la exercitarea puterii publice sau că există „o legătură specială de încredere și loialitate” între funcționarul public și stat, ca angajator. Statul ar trebui, de asemenea, să demonstreze că obiectul litigiului în cauză a fost legat de exercitarea puterii de stat sau că a pus în discuție această legătură specială. Astfel, în principiu, nu ar putea exista nicio justificare pentru excluderea din garanțiile prevăzute la articolul 6 a conflictelor obișnuite de muncă, precum cele referitoare la salarii, indemnizații sau alte drepturi similare, pe baza naturii speciale a relației dintre funcționarul public și statul în cauză. De fapt, într-o atare ipoteză, există o prezumție de aplicare a articolului 6 (a se

vedea hotărârea Curții în cauza *Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei*, pronunțată la data de 19 aprilie 2007 cererea nr. 63235/00).

În speța analizată, Curtea apreciază că, funcția îndeplinită de reclamantă, în calitate de judecătoare, reprezintă o formă *suis generis* de realizare a serviciului public; posibilitatea acordată de sistemul juridic național judecătorilor de a contesta concedierea lor implică aplicabilitatea articolului 6 alin. (1) din Convenție, Curtea reținând că trebuie să se pronunțe asupra posibilității de asimilare a Comisiei Independente de Calificare și a Curții de Apel cu instanța independentă și imparțială instituită în temeiul articolului 6 alineatul (1) din Convenție.

Relativ la aprecierea incidenței dimensiunii penale a dreptului la un proces echitabil, Curtea statuează, *ab initio*, că aplicabilitatea dimensiunii civile nu exclude, necesarmente, aplicabilitatea dimensiunii penale a articolului 6 din Convenția europeană. Pentru a determina incidența în speță a dimensiunii penale aferentă dreptului la un proces echitabil, Curtea instrumentează criteriile Engel, izvorâte pe cale jurisprudențială. Spre deosebire de criteriile utilizate de Instanța Europeană pentru aprecierea laturii civile a procesului echitabil, criteriile Engel nu implică cerința îndeplinirii cumulative; cu toate acestea, dacă analiza individuală a fiecărei cerințe nu este suficientă pentru a determina identificarea *acuzăției în materie penală*, criteriile Engel pot fi aplicate cumulativ. Conform argumentației construite de Curte în cauza *Engel și alții împotriva Țărilor de Jos*, se impune o triplă perspectivă de evaluare a existenței unei acuzații în materie penală: (1) încadrarea juridică a faptei ca infracțiune conform dreptului național; (2) natura infracțiunii și (3) gradul de severitate al pedepsei (a se vedea hotărârea Curții în *cauza Engel și alții împotriva Țărilor de Jos*, pronunțată la data de 8 iunie 1976, cererile nr. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72).

Sub aspectul primului criteriu Engel, Curtea stabilește că, în speța dată, procedurile de verificare demarate împotriva reclamantei presupune un caracter disciplinar, fiind reglementate de o normă cu caracter administrativ; la nivel intern, autoritățile albaneze nu au invocat, sub nici un aspect, aplicarea sau interpretarea dispozițiilor de drept penal (în accepțiune substanțială sau procedurală). De asemenea, sub aspect structural, nu au fost implicate mecanisme penale și nici nu au fost realizate investigații cu caracter penal. În privința criteriului relativ la natura infracțiunii, Curtea indică faptul că, decurge în mod logic din lipsa valabilității primului criteriu faptul că dispozițiile legale incidente în speță au fost elaborate de legiuitor

cu scopul de a proteja reputația unor categorii profesionale specifice – aspect care atestă caracterul disciplinar al faptelor. Posibilitatea acordată reclamantei de a se adresa în viitor autorităților penale, pe calea unei proceduri speciale de drept penal, nu reprezintă, în opinia Curții, un aspect suficient pentru a încadra în sfera penală procedura de verificare la care a fost supusă reclamanta. Criteriul care analizează gradul de severitate al pedepsei aplicate reclamantei indică faptul că aceasta din urmă nu a fost supusă unei sancțiuni de drept penal, dat fiind că, prin natura sa, demiterea din „funcție are caracter disciplinar, nefiind susceptibilă de caracter penal. Pe coordonatele descrise anterior, Curtea apreciază ca neîntemeiată aplicarea articolului 6 din Convenție în dimensiunea sa penală, reținând în evaluarea faptelor exclusiv aspectele civile invocate de părți.

Cercetând conținutul articolului 6 din perspectiva elementelor juridice substanțiale Curtea evaluează, în relație cu alegațiile reclamantei, în ce măsură autoritățile naționale competente cu verificarea magistraților pot fi încadrate în sfera conceptuală a instanțelor instituite prin lege. Pentru realizarea acestui demers, Curtea reiterează principiile generale stabilite pe cale jurisprudențială în funcție de care este construit raționamentul de identificare și aplicare a instanțelor stabilite prin lege. În consecință, acestea din urmă reflectă preexistența statului de drept – principiu inerent sistemului convențional, statuat *in expresis* în partea preambulară a Convenției. Constituirea instanței în acord cu scopul și misiunea legală statornicită de legiuitor implică existența gradului de legitimitate necesar într-o societate democratică pentru soluționarea corectă a litigiilor. Legea este criteriul formal care asigură constituirea, organizarea și funcționarea instanței și, dată fiind relevanța sa, aceasta se impune a fi interpretată în sens larg, incluzând orice dispoziție de drept intern care, în caz de nerespectare, ar face necorespunzătoare participarea unuia sau mai multor judecători la examinarea cauzei. Deci, legea – ca element de apreciere a creării și funcționalității tribunalului – trebuie să fie interpretată în sens dinamic, implicând în sfera sa de cuprindere atât semnificația de temei constitutiv a instanței, cât și semnificația de criteriu de verificare a funcționalității acesteia. (a se vedea hotărârea Curții în cauza *Guðmundur Andri Ástráðsson împotriva Islandei*, pronunțată la data de 1 decembrie 2020, cererea nr. 26374/18).

În speța de față, nu este discutabilă existența unor instanțe instituite prin lege din perspectiva temeiurilor legale care să le asigure acestora funcționalitate (reținem că atât Comisia Independentă de Calificare, cât și Curtea de Apel au fost instituite urmare a legilor speciale și a modificărilor

constituționale realizate pentru îndeplinirea procesului de reformă a sectorului justiției); polemizarea privește gradul în care organismele de control nou înființate sunt susceptibile de a fi asimilate instanțelor de drept integrate în mecanismul judiciar standard. Potrivit argumentării anterioare a Curții, instanța/tribunalul va fi calificat în acest sens conform funcției judiciare îndeplinite în mod statornic, având în sfera sa de cuprindere determinarea problemelor de competență, identificarea și tranșarea problemelor în litigiu, putere decizională asupra aspectelor cercetate ș.a. Existența unei instanțe de judecată nu trebuie să fie evaluată prin raportare la mecanismul judiciar standard; aceasta poate fi creată pentru a trata subiecte specifice care pot fi administrate în mod corespunzător în afara sistemului judiciar obișnuit, atât timp cât aceasta îndeplinește o serie de cerințe specifice precum independența față de executiv și față de părțile implicate în litigiu. (a se vedea hotărârea Curții în cauza *Mutu și Pechstein împotriva Elveției*, pronunțată la data de 2 octombrie 2018, cererile nr. 40575/10; 67474/10).

Având în vedere că organismele instituite prin Legea de verificare au competența de a verifica totalitatea aspectelor de fapt și de drept, desfășurându-și activitatea în conformitate cu normele administrative în vigoare, putând să pronunțe la sfârșitul procedurii o hotărâre care, deși este susceptibilă de a fi atacată, poate rămâne definitivă și obligatorie chiar și în lipsa utilizării căii de atac prevăzută de lege, Comisia Independentă de Calificare reunește, în accepțiunea Curții, toate elementele necesare pentru a fi apreciată drept un instanță instituită prin lege. Curtea de Apel a evaluat în mod independent și în acord cu prevederile legale motivele reclamantei, având competență deplină asupra chestiunilor de fapt și de drept, aceasta calificându-se, în mod corespunzător, ca instanță instituită prin lege în sensul articolului 6 din Convenția europeană. În aceste condiții, reclamanta a avut acces la instanțe stabilite prin lege.

Sub aspectul cerințelor independenței și imparțialității instanței, Curtea avansează o interpretare extensivă, raportându-se la relaționarea dintre instanță și puterea executivă/legislativă, la relaționarea dintre instanță și părți, precum și la orice altă posibilă ingerință externă care ar produce ingerințe în activitatea de evaluare a stării de fapt și de drept. Sub imperiul reglementării articolului 6 din Convenție, Curtea distinge între *independență* și *imparțialitate*, stabilind, în mod corelativ, o conceptualizare corespunzătoare. Independența este premisa esențială a imparțialității și se referă la aspectele personale și instituționale. În latura

personală, independența evocă starea de spirit a judecătorului – rezilientă la orice presiune externă, iar în dimensiunea sa instituțională, independența are ca obiect un ansamblu de aranjamente instituționale și operaționale care să garanteze judecătorilor protecția împotriva oricăror imixțiuni legate de evoluția carierei lor (respectiv, legate de numirea, promovarea, transferul acestora). În mod similar cu evaluarea independenței, Curtea plasează evaluarea imparțialității pe două coordonate distincte: (1) subiectivă – privitoare la circumstanța existenței unor prejucții personale sau prejudecăți din partea judecătorului în evaluarea unui caz dat; (2) obiectivă – având ca obiect circumstanța referitoare la modul în care constituirea și organizarea tribunalului au conferit suficiente garanții pentru a exclude orice îndoială legitimă privitoare la imparțialitatea judecătorului.

Examinând susținerile reclamantei privitoare la lipsa de independență și imparțialitate a organismelor instituite potrivit Legii de verificare, Curtea reține că cele două garanții analizate anterior se impun a fi raportate la funcționalitatea efectivă a organismelor (în afara oricăror imixțiuni și ingerințe), neavând un rol determinant modul de desemnare al membrilor aparținând acestor organisme. Conform Curții, deși noțiunea de separare a puterilor politice, executive și judiciare are o importanță crescândă în jurisprudența sa, alegerea sau numirea judecătorilor de către executiv sau legislativ este permisă în temeiul Convenției, cu condiția ca, odată aleși sau numiți, să fie liberi de orice influență sau presiune și să își exercite activitatea judiciară în mod absolut independent.

De-a lungul activității sale, Curtea s-a pronunțat sub forma unei prezumții de tipul *juris tantum* referitor la imparțialitatea și independența judecătorilor. Pentru consolidarea principiului supremației legii și al obligativității de principiu al hotărârilor pronunțate de instanțele de judecată (sub rezerva ca acestea să nu fie invalidate pe motive de iregularitate sau incorectitudine), instanțele vor fi prezumate ca fiind lipsite de prejudiciu sau parțialitate personală, aplicându-se în mod consecutiv principiul *onus probandi incumbit actori* (a se vedea hotărârea Curții în cauza *Le Compte, Van Leuven și De Meyere împotriva Belgiei*, pronunțată la data de 18 octombrie 1982, cererile nr. 6878/75, 7238/75; hotărârea Curții în cauza *Holm împotriva Suediei*, pronunțată la data de 25 noiembrie 1993, cererea nr. 14191/88). În speță, Curtea reține că reclamanta nu a reușit să îndeplinească sarcina probei, în sensul demonstrării faptului că membrii Comisiei Independență de Calificare și/sau membrii Curții de Apel încalcă cerințele independenței și imparțialității. Aspectele reținute de reclamantă precum

declarația generală a prim-ministru despre procesul de verificare realizată înainte de demararea procedurilor, mandatul membrilor organismelor de verificare (de 5 ani fără posibilitate de reînnoire), absența prevederii *expresis verbis* a inamovibilității judecătorilor în Legea de verificare, nu sunt suficiente pentru a concluziona în sensul dovedirii, dincolo de orice îndoială rezonabilă, a încălcării garanțiilor independenței și imparțialității. Principala contraponderă la alegațiile reclamantei, identificată de Curte, rezidă în aceea că, din dispozițiile Legii de verificare rezultă că nu poate fi solicitată, de către legislativ și nici de către executiv, demisia sau revocarea din funcție a membrilor organelor de control. Posibilitatea de înlăturare din funcție a membrilor organelor de control nu aduce atingere garanțiilor necesare pentru asigurarea inamovibilității lor. Totodată, Curtea a apreciat că, posibilitatea Comisiei de a formula concluzii ca urmare a demarării unei anchete în temeiul Legii de verificare și pe baza informațiilor disponibile, nu constituie, *per se*, o rațiune justificatoare a temerii reclamantei că vor fi înfrânte garanțiile independenței și imparțialității în raporturile cu Comisia.

În raporturile dintre reclamantă și Curtea de Apel, garanțiile independenței și imparțialității au fost cercetate în mod corespunzător, Curtea Europeană reținând că nu există vreun indiciu temeinic care să motiveze, *prima facie*, lipsa acestora. Stabilitatea în funcție asociată membrilor Curții de Apel presupune că aceștia au un mandat de 9 ani, fără posibilitatea de reînnoire, beneficiind pe tot parcursul exercitării acestuia, de statutul judecătorilor Curții Constituționale. De asemenea, conform dreptului intern, la finele mandatului, membri Curții de Apel sunt numiți în funcția de judecători ai Curții de Apel, iar posibilitatea de înlăturare a membrilor Curții de Apel din cauza nerespectării normelor de conduită disciplinară presupune supunerea concomitentă a acestora la un dublu control: de legalitate și de etică. Subsumate, aceste condiții, determină premisele existenței independenței și imparțialității membrilor Curții de Apel.

Evaluarea echității procedurilor desfășurate la nivel național și pusă în discuție de către reclamantă constituie un punct sensibil pentru Curtea Europeană, dat fiind că nu are vocația de a înlocui instanțele naționale și nici de a evalua calitatea interpretării dreptului intern, admisibilitatea și evaluarea probelor din punctul de vedere al relevanței sau al valorii probatorii. Curtea recunoaște că, prin raportare la articolul 6, alin. (1) din Convenția europeană, dreptul la un proces echitabil, implică posibilitatea părților la procedurile judiciare de a prezenta observații cu privire la toate aspectele considerate relevante pentru cauza acestora. Echitatea

procedurilor implică, din partea instanței naționale, obligația de examinare efectivă, adecvată, sub toate aspectele, a observațiilor prezentate de părți. În speța analizată, Curtea reține că formularea de către Comisia Independentă de Calificare a unor observații preliminare, în temeiul informațiilor furnizate de reclamantă și pe baza informațiilor avansate de alte autorități și instituții publice, reprezintă o situație-premisă favorabilă pentru ca reclamanta să își poată realiza în mod corespunzător apărarea și, implicit, pentru ca alegațiile sale să poată fi evaluate comprehensiv de către organismele naționale de verificare. În acord cu prevederile legale care îi reglementează organizarea și funcționarea, Curtea de Apel și-a asumat un rol activ, cercetând concluziile preliminare formulate de Comisie, precum și documentația pe care acestea s-au fundamentat, confirmând unele concluzii ale Comisiei și anulându-le pe altele. Coroborând aceste aspecte, Curtea Europeană reține îndeplinirea premiselor necesare pentru evaluarea corectă, cuprinzătoare a susținerilor reclamantei, de către organismele naționale. Totodată, motivarea Curții de Apel care privește fiecare punct formulat de reclamantă reprezintă o garanție suplimentară a evaluării echitabile a procedurii.

În privința aprecierii corectitudinii procedurilor din perspectiva cerinței audierii publice a părților, Curtea a instituit principiul audierii în fața a cel puțin unei instanțe de judecată. În mod excepțional, lipsa unei audieri publice în primă instanță poate fi remediată dacă o audiere publică are loc în etapa exercitării unei căi de atac, sub cerința ca domeniul de aplicare a căii de atac să se extindă la chestiuni de fapt și de drept. O aplicație particulară a acestei obligații subzistă în cazul investigării procedurilor disciplinare inițiate împotriva judecătorilor și a procurorilor. Având în vedere miza analizată, și anume impactul posibilelor sancțiuni asupra vieții și carierelor magistraților precum și implicațiile financiare ale acestor sancțiuni, Curtea consideră că, în contextul procedurilor disciplinare, renunțarea la o audiere orală ar trebui să fie o măsură de excepție și ar trebui să fie justificată în mod corespunzător în lumina jurisprudenței Convenției (a se vedea hotărârea Curții pronunțată în cauza *Ramos Nunes de Carvalho E Sá împotriva Portugaliei*, la data de 6 noiembrie 2018, cererile nr. 55391/13, 57728/13 și 74041/13). În speța analizată, Curtea Europeană reține îndeplinirea procedurii audierii publice prin aceea că reclamanta a formulat pledoarii orale în fața Comisiei, prezentând, în egală măsură, și dovezi scrise. Deși a solicitat exercitarea unei căi de atac, nu rezultă, din ansamblul circumstanțelor, solicitarea reclamantei de a beneficia, inclusiv în exercitarea căii de atac, de o audiere publică a cauzei sale. Mai mult,

Legea de verificare nu interzice posibilitatea unei audieri publice în fața Curții de Apel. În lumina acestor aspecte, Curtea reține că nu a fost încălcat dreptul la un proces echitabil în dimensiunea prevăzută de articolul 6 alineatul 1 din Convenția europeană.

O atenție particulară a fost acordată, în cadrul procedurii de verificare de la nivel național, lipsei unei statuări legale clare a termenelor de prescripție care să configureze orizontul temporal înăuntrul căruia autoritățile naționale pot efectua anchete. Deși Curtea a precizat, pe cale jurisprudențială, că instituirea termenelor de prescripție reprezintă o garanție legală a funcționalității principiilor certitudinii și securității juridice cu scopul protejării inculpaților de sarcina procesuală a *probatio diabolicum* (a se vedea hotărârea Curții în cauza *Oleksandr Volkov împotriva Ucrainei*, pronunțată la data de 9 ianuarie 2013, cererea nr. 21722/11), prin referire la procedurile speciale similare cu cele incidente în cauza analizată, Curtea a considerat că lipsa unor termene de prescripție determină eficacitatea procedurilor de investigație, având în vedere că acumularea activelor financiare de către subiecții procesuali reprezintă un demers continuu, desfășurat pe parcursul întregii vieți profesionale, iar stabilirea unor limite temporale stricte pentru evaluarea activelor ar restrânge și ar afecta capacitatea autorităților de a evalua legalitatea activelor totale dobândite de persoana care este verificată pe parcursul carierei sale profesionale.

Raționamentul instituit de Curte conduce la concluzia conform căreia absența reglementării unor termene de prescripție nu reprezintă, *per se*, un impediment în aplicarea principiilor certitudinii și securității juridice. Luând în vedere complexitatea conținutului acestor principii – în strânsă conexiune cu democrația și statul de drept-, aprecierea lor se impune *in concreto*, prin integrarea tuturor elementelor relevante. Astfel, posibilitatea oferită reclamantei potrivit legii interne de a dovedi sarcina probatorie excesivă care decurge din lipsa unor termene legale de prescripție, coroborată cu propriile omisiuni nejustificate în materie probatorie converg către concluzia neîncălării articolului 6 din Convenție, prin raportare la standardele securității și certitudinii juridice.

Privitor la alegațiile reclamantei de încălcare a articolului 8 din Convenție, Curtea reține că demiterea sa din funcția judiciară deținută anterior verificărilor poate avea o consecință asupra vieții sale private și de familie, concretizându-se într-o încălcare a acestui drept convențional atât timp cât nu se justifică în temeiul unei dispoziții legale, în temeiul unui obiectiv legitim.

Cât privește ingerința comisă de organele speciale de anchetă de la nivel național în dreptul la viață privată și de familie al reclamantei în temeiul unei prevederi legale corespunzătoare, Curtea atestă că demiterea reclamantei s-a produs ca urmare a unei proceduri validate printr-un act care, potrivit normelor de drept intern a fost calificat ca lege specială, având caracter previzibil pentru toate subiectele procesuale care cad sub incidența sa. De asemenea, Legea de verificare aplicabilă reclamantei a fost supusă cerințelor de publicare și de revizuire constituțională, îndeplinind formalitățile de accesibilitate specifice oricărui act normativ calificat drept lege. Dat fiind că ingerința în exercitarea dreptului la viață privată și de familie de către reclamantă a fost produsă ca rezultat al efectuării unei anchete potrivit unor dispoziții legale care prezintă garanțiile accesibilității și previzibilității, Curtea reține că nu a existat, din acest punct de vedere, o încălcare a articolului 8 din Convenție. De asemenea, prin faptul că aplicarea Legii de verificare urmărea scopul legitim al consolidării încrederii publicului în sistemul judiciar prin reducerea consecutivă a nivelului de corupție existent în rândul magistraților, eventualele atingeri produse asupra dreptului la viață privată și de familie sunt justificate și nu determină încălcarea conținutului articolului 8 din Convenție. Deși interdicția instituită asupra reclamantei – de a nu fi readmisă în sistemul judiciar național – este de natură să afecteze viața privată și de familie a acesteia, justificarea acestei decizii rezidă în îndeplinirea unui obiectiv necesar într-o societate democratică – de a consolida integritatea funcției judiciare.

Asupra susținerilor reclamantei având ca obiect nerespectarea dreptului său la un remediu efectiv în sensul articolului 13 din Convenție, Curtea atestă că posibilitatea acordată de Legea verificării în temeiul căreia hotărârea Comisiei era susceptibilă de a fi atacată la Camera de Apel (cale procesuală urmată, de altfel de către reclamantă) echivalează cu exercitarea dreptului prevăzut de articolul 13 din Convenție.

Iancu împotriva României – 62915/17

Hotărârea din 23.02.2021 [Secția a IV-a]

REZUMAT

Articolul 6

Proceduri penale

Articolul 6-1

Audiere echitabilă

Semnarea hotărârii de către președintele instanței în numele judecăto-rului, pensionat între timp, care a prezidat completul de judecată care a deliberat asupra cauzei: *nicio încălcare*.

În fapt – Judecătorea L.D.S., președinte a unui complet de judecată al Înaltei Curți de Casație și Justiție („Înalta Curte”) care a respins apelul reclamantei împotriva condamnării sale pentru complicitate și instigare la fraudă, s-a pensionat imediat după deliberarea asupra cauzei. Drept urmare, hotărârea Înaltei Curți a fost semnată în numele acesteia de judecătorea C.T., președintele Înaltei Curți, și de cei patru judecători ai completului care au participat la proces. Reclamanta a criticat faptul că hotărârea a fost semnată de C.T., care nu participase la proces.

În drept – Articolul 6 alin. (1): Curtea nu a constatat nicio încălcare a principiului nemijlocirii în etapele procesului decizional care au condus la adoptarea hotărârii Înaltei Curți, din următoarele motive.

Hotărârea a fost adoptată de către completul de judecată căruia i s-a atribuit recursul reclamantei, același complet care îi examinase declarațiile și se angajase în analiza directă a probelor.

Hotărârea a fost elaborată în conformitate cu legislația internă, de un judecător asistent, care a participat la audieri și la deliberări, și care a expus, în numele completului, motivele condamnării. Astfel nici intervenția

judecătoarei L.D.S., nici posibila înlocuire a acesteia cu un alt judecător nu fusese necesară în acea etapă. În plus, judecătoarea C.T. nu intervenise în redactarea hotărârii.

Înalta Curte a constatat că probele din dosar justificau condamnarea reclamantei și a confirmat hotărârea pronunțată de instanța de fond, după ce a analizat conținutul hotărârii respective și a realizat propria evaluare a faptelor și probelor. Prin urmare, motivarea sa a fost însoțită de garanții.

Judecătoarea L.D.S. nu mai era în funcție în momentul în care textul motivării hotărârii a fost finalizat și, prin urmare, în mod obiectiv, nu a putut să o semneze. Astfel, hotărârea a fost semnată în locul acesteia de judecătoarea C.T., în conformitate cu legislația națională și jurisprudența Înaltei Curți. Cu toate acestea, a fost disponibilă o cale de atac prin care reclamanta ar fi putut contesta existența unei astfel de incapacități.

Înalta Curte a aplicat regula conform căreia hotărârile trebuie semnate de toți membrii unui complet de judecată, cu excepția cazului în care un judecător nu a putut să semneze. Dar semnarea unei hotărâri de către toți membrii nu a reprezentat de fapt un standard comun în toate statele membre ale Consiliului European. În timp ce în unele state hotărârile judecătorești au fost semnate de președintele completului, singur sau împreună cu grefierul, în altele judecătorul care a semnat hotărârea în locul unui judecător absent nu a trebuit să fie neapărat unul dintre judecătorii care au participat la proces.

Mai mult, legislația națională a limitat admisibilitatea semnării de către președintele Înaltei Curți doar pentru acele cazuri în care judecătorul care a soluționat cauza nu a putut semna hotărârea, adică într-o etapă ulterioară deliberărilor și redactării hotărârii. Judecătoarea C.T. nu participase la audieri sau la deliberări, iar neparticiparea acesteia la redactarea hotărârii fusese confirmată prin mențiunea olografă, alăturată semnăturii, care consemna faptul că semnează pentru judecătoarea L.D.S. și nu în nume propriu. Astfel, intervenția judecătoarei C.T. nu a avut consecințe concrete asupra sentinței cauzei, și nu a existat nicio modificare în componența instanței sesizate a Înaltei Curți.

În ultimul rând, reclamantei, asistată de avocatul ales personal, i se oferise anterior posibilitatea de a obține o nouă audiere a martorilor, iar instanța de fond a analizat în mod corespunzător probele în cauză. În aceste condiții și având în vedere faptul că verdictul de achitare nu a fost anulat în baza unei reevaluări a credibilității martorilor (a se compara cu cauza

Dan împotriva Republicii Moldova), principiile unui proces echitabil nu impuneau o a doua audiere, în cadrul recursului, a acelorași martori.

Concluzie: nicio încălcare (unanimitate).

(A se vedea și *Dan împotriva Republicii Moldova*, 8999/07, 5 iulie 2011; *Cerovšek și Božičnik împotriva Sloveniei*, 68939/12 și 68949/12, 7 martie 2017, Rezumat juridic– în limba engleză, și *Svanidze împotriva Georgiei*, 37809/08, 25 iulie 2019, Rezumat juridic– în limba engleză)

COMENTARIU

În cauza Iancu împotriva României, reclamanta, condamnată pentru complicitate la fraudă, s-a adresat Curții Europene a Drepturilor Omului în baza articolului 6 alineatul (1) din Convenție privind dreptul la un proces echitabil. Mai exact, reclamanta a invocat faptul că hotărârea Înaltei Curți de Casație și Justiție a fost semnată de un alt judecător decât cel care a participat la ședința de judecată, astfel că nu avea cum să cunoască detaliile cauzei. În speță, judecătoarea L.D.S. s-a pensionat la data de 13 iulie 2016, după deliberarea Înaltei Curți, la data de 3 iunie 2016, decretul de eliberare din funcție fiind semnat de Președintele României la data de 23 iunie 2016. Textul hotărârii a fost redactat după data de 13 iulie, aceasta fiind semnată la data de 16 martie 2017 de 4 dintre judecătorii completului, de magistratul asistent și de judecătoarea C.T., în calitate de președinte al Înaltei Curți.

În analiza sa, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a pornit de la evaluarea principiului nemijlocirii, potrivit căruia un element esențial al procedurilor penale echitabile este reprezentat de posibilitatea persoanei acuzate de a fi confruntată cu martorii din proces în prezența judecătorului care pronunță hotărârea asupra cauzei. Potrivit jurisprudenței Curții, în cazul în care intervin schimbări în componența completului de judecată după audierea martorilor este necesară reascultarea acestora (a se vede hotărârea în cauza *P.K. împotriva Finlandei*). Cu toate acestea, principiul nemijlocirii nu trebuie interpretat ca reprezentând un obstacol în ceea ce privește schimbarea componenței completului de judecată în timpul desfășurării unui proces. Un judecător poate să se găsească în imposibilitatea de a continua să participe la proces din motive administrative sau procedurale clare. De exemplu, în cauza *P.K. împotriva Finlandei*, Curtea a constatat că deși hotărârea a fost dată de un complet prezidat de un alt judecător,

acest fapt nu putea să schimbe rezoluția dată, întrucât reclamantul nu a fost condamnat doar pe baza probelor prezentate de audierea martorilor.

Cu toate acestea, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat încălcarea articolului 6 în cauza *Cutean împotriva României*, întrucât niciunul dintre judecătorii completului inițial de judecată, care au fost prezenți la audierea reclamantului și a martorilor, nu a continuat examinarea cazului. Având în vedere că declarațiile reclamantului și ale martorilor au reprezentat probe relevante pentru condamnarea acestuia precum și faptul că instanțele de apel și de recurs nu au procedat la reascultarea acestora și s-au bazat pe stenogramele existente, reclamantul a fost privat de dreptul la un proces echitabil.

De asemenea, în cauza *Cerovšek și Božičnik împotriva Sloveniei*, Curtea Europeană a constatat încălcarea articolului 6 întrucât motivarea verdictelor pronunțate împotriva reclamanților nu a fost făcută de judecătorul unic care s-a pronunțat în primă instanță, ci de alți judecători care nu au participat la proces.⁸

În ceea ce privește aplicarea principiului nemijlocirii în speța de față, Curtea de la Strasbourg a constatat că eu existat trei etape ale procesului decizional, respectiv: pronunțarea hotărârii la data de 3 iunie 2016, redactarea hotărârii și semnarea hotărârii la data de 16 martie. Astfel, Curtea a observat că nu a existat nicio schimbare a componenței completului de judecată la data pronunțării hotărârii. De asemenea, a remarcat că redactarea hotărârii a fost făcută de magistratul asistent care a participat la audierea martorilor și la deliberări. Acest fapt diferă de cauza *Cerovšek și Božičnik* (citată anterior) în care motivarea hotărârii a fost făcută de judecători care nu au asistat la proces. Într-adevăr, la data redactării hotărârii judecătoarea L.D.S. nu mai era în funcție, însă această situație ținea de circumstanțe administrative clare, în temeiul cărora judecătoarea se afla în imposibilitatea de a continua să participe la proces. În același timp, atribuția de redactare a hotărârii revenea magistratului asistent, astfel încât nu era necesară intervenția judecătoarei L.D.S. În fine, Curtea a analizat etapa a treia, respectiv semnarea hotărârii de către completul de judecată. Potrivit legislației naționale, Codul de procedură penală prevede la articolul 406 alineatul (4) că „În caz de împiedicare a vreunui dintre membrii completului de judecată de a semna, hotărârea se semnează în

⁸ CEDO, Ghid privind articolul 6 al Convenției europene a drepturilor omului – Dreptul la un proces echitabil (latina penală), 2021.

locul acestuia de președintele completului. Dacă și președintele completului este împiedicat a semna, hotărârea se semnează de președintele instanței.” Astfel, s-a constatat că hotărârea a fost semnată de judecătore C.T. cu mențiunea olografă că semnează în numele judecătorei L.D.S., deci nu în nume propriu. Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a avut în vedere și Decizia nr. 633/2018 a Curții Constituționale, potrivit căreia „Dacă motivarea/redactarea hotărârii judecătorești este actul inerent funcției judecătorului cauzei, fiind o manifestare intrinsecă a acesteia, semnarea hotărârii este actul extrinsec, formal, care atestă îndeplinirea funcției de judecată de către judecătorul cauzei.”

Având în vedere că hotărârea a fost semnată de un alt judecător doar în numele judecătorei pensionate, Curtea a hotărât că nu s-a adus nicio atingere principiului nemijlocirii și nu a constatat încălcarea dreptului la un proces echitabil.

Petrella împotriva Italiei – 24340/07

Hotărârea din 18.03.2021 [Secția I]

REZUMAT

Articolul 6

Proceduri civile

Articolul 6-1

Accesul la instanță

Drepturi și obligații civile

Durata investigațiilor preliminare a împiedicat reclamantul să se alătore procesului penal ca parte civilă care solicită despăgubiri: articolul 6 este aplicabil; încălcare.

În fapt – Pe 22 iulie 2001, un ziar a publicat, pe prima pagină, un articol intitulat „Milioane dispar în gaura neagră «datorită» Petrella & Co.”, alături de o fotografie a reclamantului, avocat și președinte al unui club de fotbal. Printre altele, articolul susținea că acesta este responsabil pentru reducerile severe ale bugetului local și regional de sănătate publică pe o perioadă de șase ani. Apoi, în următoarele trei zile, ziarul a publicat alte articole în aceeași notă.

Considerând că aceste articole i-au lezat onoarea și reputația, reclamantul a depus o plângere penală, pe 28 iulie 2001, împotriva jurnalistului, a directorului general al ziarului și a președintelui și reprezentantului legal al editorului, pentru defăimare agravată prin intermediul presei. În plângerea sa, depusă la procurorul public, reclamantul a explicat că intenționează să se alătore procesului penal ca parte civilă și a pretins despăgubiri de cinci milioane de euro. În plus, acesta a afirmat că dorește să fie informat dacă plângerea sa va fi clasată.

Pe 10 septembrie 2001 cazul a fost trimis parchetului de pe lângă tribunalul regional. Pe 17 ianuarie 2007, judecătorul responsabil de investigații preliminară a suspendat procedura, deoarece infracțiunea care făcea obiectul plângerii a fost prescrisă.

În drept – Articolul 6 alin. (1)

(a) *Aplicabilitate* – Pentru a intra în sfera de aplicare a Convenției, dreptul de a urmări în justiție sau condamna persoane terțe pentru o infracțiune trebuie să fie indisociabil de exercitarea de către victimă a dreptului de a iniția proceduri civile în dreptul intern, chiar dacă aceasta se face doar pentru a asigura o reparație simbolică sau pentru a proteja un drept civil, precum dreptul la o „bună reputație”. Prin urmare, articolul 6 alin. (1) al Convenției se aplică procedurilor care implică plângeri ale părților civile din momentul în care reclamantul a devenit parte civilă, cu excepția cazului în care acesta a renunțat fără echivoc la dreptul la reparație (*Perez împotriva Franței* [GC]). Curtea a considerat că acest articol este aplicabil unei victime care încă nu se constituise ca parte civilă în procesul penal, în măsura în care, în temeiul legislației italiene, chiar înainte de ședința preliminară la care putea fi obținut acest statut, victima avea deja dreptul să exercite anumite drepturi și prerogative recunoscute de lege.

În cauza prezentă, reclamantul a depus o plângere penală în vederea exercitării unui drept civil, și anume dreptul la protejarea reputației sale, la care avea o pretenție care se putea demonstra. Mai mult, în plângerea sa penală, acesta a declarat că dorește să se alăture procesului penal ca parte civilă și a solicitat despăgubiri de cinci milioane de euro. De asemenea, reclamantul a solicitat în mod expres să fie informat dacă procedurile erau întrerupte. Astfel, a exercitat cel puțin unul dintre drepturile sau prerogativele acordate unei părți vătămate, în temeiul dreptului intern (*Arnoldi împotriva Italiei*). În consecință, Curtea a respins obiecția Guvernului conform căreia cererea era incompatibilă *ratione materiae*.

Concluzie: Articolul 6 este aplicabil.

(b) *Fond* – Reclamantul a făcut uz de drepturile și prerogativele pe care le avea la dispoziție în temeiul dreptului intern în contextul procedurilor penale și ar fi putut, astfel, să își susțină pretenția civilă în cadrul ședinței preliminară. Faptul că reclamantul nu a putut să își depună cererea de despăgubire, sau să obțină o decizie cu privire la acea cerere din partea instanței penale, a fost doar rezultatul întârzierilor în soluționarea cazului

de către autoritățile de urmărire penală și a clasării procesului ca urmare a prescripției. Această conduită neglijentă din partea autorităților a privat reclamantul de posibilitatea ca drepturile sale civile să fie stabilite în funcție de tipul procedurii pe care acesta a ales să îl inițieze, așa cum i se permitea în temeiul dreptului intern. Un reclamant nu ar putea fi obligat să inițieze o nouă acțiune într-o instanță civilă, în același scop al angajării răspunderii civile, în cazul în care procedura penală menită să soluționeze cererea a fost prescrisă din vina autorităților penale. O astfel de acțiune ar putea presupune necesitatea de a colecta din nou probele, pentru care solicitantul ar fi responsabil, iar stabilirea unei posibile răspunderi s-ar putea dovedi extrem de dificilă după ce a trecut atât de mult timp de la eveniment.

Concluzie: încălcare (cinci voturi la două)

Articolul 41: 5.200 EUR cu titlu de daune morale.

De asemenea, Curtea a constatat, în unanimitate, că a existat o încălcare a articolului 6 alin. (1) din cauza duratei excesive a procesului penal și a încălcării articolului 13 pentru lipsa unei căi de atac interne prin care reclamantul să-și poată exercita dreptul la o audiere într-un termen rezonabil.

(A se vedea și *Perez împotriva Franței* [GC], 47287/99, 12 februarie 2004, Rezumat juridic – în limba engleză; *Sottani împotriva Italiei* (dec.), 26775/02, 24 februarie 2005, Rezumat juridic – în limba engleză; *Atanasova împotriva Bulgariei*, 72001/01, 2 octombrie 2008, Rezumat juridic – în limba engleză; și *Arnoldi împotriva Italiei*, 35637/04, 7 decembrie 2017, Rezumat juridic – în limba engleză)

COMENTARIU

În cauza *Petrella împotriva Italiei*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat încălcarea articolului 6 cu privire la dreptul la judecarea cauzei în termen rezonabil și la dreptul de acces la o instanță, precum și a articolului 13 având ca obiect de reglementare dreptul la un remediu efectiv.

Obiectul cauzei a fost reprezentat de durata investigațiilor preliminare din cadrul procedurilor penale în baza plângerii reclamantului privind defăimarea, lipsa unui remediu efectiv în ceea ce privește durata procedurilor și suspendarea procedurilor ca urmare a prescrierii faptelor.

Reclamantul este avocat, la momentul faptelor fiind și președintele unei echipe de fotbal, respectiv *Casertana*. În anul 2001, în data de 22 iulie, ziarul italian „*Corriere di Caserta*” a publicat pe prima pagină un articol în care îl

acuza pe reclamant de infracțiuni de fraudă și corupție. Asemenea articole au continuat să fie publicate și în următoarele zile. În data de 28 iulie, reclamantul a depus plângere penală pentru defăimare în presă, întrucât articolele respective i-au adus atingere onoarei și reputației. În plângerea depusă, reclamantul a menționat că urmează să se constituie ca parte civilă în cadrul procedurilor penale și să solicite daune interese în valoare de aproximativ 5 milioane de euro. De asemenea, a solicitat să fie informat de soluția care urmează să fie pronunțată în speță, inclusiv de o posibilă soluție de clasare a plângerii sale. În data de 10 septembrie 2001, cauza a fost deferită tribunalului Salerne. Prin decizia din 9 noiembrie 2006, comunicată reclamantului la data de 2 decembrie 2006, procurorul a solicitat clasarea cauzei ca urmare a prescrierii faptelor penale. În data de 17 ianuarie 2017, judecătorul de investigații preliminară a suspendat procedurile ca urmare a solicitării Parchetului.

Reclamantul s-a adresat Curții Europene a Drepturilor Omului invocând încălcarea drepturilor sale prin raportare la articolele 6 alin (1), 8, 13 și 14 din Convenție.

Analizând cauza, Curtea a remarcat că pentru faza investigației preliminare durata de evaluare a fost excesivă, respectiv 5 ani și 6 luni, având în vedere că speța nu era una deosebit de complexă și că nu au fost întreprinse activități de investigare.

În continuare, Curtea a făcut referire la jurisprudența proprie cu privire la încălcarea articolului 6 al Convenției, în cazurile în care, urmare a suspendării procedurilor penale, nu au fost examinate pretențiile civile. Instanța de la Strasbourg a reținut că latura penală a articolului 6 nu se aplică urmăririi penale individuale. Dreptul de a urmări în justiție sau de a condamna persoane terțe pentru o infracțiune nu poate fi afirmat în mod independent: acesta nu poate să fie dissociat de exercitarea de către victimă a dreptului de a iniția proceduri civile în dreptul intern, chiar dacă aceasta se face doar pentru a asigura o reparație simbolică sau pentru a proteja un drept civil precum dreptul la o „bună reputație” (a se vedea și cauzele *Perez împotriva Franței* [GC], para. 70; *Arlewin împotriva Suediei*, para. 51-52). În plus, Curtea a considerat că această dispoziție se aplică părții vătămate care nu s-a constituit parte civilă, întrucât, potrivit dreptului italian, se permite exercitarea de către victima infracțiunii a drepturilor recunoscute de lege, chiar anterior audierii preliminare. Curtea a constatat că plângerea reclamantului urmărea afirmarea unui drept civil, respectiv dreptul la pro-

tecția reputației sale. În cauza de față, suspendarea procedurilor ca urmare a prescrierii faptelor a dus la imposibilitatea reclamantului de a-și susține pretențiile civile.

Astfel, comportamentul neglijent al autorităților naționale l-au privat pe reclamant de posibilitatea de a obține o decizie cu privire la drepturile civile în cadrul procedurilor disponibile în temeiul dreptului intern. Totodată, nu i se putea solicita reclamantului să introducă o acțiune civilă în fața unei instanțe civile după prescrierea acțiunii penale din cauza instanței penale (a se vedea și *Anagnostopoulos împotriva Greciei*, cererea nr. 54589/00, para 32), având în vedere că acest lucru ar putea presupune ca sarcina probei să revină reclamantului, iar stabilirea unei posibile încălcări a unui drept ar putea fi extrem de dificilă după scurgerea unui timp atât de lung de la data evenimentelor (a se vedea și *Atanasova împotriva Bulgariei*, para. 46).

În ceea ce privește articolul 13 al Convenției, Curtea a reținut că acesta garantează dreptul unei persoane de a se adresa unei instanțe naționale în cazul încălcării oricăror drepturi și libertăți consacrate de Convenție. Această dispoziție introduce obligația de prevedere a unui remediu la nivel național care să permită examinarea conținutului unei „pretenții întemeiate” potrivit Convenției și de a furniza un remediu adecvat. La nivel național, legea „Pinto”, din anul 2001, a introdus posibilitatea de a se obține remedii ca urmare a duratei excesiv de lungi a procedurilor instanțelor. Cu toate acestea, prevederile acestei legi nu erau disponibile victimelor care nu s-au putut constitui ca parte civilă în cadrul procedurilor penale. Astfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a hotărât că a existat o încălcare a articolului 13, întrucât reclamantul nu avea la dispoziție niciun remediu prin care acesta ar fi putut să susțină audierea cauzei sale într-un termen rezonabil în conformitate cu articolul 6, alin. (1) al Convenției.

Beg S.p.a. împotriva Italiei – 5312/11

Hotărârea din 20.5.2021 [Secția I]

REZUMAT

Articolul 6

Proceduri civile

Articolul 6-1

Instanță imparțială

Instanță independentă

Lipsa imparțialității unui arbitru, oficial de rang înalt și avocat al entității mamă a companiei oponente reclamantului în procedurile civile conexe: *încălcare*

În fapt – Compania reclamantă a depus cerere în temeiul articolului 6, alin. (1), cu privire la pretinsa lipsa de imparțialitate a unuia dintre arbitri, N.I., din cadrul unui complet al Curții de Arbitraj de pe lângă Camera de Comerț din Roma (denumită în continuare ACR), care a pronunțat o hotărâre de arbitraj în cadrul unei proceduri de arbitraj voluntare între ea însăși și o altă companie italiană, ENELPOWER S.p.a. În special, s-a susținut că N.I. a fost lipsit de imparțialitate din cauza legăturilor sale profesionale cu ENEL, entitatea mamă a ENELPOWER.

Legea – Articolul 35 alin. (3) lit. a) (*jurisdicție ratione personae*): Instanțele naționale au examinat valabilitatea hotărârii de arbitraj, declarând că aceasta este executorie, și au examinat și respins atât cererea de retragere a reclamantului, cât și apelurile sale în nulitate; potrivit legislației naționale, acestea aveau competența de a proceda astfel, în ciuda înțelegerii părților de a renunța la toate căile de atac la care se putea renunța. În consecință, Curtea avea jurisdicție *ratione personae* în ceea ce privește acțiunile și omisiunile contestate ale ACR, astfel cum au fost validate de instanțele naționale.

Articolul 6 alin. (1): În primul rând, Curtea a examinat problematica renunțării ridicată în cauză. Aceasta a constatat că nu se poate considera că reclamantul a renunțat neechivoc nici la garanția imparțialității arbitrilor, astfel cum este stabilită potrivit reglementărilor ACR, nici la așteptarea ca instanțele naționale să asigure compatibilitatea hotărârii arbitrale cu prevederile relevante ale Codului de procedură civilă, inclusiv cele privind imparțialitatea. Pentru a ajunge la această concluzie, Curtea a luat în considerare următorii factori:

– Reclamantul a acceptat liber și voluntar desfășurarea arbitrajului înainte de numirea lui N.I.

– Reglementările ACR obligau arbitrii să indice orice relație cu părțile sau consilierii lor care ar putea avea un impact asupra independenței și imparțialității acestora, precum și orice interes personal sau economic, direct sau indirect în obiectul litigiului. Cu toate acestea, reglementările nu obligau în mod explicit arbitrii să indice absența unor asemenea relații și/sau interese. Trei dintre arbitrii au indicat expres absența unor asemenea motive, în timp ce N.I. a acceptat pur și simplu numirea. În absența unei declarații negative explicite, se putea presupune în mod legitim că nu existau asemenea relații și/sau interese economice. Faptul că reclamantul nu a atacat lipsa unei asemenea declarații nu a demonstrat renunțarea la dreptul său la soluționarea litigiului de către o instanță independentă și imparțială.

– Nu au existat dovezi clare că reclamantul ar fi cunoscut de fapt activitățile profesionale ale lui N.I. De îndată ce a luat cunoștință despre legăturile profesionale dintre N.I. și una dintre părți, a informat ACR-ul și ceilalți arbitri de intenția de a depune o cerere de retragere, a făcut imediat acest lucru la Tribunalul Districtual din Roma, iar apoi a atacat valabilitatea sentinței arbitrale. Deși cererile sale de renunțare au fost respinse ca fiind tardive, s-a considerat că plângerea cu privire la nulitatea sentinței arbitrale care decurgea din lipsa imparțialității lui N.I. a fost depusă corespunzător în cadrul procedurilor de arbitraj și a fost respinsă după examinarea pe fond. Din acest punct de vedere cazul era radical diferit față de situația din speța *Suovaniemi și alții împotriva Finlandei* (decizie).

În consecință, procedurile de arbitraj trebuie să pună la dispoziție măsurile de siguranță prevăzute de articolul 6 alin. (1) al Convenției.

În ceea ce privește fondul cererii reclamantului, relevantă era relația dintre cele două companii, și nu natura acestora, publică sau privată. Curtea și-a concentrat analiza asupra aspectului obiectiv al imparțialității, întrucât

nu existau dovezi care să sugereze orice fel de prejudiciu sau părtinire personală din partea lui N.I.. Curtea a concluzionat că imparțialitatea lui N.I. a fost susceptibilă de a fi, sau de a părea, pusă la îndoială și că temerile reclamantului în această privință puteau fi considerate rezonabile și justificate în mod obiectiv. În acest sens, au fost relevante următoarele aspecte:

– În primul rând, rolul lui N.I. de Vicepreședinte și membru al Consiliului de administrație al ENEL în momentul la care au avut loc negocieri între reclamant și ENEL. Fără a specula cunoștințele efective ale lui N.I. cu privire la negocierile în cauză, având în vedere importanța și miza economică a proiectului comercial, rolul de conducere al lui N.I. din ENEL, care a condus primele negocieri și acordul prealabil, și a cărei filială s-a opus ulterior reclamantului în procedura de arbitraj, din perspectiva unui observator extern, puteau genera în mod legitim îndoieli cu privire la imparțialitatea acestuia.

– În al doilea rând, rolul lui N.I. de avocat al ENEL-ului în procedurile civile paralele și, în special, în cel puțin una dintre acestea care s-a suprapus cu procedurile de arbitraj. La momentul respectiv, ENELPOWER era complet controlat de ENEL și încă era o divizie internă în cadrul ENEL.

– În ultimul rând, Curtea a subliniat și modificările ulterioare din legislația națională, potrivit cărora faptul că un arbitru consilia regulat o parte la procedurile arbitrale sau, între altele, societatea care o controla, era un motiv de excludere. Acest fapt a oferit garanții mai clare și, dacă este cazul, mai extinse împotriva lipsei imparțialității în cadrul procedurilor de arbitraj, astfel că, dacă speța ar fi fost judecată la nivel național după adoptarea noilor reforme, rezultatul ar fi putut fi diferit.

În consecință, Curtea a constatat încălcarea articolului 6 alin. (1) al Convenției.

Concluzie: încălcare (unanimitate)

Articolul 41: 15.000 EUR cu titlu de daune morale. Cererea cu privire la daune materiale a fost respinsă.

(A se vedea și *Suovaniemi și alții împotriva Finlandei* (dec.), 31737/96, 23 februarie 1999; *Pescador Valero împotriva Spaniei*, 62435/00, 17 iunie 2003, Rezumat juridic; *Mutu și Pechstein împotriva Elveției*, 40575/10 și 67474/10, 2 octombrie 2018, Rezumat juridic)

COMENTARIU

În cauza Beg S.p.a. împotriva Italiei este analizată dimensiunea dreptului la un proces echitabil referitoare la imparțialitatea instanței de judecată. Corectitudinea hotărârii pronunțată de instanța de judecată rezidă, *inter alia*, în realizarea, de către judecătorii cauzei, a analizei fondului în mod obiectiv, astfel încât să obțină, prin actul final al judecării, expresia adevărului judiciar care corespunde în mod deplin cu adevărul obiectiv.

În evaluarea circumstanțelor cauzei, Curtea a clarificat *ab initio* unele aspecte referitoare la caracterul imparțial și independent al instanței de judecată, subliniind modul în care aceste elemente sunt corelate în conținutul mai amplu al articolului 6 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Astfel, cerința prevăzută de articolul 6 în temeiul căreia instanța de judecată trebuie să fie independentă și imparțială privește lipsa oricărei prejudecăți sau atitudini părtinitoare a judecătorilor, fiind susceptibilă la multiple interpretări. Pe cale jurisprudențială, Curtea a statuat că aceste cerințe trebuie să fie evaluate potrivit unui demers subiectiv (ținându-se cont de atitudinea personală a judecătorului față de circumstanțele cauzei) respectiv potrivit unui demers obiectiv (care trebuie să fie evaluat în vederea identificării gradului în care instanța a oferit, în special prin compunerea sa, suficiente garanții pentru a exclude orice îndoială legitimă existentă în relație cu imparțialitatea sa).⁹

Interpretând expresia *acces la o instanță* Curtea subliniază că aceasta nu semnifică *ipso facto* accesul la o instanță de drept în sensul clasic, respectiv accesul la un mecanism judiciar de la nivel național. Modalitatea de a califica un mecanism drept judiciar nu depinde în mod direct de *forma procedurală* în care acesta se constituie (tribunal judiciar sau tribunal arbitral), ci depinde de categorii specifice de problematici supuse soluționării sub rezerva prezentării garanțiilor juridice generale (a se vedea hotărârea pronunțată de Curtea Europeană în cauza *Lithgow și alții împotriva Regatului Unit* pronunțată la data de 8 iulie 1986). Justiția arbitrală – constituită în temeiul autonomiei de voință a părților – reprezintă o alternativă la justiția statală, menită a prezenta avantajul celerității și acordând o implicare majoră părților în soluționarea finală a procedurii. Cercetând raportul dintre justiția statală și justiția arbitrală, Curtea ajunge,

⁹ Pentru detalii suplimentare, a se vedea, CEDO, *Ghid privind articolul 6 din Convenția europeană a drepturilor omului, Dreptul la un proces echitabil (aspectul civil)*, Consiliul Europei, Institutul European din România, 2018, p. 42.

pe cale jurisprudențială, la concluzia potrivit căreia cele două proceduri sunt compatibile, iar justiția arbitrală comportă avantaje incontestabile în raport cu justiția statală (a se vedea hotărârea pronunțată de Curte în cauza *Suda împotriva Republicii Cehe*, la data de 28 octombrie 2010, cererea nr. 1643/06).

O problemă distinctă pe care Curtea a observat-o în legătură cu soluționarea litigiului pe cale arbitrală constă în delimitarea clară dintre *arbitrajul voluntar* și *arbitrajul obligatoriu*, evidențiind raportul dintre primul și aplicarea Convenției europene a drepturilor omului. În cazul arbitrajului voluntar, preeminența voinței părților este evidentă: inserând o clauză de arbitraj sau recurgând la o convenție arbitrală părțile achiesează la soluționarea litigiului pe cale arbitrală; această manifestare de voință echivalează cu trecerea în subsidiar a drepturilor garantate de Convenție. Într-adevăr, renunțarea întru totul la garanțiile cuprinse de Convenție printr-o înțelegere arbitrală este posibilă sub rezerva exprimării libere, legale și neechivoce. Derogarea, prin recurgerea la arbitraj, de la prevederile Convenției implică o rațiune specifică, proporțională cu derogarea propriuzisă, având o importanță corespunzătoare (a se vedea hotărârea pronunțată de Curte în cauza *Mutu și Pechstein împotriva Elveției* la data de 2 octombrie 2018, cererile nr. 40575/10 și 67474/10).

În opinia Curții, caracteristicile unei instanțe de judecată sunt valabile și în cazul unui tribunal arbitral din perspectiva cerințelor independenței și imparțialității judecătorilor. Pe aceste coordonate, cu titlu de principiu, Curtea reiterează că evaluarea independenței unei instanțe este condiționată, *inter alia*, de *modul de numire membrilor acestuia și durata mandatului lor; existența unor garanții împotriva presiunilor externe și de posibilitatea de a prezenta o aparență de independență* (a se vedea hotărârea pronunțată de Curte în cauza *Kleyn și alții împotriva Olandei* cererea nr. 39343/98). Sub aspectul obiectivității, testul independenței și imparțialității se cuvine a fi observat din *perspectivă funcțională* apreciindu-se că pot apărea îndoieli rezonabile privitoare la imparțialitatea instanței, dacă există legături profesionale, financiare sau personale dintre un judecător și una dintre părțile cauzei (a se vedea hotărârea pronunțată de Curte în cauza *Ramos Nunes de Carvalho e Sá împotriva Portugaliei* cererea nr. 55391/13 pronunțată la data de 6 noiembrie 2018).

Analizând circumstanțele concrete ale cauzei, Curtea apreciază ca necesar și oportun să stabilească în ce măsură existența unui acord valabil de

arbitraj voluntar este de natură să determine renunțarea reclamantului la garanțiile prevăzute de articolul 6 din Convenție și, în special, la dreptul de a avea acces la o instanță independentă și imparțială. Curtea consideră întemeiată susținerea reclamantului în temeiul căreia, în absența unei dezvăluiri exprese a relației profesionale dintre arbitru și ENEL – entitatea mamă a ENEL POWER – se poate prezuma în mod temeinic că interesele economice dintre arbitru și ENEL nu existau.

Renunțarea la cerința imparțialității, în mod similar cu orice act de renunțare realizat în sfera juridică, trebuie să fie exprimată în mod clar și neechivoc. În cauza de față, Curtea reține că argumentele autorităților naționale se fundamentează pe o simplă prezumție de cunoaștere care nu este susținută de dovezi concrete. Coroborând acest aspect cu cerința manifestării explicite a renunțării la cerința de imparțialitate a arbitrului, instanța europeană apreciază că nu poate opera o prezumție de cunoaștere și de acceptare a renunțării în defavoarea reclamantului.

Cu privire la relevanța susținerilor reclamantului asupra valabilității solicitării de retragere a arbitru asupra căruia plana suspiciunea lipsei de imparțialitate, Curtea a observat că reclamantul a acționat cu celeritate (de îndată ce a luat la cunoștință de legăturile profesionale ale arbitru și N.I.): a informat imediat ceilalți arbitri și a depus o cerere la instanța competentă având ca obiect îndepărtarea arbitru de la judecată. Faptul că, sub aspect procedural, instanțele naționale au înțeles să rețină cauza spre soluționare asigură premisa aplicării dreptului la un proces echitabil; cu toate acestea, Curtea consideră că trebuie să evalueze modul în care procedurile naționale au evaluat sub aspect substanțial exercitarea valorilor independenței și imparțialității de către arbitru și N.I. În acest sens, Curtea constată că, deși în dimensiunea subiectivă testul imparțialității este valabil deoarece nu există dovezi temeinice din care să rezulte în mod incontestabil că N.I. s-a bazat pe concepții în actul arbitral, din perspectivă obiectivă, cauza necesită cercetări suplimentare. Având în vedere legăturile profesionale dintre N.I. și ENEL Curtea stabilește că acestea creează o aparență a lipsei de imparțialitate; de asemenea, având în vedere importanța și miza economică a proiectului de afaceri care decurge din respectiva relație profesională, pot fi identificate în mod legitim îndoieli legate de imparțialitatea arbitru.

Totodată, multiplele roluri îndeplinite de N.I. în relația cu ENEL – rolul de vicepreședinte asumat de N.I., de membru în Consiliul de administrație al ENEL în perioada 1995-1996, de avocat al ENEL – sunt de natură să

aducă în discuție imparțialitatea acestuia în cadrul procedurii de arbitraj. Modificarea legislativă operată la nivelul cadrului normativ național, care urmărea să stabilească extinderea garanțiilor de imparțialitate a arbitrilor în contextul procedurilor de arbitraj, asigură premisa unui rezultat posibil diferit la un moment ulterior adoptării legii decât cel obținut în cauză de la autoritățile naționale la epoca faptelor.

În virtutea caracterului interdependent al independenței și imparțialității instanței și luând în considerare că cele două valori contribuie în mod direct la crearea unui climat de securitate juridică și încredere a publicului în democrație și statul de drept, Curtea a constatat, în unanimitate, încălcarea articolului 6 din Convenția europeană a drepturilor omului.

Articolul 8 – Dreptul la respectarea vieții private și de familie

A.I. împotriva Italiei – 70896/17

Hotărârea din 01.04.2021 [Secția I]

REZUMAT

Articolul 8

Articolul 8-1

Respectarea vieții de familie

Victimă a traficului de persoane, de origine nigeriană, lipsită de orice contact cu copiii săi, contrar recomandărilor experților, chiar și înainte de decizia finală cu privire la eligibilitatea lor pentru adopție: încălcare

În fapt – Reclamanta, care este de origine nigeriană și victimă a traficului de persoane, nu își poate exercita drepturile de a fi în contact cu cei doi copii ai săi, din cauza interdicției de contactare impusă de instanța pentru minori în decizia în care îi declară eligibili pentru adopție, deși procedura privind statutul de adopție al copiilor era în așteptare de mai bine de trei ani.

În drept – Articolul 8:

Deciziile contestate au constituit o ingerință în exercitarea de către reclamantă a dreptului său la respectarea vieții de familie. Acestea erau prevăzute în Legea Adopției și au urmărit obiectivele legitime ale „protecției sănătății sau moralei” și „protejarea drepturilor și libertăților” celor doi copii.

Cei doi copii ai reclamantei au fost declarați eligibili pentru adopție printr-o decizie provizorie a instanței pentru minori, pe motiv că se aflau într-o stare de abandon; mama lor, cetățean nigerian, ajunsă în Italia ca victimă a traficului de persoane, nu dispunea de abilitățile părintești necesare pentru a-i educa. Instanța hotărâse să pună capăt contactului dintre reclamantă și copiii săi, fără a indica motivele urgente necesare pentru a lua o decizie atât de severă.

Curtea de apel, pronunțându-se asupra unei cereri provizorii urgente a reclamantei de suspendare a interdicției de contactare, a respins cererea acesteia opt luni mai târziu și a dispus o evaluare de către experți pentru a analiza dacă astfel de întâlniri ar fi în interesul copiilor. Fără a ține cont de constatările expertului, care au subliniat importanța menținerii contactului pentru a permite copiilor să își dezvolte identitatea, în hotărârea succesivă care a confirmat eligibilitatea copiilor pentru adopție, curtea de apel a considerat că nu ar trebui reluat contactul, având în vedere că, prin declarația prin care copiii erau eligibili pentru adopție, legăturile cu familia de origine au fost întrerupte. Cu toate acestea, nu a explicat de ce a trebuit întrerupt contactul până când hotărârea privind eligibilitatea copiilor pentru adopție a devenit definitivă.

Curtea de Casație, la care reclamanta a făcut apel asupra unor chestiuni de drept, a anulat hotărârea instanței de apel pe motiv că nu a luat în considerare secțiunea raportului expertului în care se sublinia că, în vederea construirii identității copiilor, trebuiau menținute legăturile cu mama lor. De asemenea, curtea de apel nu a evaluat dacă, în speță, ar fi putut fi aplicat un alt model de adopție în interesul copiilor.

În ciuda existenței unor soluții mai puțin radicale, instanțele interne au decis totuși să suspende orice contact între reclamantă și copiii săi, deși nu existau indicii că ar fi fost supuși violenței sau abuzului, contrar recomandărilor expertului și fără a oferi motive pentru această decizie, ducând la îndepărtarea definitivă și ireversibilă a copiilor de mama lor. Instanțele nu au reușit să evalueze dacă întreruperea permanentă a contactelor cu reclamanta ar fi cu adevărat în interesul superior al copiilor.

Instanțele au plasat copiii în două familii diferite. Măsura a declanșat astfel nu numai destrămarea familiei, ci și separarea fraților, și a fost contrară interesului superior al copiilor.

Decizia atacată fusese luată în ciuda faptului că reclamanta era victimă a traficului de persoane. Deși autoritățile au oferit asistență medicală și socială, în schimb, instanțele judecătorești nu au luat în considerare poziția vulnerabilă a acesteia la evaluarea abilităților sale parentale și a solicitării de a menține contactul cu copiii săi. Cu toate acestea, având în vedere gravitatea intereselor în cauză, autoritățile relevante ar fi trebuit să efectueze o evaluare mai detaliată a vulnerabilității reclamantei în timpul procedurii în cauză. În acest sens, articolul 12 alin. (7) din Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane prevedea că

trebuiau luate în considerare nevoile speciale ale persoanelor aflate într-o poziție vulnerabilă.

Mai mult, instanțele naționale au evaluat competențele părintești ale reclamantei fără a lua în considerare originea sa nigeriană sau modelul diferit de atașament părinte-copil existent în cultura africană, deși acest factor fusese clar evidențiat în raportul expertului.

În cursul procedurilor care au condus la întreruperea contactului dintre reclamantă și copiii săi, nu s-a acordat o importanță suficientă posibilității de a permite reclamantei și copiilor să aibă o viață de familie. Astfel, procedura în cauză nu a fost însoțită de garanții proporționale cu gravitatea ingerinței și interesele în cauză.

Concluzie: încălcare (unanimitate).

Articolul 41:15.000 EUR cu titlu de prejudiciu moral.

(A se vedea și *Zhou împotriva Italiei*, 33773/11, 21 ianuarie 2014, Rezumat juridic; *S.H. împotriva Italiei*, 52557/14, 13 octombrie 2015, Rezumat juridic; *Soares de Melo împotriva Portugaliei*, 72850/14, 16 februarie 2016, Rezumat juridic; *S.M. împotriva Croației* [GC], 60561/14, 25 iunie 2020, Rezumat juridic)

COMENTARIU

Speța are ca obiect analiza respectării articolului 8 din Convenție prin raportare la circumstanțele conform cărora reclamanta – mamă a doi copii – a fost supusă de către autoritățile italiene interdicției de a-și exercita drepturile de vizitare în relația cu minorii. Problemele juridice derivate din articolul 8 al Convenției pot fi sintetizate pe două coordonate distincte: (1) marja de apreciere amplă a Statelor Părți la Convenție în privința stabilirii sferei de conținut a noțiunii de „viață privată și de familie”; (2) situațiile care pot circumstanța eventualele derogări de la aplicarea garanțiilor prevăzute de art. 8 din Convenție (prevederea legală, necesitatea într-o societate democratică în scopul menținerii securității naționale, siguranței publice, bunăstării economice a țării, apărării ordinii și prevenirii faptelor penale, protecției sănătății, a moralei, a drepturilor și libertăților altora).

Cu privire la prima coordonată evocată în rândurile de mai sus, flexibilitatea definirii vieții private și de familie este de esența articolului 8 din Convenția europeană, Curtea stabilind pe cale jurisprudențială că *noțiunea de viață privată nu este susceptibilă de o definiție exhaustivă dat*

fiind faptul că este aptă să acopere integritatea fizică și psihologică a unei persoane, putând cuprinde, în același timp, mai multe aspecte care converg către constituirea identității unei persoane (identitatea de gen, orientarea sexuală, numele sau aspecte legate de imaginea unei persoane (conform hotărârii pronunțate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în cauza *Axel Springer AG împotriva Germaniei*, cererea nr. 39954/08 la data de 7 februarie 2012). În mod similar, raportându-ne la sfera de cuprindere a vieții de familie, Curtea a interpretat conținutul definițional al acestei noțiuni în jurisprudența sa (hotărârea pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza *Marckx împotriva Belgiei*, cererea nr. 6833/74, pronunțată la data de 13 iunie 1979), subliniind că o componentă esențială a vieții de familie este dreptul de a conviețui, astfel încât relațiile de familie să se dezvolte normal și fiecare membru al familiei să se poată bucura de compania celorlalți. Prin raportare la informațiile prezentate în speță, sfera de conținut a relațiilor circumscrise articolului 8 din Convenție se particularizează, având în vedere că ne referim la relațiile dintre copii minori și mamă; prin referire la integrarea relațiilor dintre mamă și copii în sfera relațiilor de familie, în hotărârea pronunțată în cauza *Marckx împotriva Belgiei* Curtea se raliază la opinia exprimată de Comitetul de Miniștri ai Consiliului Europei în Rezoluția (70) 15 din 15 mai 1970 privind protecția socială a mamelor necăsătorite și a copiilor acestora, alin. I-10, alin. II-5 în temeiul cărora femeia singură și copiii săi formează o unitate familială egală cu alte forme familiale.

Dezvoltând asupra aspectelor specifice relaționării părinte-copii, Curtea Europeană a reținut în jurisprudența sa (hotărârea pronunțată în cauza *K și T împotriva Finlandei*, cererea nr. 25702/94, pronunțată la data de 12 iulie 2017), că principiul care trebuie să călăuzească dispozițiile autorităților naționale referitoare la plasarea copiilor în unități de îngrijire statală trebuie să fie apreciate ca măsuri temporare – menite a fi întrerupte de îndată ce circumstanțele permit acest aspect. Scopul final al măsurilor temporare de îngrijire statală constă în reunirea părinților naturali și a copiilor; datorită de reunificare familială revine în sarcina autorităților, iar aceasta este cu atât mai accentuată cu cât perioada de plasament în îngrijire statală a fost amplă, interesul superior al copilului fiind luat în considerare în permanență. De asemenea, pe cale jurisprudențială, Curtea a stabilit că restricțiile impuse de autoritățile statale în îngrijirea cărora au fost plasați copiii afectează posibilitatea de reunificare familială – aceasta diminuându-se progresiv și dispărând dacă sunt periclitate legăturile dintre părinți și copiii biologici.

Revenind la circumstanțele speței analizate, Curtea subliniază că relațiile dintre părinți și copii constituie un element fundamental al vieții private și de familie, iar prefigurarea unor posibile măsuri interne aplicate de autoritățile naționale, în sensul limitării contactului direct și nemijlocit între părinți și copii, constituie, în mod evident, o ingerință în exercitarea dreptului la viață privată și de familie. Astfel, Curtea urmează să evalueze în ce măsură sunt aplicabile cerințele care justifică derogarea de la garantarea dreptului la viață privată și de familie.

Glosa Curții asupra situațiilor care pot circumstanția eventualele derogări de la aplicarea garanțiilor prevăzute de art. 8 din Convenție privește îndeosebi *necesitatea măsurilor dispuse de instanțele naționale pentru o societate democratică* dat fiind că măsurile adoptate de autoritățile naționale erau prevăzute de lege, iar *legitimitatea scopurilor urmărite de măsurile respective*, precum protecția sănătății sau a morale publice și drepturile și libertățile celor doi copii ai reclamantei, erau, de asemenea, reglementate *expressis verbis*.

În paragrafele 202-213 din hotărârea pronunțată de Curtea Europeană în cauza *Strand Lobben și alții împotriva Norvegiei* (cererea nr. 37283/13, pronunțată la data de 10 septembrie 2019) sunt stabilite principiile generale de interpretare a condițiilor de exercitare a dreptului la viață privată și de familie, respectiv limitele înăuntrul cărora pot fi aplicate derogările de la garanțiile înscrise în articolul 8. În analiza articolului 8 din Convenția europeană, Curtea admite, cu titlu de principiu că asigurarea relaționării dintre părinți și copii constituie un element fundamental al vieții private și de familie, iar măsurile interne care limitează această posibilitate echivalează unei ingerințe în exercitarea dreptului la viață privată și de familie. În termeni generali, pentru a ne pronunța asupra admisibilității respectivei ingerințe trebuie să se verifice în ce măsură aceasta este orientată către realizarea a ceea ce este necesar într-o societate democratică. Evaluarea acestei derogări se va efectua în lumina tuturor circumstanțelor relevante ale cauzei, având în vedere că identificarea „necesității” într-o societate democratică implică aspectul că interferența corespunde unei nevoi sociale presante, iar aceasta este proporțională cu scopul legitim urmărit, prin luarea în considerare a echilibrului echitabil și real care trebuie să fie obținut între interesele concurente incidente în cauză.

Indiferent dacă interesele copiilor sunt divergente cu cele ale părinților sau cu interesele autorităților tutelare, relațiile dintre părți se vor echilibra

în sensul acordării preeminenței interesului superior al copilului – regulă aflată în strânsă legătură cu bunăstarea copilului și cu păstrarea elementelor privind identitatea sa. Analizând problematica interesului superior al copilului, Curtea atestă că trebuie să fie menținut un just echilibru între bunăstarea părinților și cea a copiilor: dacă este primordial ca relațiile dintre copil și familia sa să fie asigurate în scopul garantării sentimentului de apartenență al copilului la un cadru adecvat dezvoltării sale, nu poate fi impusă o separare între părinți și copii în temeiul unei evaluări superficiale. Cu toate acestea, Curtea admite că autoritățile competente pot stabili, în conformitate cu legislația și procedurile aplicabile, că o astfel de separare este necesară pentru asigurarea interesului superior al copilului. *Exempli gratia*, principiul interesului superior al copilului instituie, pe cale derogatorie, posibilitatea reducerii/întreruperii legăturilor de familie în cazul în care integrarea copilului în mediul familial s-a dovedit inadecvată. Ca regulă generală, eforturile autorităților publice vor fi realizate în vederea menținerii relațiilor personale și a reconstruirii familiei. Principiul interesului superior al copilului este adiacent și obligațiilor parentale astfel încât, în virtutea acestei reguli de drept, autoritatea părintească nu trebuie interpretată în sensul adoptării de măsuri care ar putea aduce atingere sănătății și dezvoltării copilului. (conform hotărârii Curții pronunțată în cauza *Strand Lobben și alții împotriva Norvegiei*, cererea nr. 37283/13, pronunțată la data de 10 septembrie 2019).

Deși reprezintă un standard universal al societăților democratice, principiul interesului superior al copilului poate fi contextualizat în funcție de marja de apreciere a autorităților naționale – în sarcina cărora este plasată obligația de a aprecia natura problemelor familiale care fac obiectul litigiului, gravitatea intereselor implicate, importanța asigurării exercitării drepturilor copilului la cel mai înalt nivel și echilibrarea acestora cu obiectivul reunirii familiale. Restricțiile menite să protejeze copiii nu trebuie să constituie o ingerință nejustificată în viața de familie a acestora astfel încât să lezeze iremediabil relațiile de familie.

Standardele aferente principiului interesului superior al copilului trebuie apreciat în prezenta speță prin raportare la următoarea situație de fapt: (1) copiii reclamantei au fost declarați eligibili pentru adopție de prima instanță de judecată dată fiind starea avansată de neglijență în care se aflau și luând în considerare faptul că mama lor, fiind victimă a traficului de ființe umane, a fost apreciată de instanță ca nefiind aptă să se ocupe de creșterea și îngrijirea acestora; (2) fără a motiva circumstanțele urgente care justificau

plasarea copiilor în îngrijirea unităților statale, instanța de fond a dispus întreruperea contactelor personale dintre reclamantă și copiii minori; (3) instanța de apel a menținut soluția juridică avansată de instanța de fond, interzicând contactele personale dintre mamă și copii, inclusiv ulterior depoziției expertului care a subliniat importanța integrării copiilor într-un climat familial fundamentat pe relaționarea cu mama acestora.

Corelând circumstanțele faptice cu exigențele juridice generale care decurg din principiul interesului superior al copilului, Curtea apreciază că autoritățile naționale nu au utilizat metode adecvate pentru a realiza un exercițiu real de echilibrare a intereselor copiilor minori și cele ale reclamantei, neluând în considerare posibilitatea menținerii legăturilor personale dintre copii și reclamantă, deși procesul de adopție nu era definitivat, iar în cauză au fost depuse recomandări din partea expertului care demonstau necesitatea menținerii unei legături profunde între reclamantă și copiii săi minori.

De asemenea, Curtea reține inclusiv faptul că reclamanta a fost privată de dreptul de a avea relații personale cu copiii, deși nu existau semne de violență/abuz comise împotriva acestora: în consecință, decizia instanțelor naționale a adus atingere atât relațiilor de familie dintre mamă și copii, cât și relațiilor fraterne, cei doi minori fiind plasați în două familii diferite. În egală măsură, Curtea a reiterat că autoritățile naționale trebuiau să acorde o atenție sporită reclamantei care, fiind victimă a traficului de ființe umane, se afla într-o poziție vulnerabilă (din punct de vedere psihosocial), iar privarea acesteia de relațiile personale cu cei doi copii minori (în absența unor justificări obiective, proporționale și rezonabile) reprezintă un element care a acutizat starea reclamantei.

Prin integrarea argumentelor prezentate mai sus, Curtea concluzionează în sensul încălcării garanțiilor aferente articolului 8 din Convenția europeană.

Hájovský împotriva Slovaciei – 7796/16

Hotărârea din 1.7.2021 [Secția I]

REZUMAT

Articolul 8

Obligații pozitive

Articolul 8-1

Respectarea vieții private

Publicarea într-un ziar a unor informații private și imagini ale reclamantului care nu au fost estompate, realizate pe ascuns și sub acoperire: *încălcare*

În fapt – După publicarea unui anunț într-un cotidian național cu scopul de a găsi o mamă surrogat, reclamantul a devenit subiectul unui reportaj de televiziune realizat de un reporter de investigație care și-a înregistrat pe ascuns întâlnirile cu el, pretinzând a fi o posibilă mamă surrogat. După aceasta, un articol intitulat „Comerțul cu copii nenăscuți” a fost publicat, în format tipărit și în mediul online, într-un cotidian cunoscut, cu acoperire națională. Articolul descria povestea reclamantului, așa cum a fost prezentată în reportajul de televiziune, și conținea informații cu privire la aspecte personale, precum și fotografii ale acestuia realizate fără consimțământul său. Deși a intentat cu succes o acțiune în justiție pentru protecția integrității sale personale împotriva televiziunii slovace, cea intentată împotriva editorului ziarului a fost respinsă.

Legea – Problema ridicată în prezenta speță a fost dacă instanțele naționale au asigurat un echilibru corect între protecția vieții private a reclamantului și dreptul pârâtului la libertatea de exprimare. Astfel, Curtea a analizat, în lumina cauzei în ansamblu, dacă deciziile luate de instanțele naționale în temeiul puterii lor de apreciere au fost în conformitate cu criteriile prevăzute de jurisprudența Curții. În special, a examinat următoarele criterii aplicabile:

a) Cât de cunoscut era reclamantul, comportamentul reclamantului anterior publicării articolului respectiv și obiectul [cauzei]

Instanțele naționale au considerat, în special, că prin publicarea anunțului reclamantul a decis să intre pe scena publică și astfel trebuia să se aștepte să existe un grad ridicat de atenție publică, mai ales că identitatea sa fusese deja dezvăluită în reportajul de televiziune. Cu toate acestea, simplul fapt că, în calitate de persoană obișnuită, a recurs la publicarea unui anunț nu trebuia să fie un argument pentru reducerea protecției care trebuia să îi fie acordată în temeiul articolului 8. El nu fusese un personaj public sau notabil în înțelesul jurisprudenței Curții, nu urmărise niciun fel de expunere publică în urma publicării anunțului – aceasta arăta doar disponibilitatea de a recurge la maternitatea de substituție comercială promițând confidențialitatea – și nici nu ar fi putut bănui că prin a discuta cu persoana care l-a contactat ca posibilă mamă surrogat și-a asumat riscul de a fi înregistrat și de a i se dezvălui intențiile și identitatea în mass-media. Astfel, evaluarea comportamentului anterior a fost viciată.

În ceea ce privește obiectul [cauzei], articolul a dezvăluit unele detalii privind viața privată a reclamantului. Cu toate acestea, întrucât menționa și implicarea unor doctori (căroră nu li s-a dat numele) care l-au ajutat cu reproducerea asistată și falsificarea de documente, precum și lipsa legislației care reglementa practica respectivă, Curtea a acceptat concluzia instanțelor naționale potrivit căreia fusese destinat informării populației cu privire la aspectul controversat de interes public al maternității de substituție.

b) Conținutul, forma și consecințele articolului

Articolul conținea unele detalii despre istoricul reclamantului, intențiile sale și conținutul negocierilor sale cu pretinsa mamă surrogat. Articolul a transmis un mesaj de indignare cu privire la faptul că, deși traficul de copii nenăscuți era ilegal în Slovacia, reclamantul nu putea fi pedepsit pentru fapta sa. Instanțele naționale au constatat că nu conținea expresii dure sau vulgare menite a defăima reclamantul sau de a crea scandal și că raționamentele de valoare critică pe care le conținea se bazau pe informații care, deși nu suficient de precise, erau în esență adevărate. Deși articolul l-a portretizat pe reclamant într-o manieră oarecum negativă și nefavorabilă, având în vedere circumstanțele și reportajul de televiziune anterior, acest fapt nu dus în sine la încălcarea dreptului său la respectarea vieții private.

(c) Contribuția la o dezbatere de interes general

Definiția a ceea ce reprezintă un subiect de interes general depinde de circumstanțele cauzei. În speța de față și evaluând publicația ca întreg, articolul putea fi considerat ca fiind scris ca parte a unei dezbateri care era susceptibilă de a prezenta un interes semnificativ din partea publicului larg. Deși conținea puține informații cu privire la fenomenul maternității de substituție în general, a fost publicat la două zile după difuzarea reportajului de televiziune care, potrivit Guvernului, a dus la o „furtună publică” și astfel a fost strâns legat din punct de vedere temporal de acele evenimente.

Totuși, în ceea ce privește posibila contribuție la o dezbatere de interes public a publicării fotografiilor reclamantului, nicio parte din articol sau din materialele de la dosar nu justificau vreun motiv de interes general decizia jurnalistei de a include fotografiile fără a lua măsuri specifice de precauție, precum mascarea chipului reclamantului. Având în vedere că reclamantul nu era cunoscut publicului (în afară de reportajul de televiziune), nimic nu sugera că publicarea [fotografiilor] avea vreo valoare informativă inerentă sau că s-au utilizat corect și adecvat. De asemenea, nici instanțele naționale nu au fundamentat, prin argumente relevante și convingătoare, concluzia că publicarea fotografiilor a fost necesară în scopul relatării de știri în înțelesul articolului 12 alin. (3) al Codului civil (slovac). Prin urmare, deși articolul aborda un subiect de interes public, metoda utilizată pentru a produce articolul, respectiv publicarea unor fotografii de dimensiuni mari a reclamantului, nu ar putea fi considerată ca fiind capabilă să contribuie la orice dezbatere pe o astfel de temă.

(d) Circumstanțele în care au fost făcute fotografiile

Curtea a reiterat că sarcina de a distribui informații include în mod necesar „drepturi și responsabilități”, precum și limite pe care presa trebuie să și le impună spontan. În cauza de față, a părut că instanțele naționale au dat o importanță semnificativă faptului că identitatea reclamantului fusese deja dezvăluită în reportajul de televiziune. Într-adevăr, aceasta reprezenta un factor care putea fi luat în considerare în procesul de analiză și duce la concluzia că nu era necesar să se restricționeze dezvăluirea unei identități. Cu toate acestea, faptul că informația era deja publică nu înlătură neapărat protecția articolului 8 al Convenției, mai ales dacă persoana în cauză nu a dezvăluit informația și nici nu a consimțit divulgarea acesteia. Astfel, în ciuda faptului că informația respectivă era deja cunoscută publicului, o

diseminare ulterioară a unor astfel de „informații publice” tot trebuia să aibă în vedere perspectiva dreptului reclamantului la viață privată; viața privată se referă și la prevenirea ingerinței.

Din reportajul televizat reiese în mod incontestabil, dar și clar, că reporterul l-a contactat pe reclamant sub acoperire și că a realizat înregistrările cu o cameră ascunsă fără ca reclamantul să fi cunoscut acest fapt sau să își dea consimțământul. De asemenea, reclamantul nu a consimțit nici la publicarea fotografiilor. Întrucât reclamantul nu se putea aștepta să fie înregistrat sau să facă obiectul unui reportaj public și nu a cooperat voluntar cu mass-media, așteptările sale rezonabile cu privire la viața privată reprezentau un factor important, deși nu neapărat concludent. În plus, deși se cunoștea faptul că materialul cu privire la reclamant a fost obținut ilegal și difuzat prin încălcarea legii, acest lucru nu a fost luat în considerare de instanțele naționale. De asemenea, acestea nu au evaluat dacă jurnalistul a acționat cu bună credință, cu rigoarea necesară și luând precauțiile necesare atunci când a difuzat materialul ce provenea dintr-o altă sursă. Circumstanțele în care au fost realizate fotografiile ar fi trebuit să atragă atenția jurnalistului și a editorului ziarului cu privire la necesitatea de a utiliza materialul respectiv cu prudență și de a nu îl difuza fără a masca sau estompa chipul reclamantului.

Având în vedere cele de mai sus, și în special, evaluarea viciată a comportamentului anterior al reclamantului, faptul că nu s-a luat în considerare maniera în care au fost realizate fotografiile și, mai ales, că nu s-a evaluat contribuția la dezbaterea de interes public a difuzării unor imagini neestompate ale reclamantului, instanțele naționale nu au pus în balanță drepturile concurente în conformitate cu criteriile prevăzute în jurisprudența Curții. În aceste circumstanțe și în pofida marjei de apreciere acordate instanțelor naționale în acest domeniu, statul nu a îndeplinit obligațiile pozitive ce îi revin în temeiul articolului 8 al Convenției.

Concluzie: încălcare (unanimitate)

Articolul 41: constatarea încălcării a fost suficientă pentru acordarea de daune morale.

(A se vedea și *Peck împotriva Regatului Unit*, 44647/98, 28 ianuarie 2003, Rezumat juridic; *Von Hannover împotriva Germaniei*, 59320/00, 24 iunie 2004, Rezumat juridic; *Haldimann și alții împotriva Elveției*, 21830/09, 24 februarie 2015, Rezumat juridic; *Bremner împotriva Turciei*, 37428/06, 13 octombrie

2015, Rezumat juridic; *Couderc and Hachette Filipacchi Associés împotriva Franței* [GC], 40454/07, 10 noiembrie 2015, Rezumat juridic; *Dupate împotriva Letoniei*, 18068/11, 19 noiembrie 2020)

COMENTARIU

Speța are ca obiect distincția dintre dreptul la viață privată și de familie și libertatea de exprimare, precum și modul corespunzător de corelare a interesului public și a celui privat pe coordonatele unei societăți democratice. Situația faptică a cauzei se fundamentează pe evaluarea legitimității prezentării în presă, fără acordul reclamantului, a demersurilor întreprinse de acesta pentru a recurge la serviciile unei mame surogat în vederea întemeierii unei familii.

Pornind de la raționamentul conform căruia soluționarea corectă a speței depinde de modul în care este conceptualizată noțiunea de „viață privată și de familie”, Curtea Europeană reiterează principiile stabilite pe cale jurisprudențială în materie, conform cărora *characterul extensiv* al conținutului vieții private și de familie este corespunzător complexității personalității umane. Pe cale de consecință, în sfera de cuprindere a vieții private și de familie sunt incluse aspecte referitoare la numele, imaginea, integritatea fizică și psihică a persoanei (a se vedea hotărârea pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza *Von Hannover împotriva Germaniei*, cererea nr. 59320/00, pronunțată la data de 24 iunie 2004).

Toate aceste elemente sunt convergente către reflectarea, din punct de vedere juridic, a identității personale. Aspectele aferente dreptului la viață privată și de familie sunt strâns conectate de modul în care este exprimat consimțământul individual, o persoană fiind singura aptă să decidă cu privire la divulgarea/păstrarea confidențialității asupra elementelor sferei private. Evident, teoria manifestării de voință care se prefigurează în legătură exercitarea dreptului la viață privată și de familie implică respectarea limitelor presupuse de ordinea publică, bunele moravuri, protecția drepturilor și libertăților celorlalți. *Mutatis mutandis*, transpunând exercitarea opțiunii individuale în relație cu exercitarea elementelor conexe dreptului la viață privată și de familie, instanța europeană constată că *dreptul la imagine* al individului presupune posibilitatea persoanei de a trăi într-un mediu privat, detașat de atenția publicului. Acest raționament a fost consolidat de Curte în cauza *Smirnova împotriva Rusiei* (cererile nr. 46133/99 și 48183/99, paragraful 95, hotărârea finală a Curții fiind

pronunțată la data de 24 octombrie 2003) în conținutul căreia instanța europeană a prevăzut că noțiunea de viață privată și de familie este un termen amplu care are ca obiectiv principal ocrotirea integrității fizice și psihice a individului de natură să îi asigure acestuia dezvoltarea liberă și împlinirea personalității sale.

Dreptul la imagine reprezintă o componentă a vieții private și de familie prin intermediul căreia individul exercită atributele personalității sale, fiind un mijloc juridic de evidențiere a unicității și irepetabilității acestuia. Interpretând sfera de aplicabilitate a dreptului la imagine, instanța europeană subliniază, în jurisprudența sa (cauza *López Ribalda și alții împotriva Spaniei*, cererile nr. 1874/13 și 8567/13, paragrafele 87 și 89, hotărârea pronunțată la data de 17 octombrie 2019) că *dreptul fiecărei persoane la protecția imaginii sale presupune dreptul de a controla utilizarea acelei imagini (...) aceasta acoperind și dreptul individului de a se opune la înregistrarea, păstrarea și reproducerea imaginii sale.*

În scopul identificării unui liant juridic între dreptul la imagine (ca element component al vieții private și de familie) și libertatea de exprimare și informare, Curtea Europeană a instituit *testul dezbaterii de interes public*, admițând că principalele criterii de evaluare a gradului în care un aspect din viața socială poate suscita sau nu interesul publicului sunt: gradul de notorietate al persoanei afectate; subiectul dezbătut; conduita prealabilă a persoanei în cauză; conținutul, forma și consecințele publicației și circumstanțele în care au fost făcute fotografiile/ a fost elaborată publicația. Testul dezbaterii de interes public poate fi interpretat ca un argument formulat de Curte în vederea susținerii dreptului la imagine în raport cu libertatea de exprimare. În conflictul de drepturi analizat de Curte, niciunul nu presupune o dimensiune absolută, ambele având ca limită de exercitare protecția drepturilor și libertăților celorlalți. Astfel, instanța europeană a apreciat (în cauza *Lillo-Stenberg și Sæther împotriva Norvegiei*, cererea nr. 13258/09, paragraful 30, hotărârea pronunțată la data de 16 ianuarie 2014, și în cauza *Dupate împotriva Letoniei*, cererea nr. 18068/11, paragraful 47, hotărârea pronunțată la data de 19 noiembrie 2020,) că protecția vieții private și de familie va avea preeminență, cu excepția situației în care elementul de viață privată și de familie care a constituit obiectul libertății de exprimare reprezintă un aspect demn de supus dezbaterii publice, fiind de interes general.

Analiza, prin mijloacele media, a unei informații private lipsită de relevanță pentru comunitatea de apartenență a individului este o acțiune care

depășește funcțiile democratice îndeplinite de jurnaliști. Libertatea de exprimare – ca valoare intrinsecă a democrației – trebuie să fie re-evaluată în contextul în care se referă la informații conexe vieții private și de familie a individului care sunt diseminate eminentamente cu scopul de a satisface curiozitatea publicului.

Prin raportare la speța în discuție, instanța europeană evaluează *calitatea de persoană publică a reclamantului* luând în considerare opțiunea sa de a se adresa mijloacelor media pentru a susține demersul de contactare a unei mame-surogat în scopul întemeierii unei familii. Curtea reține circumstanțele în care reclamantul a acționat în vederea exercitării dreptului la viață privată și de familie, subliniind că, prin plasarea unui anunț anonim într-un ziar pentru a contacta o persoană care să devină mamă surogat, reclamantul nu își asumase, în mod voluntar și conștient, statutul de persoană publică și nici riscul ca intențiile sale personale să fie expuse în presă. Cercetând coordonatele generale ale cauzei, Curtea apreciază că articolul de presă, care abordează *in extenso* subiectul reproducerii umane prin mamă surogat, prezintă informații de interes public dat fiind faptul că această problemă este esențială pentru viața socială, având un impact profund asupra eticii medicale, asupra drepturilor sexuale și reproductive, precum și asupra valorii demnității umane în general. Deși subiectul central al articolului abordează aspecte de interes general pentru societate, fiind susceptibil de a constitui obiectul unei dezbateri publice, *modul de concepere și realizare a articolului a evocat multiple aspecte din viața privată și de familie a reclamantului – aspecte irelevante pentru prezentarea corectă și riguroasă a subiectului*. Elemente privitoare la trecutul reclamantului și încorporarea unei fotografii a acestuia în conținutul articolului, coroborate cu expunerea unor critici asupra judecăților de valoare ale reclamantului constituie circumstanțe lipsite de valoare pentru acuratețea mesajului transmis și pentru dezbateră publică conturată în jurul subiectului reproducerii umane prin mamă surogat. Aplicând argumentul interpretativ *per a contrario*, dacă aspectele circumscrise vieții private și de familie sunt irelevante pentru logica și temeinicia expunerii subiectului în cadrul articolului, atunci publicitatea informațiilor cu caracter personal poate constitui o încălcare a dreptului la viață privată și de familie.

O importanță egală este acordată *modus operandi* utilizat de jurnaliști pentru obținerea informațiilor cu caracter privat care au fost folosite în redactarea articolului. Astfel, lipsa consimțământului reclamantului în legătură cu divulgarea dorinței sale de contacta o mamă surogat; lipsa oricărei

intenții ca, în viitor, reclamantul să prezinte prin mijloacele mass-media contextul personal care l-a determinat să recurgă la o mamă surogat în vederea întemeierii unei familii; utilizarea de mijloace dolosive de natură să inducă în eroare reclamantul și să îl determine să își dezvăluie intențiile în fața jurnaliștilor, neștiind că este înregistrat; lipsa bunei credințe și a eticii profesionale a jurnaliștilor care au utilizat declarații obținute pe cale informală și fără acordul persoanei în cauză – sunt circumstanțe care demonstrează *așteptările legitime ale reclamantului referitoare la protecția vieții sale private și de familie*.

Având ca premisă argumentele expuse anterior, instanța europeană a apreciat că instanțele naționale nu au dat dovadă de suficientă diligență în vederea echilibrării interesului general cu viața privată și de familie a individului, fiind încălcate garanțiile aferente articolului 8 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

M.P. împotriva Portugaliei – 27516/14

Hotărârea din 07.09.2021 [Secția IV]

REZUMAT

Articolul 8

Obligații pozitive

Articolul 8 alin. (1)

Respectarea corespondenței

Respectarea vieții private

E-mailuri transmise de reclamantă pe un site de întâlniri prezentate fără consimțământul acesteia de către fostul soț în cadrul procedurilor civile: *nicio încălcare*

În fapt – Fostul soț al reclamantei a accesat e-mailurile pe care aceasta le-a schimbat pe o pagină de internet de întâlniri și le-a prezentat, fără consimțământul acesteia, în primul rând în cadrul procedurilor înaintate pentru exercitarea autorității părintești, și, în al doilea rând, în cadrul procedurilor de divorț. În cele din urmă, Instanța de dreptul familiei nu a luat în considerare mesajele respective. Reclamanta a depus cererea doar pentru motivul că instanțele nu l-au pedepsit pe soț pentru divulgarea acestora.

În drept – Articolul 8

(a) *Aplicabilitate* – Prezenta cauză a privit schimbul de e-mailuri pe care reclamanta le-a avut cu corespondenți de sex masculin pe o pagină de întâlniri ocazionale. Acestea reprezentau mesaje personale, iar indivizii se puteau aștepta în mod legitim să nu fie publicate fără consimțământul lor, și în acest sens divulgarea putea induce un simț puternic de intruziune în „viața privată” și a „corespondenței” protejate de articolul 8. Având în vedere că nu a existat niciun dubiu cu privire la gravitatea încălcării

realizării personale a dreptului la viață privată în cauza de față, mesajele respective au intrat în domeniul de aplicare al prezentului articol.

(b) *Fond* – Întrucât ingerința asupra dreptului reclamantei la viață privată a fost cauzată de o persoană fizică și nu de stat, plângerile făcute de aceasta au fost supuse examinării din perspectiva obligațiilor pozitive ale statului în baza articolului 8.

În ceea ce privește sistemul juridic, accesarea conținutului scrisorilor sau telecomunicațiilor fără consimțământul părților și divulgarea conținutului astfel obținut sunt fapte care se pedepsesc potrivit dreptului penal. În urma plângerii penale înaintate de reclamantă pentru încălcarea secretului corespondenței sale, procuratura de pe lângă instanța în cauză a deschis o anchetă. Mai mult, reclamanta a fost autorizată, la cererea sa, să participe la procedurile penale ca *asistent*, ceea ce i-a permis să joace un rol activ în procedurile respective. În special, a putut prezenta dovezi și, apoi, a putut solicita deschiderea unei anchete atunci când procurorul a decis să încheie procedurile. Mai mult, reclamanta a renunțat la posibilitatea de a depune o cerere de despăgubire atunci când a solicitat deschiderea unei anchete. Astfel, aceasta și-a exprimat dorința ca procedurile penale să fie continuate doar pentru a obține recunoașterea pretensei încălcări a drepturilor sale. În lumina acestor considerații, Curtea a apreciat că, în cauze precum cea a reclamantei, sistemul juridic existent în Portugalia acorda protecție adecvată a dreptului la respectarea vieții private și a secretului corespondenței.

Cu privire la accesul la e-mailurile reclamantei, curtea de apel a reținut că aceasta i-a acordat soțului acces integral la contul de mesagerie de pe site-ul de întâlniri și că, astfel, mesajele formau o parte din viața cuplului. Curtea a considerat că raționamentul autorităților cu privire la accesul comun la corespondența soților putea fi supus dezbaterii, în special având în vedere că existau motive în cauza prezentă de a considera că, consimțământul reclamantei cu privire la accesul soțului a fost dat într-o situație de conflict. Cu toate acestea, concluzia la care au ajuns instanțele naționale cu privire la accesul la acele mesaje nu a părut suficient de arbitrară astfel încât Curtea să înlocuiască propria evaluare cu cea a acestora.

În ceea ce privește prezentarea e-mailurilor în procedurile de divorț și de exercitare a autorității părintești, curtea de apel a exclus orice răspundere penală a soțului pentru încălcarea secretului corespondenței, reținând că nu a fost îndeplinită condiția privind lipsa consimțământului pentru divulgare, prevăzută de codul penal. Curtea a împărtășit concluzia curții de apel cu

privire la relevanța mesajelor respective în procedurile civile în cauză, care aveau un rol în evaluarea situației personale a soților și a familiei. Într-o asemenea situație, ingerința asupra vieții private ca urmare a divulgării unor asemenea informații trebuia limitată, în cea mai mare măsură posibilă, la ceea ce era strict necesar.

În acord cu abordarea curții de apel, Curtea a reținut că efectele divulgării mesajelor contestate asupra vieții private a reclamantei au fost limitate. Mesajele respective au fost divulgate doar în cadrul procedurilor civile, iar accesul public la dosare din astfel de proceduri era restricționat. În plus, mesajele respective nu au fost examinate în practică, întrucât instanța de dreptul familiei nu s-a pronunțat asupra fondului cererilor soțului.

În consecință, în această cauză Curtea nu a avut un motiv pentru a înlocui propria opinie cu cea a instanțelor naționale. În primul rând, autoritățile naționale au evaluat interesele concurente, în conformitate cu criteriile prevăzute în jurisprudența sa. În plus, având în vedere că reclamanta a renunțat la dreptul de pretenții civile în contextul procedurilor penale, singurul aspect asupra căruia trebuia să existe o rezoluție era cel al răspunderii penale a soțului, asupra căruia Curtea nu putea decide.

În lumina acestor considerații, Statul și-a îndeplinit obligația pozitivă de a proteja drepturile reclamantei la viață privată și confidențialitatea corespondenței sale.

Concluzie: nicio încălcare (unanimitate)

COMENTARIU

În cauza M.P. împotriva Portugaliei este supusă analizei juridice respectarea dreptului la viață privată și de familie prevăzut în articolul 8 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, în dimensiunea referitoare la respectul pentru corespondență. Perspectiva de studiu este inedită având în vedere coordonatele generale ale speței (reclamanta invocă dispozițiile articolului 8 din Convenție în condițiile în care fostul soț a obținut mesajele electronice pe care aceasta le-a transmis pe un site de întâlniri, prezentându-le în cadrul unei proceduri judiciare pendinte care privea exercitarea autorității părintești și efectuarea procedurii de divorț).

Elementul inedit în abordarea juridică a aspectelor de fapt evocate în speță constă în faptul că reclamanta invocă respectiva încălcare a dispozițiilor Convenției prin raportare la o persoană fizică (fostul soț), îndepărtându-se prin aceasta de *modus operandi* utilizat în mod clasic de către justițiabilul care se adresează Curții Europene a Drepturilor Omului, respectiv pentru a invoca încălcări ale drepturilor și libertăților conținute de Convenție comise de către autoritățile naționale ale statului parte pârât.

Luând în considerare acest aspect, Curtea Europeană reiterează cadrul principial general în funcție de care sunt evaluate problemele aferente articolului 8 din Convenție, subliniind *ab initio* că scopul articolului 8 constă în protejarea sferei private a individului de imixtiunile injuste comise de autoritățile statale, fiind identificate în acest sens, în sarcina statului, două tipuri de obligații corelative articolului 8 (obligații pozitive – de a acționa și obligații negative – de a nu interveni).

După cum menționează instanța europeană în hotărârea pronunțată în speță (paragraful 39 din cuprinsul hotărârii), neîndeplinirea obligațiilor enunțate (fie în sens pozitiv, fie în sens negativ) duce la eșecul statului în implementarea măsurilor adecvate pentru protecția dreptului la viață privată și de familie. Observăm că, în problematica aferentă respectării dreptului la viață privată și de familie, statul deține obligații pozitive și negative, precum și *responsabilitatea de a identifica mijloacele adecvate îndeplinirii respectivelor obligații*.

Relativizarea alegerii mijloacelor adecvate este inerentă pentru că, în temeiul marjei de apreciere care este recunoscută statelor, acestea din urmă sunt libere să stabilească, în funcție de elementul referitor la viața privată și de familie care este supus analizei, metodologia de investigație necesară (pentru mai multe detalii, a se vedea raționamentul Curții exprimat în hotărârea pronunțată în cauza *Söderman împotriva Suediei*, cererea nr. 5786/08, paragraful 78, respectiv hotărârea pronunțată în cauza *Bărbulescu împotriva României*, cererea nr. 61496/08, paragraful 110).

Totodată, din jurisprudența Curții (hotărârea pronunțată în cauza *López Ribalda și alții împotriva Spaniei*, cererea nr. 1874/13 și 8567/13), se poate desprinde ideea conform căreia, în cazurile în care actele de lezare a vieții private și de familie provin din partea unui individ, creându-se în primul rând raporturi interindividuale conflictuale, pentru a da curs intervenției eficiente din partea autorităților naționale este necesar ca statul să creeze un cadru adecvat de protecție juridică. Acesta din urmă poate fi alcătuit în

mod nediscriminatoriu, din măsuri de drept penal și măsuri de drept civil. Singura cerință necesară a fi îndeplinită constă în aceea că ambele categorii trebuie să poată oferi o protecție suficientă.

Sub aspect procedural, Curtea Europeană clarifică modul său specific de acțiune, subliniind concomitent și principiul autonomiei instanțelor de judecată națională. În virtutea jurisprudenței sale (a se vedea hotărârea pronunțată în cauza *M.C. împotriva Bulgariei*, nr. 39272/98, paragrafele 167-168) Instanța europeană a stabilit că nu se poate substitui autorităților interne în evaluarea faptelor cazului și nu poate realiza imixțiuni în actul de justiție îndeplinit la nivel național. În aceeași ordine de idei, clivajul de drepturi emergente (în cazul evaluării modului în care este respectat și aplicat dreptul la viață privată și de familie se constată că, de regulă, acesta intră în coliziune cu interesul public) trebuie să fie rezolvat prin asigurarea echilibrului în exercitarea drepturilor implicate. În cazul în care autoritățile naționale au realizat acest echilibru în acord cu criteriile stabilite de Curte pe cale jurisprudențială, intervenția acesteia din urmă este limitată.

Prin referire la speța analizată, Curtea constată că reclamanta invocă încălcarea dreptului prevăzut de articolul 8 din Convenție în contextul în care fostul soț a utilizat, fără consimțământul său, în cadrul procedurilor de divorț pendinte în conținutul cărora era disputată exercitarea autorității părintești, mesajele electronice formulate și transmise de reclamantă pe un site de întâlniri. Susținerile reclamantei se concentrează pe faptul că instanța de judecată de la nivel național nu a aplicat sancțiuni penale împotriva fostului soț, deși admite în același timp că instanța nu a luat în considerare mesajele în cauză la momentul pronunțării hotărârii în procesul de divorț și de atribuire a exercitării autorității părintești.

Curtea a abordat cu prudență elementele de fapt și de drept incidente în speță, ținând cont că, fiind invocată o ingerință comisă de o persoană fizică în viața de familie a unei alte persoane, competența sa constă în a evalua în ce măsură statul și-a îndeplinit obligațiile pozitive corelate protecției dreptului prevăzut de articolul 8 din Convenție. Având atribuții exclusiv din punctul de vedere al monitorizării modului în care este aplicabil dreptul convențional, Curtea consideră pertinent să studieze problematica invocată de reclamantă din două perspective: (1) să verifice în ce măsură cadrul juridic existent la nivel național i-a permis reclamantei exercitarea efectivă a dreptului la viață privată și (2) să verifice dacă instanțele naționale care

s-au pronunțat în cauză au luat în considerare toate elementele cauzei, astfel încât să concilieze totalitatea intereselor concurente.

În privința primului aspect, Curtea Europeană constată că, la nivel național, există un cadru juridic riguros care include în sfera ilicitului penal fapta de accesare a mesajelor electronice private și de aducere a acestora la cunoștința publicului în absența consimțământului titularului lor. La nivel național reclamanta a beneficiat de posibilitatea legală de a declanșa acțiunea penală pentru încălcarea secretului corespondenței (conform legii, a formulat o plângere penală, a luat parte la ancheta penală demarată de autorități urmare a plângerii penale, a avut posibilitatea de a prezenta probe în cadrul procedurilor și de a depune o cerere de despăgubiri). Aceste elemente coroborate duc la ideea conform căreia cadrul juridic existent la nivel național cuprinde cerințele justițiabililor privitoare la accesul la justiție în probleme care se referă la protecția vieții private și de familie. Atitudinea justițiabilului față de valorificarea drepturilor oferite de cadrul normativ (în sensul exercitării respectivelor drepturi sau al refuzului de exercitare al drepturilor) nu reprezintă un aspect circumscris obligației statelor de a acționa în sens pozitiv și/sau negativ în scopul protecției vieții private și de familie.

Referitor la imixtiunea soțului reclamantei în corespondența privată a acesteia, instanța națională a apreciat că, având în vedere că reclamanta i-a acordat soțului său accesul la corespondența electronică în perioada în care formau un cuplu, aceste mesaje fac parte din viața privată a cuplului, iar divulgarea lor de către soț în perioada în care acesta și reclamanta formau încă un cuplu (în timpul procedurilor de divorț) nu poate fi calificată drept o faptă inclusă în sfera ilicitului penal. Astfel, analizând interesele concurente existente în speță, Instanța europeană consideră că, deși mesajele extrase din corespondența privată a reclamantei au fost divulgate în spațiul public (în cursul procedurilor de divorț și de atribuire a autorității părintești), efectele acestui fapt au fost limitate, având în vedere audiența restrânsă la proceduri, dar și faptul că instanța civilă nu a ținut cont de aceste mesaje la pronunțarea hotărârii. În aceste condiții, Instanța europeană consideră că instanțele naționale au echilibrat interesele persoanelor implicate în speță și, în consecință, decide în unanimitate că a fost respectat dreptul la viață privată și de familie al reclamantei prevăzut în articolul 8 din Convenție.

Articolul 10 – Libertatea de exprimare

Ramazan Demir împotriva Turciei - 68550/17

Hotărârea din 09.02.2021 [Secția a II-a]

REZUMAT

Articolul 10

Articolul 10-1

Libertatea de a primi informații

Limitări nejustificate ale capacității deținutului de a accesa site-urile de internet care publică informații juridice, din motive de securitate: *încălcare*

În fapt – Reclamantul, un avocat reținut sub acuzația de apartenență la o organizație teroristă și de diseminare a propagandei în favoarea unei organizații teroriste, a solicitat autorităților din penitenciar permisiunea de a accesa site-urile de internet ale Curții, Curții Constituționale și Monitorului Oficial, în vederea pregătirii propriei apărări și urmării cazurilor clienților săi. Cu toate acestea, cererea sa a fost respinsă de autorități.

În drept – Articolul 10

Întrucât accesul deținuților la anumite site-uri de internet în scopul formării și reabilitării a fost prevăzut în legislația turcă, restricția asupra accesului reclamantului la site-urile Curții, Curții Constituționale și Monitorului Oficial, care conțineau doar informații juridice care ar fi putut fi utile pentru dezvoltarea și reabilitarea reclamantului, în contextul profesiei și intereselor sale, a echivalat cu o ingerință în dreptul său de a primi informații. Această ingerință a fost prevăzută de lege și urmarea scopurile legitime de prevenire a dezordinii sau a infracțiunilor.

Prin restrângerea accesului reclamantului la respectivele site-uri de internet, deciziile instanțelor naționale păreau să se bazeze în principal pe dispozițiile legislației turce. Cu toate acestea, instanțele naționale nu

au furnizat suficiente explicații cu privire la motivul pentru care accesul reclamantului la aceste site-uri nu putea fi considerat ca având legătură cu formarea și reabilitarea acestuia, având în vedere faptul că accesul deținuților la internet a fost autorizat conform legislației naționale, nici dacă și de ce reclamantul trebuia să fie considerat un deținut care prezintă un anumit pericol sau care aparține unei organizații ilegale, pentru care accesul la internet ar putea fi restricționat în temeiul aceluiași dispoziții.

Nu s-a furnizat nicio explicație cu privire la motivul pentru care măsura contestată a fost necesară în lumina obiectivelor legitime de menținere a ordinii și securității în închisoare și de prevenirea infracțiunilor. Reglementările necesare privind utilizarea internetului de către deținuți, sub supravegherea autorităților din penitenciar, au fost adoptate, în orice caz, în ceea ce privește programele de formare și reabilitare. Deși considerațiile de securitate invocate de autoritățile naționale ar putea fi considerate pertinente, instanțele naționale nu au efectuat nicio analiză detaliată a riscurilor de securitate care ar fi rezultat din accesul reclamantului la cele trei site-uri de internet, mai ales că site-urile respective aparțineau entităților de stat și unei organizații internaționale, iar reclamantul ar fi avut acces la acestea numai sub supravegherea autorităților și în condițiile stabilite de acestea.

A rezultat că motivele invocate de autoritățile naționale pentru a justifica măsura contestată nu au fost nici relevante, nici suficiente, iar măsura în cauză nu a fost necesară într-o societate democratică.

Concluzie: încălcare (unanimitate).

Articolul 41: 1.500 EUR cu titlu de daune morale.

(A se vedea și *Kalda împotriva Estoniei*, 17429/10, 19 ianuarie 2016, Rezumat juridic – în limba engleză)

COMENTARIU

Cauza analizată are ca obiect identificarea unui just echilibru între nevoia individului de informare și comunicare și interesele generale ale societății luând în considerare vulnerabilitatea individului solicitant al informațiilor – vulnerabilitate decurgând din plasarea acestuia în detenție. Studiind articolul 10 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Curtea a recunoscut, pe cale jurisprudențială (hotărârea Curții pronunțată în cauza *Kalda împotriva Estoniei*, la data

de 19 ianuarie 2016, cererea nr. 17429/10) că primirea și transmiterea informațiilor de interes general este o dimensiune esențială a libertății de exprimare, iar sfera titularilor acestei libertăți se cuvine să fie apreciată în sens extensiv, cuprinzând atât mass-media, cât și societatea civilă sau organizațiile nonguvernamentale al căror obiect de activitate este susținut, în principal, de desfășurarea dezbaterilor publice informate.

Acceptând această coordonată de manifestare a libertății de exprimare, raționamentul Curții în interpretarea articolului 10 din Convenția europeană integrează și obligația corelativă stabilită în sarcina guvernelor statelor care trebuie să fie responsabilizate în sensul interzicerii oricăror măsuri/acțiuni/politici sau practici de la nivel național ce sunt susceptibile să împiedice o persoană să primească informații pe care alte persoane sau entități sunt dispuse să le disemineze. Sfera obligațiilor pozitive stabilite în sarcina statelor în temeiul articolului 10 din Convenție se cuvine a fi riguros departajată, excluzând obligațiile pozitive de colectare și diseminare a informațiilor din oficiu.

Deși constituie una dintre libertățile esențiale într-o societate democratică, libertatea de exprimare nu este absolută, statele părți la Convenție având prerogative de a produce ingerințe în exercitarea acestei libertăți sub rezerva respectării exigențelor stabilite de articolul 10, paragraful 2 din Convenție: ingerințele trebuie să fie prevăzute de lege și necesare într-o societate democratică pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei, a reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea informațiilor confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

Situația de fapt evocată în speță este circumscrisă următoarelor problematice interconectate: (1) aprecierea gradului în care starea de detenție a reclamantului poate fi considerată o circumstanță care justifică *de plano* exercitarea unei ingerințe de către autoritățile publice în exercitarea dreptului său la informare; (2) natura bivalentă a particularităților specifice informării prin intermediul Internetului – aceasta fiind fie de natură să permită un ambitus extins al exercitării libertății prevăzute de articolul 10 sau, dimpotrivă, fiind aptă să constituie o premisă pentru eventuale limitări în exercitare.

Privitor la prima problematică identificată, Curtea a stabilit, în jurisprudența sa anterioară (a se vedea hotărârea pronunțată de Curte în cauza

Jankovskis împotriva Lituaniei, la data de 17 ianuarie 2017, cererea nr. 21575/08) că starea de detenție implică, *per se*, o seamă de restricții asupra drepturilor și libertăților individuale care decurg, în mod firesc, din limitarea accesibilității individului la circumstanțele lumii înconjurătoare și, implicit, a capacității individului de a comunica. Restrângerea drepturilor și libertăților este intrinsecă stării de detenție însă aprecierea acestui demers nu trebuie realizată *in abstracto* ci prin raportare la finalitățile și specificul stării de detenție. Astfel, Curtea a apreciat că, dacă drepturile prevăzute în legislația națională pot fi acordate *in concreto* în starea de detenție, existând mijloacele necesare în acest sens, atunci respectivele prerogative trebuie să fie respectate.

Evaluând caracteristicile informării prin intermediul Internetului, Curtea a recunoscut, *expresis verbis* în jurisprudența sa (a se vedea hotărârea Curții pronunțată în cauza *Kalda împotriva Estoniei*, la data de 19 ianuarie 2016, cererea nr. 17429/10, paragraful nr. 52) că accesul la internet este o formă de exercitare a unui serviciu public fundamental pentru asigurarea premiselor de existență a drepturilor omului. Accesul la internet a fost înțeles din ce în ce mai mult ca un drept având o relevanță autonomă, Curtea subliniind importanța dezvoltării unor politici eficiente pentru a obține acces universal la internet și pentru a depăși „decalajul digital”. Cvasi-universalizarea accesului la internet determină, în revers, reducerea eficienței și a calității informării prin accesarea mijloacelor fizice mass-media – realitate care reiterează importanța *suis generis* a informării prin accesarea mediului virtual.

În speța analizată, reclamantul aflat în stare de reținere ca urmare a formulării, împotriva sa, de acuzații referitoare la apartenența la o organizație teroristă și diseminarea de informații de propagandă în favoarea unei organizații teroriste, a solicitat autorităților penitenciare permisiunea de a accesa site-urile de internet ale Curții Europene, Curții Constituționale și Monitorului Oficial, în vederea pregătirii exercitării efective a dreptului la apărare. Aplicabilitatea articolului 10 din Convenția europeană este studiată din perspectiva refuzului autorităților naționale de a permite accesul reclamantului la informații expuse în mod liber pe internet în temeiul statutului său de persoană privată de libertate.

În susținerea solicitării sale de a avea acces la internet în pofida calității sale de deținut, reclamantul își întemeiază argumentația pe soluțiile jurisprudențiale anterioare ale Curții, subliniind că, în cauzele *Kalda împotriva*

Estoniei, respectiv *Jankovskis împotriva Lituaniei* Curtea a permis accesul deținuților la internet în virtutea asigurării informării lor în privința unor situații generale din domeniul juridic și educațional. Reclamantul reiterează ponderea esențială acordată de Curte accesului la internet în temeiul faptului că, accesibilitatea și capacitatea site-urilor web de a stoca și disemina cantități generoase de informații determină îmbunătățirea accesului publicului la evenimentele curente și generale și facilitează comunicarea informațiilor.

Evaluând solicitarea reclamantului, Curtea interpretează în mod extensiv vocația măsurii privative de libertate la care acesta este supus, evidențiind, în mod particular, finalitatea umanistă a aplicării unei pedepse penale – aceea de reabilitare și reintegrare socială a individului. Astfel, examinând motivele invocate de reclamant în susținerea accesului la internet (formularea auto-apărării și monitorizarea cauzelor în care sunt implicați clienții săi), Curtea consideră că acestea urmăresc reformarea și reintegrarea individului. De asemenea, Curtea a luat în considerare formarea profesională a reclamantului (acesta exercitând profesia de avocat), admitând că poate fi justificat accesul la internet al reclamantului, în calitate de deținut, în acord cu legislația internă a statului cu atât mai mult cu cât site-urile web pe care reclamantul dorea să le acceseze permit obținerea de informații circumscrise sferei profesionale a acestuia. Având în vedere că, motivele pe care se fundamentează solicitarea reclamantului converg către asigurarea dezvoltării umane și profesionale a acestuia, neacordarea accesului la internet constituie o ingerință nepermisă în exercitarea libertății de exprimare prevăzută de articolul 10 din Convenție.

Analizând caracterul ingerinței prin raportare la exigențele statuate în articolul 10, alin. (2) din Convenție care acordă un caracter justificat acesteia, Curtea validează *cerințele legalității și legitimității* ingerinței, reținând că aceasta este prevăzută de legea internă și că urmărirea obiectivelor legitime ale apărării ordinii publice și prevenirii comiterii de noi infracțiuni. Caracterul *necesității* restricționării accesului reclamantului la internet nu a fost reținut de Curte dat fiind caracterul lacunar al motivației instanțelor naționale oferite în răspuns la solicitările reclamantului. Lipsa unei motiveri suficiente și adecvate echivalează cu absența unui fundament juridic pertinent pentru a dispune, în mod corespunzător, restricționarea libertății de exprimare. Cu titlu de principiu, Curtea a prevăzut, pe cale jurisprudențială (a se vedea hotărârea pronunțată de Curte în cauza *Kula împotriva Turciei*, la data de 19 iunie 2018, cererea nr. 20233/06) că, în virtutea principiului subsidiarității și conștientizând imposibilitatea de

a se substitui instanțelor/autorităților naționale, aceasta se va limita, în cercetarea respectării articolului 10 din Convenție la examinarea ingerinței în cauză în lumina tuturor circumstanțelor, pentru a stabili dacă ingerința a fost proporțională cu obiectivul legitim urmărit și dacă motivele invocate de autoritățile naționale pentru a o justifica sunt, (cel puțin *prima facie*) relevante și suficiente. Reamintind relevanța deosebită a corectitudinii procedurii și a garanțiilor procedurale acordate reclamantului în evaluarea *proporționalității* unei ingerințe în exercitarea libertății de exprimare, Curtea consideră că motivațiile sumare sunt o limită majoră în garantarea unei judecăți corecte a cererii sale.

În lumina acestor argumente și fiind clare atât existența unei ingerințe în exercitarea libertății de exprimare a reclamantului, cât și lipsa de necesitate a ingerinței, Curtea decide, în unanimitate, încălcarea prevederilor articolului 10 din Convenție.

Kilin împotriva Rusiei – 10271/12

Hotărârea din 11.05.2021 [Secția a III-a]

REZUMAT

Articolul 10

Articolul 10-1

Libertatea de exprimare

Condamnare pentru distribuire de conținut în mediul online, într-un grup mic de pe o rețea socială cu intenția de a incita la violență împotriva persoanelor de altă etnie decât cea rusă, stabilită în lipsa unui comentariu: *nicio încălcare*.

Articolul 6

Procedurile penale

Articolul 6-1

Audierea publică

Desfășurarea apelului în ședință nepublică nu este strict necesară din considerente de siguranță: *încălcare*.

În fapt – Reclamantul a fost condamnat pentru îndemnuri la violență și disensiuni etice în baza unor fișiere audio și video care au fost puse la dispoziție printr-un cont de rețea socială online (VKontakte). La apel, instanța sesizată a anulat sentința judecătorului de pace și a înaintat o altă sentință: ulterior, reclamantul a înaintat fără succes un recurs în casație la Instanța regională.

Legea – Articolul 10:

Deși reclamantul a negat că a fost utilizatorul contului de rețea socială relevant, și a susținut că respectivul conținut audio și video atacat a fost publicat de alte persoane, Curtea a urmat procedura în baza premisei că a

existat o „ingerință” asupra dreptului său la libertatea de exprimare, care a fost prevăzută de lege.

Cu privire la întrebarea dacă ingerința a urmărit un „scop legitim”, Curtea nu a fost satisfăcută în privința motivării pertinentei intereselor de securitate națională, integritate teritorială și siguranță publică în cazul de față. Cu toate acestea, a considerat că cercetarea penală a reclamantului putea fi privită ca având ca scop prevenirea tulburărilor și infracțiunilor și protecția „drepturilor celorlalți”, respectiv demnitatea persoanelor de altă etnie decât rusă, în special de etnie azeră. În opinia Curții, incitarea la disensiuni între grupuri etnice prin apel la violență poate reprezenta un prejudiciu pentru toate grupurile implicate și alte categorii ale populației.

Curtea a trebuit să stabilească în ce măsură a fost condamnarea penală „necesară într-o societate democratică”. În trecut Curtea a luat în considerare intenția sau scopul urmărit de reclamant, în special în cazurile în care considerentele respective au făcut parte din motivarea instanțelor penale (a se vedea de ex., *Jersild împotriva Danemarcei*, 15890/89, 23 septembrie 1994). În acest sens, Curtea a avut, de asemenea, în vedere poziția Comisiei Europene împotriva Rasismului și Intoleranței a Consiliului Europei (ECRI) potrivit căreia, în anumite cazuri, un element specific al utilizării discursului de incitare la ură era că poate avea ca scop incitarea sau există în mod rezonabil așteptarea ca acesta să aibă efect de instigare a altor persoane să comită acte de violență, intimidare, ostilitate sau discriminare împotriva celor care sunt vizați de acesta.

Reclamantul a fost cercetat în privința tipului de „incitare”, iar condamnarea acestuia s-a bazat pe considerentele că acțiunile sale au avut ca scop instigarea violențelor. Prevederea relevantă din Codul Penal nu părea să necesite o evaluare a riscului consecințelor vătămătoare, fiind suficient să se stabilească intenția directă a acuzatului și scopul său real de a incita (îndemna) alte persoane să desfășoare activități extremiste, respectiv – în cazul de față – să inducă disensiuni etnice și să încalce drepturile celor de altă etnie decât rusă, ambele prin acțiuni violente împotriva acestora. Constatarea vinovăției s-a bazat pe două considerații: în primul rând, constatarea că în conținutul creat de terți existau îndemnuri la violență cu scopul de a incita disensiuni etnice și încălcarea drepturilor și libertăților grupurilor etnice de altă etnie decât cea rusă din cauza etniei acestora; iar în al doilea rând, o serie de indicații privind atitudinea reclamantului față de conținut, reclamantul abținându-se de la declarații în timpul procedurilor penale.

În vederea evaluării importanței interesului reclamantului în executarea dreptului său la libertatea de exprimare, Curtea a trebuit să analizeze natura declarațiilor sale. Curtea a considerat că distribuirea online de conținut creat de terți prin intermediul platformelor de socializare reprezenta o formă frecventă de comunicare și interacțiune socială și că aceasta nu avea întotdeauna un scop sau scopuri de comunicare specifice, în special dacă o persoană nu însoțea conținutul de comentarii sau nu arăta atitudinea sa față de acesta. Nu a exclus faptul că un astfel de act de distribuire de conținut de un anumit tip ar putea contribui la informarea cetățenilor. Reclamantul nu a luat nicio poziție față de implicarea sa și motivația de a pune la dispoziție materialul contestat prin intermediul contului de VKontakte. Instanțele naționale au stabilit că reclamantul și-a exprimat interesul față de ceea ce poate fi descris ca idei naționaliste, iar reclamantul nu a contestat concluzia respectivă la nivel național sau în fața Curții. Nu exista nicio indicație că acțiunile reclamantului au fost însoțite de orice declarație, de exemplu, care să dovedească atitudinea reclamantului față de conținutul contestat. În baza: raportului experților; faptului că încărcarea videoclipului a fost urmată de încărcarea de conținut asemănător; declarațiilor martorilor; și o conversație telefonică interceptată, curtea de apel a considerat că intenția de comunicare a reclamantului a constat în îndemnarea la violență cu scopul disensiunii etnice și încălcarea drepturilor și libertăților persoanelor de altă etnie decât cea rusă. Curtea nu a avut niciun motiv să considere că prin încărcarea materialului contestat pe contul său și punerea acestuia la dispoziție altor utilizatori reclamantul a contribuit sau cel puțin a intenționat să contribuie la orice dezbateră într-un subiect de interes public.

Referitor la videoclipul contestat: titlul acestuia corespundea unei lucrări cinematografice bine-cunoscute care putea fi clasificată ca documentar parodic. Experții au considerat că extrasul contestat a fost filmat în genul respectiv și reprezenta, în contextul acțiunii/intrigii filmului, procesul filmării unui videoclip de propagandă. Cu toate acestea, Curtea nu avea niciun motiv să considere că actul reclamantului de a distribui videoclipul contestat a fost (intenționat ca) un mijloc de exprimare artistică proprie de comentariu social satiric. În același timp, mesajul filmului nu mai era evident în orice manieră sau formă, videoclipul fiind prezentat separat de tot contextul filmului și fără alt context sau comentariu. În opinia Curții, un vizitator obișnuit putea interpreta greșit mesajul videoclipului (respectiv, de a ironiza tehnicile de propagandă cu o agendă rasistă). Curtea a acceptat concluziile instanțelor naționale potrivit cărora videoclipul putea fi perceput

în mod rezonabil ca provocare a disensiunilor etnice îndemnând la violență împotriva persoanelor de origine azeră și ca îndemn la încălcarea drepturilor acestora prin acțiuni violente: același lucru fiind valabil și pentru fișierul audio.

În baza celor de mai sus, și având în vedere natura rasistă a materialului și absența oricărui comentariu față de asemenea conținut, instanțele naționale au demonstrat convingător că materialul contestat a incitat disensiuni etnice și, în special, intenția clară a reclamantului de a determina săvârșirea unor acte de ură sau intoleranță corelate acestora.

Materialul a fost încărcat pe site-ul web al unei rețele de socializare accesibil, la acel moment, prin internet. Accesul la material depindea de acceptarea de către utilizatorul contului a acelor martori ca „prieteni” pe cont: aproximativ cincizeci de persoane ar fi putut accesa materialul respectiv. Cu toate acestea, Curtea nu a exclus că distribuirea de asemenea conținut în maniera respectivă în cadrul unui grup online (chiar și unul relativ mic) de persoane cu gândire asemănătoare poate avea efectul de a consolida și radicaliza ideile acestora dacă nu sunt expuse unei discuții critice sau unor opinii diferite.

Deși nu existau indicii că materialul a fost publicat în contextul unui fundal social sau politic sensibil, sau că la momentul respectiv situația generală de securitate din Rusia era tensionată, respectivele elemente nu au fost decisive în cazul de față: raționamentul instanțelor naționale bazat pe intenția infracțională a reclamantului puteau fi privite ca fiind atât relevante, cât și suficiente.

În final, natura și severitatea pedepselor impuse (o pedeapsă de optsprezece luni de închisoare cu suspendare, cu o perioadă similară de probațiune și alte cerințe) au fost proporționale în circumstanțele specifice.

Concluzie: nicio încălcare (unanimitate).

Articolul 6 § 1:

Reclamantul a invocat în continuare că apelul în cauza penală s-a desfășurat în ședință nepublică.

Curtea nu a exclus că argumentele de siguranță privind (o amenințare față de) integritatea fizică a unei persoane s-ar putea încadra în sfera de aplicare a, cel puțin, unuia dintre interesele legitime prin excluderea presei și a publicului de la întregul proces sau o parte a acestuia. Potrivit legislației

ruse, o asemenea excludere a fost considerată o astfel de măsură de protecție în contextul respectiv.

Având în vedere aceste aspecte, Curtea nu a fost satisfăcută de faptul că decizia de a desfășura apelul în ședință nepublică a fost demonstrată ca fiind „strict necesară” din cauza simplului fapt că tipul de infracțiune pentru care reclamantul a fost judecat era prevăzut în capitolul din Codul de procedură penală referitor la infracțiunile împotriva fundamentelor regimului constituțional și securității naționale. Iar acest fapt nici nu a fost, *per se*, suficient pentru a deduce că la mijloc se afla siguranța unor persoane nespecificate care au participat sau urmau să participe la audierea din apel. Instanța de apel nu a indicat elemente factuale sau raționamente juridice pentru a justifica ședința nepublică: în această privință, judecătorul de pace desfășurase o ședință publică, fără să fi fost invocate considerente de siguranță.

Curtea a reținut că: instanța curții de casație a considerat că drepturile procedurale ale reclamantului nu au fost încălcate având în vedere desfășurarea apelului în ședință nepublică, având în vedere ședința publică organizată de judecătorul de pace; apărarea nu a formulat apel împotriva deciziei de a organiza apelul în ședință nepublică; iar în cadrul recursului în casație, nu a prezentat argumente convingătoare în sensul că apelul în ședință nepublică a adus o atingere semnificativă drepturilor apărării. Cu toate acestea, (ne)încălcarea dreptului pârâtului la o audiere publică în ceea ce privește excluderea presei și a publicului nu a fost corelată în mod necesar cu existența unei vătămări propriu-zise asupra exercitării de către pârât a celorlalte drepturi procedurale, inclusiv cele protejate de articolul 6 alin. (3) (drepturile apărării). De asemenea, nici examinarea cazului de către judecătorul de pace în ședință publică nu putea atrage concluzia că articolul 6 alin. (1) a fost respectat. Nu a fost oportun să se renunțe la o audiere orală (și astfel publică) în apel din cauză că reclamantul fusese deja audiat în primă instanță. În acest sens, după o audiere orală, instanța de apel a anulat hotărârea de fond și a înaintat o altă hotărâre prin care condamna reclamantul.

În ultimul rând, nu s-a argumentat faptul că pretinsa încălcare a dreptului reclamantului la o ședință publică în apel a fost reparată în cadrul procedurilor instanței de casație a Tribunalului Regional.

Concluzie: încălcare (unanimitate).

Articolul 41: 1.500 EUR cu titlu de daune morale.

COMENTARIU

Speța Kilin împotriva Rusiei prezintă o serie de elemente importante privitoare la particularitățile mediului virtual. În cauza de față, reclamantul s-a adresat Curții Europene a Drepturilor Omului invocând articolul 10 – libertatea de exprimare – și articolul 6 alineatul (1) – audierea publică din Convenția europeană a drepturilor omului. Cauza privește condamnarea penală a reclamantului pentru îndemnuri publice la violență și disensiuni etnice în baza unor fișiere video și audio încărcate pe un cont corespunzător unei rețele de socializare, VKontakte.

Potrivit informațiilor oferite de guvernul rus, reclamantul a creat un cont, sub numele de Roman Kilin, pe rețeaua de socializare VKontakte (în cuprinsul comentariului se va utiliza acronimul VK), o rețea online cunoscută în Rusia. Prin crearea contului, reclamantul a acceptat termenii și condițiile, care impuneau ca utilizatorii să furnizeze informații complete și reale, respectiv informații care interzic propaganda și incitarea la ură sau animozitate rasială, religioasă, etnică. În luna iunie 2009, reclamantul a încărcat un fișier video denumit *Rusia 88 (Bunicuța)*. La o dată nespecificată, până în data de 30 noiembrie 2009, reclamantul a încărcat un fișier audio cu o piesă denumită „Glorie Rusiei!” a trupei de muzică Kolovrat. Videoclipul menționat avea o durată de un minut și arăta un tânăr care purta un dialog cu o femeie în vârstă, în rolul căreia se afla un bărbat. Este important de menționat faptul că pasajul video provenea din filmul *Rusia 88*, care este un documentar ironic despre neo-naziști, regizat de Pavel Bardin.

La o dată nespecificată, reclamantul, prin contul deținut de rețeaua VK, a intrat în atenția autorităților ruse, care au trimis o cerere de prietenie contului „Roman Kilin”. Astfel, autoritățile au avut acces la conținutul publicat pe cont, inclusiv la videoclipul și fișierul audio contestate. În septembrie 2010 au fost inițiate procedurile penale împotriva reclamantului, iar computerul acestuia a fost confiscat. În aceeași lună anchetatorii au solicitat o evaluare lingvistică și a repercusiunilor psihologice corespunzătoare materialului contestat. Potrivit raportului finalizat în luna noiembrie 2010, din punct de vedere al discursului s-a arătat că videoclipul conținea îndemnuri la violență cu scopul de a crea disensiuni între cetățenii ruși și azeri, precum și îndemnuri la violență cu scopul de a le încălca drepturile acestora din urmă. De asemenea, din punct de vedere psihologic, s-a arătat că autorii filmului *Rusia 88* aveau ca scop să arate, care era impactul instrumentelor și al metodelor de manipulare asupra organizațiilor naționaliste și să

consolideze capacitatea indivizilor și a maselor de a se împotrivi acestui tip de manipulare. Cu toate acestea, videoclipul scos din context, avea o altă însemnătate, întrucât crea o imagine negativă a persoanelor de origine azeră. În ceea ce privește fișierul audio, din punct de vedere lingvistic și psihologic și acesta conținea un îndemn la violență cu scopul de a crea disensiuni între cetățenii ruși și cei de altă origine, precum și de a li se încălca drepturile, conținând descrieri negative ale cetățenilor de altă origine decât rusă/slavă.

Primul proces s-a desfășurat în fața unui judecător de pace, iar ședința a fost publică. Reclamantul a negat că era utilizatorul contului VK „Roman Kilin”, iar martorii au declarat că prin intermediul conturilor VK au comunicat cu contul „Roman Kilin”, că erau siguri că intraseră în contact cu reclamantul și că, unii dintre ei, au accesat fișiere audio și video contestate. În aprilie 2011, judecătorul de pace a condamnat reclamantul în baza Codului Penal la o pedeapsă de închisoare cu suspendare pe o perioadă de 18 luni.

Reclamantul a înaintat apel, iar instanța districtuală din Leninskiy a decis ca ședința să se desfășoare în privat. Potrivit deciziei, infracțiunea comisă de reclamant era calificată ca fiind parte din categoria infracțiunilor împotriva regimului constituțional și a siguranței naționale, astfel încât era necesar să se garanteze siguranța persoanelor care participau la proceduri. Împotriva acestei decizii, reclamantul ar fi putut declara apel în termen de 10 zile, însă nu a făcut acest lucru. În fața instanței, reclamantul s-a declarat nevinovat și a refuzat să dea alte explicații orale. Curtea de apel a respins sentința dată în primă instanță, considerând că prin postarea fișierelor audio și video pe contul de VK, reclamantul știa că era posibil ca acestea să fie accesate de un număr nelimitat de persoane și că a acționat cu intenția de a incita la disensiuni etnice și de a-i instiga pe alții să „încalce drepturile și libertăților persoane care nu erau de etnie rusă”. În opinia Curții de apel, informația de pe contul de VK era accesibilă unui număr nelimitat de persoane. De asemenea, Curtea s-a bazat și pe o serie de alte dovezi. În primul rând, pe faptul că videoclipul postat incita la violențe între persoane ruse și azere, iar fișierul audio la violențe împotriva persoanelor care nu aveau etnie rusă. În al doilea rând, instanța s-a bazat pe o înregistrare telefonică dintre reclamant și o femeie, în cadrul căreia reclamantul a declarat „Îi vom împușca” și „Rusia este pentru ruși” referindu-se la persoane care nu erau de etnie rusă. De asemenea, Codul Penal se referă la activități extremiste care pot fi exprimate oral, în scris, sau în altă formă, de exemplu lucrări audio sau video. Faptul că persoana care a diseminat public

asemenea materiale nu era autorul acestora nu înseamnă că îndemnurile la activități extremiste nu proveneau de la persoana respectivă. Curtea de apel l-a condamnat pe reclamant la o pedeapsă de închisoare cu suspendare pe o perioadă de 18 luni, perioada de probațiune fiind stabilită la 18 luni, iar în acest timp reclamantul trebuia să raporteze autorității de supraveghere a executării sentințelor, neavând dreptul de a-și schimba locul de reședință sau instituția de învățământ fără a notifica autoritatea.

În urma sentinței instanței de apel, reclamantul a intentat recurs în casație, motivând, printre altele, că nu existau dovezi că ar fi fost deținătorul contului de VK, că dacă lucrările de artă (respectiv filmul Rusia 88 și piesa „Glorie Rusiei!”) nu au fost clasificate drept materiale extremiste atunci nici citarea acestora nu putea fi clasificată ca îndemn la activități extremiste, și că nu exista un motiv valabil pentru care apelul să se fi judecat în ședință nepublică. Cu toate acestea, Curtea Regională a decis menținerea sentinței date în apel, menționând că apărarea nu a atacat decizia de desfășurare a apelului în ședință nepublică, iar în motivarea recursului în casație nu au fost prezentate argumente convingătoare cu privire la atingerile aduse drepturilor reclamantului ca urmare a desfășurării ședinței de apel în spatele ușilor închise.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a calificat condamnarea penală a reclamantului pentru îndemnuri publice la activități extremiste ca activitate care face obiectul prevederilor articolului 10 al Convenției. De asemenea, aceasta a reiterat că internetul a devenit unul dintre principalele mijloace prin care indivizii își exercită dreptul la libertatea de exprimare și informare, acesta îmbunătățind accesul publicului la știri și facilitând diseminarea de informații. În al doilea rând, Curtea a reiterat că un reclamant poate invoca articolul 10 al Convenției în situația în care acesta susține că instanțele naționale au limitat indirect exercitarea libertății de exprimare prin condamnarea în baza unor declarații care i-au fost atribuite, reclamantul nefiind autorul acestora (a se vedea și *Stojanović împotriva Croației*, nr. 23160/09, para. 39, 19 septembrie 2013). A susține contrariul ar echivala cu a-i cere reclamantului să recunoască faptele de care a fost acuzat, în contextul în care dreptul de a nu se autoincrimina este recunoscut ca standard internațional care stă la baza noțiunii de proceduri echitabile, potrivit articolului 6 al Convenției (a se vedea de exemplu cauza *Müdiir Duman împotriva Turciei*, nr. 15450/03, para. 30, 6 octombrie 2015). Curtea a constatat că trebuie analizată ingerința asupra libertății de exprimare a reclamantului, potrivit articolului 10 alin. (1) al Convenției. Conform

acestui, „Orice persoană are dreptul la libertate de exprimare. Acest drept include libertatea de opinie și libertatea de a primi sau a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică Statele să supună societățile de radiodifuziune, cinematografie sau televiziune unui regim de autorizare.”

O ingerință asupra libertății de exprimare poate încălca articolul 10 al Convenției, cu excepția cazului în care aceasta îndeplinește prevederile alineatului (2), respectiv: „Exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor; protecția sănătății, a moralei, a reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea informațiilor confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.” Astfel, trebuie să se determine dacă ingerința este prevăzută de lege, dacă a avut unul sau mai multe scopuri legitime și dacă a fost necesară într-o societate democratică.

Curtea a constatat că ingerința a fost prevăzută de lege. Cu referire la scopul legitim, statele trebuie să demonstreze că prin condamnarea reclamantului, autoritățile naționale s-au bazat pe un scop legitim; în acest sens poate fi calificat drept legitim, interesul pentru ocrotirea securității naționale, integrității teritoriale și siguranței publice precum și prevenirea disensiunilor și infracțiunilor sau protejarea drepturilor altor persoane. Curtea a constatat că în acest caz, interesul pentru ocrotirea securității naționale, a integrității teritoriale și a siguranței publice nu au fost pertinente, însă condamnarea penală a reclamantului poate fi înțeleasă ca având ca scop prevenirea disensiunilor și a infracțiunilor și protecția „drepturilor altora” în conformitate cu articolul 10 alin. (2) al Convenției, respectiv demnitatea persoanelor de altă etnie decât cea rusă, în special a persoanelor de etnie azeră. Curtea a constatat că, atunci când ajung la un anumit nivel, stereotipurile negative privind un grup etnic pot avea un impact asupra identității grupului și a sentimentelor de încredere și stimă de sine ale membrilor grupului (a se vedea și *Lewit împotriva Austriei*, nr. 4782/18, para. 46-47 și 82-87, 10 octombrie 2019; și *Atamanchuk împotriva Rusiei*, nr. 4493/11, para. 42 și 61, 11 februarie 2020). În opinia Curții, incitarea la disensiuni între grupuri etnice prin îndemnuri la violență poate aduce prejudicii tuturor grupurilor implicate și altor categorii a populației.

În ceea ce privește necesitatea într-o societate democratică, instanța de la Strasbourg a reiterat că libertatea de exprimare constituie una dintre fundațiile de bază ale unei societăți democratice, aceasta referindu-se nu numai la informațiile și ideile care sunt apreciate ca favorabile sau inofensive, dar și cele care offensează sau șochează. Cu toate acestea libertatea de exprimare face obiectul unor excepții, care trebuie să fie interpretate strict, iar motivele necesității restricțiilor trebuie să fie convingătoare. În sensul articolului 10 alin. (2), necesitatea implică existența unei „nevoi sociale stringente” (a se vedea și *Gorzelik și alții împotriva Poloniei* [GC], para. 95; *Barthold împotriva Germaniei*, para. 55). Deși statele contractante au o anumită marjă de apreciere în evaluarea unei asemenea nevoi, aceasta este, în principiu, restricționată în contextul libertății presei. De asemenea, marja de apreciere acordată statelor este corelată cu supravegherea europeană, astfel că Instanța de la Strasbourg este abilitată să decidă dacă o restricție respectă cerințele articolului 10.

În evaluarea ingerinței asupra libertății de exprimare în asemenea cazuri, trebuie să se ia în considerare anumiți factori precum: climatul social și politic în care s-au făcut declarații, dacă declarațiile pot fi interpretate ca reprezentând un îndemn direct sau indirect la violențe sau o justificare a violenței, urii sau intoleranței, maniera în care s-au făcut declarațiile și capacitatea acestora (directă sau indirectă) de a avea consecințe vătămătoare. Curtea a luat act și de poziția Comisiei Europene împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI), respectiv Recomandarea de politică generală nr. 15 privind combaterea discursului de incitare la ură (2015), potrivit căreia în anumite cazuri, o caracteristică a discursului de incitare la ură este că acesta „poate avea ca scop, sau poate fi de așteptat în mod rezonabil să aibă ca efect instigarea altora la comiterea de acte de violență, intimidare, ostilitate sau discriminare împotriva celor care sunt vizați de discurs și că aceasta reprezintă o formă deosebit de gravă a discursului de acest gen”.¹⁰ În conformitate cu jurisprudența Curții, exprimările de interes public beneficiază, în principiu, de o protecție sporită, în timp ce exprimările care promovează sau justifică violența, ura, xenofobia sau o altă formă de intoleranță nu pot, în mod normal, să beneficieze de protecție.

În opinia Curții, o persoană obișnuită ar putea să se înșele în ceea ce privește mesajul videoclipului postat de reclamant: și anume că acesta era

¹⁰ ECRI, Recomandarea de politică generală nr. 15 a Comisiei Europene împotriva Rasismului și Intoleranței privind combaterea discursului de incitare la ură, 2015

mai degrabă o satiră a tehnicilor de propagandă cu o agendă rasistă decât o prezentare a acestei agende rasiste și o demonstrație a unei modalități de a o urmări. Curtea a acceptat constatarea instanțelor naționale potrivit căreia videoclipul ar putea fi perceput în mod rezonabil ca stârnind discordie etnică prin îndemnul la violență împotriva persoanelor de origine azeră și ca îndemn la încălcarea drepturilor acestora prin acțiuni violente. De asemenea, Curtea a acceptat că, în mod rezonabil, fișierul audio putea fi perceput ca stârnind disensiuni etnice prin îndemnul la violență împotriva persoanelor de altă etnie decât cea rusă și ca îndemn la încălcarea drepturilor acestora prin acțiuni violente. În plus, Curtea nu a exclus faptul că distribuirea unui astfel de conținut în cadrul unui grup online (relativ restrâns) de persoane care împărtășesc aceleași opinii poate avea ca efect consolidarea și radicalizarea opiniilor acestora dacă nu sunt expuse la nicio discuție critică sau la opinii diferite. Curtea a concluzionat că natura și severitatea pedepselor aplicate au fost proporționale prin raportare la circumstanțele specifice ale cauzei și că nu a existat o încălcare a articolului 10 al Convenției.¹¹

În continuare, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a procedat la examinarea capătului de cerere privind încălcarea articolului 6 al Convenției: *„Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției”*.

Curtea a constatat că reclamantul nu a invocat că decizia Curții de apel s-a pronunțat în ședință nepublică, acesta reclamând doar că ședința de apel s-a desfășurat în privat, prin excluderea presei și a publicului. Curtea a reiterat că noțiunea de caracter public al procedurilor în fața organismelor

¹¹ CEDO, Ghid privind articolul 10 al Convenției europene a drepturilor omului, Libertatea de exprimare, 2020.

judiciare la care se face referire în articolul 6 alin. (1) protejează părțile de administrarea justiției în secret, fără monitorizare publică. Publicitatea administrării justiției contribuie la realizarea scopului articolului 6 alin. (1), respectiv un proces echitabil. Curtea a constatat că nu s-a demonstrat suficient de clar decizia de a desfășura ședința de apel în spatele ușilor închise. Conform jurisprudenței Curții, atunci când decid să organizeze o ședință nepublică, instanțele naționale sunt obligate să furnizeze o motivare suficientă pentru decizia lor, demonstrând că ședința nepublică este strict necesară în sensul articolului 6 alin. (1).¹²

Cu toate acestea, Curtea a reiterat că, în timp ce echitatea a procedurilor este principiul general stabilit în temeiul articolului 6 din Convenție (a se vedea și *Jussila împotriva Finlandei* [GC], nr. 73053/01, para. 42, CEDO 2006-XIV), (ne)încălcarea dreptului pârâtului la o ședință publică în ceea ce privește excluderea publicului și a presei nu este în mod necesar corelată cu existența vreunui prejudiciu real în ceea ce privește exercitarea de către pârât a celorlalte drepturi procedurale, inclusiv a celor protejate în temeiul alineatului 3 al articolului 6. Astfel, chiar dacă reclamantul a avut posibilitatea de a-și prezenta apărarea în cadrul procedurilor din apel, avându-se în vedere dreptul său la audiere orală și principiile egalității armelor și contradictorialității, nu s-a demonstrat că decizia de a desfășura ședința de apel în mod nepublic a fost strict necesară în circumstanțele prezentei cauze. În final, Curtea a constatat că autoritățile au încălcat articolul 6 alin. (1) al Convenției prin judecarea apelului în ședință nepublică

Articolul 14 – Interzicerea discriminării

Jurčič împotriva Croației – 54711/15

Hotărârea din 4.02.2021 [Secția I]

REZUMAT

Articolul 14

Discriminare

Discriminare directă, nejustificată, pe criterii de sex, prin refuzul acordării beneficiilor legate de statutul de angajat unei femei însărcinate, care a fost supusă procedurii de fertilizare *in vitro* cu puțin timp înainte de angajare: *încălcare*.

În fapt – Reclamanta a încheiat un contract de muncă la zece zile după ce a fost supusă fertilizării *in vitro* (FIV). Ulterior, când a intrat în concediu medical din cauza complicațiilor legate de sarcină, autoritatea națională relevantă i-a reexaminat asigurarea medicală. Aceasta a concluzionat că, prin semnarea contractului la scurt timp după FIV, reclamanta a căutat doar obținerea de avantaje pecuniare legate de statutul de angajat și că angajarea sa era, prin urmare, fictivă. Cererea ei de a fi înregistrată ca angajat asigurat, împreună cu cererea de compensare salarială aferentă concediului medical, au fost, astfel, respinse. A făcut apel fără succes.

În drept – Articolul 14 coroborat cu articolul 1 din Protocolul nr. 1:

(a) *Dacă a existat o diferență de tratament*

Reclamantei i s-a refuzat statutul de angajat asigurat și beneficiile legate de încadrarea în muncă, pe motiv că angajarea a fost declarată fictivă din cauza stării sale de graviditate. O astfel de decizie ar putea fi luată numai în ceea ce privește femeile. Prin urmare, aceasta constituise o diferență de tratament pe criterii de sex.

(b) *Dacă diferența de tratament a fost justificată*

Guvernul a susținut că decizia de revocare a statutului de asigurat al reclamantei urmărea obiectivul legitim de a proteja fondurile publice față de utilizarea frauduloasă, precum și stabilitatea generală a sistemului de sănătate. Curtea a subliniat că sarcina unei femei nu poate fi considerată comportament fraudulos și că obligațiile financiare impuse statului în timpul sarcinii unei femei nu pot constitui motive suficiente de solide pentru a justifica diferența de tratament pe motive de sex.

Chiar presupunând că în această situație Curtea a fost în general pregătită să accepte protecția fondurilor publice ca obiectiv legitim, a trebuit să se stabilească dacă măsura atacată a fost necesară pentru a atinge acest obiectiv, ținând seama de marja îngustă de apreciere acordată statelor în cazuri în care diferența de tratament s-a bazat pe sex.

Tocmai din cauza faptului că reclamanta a fost angajată cu atât de puțin timp înainte de a solicita beneficiile în cauză legate de angajare, autoritatea administrativă competentă a inițiat revizuirea asigurării de sănătate a reclamantei, sub suspiciunea că ar fi încheiat contractul de muncă numai pentru a putea pretinde beneficiul respectiv. Conform legislației aplicabile, autoritățile relevante au fost îndreptățite să verifice dacă datele pe care o persoană și-a bazat asigurarea de sănătate erau încă valabile. Cu toate acestea, în practică, o astfel de revizuire a vizat în mod frecvent femeile însărcinate și femeile care încheiaseră un contract de muncă într-un stadiu avansat al sarcinii sau cu membrii ai familiei lor, fiind incluse automat în categoria „suspectă” a angajaților a căror angajare merita verificată. O astfel de abordare a fost în general problematică.

În speța de față, autoritățile au concluzionat că reclamanta nu era aptă să lucreze la data încheierii contractului, deoarece medicul îi recomandase odihnă după procedura de fertilizare *in vitro*, cu zece zile înainte de semnarea contractului de muncă. În special, acestea s-au bazat pe faptul că era de așteptat ca reclamanta să lucreze la sediul angajatorului, situat departe de locul de reședință, și că deplasarea în starea ei ar putea să-i reducă șansele unui rezultat favorabil al fertilizării. În principiu, chiar și în cazul în care disponibilitatea unui angajat era o condiție prealabilă pentru buna desfășurare a unui contract de muncă, protecția acordată femeilor în timpul sarcinii nu putea depinde, în această situație, fie de faptul că prezența ei la locul de muncă în timpul maternității era esențială pentru buna funcționare a angajatorului sau de faptul că temporar nu putea să îndeplinească munca

pentru care fusese angajată. Mai mult, introducerea măsurilor de protecție a maternității a fost esențială pentru respectarea principiului egalității de tratament între bărbați și femei la locul de muncă.

Concluzionând că, din cauza FIV, reclamanta nu a fost aptă din punct de vedere medical să înceapă activitatea la locul de muncă în cauză, autoritățile naționale au sugerat că trebuie să se abțină de la acest lucru până la confirmarea sarcinii. Această concluzie contravenise direct atât dreptului intern, cât și dreptului internațional. De asemenea, echivalase cu descurajarea reclamantei de a căuta un loc de muncă din cauza unei posibile sarcini.

Cele de mai sus au fost suficiente pentru a concluziona că reclamanta a fost discriminată pe criterii legate de sex. Cu toate acestea, Curtea a considerat necesar să sublinieze câțiva factori suplimentari, care au făcut diferența de tratament și mai izbitoare:

– Reclamanta a plătit în mod regulat contribuțiile la sistemul de asigurări obligatorii de sănătate în timpul celor paisprezece ani de experiență anterioară în muncă. Astfel, nu s-a putut argumenta că nu a contribuit la fondul de asigurare;

– La angajarea sa, reclamanta nu avea de unde să știe dacă procedura FIV a avut succes sau dacă aceasta ar avea ca rezultat o sarcină. Mai mult, nu ar fi putut să știe că viitoarea sa sarcină, dacă exista, ar fi dus la complicații care ar fi presupus să i se acorde concediu medical pentru o perioadă prelungită de timp;

– La examinarea cazului reclamantei, autoritățile nu reușiseră să ofere nicio explicație cu privire la modul în care ar fi putut încheia în mod conștient un contract de muncă fraudulos, fără să știe dacă va rămâne efectiv însărcinată, ținând seama în special de faptul că nu avea nicio obligație legală de a raporta faptul că a fost supusă procedurii de FIV sau că ar putea fi însărcinată la încheierea contractului. Legislația internă a interzis angajatorului să solicite orice informații referitoare la sarcina unei femei. Într-adevăr, solicitând unei femei informații despre o posibilă sarcină sau planificarea acesteia, sau impunând obligația de a raporta un astfel de fapt în momentul recrutării ar fi echivalat, de asemenea, cu discriminare directă bazată pe sex;

– În cazul reclamantei, autoritățile au ajuns la o concluzie fără a evalua dacă ea și-a asumat vreodată efectiv îndatoririle și dacă a început să își

îndeplinească sarcinile de muncă pentru angajator; nici nu au încercat să stabilească dacă procedura de FIV pe care a suferit-o a impus absența de la muncă din motive medicale. De asemenea, nu a existat nimic care să arate că femeile care au fost supuse procedurii de FIV nu ar fi, în general, apte să lucreze în timpul tratamentului de fertilitate sau al sarcinii;

– În cele din urmă, Curtea și-a exprimat îngrijorarea cu privire la nuanțele concluziilor autorităților interne, care au sugerat că femeile nu ar trebui să lucreze sau să caute un loc de muncă în timpul sarcinii sau în situația existenței unei posibile sarcini. Stereotipurile de gen de acest fel reprezentau un obstacol serios în calea realizării egalității de gen reale, care era unul dintre obiectivele majore ale statelor membre ale Consiliului European. S-a constatat că astfel de considerații nu numai că încalcă legislația internă, dar au fost, de asemenea, în contradicție cu standardele internaționale privind egalitatea de gen.

(c) *Per ansamblu*

Refuzul de a angaja o femeie însărcinată, sau de a-i recunoaște beneficiile legate de angajare pe criteriul sarcinii sale, a constituit discriminare directă pe motive de sex, care nu putea fi justificată de interesele financiare ale statului. De asemenea, Curtea a menționat o abordare similară în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și în alte standarde internaționale relevante. În consecință, diferența de tratament la care fusese supusă reclamanta, ca femeie care rămăsese însărcinată în urma procedurii de FIV, nu a fost necesară sau justificată în mod obiectiv.

Concluzie încălcare (unanimitate)

Articolul 41: 15.000 EUR cu titlu de daune morale.

(A se vedea *Napotnik împotriva României*, 33139/13, 20 Octombrie 2020, Rezumat juridic – în limba engleză)

COMENTARIU

În speța *Jurčić împotriva Croației* Curtea Europeană a Drepturilor Omului a analizat dacă a existat o diferență de tratament prin raportare la criteriul sex și dacă aceasta a fost justificată. Reclamanta a invocat articolul 14 al Convenției coroborat cu articolul 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție, întrucât a considerat că a fost discriminată pe criterii de sex și din cauza procedurii medicale la care a fost supusă pentru a rămâne însărcinată,

respectiv fertilizare in vitro. Autoritățile cehă au refuzat cererea acesteia de a fi înregistrată ca angajat asigurat, precum și cererea de compensare salarială aferentă concediului medical, după ce aceasta a intrat în concediu medical din cauza complicațiilor legate de sarcină.

În accepțiunea Curții, pentru aplicabilitatea articolului 14 al Convenției europene a drepturilor omului este necesar, și suficient, ca situația de fapt să intre sub sfera unuia sau mai multor articole ale Convenției și Protocoalelor sale. Astfel, Curtea a stabilit că interdicția de discriminare se aplică și acelor drepturi suplimentare, care intră în domeniul general de aplicare al oricărui articol al Convenției, pe care statul a decis în mod voluntar să le garanteze (a se vedea în acest sens și speța *Fábián împotriva Ungariei* [GC], 2017, para. 112). În jurisprudența sa, Curtea a hotărât că articolul 14 coroborat cu articolul 1 al protocolului 1 se aplică unei game largi de ajutoare sociale (a se vedea și *Carson și alții împotriva Regatului Unit* [GC], 2010, para. 64-65).

Guvernul ceh a invocat că refuzul autorităților de a o înregistra pe reclamantă ca angajat asigurat a avut ca scop legitim prevenirea fraudării sistemului de sănătate, ținând cont că acceptase un loc de muncă aflat la o distanță de 360 de km de localitatea de reședință, imediat după ce fusese supusă unei proceduri de fertilizare in vitro, aspect care ar fi exprimat intenția reclamantei de a nu lucra efectiv în postul pentru care a candidat.

Potrivit articolului 14, diferența de tratament este discriminatorie în cazul în care nu are un „scop legitim” sau dacă nu există o „relație de proporționalitate rezonabilă” între mijloacele aplicate și scopul care trebuie realizat¹³. În plus, potrivit jurisprudenței Curții, se consideră discriminare aplicarea unui tratament diferit în baza unei caracteristici identificabile, precum „statut”. Trebuie amintit că statele au obligația de a dovedi relația dintre scopul legitim și diferența de tratament, iar Curtea a stabilit o serie de scopuri care pot fi considerate acceptabile pentru aplicarea articolului 14, printre care se numără: restaurarea păcii; protejarea securității naționale; furnizarea unui serviciu public, respectând promovarea egalității de șanse și impunând tuturor angajaților să acționeze într-o manieră nediscriminatorie față de ceilalți. De asemenea, statele beneficiază și de o marjă de apreciere în cazul unor măsuri generale privind strategia economică sau socială, însă orice măsură bazată pe considerente economice și sociale trebuie aplicată într-o manieră nediscriminatorie și trebuie să fie proporțională.

¹³ CEDO, Ghid privind articolul 14 al Convenției europene a drepturilor omului și articolul 1 al Protocolului nr. 12 al Convenției – interzicerea discriminării, 2021

Cu privire la diferența de tratament, CEDO reține că dezvoltarea egalității de gen este un obiectiv important al statelor membre ale Consiliului Europei și că doar femeile pot fi tratate diferit din cauza sarcinii și, din acest motiv, aceasta poate reprezenta discriminare pe criterii de sex în cazul în care nu este justificată. În plus, în cazul în care diferența de tratament apare pe criterii de sex, marja de apreciere acordată statelor este redusă, iar în asemenea situații, potrivit principiului proporționalității, nu numai că măsurile adoptate trebuie să aibă în vedere realizarea scopului urmărit, dar trebuie dovedit că erau necesare în circumstanțele date.

De exemplu, CEDO a recunoscut aplicarea unui tratament diferențiat între femei și bărbați în contextul sistemului național de pensii în contextul în care acesta reprezenta o măsură pozitivă menită să corecteze inegalitățile de fapt dintre cele două sexe (a se vedea și speța *Andrle împotriva Republicii Cehe*, 2011, para. 60).

În cazul de față, Curtea a apreciat că starea de graviditate nu poate fi considerată comportament fraudulos și că obligațiile financiare pe care un stat le are față de femeile însărcinate nu pot constitui motive suficiente pentru diferența de tratament pe criterii de sex.

Este necesar de subliniat că, în concluziile lor, autoritățile naționale au sugerat că femeile nu ar trebui să lucreze sau să caute un loc de muncă în cazul unei sarcini sau în cazul posibilității dezvoltării unei sarcini, iar în viziunea Curții asemenea stereotipuri reprezintă un obstacol semnificativ în obținerea egalității de gen.

CEDO a concluzionat că refuzul de a angaja sau de a recunoaște beneficii salariale unei femei însărcinate, pe baza sarcinii sale, reprezintă discriminare directă pe criterii de sex, care nu poate fi justificată de interesele financiare ale unui stat. De asemenea, Curtea a observat că diferența de tratament la care a fost supusă reclamanta, ca femeie care a dezvoltat o sarcină ca urmare a fertilizării in vitro, nu poate fi justificată obiectiv și nu este necesară în circumstanțele date.

Articolul 15 – Derogarea în caz de stare de urgență

Dareskizb LTD împotriva Armeniei – 61737/08

Hotărârea din 21.09.2021 [Secția a IV-a]

REZUMAT

Articolul 15

Declararea stării de urgență națională în contextul protestelor masive din 2008 post-alegeri: *nu au fost satisfăcute condițiile pentru derogare*

Articolul 10

Articolul 10-1

Libertatea de exprimare

Libertatea de a comunica informații

Interzicerea nejustificată de a publica un cotidian al opoziției ca urmare a declarării stării de urgență în contextul protestelor masive post-alegeri: *încălcare*

În fapt – În data de 1 martie 2008, după dispersarea demonstrațiilor opoziției care au avut loc ca urmare a anunțului rezultatelor preliminarilor de la alegerile prezidențiale, Președintele Armeniei în funcție a adoptat un decret privind declararea stării de urgență în Yerevan și impunerea, printre altele, a unor restricții de publicare de către mijloacele de informare în masă. Un decret de modificare a fost adoptat în data de 13 martie 2008. Necesitatea introducerii măsurilor a fost confirmată în urma unei anchete parlamentare. Între timp, în data de 6 martie 2008, în temeiul articolului 15 al Convenției, autoritățile armene au transmis o notificare Secretarului General al Consiliului Europei privind derogarea de la anumite drepturi, inclusiv cele protejate de articolul 10 alin. (1). Compania reclamantă, care publica un cotidian al opoziției, a fost împiedicată să îl mai publice în perioada stării

de urgență, iar agenții de securitate națională au interzis tipărirea ediției ziarului în două ocazii. Compania reclamantă a atacat decretul fără succes în fața instanțelor naționale.

În drept –

(a) Articolul 15

În cauza de față, acceptând că trebuie acordată importanță hotărârii puterii executive și a Parlamentului din Armenia, Curtea a observat că necesitatea declarării stării de urgență și măsurile speciale implicate nu au fost aparent supuse niciunui control judiciar la nivel național. Mai mult, Curtea examinase deja în mai multe cauze evenimentele din Yerevan ca urmare a alegerilor prezidențiale din 2008, circumstanțele, natura demonstrațiilor și intervenția poliției. Guvernul nu a prezentat niciun element de probă, ceea ce a determinat Curtea să pună la îndoială constatările relevante din jurisprudența anterioară.

După dispersarea întrunirii pașnice din Piața Libertății, o mare mulțime s-a strâns într-un loc diferit. În timp ce la acel moment existau tensiuni puternice între demonstrații și autoritățile de aplicare a legii, Curtea nu a avut la dispoziție suficiente informații pentru a stabili cum a evoluat situația și cum a scăpat de sub control în cele din urmă, astfel încât să se ajungă la confruntare armată, daune materiale și decese. Cu toate acestea, a avut în vedere constatările anterioare potrivit cărora dispersarea întrunirii din Piața Libertății, precum și o serie de alte evenimente similare și incontrollabile care au avut loc mai târziu în decursul acelei zile, ar fi putut avea un rol în escaladarea violenței, nefiind vorba despre o tulburare planificată și organizată sau o tentativă de lovitură de stat (a se vedea *Myasnik Malkhasyan împotriva Armeniei*). În plus, mulțimea de câteva mii de oameni a fost pașnică pe tot parcursul timpului, iar violențele au fost comise de grupuri mici de protestatari pe unele străzi adiacente. Nu au fost înaintate dovezi care să demonstreze că protestatarii care au comis violențele erau înarmați cu altceva în afară de obiecte improvizate, spre deosebire de arme de foc sau arme similare așa cum a pretins Guvernul. Nu au existat nici dovezi care să sugereze că oricare dintre decese ar fi avut loc ca urmare a unor acțiuni intenționate sau chiar neintenționate din partea protestatarilor.

În consecință, deși situația din Yerevan din data de 1 martie 2008 a fost cu siguranță foarte tensionată și ar fi putut fi considerată o situație gravă de ordine publică, Guvernul nu a reușit să demonstreze convingător și să sprijine cu dovezi aserțiunea că demonstrațiile opoziției, care, mai mult,

s-au confruntat aparent cu o intervenție brutală din partea poliției, puteau fi considerate urgență publică ce „amenință viața națiunii” în înțelesul articolului 15. Astfel, nu au existat suficiente dovezi pentru a concluziona că protestele opoziției, protejate în temeiul articolului 11, au reprezentat o situație pentru a justifica derogarea, chiar dacă au fost de mari dimensiuni și uneoriacompaniate de violență.

Concluzie: derogarea nu a satisfăcut cerințele articolului 5 alin. (1)

(b) Articolul 10: Restricțiile impuse companiei reclamante cu privire la publicarea cotidianului au constat într-o ingerință asupra dreptului său la libertatea de exprimare, inclusiv a dreptului de a comunica informații. Deși s-a pus problema dacă declararea stării de urgență a fost legală, Curtea a lăsat chestiunea deschisă. Măsurile contestate ar fi trebuit să urmărească scopul legitim de a preveni tulburările și infracțiunile. Cu privire la necesitatea restricțiilor impuse, în prima fază, Curtea a subliniat că „datoriile și responsabilitățile” care acompaniau exercitarea dreptului la libertatea de exprimare de către profesioniștii din mass-media aveau o semnificație specială în situații de conflict și tensiune. Dacă opiniile exprimate nu constituiau discurs de incitare la ură sau incitare la violență, statele contractante nu puteau restricționa dreptul publicului de a fi informat de către acestea, chiar și având în vedere scopurile prevăzute de articolul 10 alin. (2), respectiv protejarea integrității teritoriale sau a securității naționale sau a prevenirii tulburării sau a infracțiunilor. Nici existența unui „pericol public ce amenință viața națiunii” nu putea servi ca pretext pentru a limita libertatea dezbaterilor politice, care reprezintă nucleul unei societăți democratice. Chiar și în stare de urgență, toate măsurile luate trebuie să urmărească protejarea ordinii democratice de amenințările la adresa acesteia.

În cauza de față, agenții de siguranță națională au interzis tipărirea unei ediții a cotidianului companiei reclamante fără a furniza motive. Nu au existat semne și nici Guvernul nu a susținut că materialul pe care compania reclamantă intenționa să îl tipărească conținea discurs de incitare la ură sau incitare la violență sau revolte. De fapt, având în vedere totalitatea informațiilor prezentate Curții, a reieșit că singurul motiv al interdicției era faptul că societatea reclamantă era un cotidian de opoziție cunoscut pentru publicarea de materiale care criticau autoritățile. Drept consecință, asemenea restricții, care aveau rolul de a înăbuși dezbaterile publice și de a reduce la tăcere opiniile separate, erau în contradicție cu scopul articolului 10 și nu erau necesare într-o societate democratică.

Concluzie: încălcare (în unanimitate).

De asemenea, Curtea a constatat în unanimitate încălcarea articolului 6 alin. (1) al Convenției întrucât refuzul instanței Administrative de a examina plângerea împotriva decretului prezidențial și ingerința asupra drepturilor companiei reclamante prevăzute la articolul 10 au împiedicat însăși esența dreptului său de acces la instanță.

Articolul 41: EUR 9.000 EUR prejudiciu moral; cererea privind prejudiciul material a fost respinsă.

(A se vedea și *Melikyan împotriva Armeniei*, 9737/06, 19 februarie 2013; *Saghatelyan împotriva Armeniei*, 7984/06, 20 octombrie 2015; *Mehmet Hasan Altan împotriva Turciei*, 13237/17, 20 martie 2018, Rezumat juridic; *Şahin Alpay împotriva Turciei*, 16538/17, 20 martie 2018, Rezumat juridic; *Mushegh Saghatelyan împotriva Armeniei*, 23086/08, 20 septembrie 2018, Rezumat juridic; *Myasnik Malkhasyan împotriva Armeniei*, 49020/08, 15 octombrie 2020)

COMENTARIU

Speța *Dareskizb Ltd împotriva Armeniei* analizează condițiile în care un Stat Contractant poate deroga de la drepturile și libertățile prevăzute de Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale activând articolul 15, precum și efectele produse asupra drepturilor și libertăților în cazul în care aplicarea articolului 15 se realizează cu încălcarea exigențelor dreptului convențional.

Din punctul de vedere al situației de fapt, speța evocă situația în care asupra companiei reclamante s-a instituit cenzura, ca rezultat al decretării stării de urgență, în contextul derogării realizate de Armenia (în acord cu dispozițiile articolului 15 din Convenție) față de exercitarea dreptului la liberă exprimare prevăzut de articolul 10 din Convenție.

Evaluând situația din perspectiva art. 15 alin. (3) din Convenție, Curtea constată că Armenia a îndeplinit cerințele formale privitoare la informarea Secretarului General al Consiliului Europei asupra măsurilor adoptate în contextul derogării și motivele pe care acestea s-au întemeiat.

Interpretând pe cale jurisprudențială conținutul articolului 15 din Convenție, Curtea subliniază că orice Înalță Parte Contractantă are dreptul de a deroga de la garanțiile oferite de Convenție *sub rezerva menținerii proporționalității și în măsura în care derogările nu intră în conflict*

cu obligațiile prevăzute de dreptul internațional (a se vedea hotărârea pronunțată în cauza *Lawless împotriva Irlandei nr. 3* la data de 1 iulie 1961).

De asemenea, Curtea achiesează la ideea conform căreia elementele care permit activarea derogărilor, precum *pericolul public care amenință viața națiunii*, se cuvine să fie evaluate de fiecare Înalță Parte Contractantă în temeiul marjei de apreciere care îi este recunoscută.

În acest sens, Curtea admite, pe cale jurisprudențială, că autoritățile naționale pot decide cu mai multă rigoare decât judecătorul internațional când se instituie o stare de urgență, precum și natura și sfera derogărilor necesare pentru depășirea acesteia. În ceea ce privește marja de apreciere a statelor, aceasta poate fi monitorizată de Curte în funcție de unele elemente precise pentru a aprecia gradul de limitare a drepturilor omului. (a se vedea în acest sens hotărârea pronunțată de Curte în cauza analizată, paragrafele 56 și 57).

Având în vedere circumstanțele speței, Curtea trebuie să observe gradul în care cerințele cuprinse în articolului 15 sunt aplicabile situației de fapt. În mod similar cu evaluarea realizată în cauza *Myasnik Malkhasyan împotriva Armeniei*¹⁴ Curtea a examinat circumstanțele în care s-au produs protestele, respectiv cele în care s-au desfășurat operațiunile organizate de forțele de ordine, ajungând la concluzia că nu există dovezi în temeiul cărora să se aprecieze că au existat proteste violente sau că ar fi fost posibilă organizarea de revolte la adresa forțelor de ordine.

Dimpotrivă, Curtea reține că există dovezi temeinice conform cărora poliția a folosit forța în mod nejustificat și excesiv împotriva manifestațiilor. În sensul contrar, cel al dovedirii atacului din partea populației civile asupra forțelor de ordine, respectiv cel al producerii de decese ca urmare a acțiunilor deliberate ale protestatarilor – nu există dovezi pertinente.

Apreciind asupra gradului în care evenimentele din data de 1 martie 2008 pot reprezenta un pericol public ce amenință viața națiunii în sensul articolului 15 din Convenție, Curtea a ajuns la concluzia că alegațiile autorităților naționale cu privire la amploarea și gravitatea protestelor din partea opoziției prezidențiale nu au fost validate prin dovezi concludente. Deși este incontestabil faptul că protestele au reprezentat o provocare gravă adresată menținerii ordinii publice, caracterul urgent al problemei și intervenția forțelor de poliție nu au fost dovedite prin raportare la elementele de fapt ale cauzei.

¹⁴ Hotărârea pronunțată în cauza *Myasnik Malkhasyan împotriva Armeniei*, cererea nr. 49020/08, la data de 15 octombrie 2020.

În contextul dat, Curtea statuează în sensul încălcării prevederilor articolului 15 din Convenție.

Constatarea acestei încălcări creează premisele analizării gradului în care au fost respectate prevederile articolului 10 referitoare la libertatea de exprimare.

Deși părțile implicate în litigiu nu contestă limitările libertății de exprimare, intervenția Curții are ca obiect evaluarea situației existente în speță din perspectiva *justificării restricțiilor instituite asupra libertății de exprimare*. Posibilitatea de limitare a dispozițiilor libertății de exprimare este expres prevăzută de articolul 10 alin. (2) din Convenție și implică, în mod cumulativ, îndeplinirea unor cerințe precum: prevederea expresă a limitării într-un act cu putere de lege, urmărirea unui scop legitim și necesitatea existenței într-o societate democratică.

În cauza dată, Curtea adoptă o analiză *sui generis*, lăsând deschise aprecierii primele două cerințe având în vedere legătura acestora cu dreptul național (prevederea în lege se raportează la dispozițiile naționale, iar legitimitatea scopului se identifică cu modul în care autoritățile naționale consideră că situația disputată ar fi fost susceptibilă să conducă la încălcarea ordinii și liniștii publice) și procedează la dezvoltarea unui raționament referitor la necesitatea instituirii cenzurii asupra companiei reclamante în condițiile menținerii coordonatelor unei societăți democratice.

În opinia Curții, dacă libertatea de exprimare reprezintă însăși nucleul unei societăți democratice, în contextul în care se impun limitări ale libertății de exprimare, acestea nu pot fi justificate făcând apel la necesitatea existenței într-o societate democratică, având în vedere că dezbaterile publice și punctele de vedere contrare conduc la progresul social și permit identificarea (chiar și în situații de criză socială) a unor soluții pertinente pentru depășirea acesteia.

Evaluarea respectării articolului 10 din Convenție se impune a fi realizată inclusiv pe latură procedurală: restricționarea invocării libertății de exprimare prin faptul că instanța de judecată internă urmează practica națională a respingerii cererilor formulate împotriva autorităților publice și argumentând calificarea greșită a cererii (aceasta fiind apreciată ca având natură constituțională și nu administrativă) reprezintă, în opinia Curții de la Strasbourg, o încălcarea a articolului 6 (dreptul la un proces echitabil) în dimensiunea referitoare la accesul la o instanță de judecată.

Articolul 18 – Interzicerea abuzului de drept

Azizov și Novruzlu împotriva Azerbaidjanului – 65583/13 și 70106/13

Hotărârea din 18.02.2021 [Secția a V-a]

REZUMAT

Articolul 18

Restricții în scopuri neautorizate

Arestarea preventivă a activiștilor din opoziție, care a avut ca scop principal să-i pedepsească și să-i reducă la tăcere, ca urmare a implicării active în demonstrațiile împotriva guvernului: *încălcare*.

În fapt – Ambii reclamânți, membri ai mișcării civice NIDA, o organizație neguvernamentală înființată de un grup de tineri, au participat la demonstrații pașnice împotriva guvernului privind decesele soldaților din armată în situații non-combatante. Aceștia au fost arestați preventiv sub acuzația de deținere ilegală de substanțe narcotice și cocktailuri Molotov (în cazul celui de-al doilea reclamant), ca urmare a perchezițiilor din apartamentele lor, cu o zi înainte o altă demonstrație planificată. Arestul preventiv a fost prelungit în conformitate cu o serie de hotărâri judecătorești interne, iar solicitările lor pentru alternativa arestului la domiciliu au fost respinse. Au urmat acuzații penale suplimentare.

În drept – Articolul 5 alin. (3): Instanțele naționale nu au furnizat motive „relevante” și „suficiente” pentru a justifica necesitatea prelungirii arestului preventiv al reclamânților: au folosit un tipar standard enumerând limitat motivele pentru detenție, fără a aborda aspecte specifice cauzei; au citat motive irelevante și au ignorat faptul că al doilea reclamant era minor.

Concluzie: încălcare (unanimitate)

Articolul 18, coroborat cu articolul 5 alin. (3): Plângerea în temeiul prezentului articol a constituit un aspect fundamental și distinct al cauzei, care merita o examinare separată.

Reclamanții din prezenta cauză și cei din cauza *Rashad Hasanov și alții* au fost urmăriți penal și condamnați în cadrul aceleiași proceduri penale. Cu toate acestea, spre deosebire de cauza *Rashad Hasanov și alții*, în prezenta cauză Curtea nu a fost solicitată să examineze dacă reclamanții au fost privați de libertate în absența unei „suspiciuni rezonabile” a faptului că au comis o infracțiune, întrucât reclamanții nu au epuizat căile de atac interne în acest sens. Prin urmare, prezenta cauză trebuia diferențiată de cele în care dreptul sau libertatea unui reclamant fuseseră restrânse numai pentru un scop care nu era prevăzut de Convenție (a se compara, de exemplu, cu *Rashad Hasanov și alții împotriva Azerbaidjanului*, *Aliyev împotriva Azerbaidjanului* și *Navalnyy împotriva Rusiei*); în special, Curtea a trebuit să abordeze problema unei potențiale pluralități de scopuri. Procedând astfel, Curtea a constatat următoarele:

În primul rând, au existat suficiente elemente pentru a constata că arestul preventiv al reclamanților a urmărit un motiv ascuns, și anume, pedepsirea și reducerea la tăcere a membrilor NIDA pentru implicarea lor activă în demonstrațiile împotriva guvernului. În special, autoritățile de urmărire penală: (i) au vizat în mod clar NIDA și membrii săi, așa cum s-a constatat în cauza *Rashad Hasanov și alții împotriva Azerbaidjanului*; (ii) au încercat încă de la începutul procedurii penale să asocieze pretinsa deținere de către reclamanți a unor substanțe narcotice și cocktail-uri Molotov de apartenența la mișcarea NIDA; (iii) s-au folosit de instituirea procedurilor penale (ținând cont de calendarul demonstrațiilor – în ajunul unei alte demonstrații) și arestul preventiv ulterior al reclamanților pentru a împiedica organizarea altor demonstrații; și (iv) au încercat să prezinte pliante găsite în apartamentul celui de-al doilea reclamant care menționau „democrația este necesară urgent, tel: + 994, adresa: Azerbaidjan” ca materiale ilegale, în încercarea de a stabili intenția de incitare la violență și tulburări civile cu privire la demonstrația planificată pentru a doua zi.

În al doilea rând, acest motiv ascuns fusese scopul predominant al restricționării libertății lor. Pentru a ajunge la această concluzie, Curtea a luat în considerare următoarele: (i) fondul și tiparul de arestare și detenție arbitrară a opozanților guvernului, a apărătorilor drepturilor omului și a activiștilor societății civile, inclusiv a membrilor NIDA, prin urmăriri penale

și utilizarea abuzivă a legii penale (așa cum s-a identificat în cazul *Aliyev împotriva Azerbaidjanului* și reafirmat în hotărârile ulterioare); (ii) vizarea specială a NIDA, ca organizație, și a conducerii acesteia, în vederea blocării activităților sale (*Rashad Hasanov și alții împotriva Azerbaidjanului*) și încercarea de a preveni proteste ulterioare prin instituirea unei proceduri penale împotriva reclamanților și arestarea lor preventivă; și, în final, (iii) eșecurile instanțelor naționale în examinarea arestării preventive a reclamanților, așa cum se constată potrivit articolului 5 alin.(3).

Concluzie: încălcare (unanimitate)

Articolul 41: 20.000 EUR fiecărui reclamant, cu titlu de daune morale. Solicitarea celui de-al doilea reclamant pentru daune materiale a fost respinsă.

(A se vedea și *Selahattin Demirtaş împotriva Turciei (nr. 2)* [GC], nr. 14305/17, 22 decembrie 2020, Rezumat juridic; *Navalnyy împotriva Rusiei* [GC], nr. 29580/12 și alte patru, 15 noiembrie 2018, Rezumat juridic; *Aliyev împotriva Azerbaidjanului*, nr. 68762/14 și 71200/14, 20 septembrie 2018, Rezumat juridic; *Rashad Hasanov și alții împotriva Azerbaidjanului*, nr. 48653/13 și alte trei, 7 iunie 2018; *Merabishvili împotriva Georgiei* [GC], nr. 72508/13, 28 noiembrie 2017, Rezumat juridic; *Buzadji împotriva Republicii Moldova* [GC], nr. 23755/07, 5 iulie 2016, Rezumat juridic)

COMENTARIU

În cauza Azizov și Novruzlu împotriva Azerbaidjanului, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a analizat problematica încălcării art. 5 alin. (3), în dimensiunea sa individuală, cât și în cea relațională, cu art. 18. Reclamanții au invocat că instanțele nu au justificat sancțiunea de arestare preventivă și nu au furnizat motive pentru extinderea acesteia și, de asemenea, că restricțiile asupra drepturilor lor au fost justificate pentru alte considerente decât cele prevăzute de Convenție.

Cei doi reclamanți erau membri ai mișcării civice NIDA, o organizație non-guvernamentală înființată de un grup de tineri în februarie 2011, care susține libertatea, justiția, adevărul și schimbarea în Azerbaidjan și care utilizează metode de protest non-violente. După decesul mai multor soldați ai armatei azere în situații non-combatante, la Baku a avut loc o serie de demonstrații, în perioada ianuarie-martie 2013. Demonstrațiile fuseseră organizate prin intermediul rețelelor sociale, cei doi reclamanți participând

activ în cadrul acestora, NIDA jucând un rol important în organizarea lor. În data de 10 martie 2013 urma să aibă loc încă o asemenea demonstrație.

Reclamanții au fost arestați în data de 7 martie 2013, cel de-al doilea reclamant fiind minor la data respectivă. În urma unor percheziții la domiciliile reclamanților au fost găsite substanțe narcotice, manifeste pentru democrație, în cazul primului reclamant, și cocktailuri Molotov, în cazul celui de-al doilea. În data de 9 martie 2013, primul reclamant a fost acuzat de infracțiunea de posesie ilegală de substanțe narcotice, iar cel de-al doilea de posesie ilegală de substanțe narcotice și posesie ilegală de arme. Ambii reclamanți au fost sancționați cu măsura de arest preventiv; deși au atacat deciziile prin care se dispunea, împotriva acestora, măsura de arest preventiv, în mai multe rânduri, instanțele naționale nu au ridicat sancțiunea și nu au luat în considerare minoritatea – ca circumstanță personală ce caracterizează situația juridică a celui de-al doilea reclamant. În data de 6 mai 2016 s-a dispus sancțiunea închisorii pentru ambii reclamanți pentru o perioadă de 7 ani și jumătate, respectiv 6 ani, fiind acuzați și de alte infracțiuni: pregătirea unei infracțiuni, tulburări în masă.

Cu privire la aplicarea art. 5 alin. (3), CEDO a constatat că atât tribunalul de primă instanță, cât și curtea de apel, au motivat sancțiunea de arestare preventivă într-o manieră standardizată, limitându-se la furnizarea unor motive abstracte și stereotipice, fără a lua în considerare motivele relevante cazurilor reclamanților. În plus, instanțele naționale au citat motive irelevante în temeiul cărora a fost justificată prelungirea sancțiunii de arest preventiv, respectiv aspectul conform căruia era nevoie de mai mult timp pentru finalizarea anchetei. Curtea de la Strasbourg a reiterat că asemenea motivări nu reprezintă justificări necesare, în temeiul art. 5 alin (3), pentru menținerea sancțiunii de arest preventiv. De asemenea, instanțele naționale nu au luat în considerare vârsta celui de-al doilea reclamant în deciziile lor. Așadar, Curtea Europeană a considerat că autoritățile naționale nu au furnizat motive „relevante” și „suficiente” pentru prelungirea măsurii de arest preventiv.

În ceea ce privește articolul 18 al Convenției europene a drepturilor omului, trebuie subliniat faptul că acesta este rareori invocat în fața Curții și că nu au existat multe cauze în care invocarea acestuia a fost declarată admisibilă. Articolul 18 are ca obiect limitarea folosirii restrângerilor de drepturi. Mai mult, articolul 18 interzice statelor contractante restrângerea drepturilor și libertăților pentru motive care nu sunt prevăzute de

Convenție, instituind, din acest punct de vedere, un statut juridic autonom asupra respectivelor restrângeri (a se vedea cauza *Rashad Hasanov și alții împotriva Azerbaidjanului*). O privire de ansamblu asupra jurisprudenței CEDO referitoare la articolul 18 poate fi analizată prin raportare la *cauza Merabishvili împotriva Georgiei* [GC], 2017, paragrafele 264-281.

Articolul 18 al Convenției, similar cu articolul 14, nu are un caracter independent, putând fi aplicat, în principiu, exclusiv în coroborare cu alte articole care prevăd drepturile și libertățile pe care statele contractante le-au garantat în jurisdicția lor, în temeiul Convenției și protocoalelor sale. Pe cale de excepție, se poate constata încălcarea art. 18 chiar dacă nu este încălcat articolul cu care este coroborat (a se vedea și cauza *Cebotari împotriva Republicii Moldova*, 2007, para. 49).

Pentru a analiza articolul 18 în prezenta cauză, s-a impus ca referență de studiu pluralitatea de scopuri. Astfel, Curtea examinată dacă deciziile autorităților naționale de menținere a măsurii arestului preventiv au fost luate și în alte scopuri – scopuri ulterioare -, și dacă, scopul respectiv a fost motivul principal al restrângerii libertății reclamanților. Noțiunea de *scop ulterior* este strâns legată de cea de *rea-credință*, însă cele două concepte nu sunt întotdeauna echivalente.

Atunci când se ia în considerare încălcarea art. 18 al Convenției, CEDO trebuie să stabilească: (a) dacă restrângerea drepturilor sau libertăților reclamantului a fost aplicată pentru un scop ulterior; (b) dacă restrângerea urmărea atât scopuri prevăzute de Convenție, cât și un scop ulterior, deci dacă există o pluralitate de scopuri; și (c) care dintre scopuri este predominant.¹⁵ Un scop este considerat predominant atunci când acesta este cel care a determinat autoritățile să acționeze într-un anumit sens (a se vedea și *Merabishvili împotriva Georgiei* [GC], 2017, para. 303).

Astfel, în prezenta cauză, Curtea a constatat că autoritățile judiciare încercau să demonstreze că NIDA și membrii acesteia reprezentau „forțe distructive”, fiind organizație implicată în „activități ilegale”, bazându-se pe substanțele narcotice și cocktailurile Molotov pretinse a fi descoperite în locuințele membrilor NIDA. În plus, CEDO a considerat că începerea procedurilor penale împotriva reclamanților și aplicarea măsurii de arest preventiv aveau ca scop ulterior prevenirea organizării altor proteste împotriva guvernului.

¹⁵ CEDO, Ghid privind articolul 18 al Convenției europene a drepturilor omului – Limitarea folosirii restrângerii drepturilor, 2020.

În stabilirea scopului predominant, Curtea analizează toate circumstanțele relevante și ține cont de faptul că adoptarea Convenției a avut rolul de a menține și promova idealurile și valorile unei societăți democratice guvernată de statul de drept. În acest sens, cazul reclamanților poate fi analizat în contextul arestului arbitrar și al detenției opozaților guvernului, a activiștilor societății civile și a apărătorilor drepturilor omului din Azerbaidjan, de la momentul respectiv. CEDO a remarcat că autoritățile acordau o mai mare atenție acțiunilor care vizau NIDA și că încercau să blocheze acțiunile acesteia. În circumstanțele prezentei cauze, Curtea a hotărât că restrângerea libertății și extinderea măsurilor de arest preventiv au reprezentat scopul ulterior al autorităților și a constatat încălcarea articolului 18 coroborat cu art. 5, alin (3).

Protocolul nr. 1, Articolul nr. 3 – Dreptul la alegeri libere

Strøbye și Roselind împotriva Danemarcei – 25802/18 și 27338/18

Hotărârea din 02.02.2021 [Secția a II-a]

REZUMAT

Articolul 3 din Protocolul Nr. 1

Dreptul la alegeri libere

Votul

Interzicerea dreptului de vot a persoanelor lipsite de capacitate juridică, care afectează doar un grup restrâns de persoane, supuse unui control parlamentar și judiciar amănunțit: *nicio încălcare*

În fapt – Reclamanții au fost lipsiți de capacitatea lor juridică. Drept urmare, au fost privați de dreptul de a vota și împiedicați să voteze la alegerile generale, inclusiv la alegerile parlamentare din 2015. Reclamanții au inițiat, fără succes, proceduri în fața instanțelor daneze, pretinzând că li s-a refuzat în mod nedrept dreptul de vot la ultimele alegeri.

În drept – Articolul 1 din Protocolul Nr. 3:

Restrângerea a fost legală și a urmărit obiectivul legitim de a se asigura că alegătorii la alegerile generale aveau nivelul necesar de abilități mentale.

În evaluarea proporționalității măsurii menționate, Curtea a luat în considerare diferiți factori.

În primul rând, persoanele cu dizabilități mintale nu au fost, în general, supuse interzicerii dreptului de vot în temeiul legislației daneze. Același lucru era valabil și pentru persoanele aflate sub tutelă. La momentul alegerilor parlamentare din 2015, doar acele persoane care fuseseră supuse tutelei în temeiul secțiunii 5 și care, după o evaluare judiciară individualizată, fuseseră, de asemenea, declarate ca fiind lipsite de capacitate juridică de

către o instanță în temeiul secțiunii 6 din Legea tutelei, au fost excluse de la votare la alegerile generale. Conform Legii tutelei, principiul proporționalității se aplicase impunerii, conținutului și ridicării unui ordin de limitare a capacității juridice.

În al doilea rând, respectiva interzicere a dreptului de vot afectase doar un grup restrâns de persoane, întrucât numărul persoanelor declarate lipsit de capacitate juridică fusese destul de redus.

În al treilea rând, atât controlul parlamentar al necesității măsurii generale, cât și cel judiciar al interzicerii dreptului de vot a reclamanților au fost amânunțite. În legătură cu aceasta din urmă, Curtea a constatat că Curtea Supremă a examinat cu atenție proporționalitatea și justificarea restrângerii drepturilor de vot ale reclamanților și a realizat o echilibrare a intereselor, în lumina jurisprudenței Curții. Prin urmare, calitatea controlului judiciar al măsurii generale contestate și aplicarea acestuia în prezenta cauză au reprezentat argumente în favoarea unei marje ample de apreciere. În timp ce această marjă a fost substanțial mai restrânsă atunci când o restrângere a drepturilor fundamentale s-a aplicat unui grup deosebit de vulnerabil al societății, cum ar fi persoanele cu dizabilități mintale, în speța de față legislația în cauză a diferit în mod semnificativ de cea examinată în cauza *Alajos Kiss împotriva Ungariei*, unde toate persoanele, aflate sub tutelă totală sau parțială, au fost supuse unei restrângeri automate în ceea ce privește dreptul de vot.

În plus, un alt factor relevant pentru domeniul de aplicare a marjei de apreciere a fost existența sau inexistența unui punct comun între legislațiile naționale ale Statelor Contractante. Curtea Supremă a observat că și în alte țări europene exista legislație privind restrângerea dreptului de vot în ceea ce privește persoanele care fuseseră private de capacitate juridică. Într-adevăr, Curtea a observat că nu se poate concluziona că există un punct comun între legislațiile naționale ale Statelor Contractante pentru a separa interzicerea dreptului de vot de lipsirea capacității juridice. În această privință, Curtea nu a distins niciun punct comun la nivel internațional și european. Prin urmare, în opinia Curții, Curtea Supremă nu a depășit marja de apreciere acordată acesteia.

De asemenea, Curtea a observat următoarele:

– Este adevărat că, în afară de evaluarea judiciară individualizată a capacității juridice a reclamanților, legislația internă nu prevedea o evaluare individualizată separată a capacității lor de vot. Cu toate acestea, în temeiul

articolului 3 din Protocolul nr. 1, nu era necesar ca pentru privarea unei persoane de dreptul său de vot să se efectueze o evaluare specifică și individualizată a capacității sale de vot. În acest sens, a fost relevantă și lipsa consensului la nivel european, inclusiv în ceea ce privește posibilitatea delimitării interzicerii dreptului de vot de cea a privării de capacitatea juridică. Mai mult, în anumite situații, o măsură generală s-ar putea dovedi a fi un mijloc mai fezabil de realizare a unui scop legitim decât o dispoziție care necesită examinare de la caz la caz, o alegere, care, în principiu, a fost lăsată în sarcina legislativului din statele membre, supuse supravegherii europene.

– În cauzele care decurg din petiții individuale, sarcina Curții nu a fost să revizuiască legislația relevantă sau o practică contestată în abstract, ci să se limiteze pe cât posibil la examinarea problemelor prezentate în cauza respectivă, fără a pierde din vedere contextul general. În speța de față, s-a avut în vedere contextul istoric și politic; legiuitorul danez a încercat în mod constant să limiteze restrângerile asupra dreptului de vot, urmărind în același timp să protejeze grupul restrâns de persoane care aveau nevoie de tutelă coroborată cu lipsirea capacității lor juridice. Prin urmare, restrângerile privind dreptul de vot au fost reduse treptat începând cu 1996. În 2016, persoanelor lipsite de capacitate juridică li s-a acordat dreptul de vot pentru alegerile pentru Parlamentul European, locale și regionale, iar în 2019, legislația prevedea posibilitatea de a lipsi o persoană „doar” parțial de capacitatea sa juridică, cu scopul ca o astfel de persoană să își păstreze dreptul de vot la alegerile generale. Astfel, reclamanții erau acum eligibili pentru a vota la alegerile generale. Faptul că modificarea legislației a fost treptată, necesitând timp și o reflecție juridică aprofundată, nu ar putea fi considerat, în opinia Curții, ca argument împotriva Guvernului de a nega justificarea și proporționalitatea restricției în cauză. În acest sens, a trebuit să fie luată în considerare și perspectiva de schimbare a societății.

În consecință, prezenta cauză diferise în mod semnificativ de situația din cauza *Alajos Kiss împotriva Ungariei*, în care Curtea nu găsisese nicio dovadă că legiuitorul a încercat vreodată să pună în balanță interesele concurente sau să evalueze proporționalitatea restricției în cauză.

În concluzie, restrângerea drepturilor de vot ale reclamanților a fost proporțională cu obiectivul urmărit.

Concluzie: nicio încălcare (unanimitate).

Curtea a susținut, de asemenea, în unanimitate, că nu a existat nicio încălcare a articolului 14 coroborat cu articolul 3 din Protocolul nr. 1, întrucât, referindu-se la raționamentul său în examinarea ultimei dispoziții, s-a asigurat că diferența de tratament a reclamantilor urmărea un scop legitim și că a existat o relație rezonabilă de proporționalitate între mijloacele folosite și obiectivul urmărit.

(A se vedea și *Alajos Kiss împotriva Ungariei*, nr. 38832/06, 20 mai 2010, Rezumat juridic; *Ždanoka împotriva Letoniei* [GC], nr. 58278/00, CEDO 2006 IV, Rezumat juridic; *Hirst împotriva Regatului Unit* (nr. 2) [GC], nr. 74025/01, CEDO 2005 IX Rezumat juridic)

COMENTARIU

Speța plasează în centrul discursului juridic relevanța dreptului la alegeri libere, importanța acestuia pentru sistemul democratic și posibilitatea de restricționare a exercițiului dreptului la alegeri libere în ipoteza îndeplinirii circumstanțelor-premisă prevăzute de lege.

Corelația dintre starea de dizabilitate mintală care conduce la privarea de capacitate juridică și, implicit, la restricționarea dreptului la alegeri libere a fost analizată de Curtea Europeană prin raportare la articolul 3 din Protocolul Adițional nr. 1 la Convenția europeană a drepturilor omului. În punctele 91-93 din hotărârea pronunțată de Curte în speța analizată sunt statornicite principiile juridice care orientează aplicarea dreptului la alegeri libere fiind enunțate coordonatele generale și derogatorii ale acesteia. În primul rând, dreptul la alegeri libere este recunoscut ca o exigență specifică democrației efective și semnificative care asigură fundamentul statului de drept. Democrația și statul de drept sunt convergente în punctul asigurării incluziunii tuturor persoanelor în virtutea exercitării universale a dreptului la alegeri libere. Deși esențial într-o societate democratică, dreptul la alegeri libere este circumstanțiat de marja de apreciere a statelor însă, după cum caracterul dreptului la alegeri libere nu poate fi absolut, tot astfel, nu poate fi absolută nici circumstanțierea care decurge din marja de apreciere a statelor. Astfel, conform jurisprudenței anterioare a Curții, aceasta va stabili, ca instanță decizională, dacă cerințele articolului 3 din Protocolul Adițional nr. 1 au fost respectate, asigurându-se că dreptul la alegeri libere nu este limitat într-o atare măsură încât să afecteze însăși substanța acestuia și să îl lipsească de eficacitate. În acest sens, scopul legitim și proporționalitatea sunt cerințele fundamentale în funcție de care sunt evaluate eventualele

limitări instituite asupra articolului 3 (a se vedea hotărârea pronunțată de Curte în cauza *Mathieu-Mohin și Clerfayt împotriva Belgiei*, cererea nr. 9267/81, pronunțată la data de 2 martie 1987). De asemenea, s-a subliniat că cerințele speciale instituite în relație cu dreptul la vot al indivizilor trebuie să nu contravină preocupării de a menține integritatea și eficacitatea unei proceduri electorale care vizează identificarea voinței poporului prin vot universal. În consecință, deși unele cerințe speciale pot exclude anumite persoane de la exprimarea votului (impunerea unei vârste minime pentru exercitarea dreptului electoral astfel încât să se asigure maturitatea electorilor sau statornicirea reședinței în țara în care electorul exercită dreptul la vot) trebuie să fie aplicate cu prudență de natură să nu lezeze însăși esența articolului 3. Posibilitatea de a exclude anumite grupuri sociale de la exercitarea dreptului la vot în dimensiunea sa universală trebuie să fie compatibilă cu cerințele articolului 3 care evocă, în sarcina Înaltelor Părți Contractante, obligativitatea de a organiza, la intervale rezonabile, alegeri libere cu vot secret, în condiții care să asigure libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ.

Caracterul eliptic al dispozițiilor articolului 3 din Protocolul nr. 1 la Convenție nu poate constitui o limită juridică efectivă în identificarea potențialelor derogări de la drepturile electorale, în acest sens fiind posibilă (și necesară) raportarea la normele Consiliului Europei adoptate în corelație cu articolul 3 și citate de Curte pe cale jurisprudențială. Astfel, limitarea drepturilor electorale poate opera sub rezerva îndeplinirii următoarelor condiții: privarea trebuie să fie prevăzută de lege, cu respectarea principiului proporționalității, iar condițiile pentru privarea indivizilor de dreptul de a candida la alegeri pot fi mai puțin stricte decât cele care se aplică pentru a-i exclude de la a le acorda drepturile electorale întru totul; privarea se va baza pe motive temeinice precum lipsa capacității mintale sau condamnare penală pentru o infracțiune gravă. În mod procedural, retragerea drepturilor politice sau constatarea lipsei capacității mintale pot fi impuse numai prin decizia expresă a unei instanțe de judecată (a se vedea Avizul nr. 190/2002 al Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept – Comisia de la Veneția – privind Codul de bune practici în materie electorală).

Deși amplă, marja de apreciere a statelor în relație cu verificarea respectării articolului 3 din Protocolul nr. 1 la Convenția europeană va fi supusă examinării Curții. În speța analizată, reclamantii au fost privați de dreptul la vot urmare a declarării alienării mintale, conform dreptului pozitiv național de la momentul faptelor. Astfel, Curtea va evalua din perspectiva criteriilor

legalității, a scopului legitim și proporționalității limitarea dreptului electoral al reclamanților. Deși criteriul legalității nu este enumerat în mod expres în articolul 3 din Protocolul nr. 1 la Convenție, respectarea acestuia decurge în mod logic din conexiunea intrinsecă a dreptului la alegeri libere și specificul democrației și al statului de drept. Scopul legitim urmărit prin instituirea limitării rezidă în garantarea faptului că alegătorii aveau nivelul necesar de abilități mintale pentru a exercita o opțiune politică. Pertinența unei atare soluții – de a considera scop legitim asigurarea faptului că cetățenii sunt capabili să evalueze consecințele deciziilor lor și să adopte decizii conștiente și judicioase prin participarea la afacerile publice – rezultă din constatarea realizată de Curte, prin apel la jurisprudența sa anterioară (a se vedea hotărârea pronunțată de Curte în cauza *Alajos Kiss împotriva Ungariei*, cererea nr. 38832/06, la data de 20 mai 2010, definitivă la 20 august 2010). Conform acesteia, Curtea Europeană a subliniat că, în interpretarea dispozițiilor articolului 3 din Protocolul nr. 1 la Convenția europeană, categoria scopurilor legitime este extinsă, fiind susceptibil de includere înăuntrul acesteia și motivul enunțat anterior. Sub aspectul proporționalității, măsura de a restricționa exercitarea dreptului la vot adoptată în privința reclamanților se impune a fi evaluată ținând cont de circumstanța conform căreia persoanele care erau supuse tutelei erau considerate a fi competente și doar persoanele care erau declarate incapabile din punct de vedere juridic erau excluse de la exercitarea dreptului la vot. Dintre cele două măsuri, cea a declarării lipsei capacității juridice este mai restrictivă, iar condițiile care atrag angajarea acesteia sunt: imposibilitatea persoanei în cauză de a-și gestiona propriile interese și confirmarea acestei incapacități printr-o decizie a unei instanțe. Conform dreptului național, proporționalitatea transpare din obligația instituită în sarcina autorităților naționale de a alege și implementa măsura considerată a fi, prin comparație, minim intruzivă.

O problemă specifică care decurge din speță rezidă în identificarea unui raport coerent între modul de aplicare al marjei de apreciere a statelor și protecția persoanelor aparținând categoriilor vulnerabile (persoane cu dizabilități mintale). Curtea Europeană admite o atare aserțiune, considerând că marja de apreciere a statelor în domeniul restricționării dreptului la vot trebuie să existe, însă sfera sa se impune a fi deosebit de restricționată dat fiind faptul că măsura restricționării este aplicată unei persoane aparținând unei categorii vulnerabile. Cu toate acestea, Curtea Europeană admite că în speța dată, restricționarea comportă anumite grade de aplicare, fiind

exclusă posibilitatea generală de a înlătura toate persoanele de la exercițiul drepturilor electorale pentru considerente care țin de dizabilitate mintală, fără a particulariza în funcție de gradul și durata dizabilității.

De asemenea, Curtea consideră că este un aspect incontestabil faptul că legiuitorul a încercat în mod constant să permită cât mai multor persoane să poată vota, în același timp urmărind să impună restricționări unui grup restrâns de persoane care aveau nevoie, în același timp, de tutelă cât și de privarea capacității lor legale.

Caracterul gradual al implementării restricției a fost avut în vedere atât de autoritățile naționale, cât și de Curtea Europeană la momentul aprecierii legitimității și proporționalității limitării dreptului la vot în privința persoanelor cu dizabilități mintale. Gradualitatea măsurii de restricționare este reflectată în modificările legislative întreprinse la nivel național (după alegerile parlamentare care s-au desfășurat la 18 iunie 2015 în cadrul cărora reclamanții nu au votat, a fost adoptată o altă lege care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2019 stabilind posibilitatea de a priva o persoană doar parțial de capacitatea sa juridică, fiind subliniată intenția legiuitorului de a asigura o sferă cât mai cuprinzătoare de persoane care pot să își păstreze dreptul la alegeri libere).

Vizavi de susținerea reclamanților conform căreia există o inconsecvență în legea națională decurgând din faptul că, li s-a acordat, în anul 2016 dreptul la vot în relație cu alegerile din cadrul Parlamentului European în timp ce, au fost considerați neeligibili pentru a participa la alegerile de la nivel local și regional. În opinia Curții, modificările legale progresive sunt specifice eforturilor legiuitorului de acomodare a cadrului normativ la dinamica societății. După cum este reținut în mod expres în raționamentul Curții, dinamica socială face dificilă formularea de critici privitoare la schimbarea graduală a legislației.

Luând în considerare argumentele prezentate anterior, Curtea Europeană apreciază că, prin raportare la situația de fapt și de drept a cauzei, nu s-a produs o încălcare a articolului 3 din Protocolul nr. 1 la Convenția europeană.

În privința studierii exigențelor dreptului la vot din perspectiva egalității și nediscriminării, Curtea reiterează că articolul 14 din Convenție este corelativ drepturilor prevăzute de Convenție și de Protocoalele Adicionale, neavând o existență independentă din punct de vedere juridic. După cum a statuat Curtea în jurisprudența sa anterioară (a se vedea hotărârea Curții

pronunțată în cauza *Biao împotriva Danemarcei*, cererea nr. 38590/10, pronunțată la data de 24 mai 2016) incidența articolului 14 din Convenție nu se află în relație directă cu încălcarea efectivă produsă asupra unuia dintre drepturile convenționale ci implică, în sarcina statelor, obligația de garantare. În aprecierea încălcării prevederilor articolului 14 din Convenție, Curtea subliniază criteriile caracterului rezonabil, proporțional, obiectiv care pot fi utilizate pentru evaluarea diferenței de tratament aplicabilă; de asemenea, este reiterat faptul că aceste criterii sunt circumscrise domeniului mai cuprinzător al marjei de apreciere a statelor. Prin cercetarea elementelor cauzei și având în vedere că, referitor la capătul de cerere al analizei articolului 3 din Protocolul nr. 1 la Convenție Curtea s-a pronunțat în sensul lipsei oricărei încălcări, Curtea aplică, *mutatis mutandis*, această soluție și asupra ipotezei privitoare la relaționarea dintre articolul 3 din Protocolul nr. 1 și articolul 14 din Convenție.

Bibliografie

- CEDO, Ghid privind articolul 5 din Convenția europeană a drepturilor omului, – Dreptul la libertate și la siguranță, 2021
- CEDO, Ghid privind articolul 6 din Convenția europeană a drepturilor omului, Dreptul la un proces echitabil (aspectul civil), Consiliul European, Institutul European din România, 2018
- CEDO, Ghid privind articolul 6 al Convenției europene a drepturilor omului – Dreptul la un proces echitabil (latura penală), 2021
- CEDO, Ghid privind articolul 10 al Convenției europene a drepturilor omului, Libertatea de exprimare, 2020.
- CEDO, Ghid privind articolul 14 al Convenției europene a drepturilor omului și articolul 1 al Protocolului nr. 12 al Convenției – Interzicerea discriminării, 2021
- CEDO, Ghid privind articolul 18 al Convenției europene a drepturilor omului – Limitarea folosirii restrângerii drepturilor, 2020
- ECRI, Recomandarea de politică generală nr. 15 a Comisiei Europene împotriva Rasismului și Intoleranței privind combaterea discursului de incitare la ură, 2015

Anexă

Protocolul nr. 15 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*

Preambul

Statele membre ale Consiliului Europei și celelalte înalte părți contractante ale Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „Convenția”), semnatare ale prezentului protocol,

luând în considerare Declarația adoptată în cadrul Conferinței la nivel înalt privind viitorul Curții Europene a Drepturilor Omului, desfășurată la Brighton în perioada 19–20 aprilie 2012, precum și declarațiile adoptate în cadrul Conferințelor de la Interlaken din perioada 18–19 februarie 2010 și Izmir din perioada 26–27 aprilie 2011;

luând în considerare Avizul nr. 283 (2013) adoptat de Adunarea Parlamentară a

Consiliului Europei la 26 aprilie 2013;

considerând că este necesar să se asigure faptul că, în continuare, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Curtea”) își va juca rolul preeminent în apărarea drepturilor omului în Europa,

au convenit asupra celor ce urmează:

Art. 1

La finalul preambulului Convenției, se adaugă un considerent nou, cu următorul cuprins:

* Tradus și revizuit de IER (www.ier.ro)

„Afirmând că sarcina de a garanta respectarea drepturilor și libertăților definite în prezenta Convenție și protocoalele la aceasta le revine în primul rând înalțelor părți contractante, conform principiului subsidiarității, și că acestea beneficiază astfel de o marjă de apreciere, sub controlul Curții Europene a Drepturilor Omului instituite prin prezenta Convenție.”

Art. 2

1. La art. 21 din Convenție, se introduce paragraful 2, care va avea următorul cuprins:

„Candidații trebuie să aibă vârsta de cel mult 65 de ani la data la care lista de trei candidați este prezentată Adunării Parlamentare, în temeiul art. 22.”

2. La art. 21 din Convenție, paragrafele 2 și 3 devin paragrafele 3 și, respectiv, 4.

3. La art. 23 din Convenție, paragraful 2 se abrogă. La art. 23, paragrafele 3 și 4 devin paragrafele 2 și, respectiv, 3.

Art. 3

La art. 30 din Convenție se elimină cuvintele „în afara cazului în care una dintre părți se opune la aceasta”.

Art. 4

La art. 35 paragraful 1 din Convenție, sintagma „într-un termen de 6 luni” se înlocuiește cu „într-un termen de 4 luni”.

Art. 5

La litera b a alineatului 3 al art. 35 din Convenție, se elimină sintagma „și cu condiția de a nu respinge pentru acest motiv nicio cauză care nu a fost examinată corespunzător de o instanță națională”.

Dispoziții finale și tranzitorii

Art. 6

1. Prezentul Protocol este deschis spre semnare de către înalțele părți contractante ale Convenției, care își pot exprima consimțământul de a fi parte la acesta prin:

a. semnarea fără rezervă a ratificării, acceptării sau aprobării; ori

b. semnare sub rezervă a ratificării, acceptării sau aprobării, urmată de ratificare,

acceptare sau aprobare.

2. Instrumentele de ratificare, acceptare sau aprobare se depun la Secretariatul General al Consiliului Europei.

Art. 7

Prezentul Protocol va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează expirării perioadei de 3 luni de la data la care toate înaltele părți contractante ale Convenției își vor fi exprimat consimțământul de a fi parte la Protocol, în conformitate cu dispozițiile art. 6.

Art. 8

1. Modificările aduse prin art. 2 din prezentul Protocol se aplică exclusiv candidaților enumerați în listele prezentate Adunării Parlamentare de către înaltele părți contractante, în temeiul art. 22 din Convenție, ulterior intrării în vigoare a prezentului Protocol.

2. Modificarea adusă prin art. 3 din prezentul Protocol nu se aplică cauzelor pendinte în care una dintre părți s-a opus, anterior intrării în vigoare a prezentului Protocol, propunerii uneia dintre camerele Curții de a se desesiza în favoarea Marii Camere.

3. Art. 4 din prezentul Protocol va intra în vigoare la expirarea unei perioade de 6 luni de la data intrării în vigoare a prezentului Protocol. Art. 4 din prezentul Protocol nu se aplică cererilor în privința cărora s-a luat o decizie definitivă în sensul art. 35 § 1 din Convenție anterior datei intrării în vigoare a art. 4 din prezentul Protocol.

4. Toate celelalte dispoziții din prezentul Protocol se aplică de la data intrării sale în vigoare, în conformitate cu dispozițiile art. 7.

Art. 9

Secretariatul General al Consiliului Europei va notifica statelor membre ale

Consiliului Europei și celorlalte înalte părți contractante ale Convenției:

a. orice semnare;

b. depunerea fiecărui instrument de ratificare, acceptare sau aprobare;

c. orice dată de intrare în vigoare a prezentului Protocol, conform art. 7; și

d. orice alt act, notificare sau comunicare având legătură cu prezentul Protocol.

Drept care, subsemnații, având depline puteri în acest scop, am semnat prezentul

Protocol.

Adoptat la Strasbourg, la ..., în limbile engleză și franceză, ambele texte fiind egal autentice, într-un singur exemplar, care se va depune în arhivele Consiliului Europei. Secretariatul General al Consiliului Europei va transmite copie certificată fiecăruia dintre statele membre ale Consiliului Europei și celorlalte înalte părți contractante ale Convenției.

Cuprins

Cuvânt înainte	3
Articolul 1 – Obligația de a respecta drepturile omului.....	5
Georgia împotriva Rusiei (II) [GC] – 38263/08.....	5
Articolul 2 – Dreptul la viață	20
Smiljanić împotriva Croației – 35983/14	20
Articolul 3 – Interzicerea torturii.....	29
X și alții împotriva Bulgariei [GC] – 22457/16	29
Feilazoo împotriva Maltei – 6865/19	40
Bivolaru și Moldovan împotriva Franței – 40324/16 și 12623/17	49
E.G. împotriva Republicii Moldova – 37882/13	60
Articolul 5 – Dreptul la libertate și la siguranță	68
Hasselbaink împotriva Regatului Țărilor de Jos – 73329/16	68
R.R. și alții împotriva Ungariei – 36037/17	74
Denis și Irvine împotriva Belgiei [GC] – 62819/17 și 63921/17	82
Articolul 6 – Dreptul la un proces echitabil.....	96
Xhoxhaj împotriva Albaniei – 15227/19	96
Iancu împotriva României – 62915/17	111
Petrella împotriva Italiei – 24340/07	116
Beg S.p.a. împotriva Italiei – 5312/11	121
Articolul 8 – Dreptul la respectarea vieții private și de familie.....	128
A.I. împotriva Italiei – 70896/17	128
Hájovský împotriva Slovaciei – 7796/16	135
M.P. împotriva Portugaliei – 27516/14	143

Articolul 10 – Libertatea de exprimare.....	149
Ramazan Demir împotriva Turciei - 68550/17	149
Kilin împotriva Rusiei – 10271/12.....	155
Articolul 14 – Interzicerea discriminării	167
Jurčić împotriva Croației – 54711/15.....	167
Articolul 15 – Derogarea în caz de stare de urgență.....	173
Dareskizb LTD împotriva Armeniei – 61737/08.....	173
Articolul 18 – Interzicerea abuzului de drept	179
Azizov și Novruzlu împotriva Azerbaidjanului – 65583/13 și 70106/13.....	179
Protocolul nr. 1, Articolul nr. 3 – Dreptul la alegeri libere.....	185
Strøbye și Roselind împotriva Danemarcei – 25802/18 și 27338/18 ...	185
Bibliografie.....	193
Anexă – Protocolul nr. 15 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.....	195
Cuprins.....	199